

Universitat
de les Illes Balears

TESI DOCTORAL
2017

***L'ECONOMIA POLÍTICA GLOBAL SEGONS LA
PERSPECTIVA DE JOSEPH STIGLITZ.
UN SISTEMA INESTABLE, INJUST I EN CRISI***

Toni Llabrés Ramon

Universitat
de les Illes Balears

TESI DOCTORAL
2017

Programa de Doctorat de Filologia i Filosofia

**L'ECONOMIA POLÍTICA GLOBAL SEGONS LA
PERSPECTIVA DE JOSEPH STIGLITZ.
UN SISTEMA INESTABLE, INJUST I EN CRISI**

Toni Llabrés Ramon

Director: Bernat Riutort Serra
Tutor: Bernat Riutort Serra

Doctor per la Universitat de les Illes Balears

ÍNDEX

RESUM.....	5
RESUMEN.....	6
ABSTRACT.....	7
I PART. INTRODUCCIÓ.....	10
1. INTRODUCCIÓ.....	11
Metodologia, objectius i resultats.....	13
2. JOSEPH STIGLITZ. L'HOME, EL CIENTÍFIC I EL CIUTADÀ.....	15
2.1 L'home.....	15
2.2 El científic.....	18
2.3 El Ciutadà.....	26
2.3.1 Ideologia i valors.....	31
Justícia social.....	31
Democràcia i poder.....	33
La relació entre els individus i la comunitat.....	38
Més enllà del PIB.....	39
PART 2. L'ECONOMIA DE LA INFORMACIÓ. EL PARADIGMA STIGLITZIÀ?.....	42
3. ELS PARADIGMES EN LA CIÈNCIA ECONÒMICA.....	43
3.1 Una aproximació als paradigmes en Economia.....	44
Els clàssics.....	44
David Ricardo i el pensament clàssic.....	45
Karl Marx.....	48
La revolució marginalista.....	48
John Maynard Keynes.....	51
3.2 Tradicions hereves de Keynes.....	54
Els neokeynesians i la síntesi neoclàssica.....	55
Els postkeynesians.....	59
Els nous keynesians.....	60
3.3 Tradicions dins l'economia neoclàssica.....	65
El monetarisme de Milton Friedman.....	65
Els nous clàssics.....	68
Real Business Cycle Theory.....	69
Conclusió.....	70
4. L'ECONOMIA DE LA INFORMACIÓ.....	73
4.1 Introducció.....	73
Les fal·làcies del pensament unidimensional.....	76
Michael Spence i George Akerlof.....	78
Michael Spence.....	79
George Akerlof.....	80
4.2 L'economia de la informació de Joseph Stiglitz.....	80
4.3 Conceptes clau de l'economia de la informació de Joseph Stiglitz.....	84
Problemes d'informació imperfecta en el mercat d'assegurances.....	84
Problemes d'informació asimètrica en el mercat de crèdit.....	86
Problemes d'informació asimètrica en el mercat laboral.....	87
Conclusió.....	91
4.4 La teoria monetària de Stiglitz.....	92

4.5 Mercats imperfectes.....	95
Problemes d'informació imperfecta en el mercat d'accions.....	97
La teoria de l'empresa de Stiglitz.....	99
Mercats financers imperfectes.....	102
4.6 Estat versus mercats.....	103
La tercera via.....	107
Els béns públics i les externalitats.....	112
4.7 Conclusió.....	113
4.8 APÈNDIX. La crítica de Stiglitz a Piketty.....	116
III PART. LA GLOBALITZACIÓ I L'ECONOMIA POLÍTICA DE JOSEPH STIGLITZ.....	121
5. L'ECONOMIA POLÍTICA DE LA TRANSICIÓ I EL DESENVOLUPAMENT.....	122
5.1 Crítica al Consens de Washington.....	122
La gestió de la crisi asiàtica del 97.....	125
La gestió del desenvolupament.....	127
Els manaments del Consens de Washington.....	133
5.2 Les economies socialistes.....	142
La transició al capitalisme.....	147
6. L'ECONOMIA POLÍTICA DE LA GLOBALITZACIÓ.....	153
6.1 Les institucions globals.....	157
L'FMI.....	157
La reforma de l'FMI.....	163
El Banc Mundial.....	166
L'OMC i els acords comercials.....	167
6.2 Entendre la globalització.....	172
La història.....	173
La globalització desenfrenada.....	175
6.3 Les crisis.....	181
6.4 Les polítiques de canvi.....	187
7. L'ECONOMIA POLÍTICA NORD-AMERICANA.....	195
7.1 Els feliços 90.....	201
Les desregulacions.....	207
7.2 Els no tan feliços 2000.....	211
La Gran Recessió.....	213
Les causes de la crisi.....	214
Les solucions a la crisi.....	221
Desigualtat i explotació.....	227
La desigualtat com a opció. La gran injustícia.....	230
IV PART. RECAPITULACIÓ I CONCLUSIONS.....	233
8. RECAPITULACIÓ I CONCLUSIONS.....	234
REFERÈNCIES.....	238

RESUM

En la present tesi doctoral durem a terme un estudi crític de les principals obres de l'economista premi Nobel Joseph Stiglitz. Començarem parlant de la seva vida personal. Mostrarem les institucions on ha treballat, les seves preocupacions intel·lectuals, el seu posicionament polític, etc. Posteriorment, estudiarem el seu paradigma teòric, conegut com a Economia de la Informació. Veurem que ha estat un dels principals autors d'aquest corrent teòric, i explicarem altres autors que han contribuït decisivament en ell, així com les influències que han pogut exercir damunt del nostre autor.

Abans d'entrar a considerar el seu paradigma, farem un repàs històric i conceptual dels distints paradigmes més destacats existents en economia. D'aquesta manera podrem situar millor les contribucions de Stiglitz en el context de la ciència econòmica.

A continuació, parlarem de temes més pràctics pels quals Stiglitz s'ha preocupat i ha escrit al llarg de la seva vida. Si la segona part estarà dedicada a discutir les aportacions més teòriques del nostre autor, la tercera part la dedicarem a analitzar les seves interpretacions de varis temes pràctics que han ocorregut en les darreres dècades. Estudiarem els seus escrits dedicats a les economies socialistes, a la transició del socialisme al capitalisme, o al desenvolupament econòmic dels països més endarrerits.

Després ens centrarem en l'estudi de la globalització, un tema al que Stiglitz ha dedicat molta energia i moltes pàgines. Veurem la seva crítica radical a com les institucions globals han gestionat la globalització, en especial l'FMI, ja que s'han preocupat més per afavorir una sèrie de poderosos interessos que en fer que la globalització funcioni el millor possible per al major nombre de ciutadans. Veurem que la conseqüència d'aquests fets ha estat una globalització inestable i injusta. Analitzarem també les seves propostes de canvi per revertir-ho.

Posteriorment, estudiarem els seus escrits sobre l'economia i la política del seu país, EUA. A partir de principis del 2000 i sobretot a partir de la Gran Recessió que comença al 2007 aquest esdevindrà un tema de màxima importància per a Stiglitz. Es mostrarà molt crític amb tota una sèrie de mesures polítiques adoptades en les darreres dècades, per part de governs de distint color, que al final duren a la gestació de tot un seguit de greus crisis, així com a una gran desigualtat social. Veurem com Stiglitz culpa directament el sistema polític, tant del gran nombre de crisis que s'han produït en les darreres dècades, a EUA i a nivell mundial, com de la gran desigualtat existent

a dia d'avui. Una desigualtat que veu molt perillosa per a l'estabilitat de la política, de la democràcia i del sistema econòmic.

Per acabar, al llarg de la tesi analitzarem la relació que hi ha entre l'aparell teòric propi de Stiglitz i la seva anàlisi de situacions pràctiques reals. Veurem com en algunes ocasions el seu paradigma li és de gran ajuda per dur a terme una anàlisi de diverses qüestions relacionades amb el mal funcionament dels mercats. Però també veurem com en altres ocasions el seu paradigma no li ofereix les eines necessàries per estudiar certes qüestions polítiques i econòmiques. En aquests moments ha de sortir del seu paradigma i emprar conceptes, com el d'asimetries de poder, el d'interessos o el d'ideologia, que enlloc es troben en les seves teories. Per aquest motiu, conclourem que hauria de modificar el seu paradigma per donar entrada a qüestions com les de poder, interessos, classes socials i ideologia.

RESUMEN

En la presente tesis doctoral vamos a realizar un estudio crítico de las principales obras del economista premio Nobel Joseph Stiglitz. Empezaremos hablando de su vida personal. Repasaremos las instituciones donde ha trabajado, sus preocupaciones intelectuales, su posicionamiento político, etc. Más adelante, estudiaremos su paradigma teórico, llamado Economía de la Información. Veremos que ha sido uno de los principales autores de esta corriente teórica, y explicaremos otros autores que han contribuido decisivamente en dicho paradigma, así como las influencias que han podido ejercer sobre nuestro autor.

Antes de entrar a considerar su paradigma, haremos un repaso histórico y conceptual de los distintos paradigmas más destacados que existen en economía. De esta manera podremos situar mejor las contribuciones de Stiglitz dentro del contexto de la ciencia económica.

A continuación, hablaremos de temas más prácticos por los cuales Stiglitz se ha preocupado y de los cuales ha escrito a lo largo de su vida. Si la segunda parte estará dedicada a discutir las aportaciones más teóricas de nuestro autor, la tercera parte la dedicaremos a analizar sus interpretaciones sobre varios temas prácticos que han ocurrido en las últimas décadas. Estudiaremos sus escritos dedicados a las economías socialistas, a la transición del socialismo al capitalismo, o al desarrollo económico de los países más atrasados.

Luego nos centraremos en el estudio de la globalización, un tema al que Stiglitz ha dedicado mucha energía y muchas páginas. Veremos su crítica radical a como las instituciones globales han

gestionado la globalización, en especial el FMI, ya que se han preocupado más de favorecer una serie de poderosos intereses particulares que en hacer que la globalización funcione lo mejor posible para el mayor número de ciudadanos. Veremos que la consecuencia de estos hechos ha sido una globalización inestable e injusta. Analizaremos también sus propuestas de cambio para darle la vuelta a la situación actual.

Posteriormente, estudiaremos sus escritos sobre la economía y la política de su país, EEUU. A partir de principios del 2000 y muy especialmente a partir de la Gran Recesión este tema se convertirá en prioritario para Stiglitz. Se mostrará muy crítico con una serie de medidas políticas adoptadas en las últimas décadas, por parte de gobiernos de distinto color, que acabarán por llevar a graves crisis, así como a una gran desigualdad social. Veremos como Stiglitz culpa directamente al sistema político, tanto del gran número de crisis que se han producido en las últimas décadas, en EEUU y a nivel mundial, como de la gran desigualdad existente a día de hoy. Una desigualdad que ve muy peligrosa para la estabilidad de la política, de la democracia y del sistema económico.

Por último, a lo largo de la tesis analizaremos la relación existente entre el aparato teórico stiglitziano y su análisis de situaciones prácticas reales. Veremos como en algunas ocasiones su paradigma le es de gran ayuda para llevar a cabo un análisis de varias cuestiones relacionadas con el mal funcionamiento de los mercados. Pero también veremos como en otras ocasiones su paradigma no le ofrece las herramientas necesarias para estudiar ciertas cuestiones políticas y económicas. En esos momentos ha de salirse de su paradigma y utilizar conceptos, como el de asimetrías de poder, el de intereses o el de ideología, que en ningún lugar se encuentran en sus teorías. Por este motivo, llegaremos a la conclusión que tendría que modificar su paradigma para dar entrada a cuestiones como las de poder, intereses, clases sociales e ideología.

ABSTRACT

In this doctoral thesis we are going to study critically the main works of the Nobel prize winner Joseph Stiglitz. We are going to begin talking about his personal life. We will show the different institutions for which he has worked, his intellectual interests, his political stances, etc. Then, we will study his theoretical paradigm, known as Information Economics. We will see that he has been one of the main contributors to this paradigm, and we will talk about other authors who have also contributed to it. We will also show the influences of other authors upon his theories and perspective.

Before talking about his paradigm, we will do a conceptual and historical study of the main paradigms of economics. Thus, we will be able to better appreciate the Stiglitz contributions in the context of the science of economics.

After this, we will talk about more practical issues. Issues which have also been important for Stiglitz, and issues which he has written about throughout his life. If the second part of this thesis is devoted to discuss his theoretical contributions, the third part is devoted to analyze his interpretations on several practical issues that have occurred in the last decades. We will study his writings about socialist economies, the transition of these economies to capitalism, and the development of third world countries.

Then, we will study his views on globalization, an issue to which Stiglitz has devoted a lot of energy. We will see his radical critic to the way that the global institutions have managed globalization, particularly the way the IMF has manage it. Their main concern was to promote the interests of the elite rather than to make sure that globalization benefited the maximum number of citizens. We will see that the consequence of this state of affairs has been an unfair and unstable globalization. We will also analyze his proposals to change this state of affairs.

After this, we will study his writings about the economics and the politics of his own country, the United States of America. From the beginning of the 2000s, particularly after the Great Recession, this will become a very important issue for Stiglitz. He will be very critic with the way politicians in the last decades, both Republicans and Democrats, have shaped the markets in a way that promotes crisis and a growing inequality. We will show that Stiglitz blames the political system for both the recurrent crises and the growing inequality of the last decades, both in USA and worldwide. An inequality that he regards as very dangerous for political stability, for democracy and for the economic system.

Finally, throughout the thesis we will analyze the existing relationship between Stiglitz paradigm and his interpretation of real historical facts. We will show that in some occasions his paradigm is useful in order to analyze historical facts, such as these related to the malperforming of markets. But we will also show that in other occasions his paradigm is not able to provide the appropriate tools to study political and economic questions. In these moments he needs to abandon his paradigm and he needs to use concepts that are not found in his theories. We are talking about important concepts that he uses throughout such as asymmetry of power, interests, ideology or social classes. For this reason, we claim that he should modify his paradigm in order to allow these

important concepts in it.

I PART. INTRODUCCIÓ

1. INTRODUCCIÓ

En el present treball durement a terme un estudi crític de les principals obres de Joseph Eugene Stiglitz. Farem un repàs a aquells articles més destacats on es poden trobar les seves aportacions més originals a l'Economia. Unes aportacions que li feren guanyar el premi Nobel a l'any 2001. Però també analitzarem els llibres que ha escrit sobretot a partir de principis de l'any 2000, una vegada va dimitir del Banc Mundial i va tornar a treballar a l'acadèmia.

Fer-ho així ens permetrà veure tant les seves principals aportacions teòriques a la disciplina, com les seves anàlisis més recents de l'economia i de la política mundials. D'aquesta manera, a banda d'analitzar una sèrie de teories que són de les més recents i avançades en el terreny de la ciència econòmica, també veurem el mode com interpreta la turbulent època en la que vivim actualment. Veurem les connexions que hi ha entre el seu paradigma teòric i el tipus d'interpretació que realitza de la situació actual. Però també veurem moments en què s'allunya, i fins i tot abandona, el seu paradigma teòric. Ho fa, com analitzarem, perquè per estudiar segons quines qüestions socials i polítiques necessita emprar una sèrie de conceptes clau que el seu paradigma no li pot aportar. Per això, farem una crítica del seu paradigma, destacant les seves limitacions, i com es podria actualitzar per a que pogués augmentar el seu poder explicatiu.

De fet, aquests seran els principals objectius de la present tesi. Per una banda, analitzarem el seu aparell teòric, i per l'altra, estudiarem els seus escrits sobre temes d'economia i política reals. En tot moment mirarem de connectar el seu aparell teòric amb els seus escrits pràctics, destacant tant aquells moments en què empra les seves teories, com aquells moments en què se n'allunya. Explicarem per què en uns moments pot emprar-les, especialment en els temes més estrictament relacionats amb els mercats, i per què en altres es veu obligat a anar més enllà.

Però també parlarem de més coses. En la primera part comentarem una mica les seves vivències personals. La seva vida, la seva feina, les seves idees polítiques, etc. Veurem les importants institucions en les que ha treballat, entre altres el govern nord-americà, durant l'època Clinton, i com això li ha permès tenir una visió privilegiada sobre el que passava en el món, i per què passava. En cap moment guardarà gaires secrets sobre el que va veure. En els seus escrits, però també en les seves habituals aparicions públiques, parlarà de tot allò que va veure, tant d'allò que considera positiu com d'allò que considera negatiu. Això ens permetrà entendre millor determinats esdeveniments clau que varen ocórrer a la dècada dels 90, la dècada en la que treballà per a aquestes grans institucions.

Un altre tema que estudiarem que s'allunya una mica dels temes principals d'aquesta tesi són els distints paradigmes que han existit en economia, o al manco els més importants. Parlarem una mica dels varis paradigmes per així poder contextualitzar millor les aportacions teòriques de Stiglitz. Stiglitz ajudà a desenvolupar un paradigma en microeconomia que es coneix com a Economia de la Informació, que estudiarem amb detall en la segona part. Hem cregut que per entendre el marc de les seves aportacions havíem de parlar del context teòric en què Stiglitz ha treballat. Per això parlarem dels distints paradigmes existents en economia en la segona part. Així veurem aquells paradigmes més allunyats de les aportacions de Stiglitz, que el nostre autor s'esforça per atacar i superar. I també veurem aquelles teories, com la keynesiana, amb la que Stiglitz es mostra d'acord, i fa grans esforços per acostar-s'hi, i fins i tot per integrar-les en el seu paradigma.

Llavors, en la tercera part parlarem de qüestions més pràctiques. A partir dels seus escrits, analitzarem la seva visió sobre els esdeveniments polítics i econòmics més importants de les darreres dècades. Així, podrem parlar de temes com la transició de les economies socialistes al capitalisme, que ocorregué a principis dels 90, sent Stiglitz un espectador atent d'aquests canvis. I també parlarem de temes com el desenvolupament. Veurem com Stiglitz sempre s'ha preocupat per la sort dels països més desfavorits, així com per ajudar-los en el seu creixement.

Menció apart mereix el tema de la globalització, que analitzarem en un capítol de la tercera part. És sens dubte un dels temes sobre el que el nostre autor més ha escrit, juntament amb el tema de l'economia teòrica. Veurem la seva crítica radical a com els poders establerts han gestionat la globalització, sempre en favor dels més poderosos. Aquí Stiglitz es mostrarà bastant radical en la seva crítica a les institucions globals de poder, a les que acusarà de gestionar malament la globalització i en favor d'una minoria a expenses de la majoria de ciutadans.

Finalment parlarem una mica de la situació econòmica a EUA, el país del nostre autor, i òbviament el que coneix millor. Veurem que a partir de la Gran Recessió, Stiglitz dedicarà més escrits a analitzar la situació econòmica i política del seu país. Criticarà radicalment tota una sèrie de mesures polítiques que permeteren que es produís la gran crisi del 2007-2008. I es mostrarà extremadament crític amb els nivells de desigualtat a què s'ha arribat en les darreres dècades a Occident, sent EUA un dels països avançats més desiguals (veure la web de l'OECD, <http://www.oecd.org/social/inequality.htm>).

Metodologia, objectius i resultats

Pel que fa als objectius ja n'hem parlat. L'objectiu és estudiar críticament els escrits de Stiglitz, tant els que versen sobre teoria econòmica com els que versen sobre temes d'actualitat política i econòmica, i veure les connexions entre les seves teories i la manera com interpreta els esdeveniments reals.

Per fer-ho, la metodologia del treball consistirà en la lectura atenta dels escrits de Stiglitz més relacionats amb els temes dels nostres objectius. També en la lectura de textos d'altres autors que parlin de qualche aspecte del pensament stiglitzià, o de qualche tema que s'analitza en el treball. D'aquesta manera podrem comparar les aportacions de Stiglitz amb les aportacions d'altres estudiosos de la matèria. Així, podrem destapar les principals influències de Stiglitz, els seus esbiaixos, els seus punts forts i febles, les seves nombroses contradiccions, aquells aspectes on es mostra més original i aquells altres en els que manleva idees d'altri. També considerarem amb detall el progrés intel·lectual que pateix Stiglitz al llarg dels anys. Veurem que amb el temps es va radicalitzant i s'allunya de les teories neoclàssiques, unes teories en les que de tot d'una creia.

El tipus d'anàlisi que durem a terme serà sobretot conceptual i històric. Analitzarem les teories de Stiglitz, així com els distints paradigmes econòmics, des d'un punt de vista conceptual i històric. No emprarem eines matemàtiques. Ens limitarem a entendre conceptualment les teories existents. Però també ens preocuparem per contextualitzar-les en el moment històric en què sorgiren o agafaren força, tot procurant relacionar els principals esdeveniments polítics, econòmics i socials amb el sorgiment d'una determinada teoria.

El mateix tipus d'anàlisi es pot dir que durem a terme quan parlem dels temes més pràctics d'aquest treball. Mirarem d'esbrinar la base teòrica que hi ha darrera les interpretacions que realitza Stiglitz d'esdeveniments econòmics i polítics de les darreres dècades. I també analitzarem el context històric en què es produïren aquests esdeveniments.

Al final, arribarem a la conclusió que Stiglitz necessita ampliar el seu aparell teòric per poder parlar de temes pràctics sense abandonar-lo, com ha de fer en l'actualitat. És necessari que hi introduesqui conceptes com el d'asimetries de poder, el de classes socials, el d'interessos, o el d'ideologia. Conceptes que emprerà de forma central per analitzar les qüestions més pràctiques, deixant en segon pla els conceptes essencials del seu paradigma. Motiu pel qual arribam a la conclusió, una conclusió a la que també arriben de manera pròxima a la nostra diversos comentaristes de la seva obra (veure Engler, 2007; Fine & Van Waeyenberge, 2006), que el seu

paradigma ha d'incloure els conceptes abans esmentats. D'aquesta manera podria analitzar un major ventall de temes sense necessitat d'abandonar les seves teories, amb la qual cosa aquestes guanyarien en poder explicatiu, sense perdre gens del potencial explicatiu que actualment posseeixen.

2. JOSEPH STIGLITZ. L'HOME, EL CIENTÍFIC I EL CIUTADÀ

En aquest capítol parlarem de Joseph Eugene Stiglitz. Farem un recorregut per les seves vivències personals, intel·lectuals i polítiques més destacades. Parlarem de la seva infància i joventut, del camí que ha recorregut fins arribar als escalafons més elevats de l'acadèmia, així com del seu controvertit pas per les altes estàncies de la política nord-americana i mundial.

2.1 L'home

El primer que s'ha de dir a l'hora de presentar el nostre autor és que va néixer i créixer a Gary, Indiana. I no només pel fet de començar a parlar de qualcú indicant el seu naixement, sinó perquè el fet d'haver nascut i crescut a Gary el marcà profundament per sempre més. Ciutat industrial del nord del país, avui simbolitza el deteriorament de la indústria nord-americana, irremeiablement venguda a menys. Però sempre fou una ciutat marcada per les dificultats econòmiques. Fundada el 1906 per una empresa industrial, la *United States Steel Corporation*, duu el nom del primer president d'aquesta empresa, que es deia Gary de llinatge.

Des de ben petit Stiglitz pogué veure les dificultats per les que passaven molts dels seus habitants, molts d'ells negres, la qual cosa els dificultava encara més tirar cap endavant. Les periòdiques crisis que sofria la indústria de la ciutat es traduïen en un atur que destrossava vides. Aquestes circumstàncies ajudaren a què Stiglitz mai s'acabàs de creure les fantasies dels models neoclàssics, que pronostiquen, entre d'altres coses, que no hi pot haver atur involuntari, o que no hi pot haver discriminació contra les minories. Degut a què si existeixen minories en la que els seus individus es troben amb dificultats per trobar feina els seus salaris baixaran, la qual cosa incentivarà els empresaris a contractar-los. No obstant, a la ciutat de Gary aquests pronòstics no es complien gaire. Els negres tenien majors proporcions d'aturats que els blancs, com a gairebé tot el país.

When I began the study of economics some forty one years ago, I was struck by the incongruity between the models that I was taught and the world that I had seen growing up, in Gary Indiana, a city whose rise and fall paralleled the rise and fall of the industrial economy. (Stiglitz, 2001b: 473)

Stiglitz estudià economia a la universitat d'Amherst, una universitat privada d'arts liberals en la que es rebia una educació pluridisciplinària, que Stiglitz recorda gratament. En la seva autobiografia afirma que fou una sort per a ell rebre aquest tipus d'educació, enfront els estudis altament especialitzats que s'han anat imposant en els grans centres universitaris nord-americans. Estudiar temes d'història, per exemple, fou per a ell una gran ajuda quan més endavant hagué de

tractar els problemes d'altres països manco desenvolupats.

Amherst is a liberal arts college, committed to providing students with a broad education [...] The notion that every well educated person would have a mastery of at least the basic elements of the humanities, sciences, and social sciences is a far cry from the specialized education that most students today receive, particularly in the research universities. But what distinguished Amherst was not only what was taught, but how it was taught, and the close relationships we had with our teachers. The best teachers still taught in a Socratic style, asking questions, responding to the answers with still another question. And in all of our courses, we were taught that what mattered most was asking the right question —having posed the question well, answering the question was often a relatively easy matter [...] For instance, the discussions of the encounters between different civilizations that was a major theme in our Freshman history class helped shape my thinking about globalization more than three decades later; I felt I was in a better position to think about the current episode from an historical perspective, and see it more through the eyes of the *other* side. (Stiglitz, 2001a: online)

Més endavant, quan parlem de la preocupació de Stiglitz per la sort dels països subdesenvolupats, una constant en la seva carrera, veurem com ha aplicat sempre aquest posar-se en la pell dels *altres*. Sempre ha estat una preocupació de primer ordre per a ell pensar en les conseqüències de la globalització per als països i per a la gent més desfavorida.

Quan va obtenir el seu B.A. en economia a Amherst se n'anà al MIT a fer el doctorat, també en economia. “Stiglitz earned his B.A. in economics at Amherst College in 1964 and his Ph.D. in economics from MIT in 1967” (Henderson, 2008: online). Com ell mateix diu, l'estil del MIT li va anar bé, tant pels tipus de models econòmics que allà es treballaven, com per la ideologia progressista de la majoria de professors. Féu la tesi doctoral amb dos economistes tan destacats com Solow i Samuelson, dos dels principals representats de la síntesi neoclàssica d'Estats Units. Posteriorment, quan va haver acabat, el MIT li féu una oferta per a que es quedàs a donar classes, que Stiglitz acceptà.

The particular style of MIT economics suited me well —simple and concrete models, directed at answering important and relevant questions. I sometimes wonder what would have happened had I gone to one of the universities in which other styles of economics were taught, either the abstract general equilibrium models, for which Berkeley was then noted, or the simpler partial equilibrium models for which Chicago was famous. The politics of MIT also suited me well. My teachers were mostly establishment liberals, but there were a few that were more questioning. I wonder too how I would have fared had I gone to one of the schools, like Chicago, where there is a more conservative

bent. Would I have changed? Or would I have just been unhappy? (Stiglitz, 2001a: online)

És destacable que en un primer moment Joseph Stiglitz havia decidit estudiar física. Però en la seva joventut activista fou present en el famós discurs de Martin Luter King “*I have a dream*”. Sentir aquell discurs l'emocionà tant que decidí estudiar economia per mirar de fer alguna cosa per solucionar les injustícies i la pobresa que sofreix la major part de la humanitat. Aquest fou el motiu, segons ell, per decidir estudiar economia, tot i que després reconeixerà amb un cert cinisme que la seva esperança de contribuir a la solució de la pobresa i de les injustícies era certament “*naive*”. “I began the study of economics with the (admittedly naive) hope that the study of economics would somehow enable something to be done about the plight of the three-quarters of mankind living in desperate poverty, particularly within the Third World” (Stiglitz, 1991: 140). Podem estar d'acord amb la ingenuïtat d'aquesta esperança, en un món com el nostre dominat irremeiablement pels interessos i per la voluntat de poder. Però s'ha de poder perdonar a un jove adolescent idealista les seves ganes de contribuir a la millora de les condicions de vida de la part manco afavorida de la humanitat, que no deixa de ser majoritària.

I no s'ha de pensar que aquest idealisme ingenu fos quelcom exclusiu de la seva joventut. Amb els anys, òbviament, el món li ensenyaria la poca importància real d'aquest idealisme, però al llarg de la seva vida sempre s'ha mostrat preocupat i compromès per les condicions de vida dels manco afavorits per la fortuna. El seu compromís amb els països manco desenvolupats és encomiable. En el seu treball, tant acadèmic com polític, la preocupació pels països subdesenvolupats sempre ha estat central. No s'ha cansat de criticar els abusos que els països del nord infligeixen als del sud, i, com veurem al llarg del treball, sempre s'ha procurat posar en la perspectiva d'aquests països, i mirar d'ajudar-los en tot el que ha pogut.

Per aquest motiu, al 1997 rebutjà l'oferta que Bill Clinton li féu per a que seguís com a economista cap del Consell d'Assessors Econòmics del President. S'estimà més deixar aquesta privilegiada posició per anar-se'n a treballar en una posició no manco privilegiada en el Banc Mundial, com a vicepresident i com a economista en cap. Ho féu perquè volia contribuir a ajudar els països subdesenvolupats a superar la seva pobresa i a augmentar la seva qualitat de vida, tant econòmica com democràtica. Però aquesta noble pretensió, com veurem abastament, xocà amb la *realpolitik* dels suprens interessos de les elits occidentals, que no estaven per la labor de fer gaires concessions als països subdesenvolupats. Per a les altes esferes de poder occidentals, sobretot nord-

americanes, la gran missió de les institucions internacionals, en especial l'FMI i el Banc Mundial, no és la d'ajudar al desenvolupament dels països pobres, sinó la d'assegurar els seus interessos. Aquí Stiglitz és crític sobretot amb l'FMI, de qui afirma que representa només les grans elits occidentals, en detriment de la seva missió original, que consistia en assegurar l'estabilitat econòmica internacional.

Quan s'originà la gran crisi asiàtica del 1997 l'FMI imposà una sèrie de polítiques austeres i restrictives, la qual cosa només empitjorà la situació dels països de l'Est d'Àsia. Stiglitz, fent gala d'un compromís exemplar, criticà en tot moment la manera com l'FMI estava gestionant la crisi. Fins i tot féu públiques les seves crítiques, la qual cosa suposà una gran sorpresa per a les altes esferes del poder mundial. Perquè tot i que les crítiques a la globalització per part de tota una legió d'acadèmics sempre foren una constant, mai no s'havien trobat amb una crítica tan contundent des de dins. Perquè Stiglitz no era un simple acadèmic d'esquerres més denunciant les injustícies de la globalització. Stiglitz era un *insider*, una persona que treballava a les altes esferes. I els *insiders* no solen ser gaire crítics, tenen massa a perdre.

Però la seva crítica li costà el càrrec. Tant el Tresor nord-americà, el departament més conservador i dur del govern Clinton, segons Stiglitz, com l'FMI, el principal objectiu de la crítica stiglitziàna, pressionaren el president del Banc Mundial per a que engegàs Stiglitz. Aquestes poderoses pressions sorgiren efecte, i al gener de l'any 2000 Stiglitz dimití del Banc Mundial i retornà a l'acadèmia. Se n'anà a donar classes d'economia i negocis a la universitat de Columbia.

Després de tota una vida a l'acadèmia Stiglitz la deixà temporalment a l'any 1993 per anar a treballar com a economista al Consell d'Assessors Econòmics del president Clinton. Al 1995 passà a ser l'economista cap del Consell d'Assessors, i al 1997 deixà el càrrec, tot i que li oferiren continuar, per anar al Banc Mundial a lluitar contra la pobresa. Al 2000 dimití i retornà a l'acadèmia. “He currently holds a joint appointment in the Economics Department, the School for International Affairs, and the Graduate School of Business at Columbia University” (Rosser, 2003: 7).

2.2 El científic

Joseph Stiglitz està considerat com un dels millors economistes de l'actualitat. A l'any 2001, just un any després de la seva polèmica sortida del Banc Mundial, la Reial Acadèmia Sueca de les Ciències li concedí el premi Nobel per les seves aportacions a l'economia de la informació, de la que més

endavant parlarem, juntament amb dos economistes més: Michael Spence i George Akerlof. Tots tres guanyaren el Nobel per les seves contribucions destacades a l'economia de la informació.

El premi fou sens dubte merescut. A dia d'avui Stiglitz és l'autor més citat en economia, i és l'autor d'una de les obres més extenses de la història de l'economia. El seu *Currículum Vitae* actualitzat ocupa 76 pàgines¹. Ha escrit un gran nombre d'articles, a més de bastants de llibres. Cada any la seva producció augmenta. No hi ha hagut cap any, com es veu en el seu CV, que no hagi escrit com a mínim una bona quantitat d'articles. A més, en els darrers anys també s'ha dedicat a escriure bastants de llibres. I nogensmenys dóna tot sovint entrevistes a diaris, revistes, televisions, etc., a banda de conferències a tot un seguit d'institucions. A *youtube.com* es poden veure bastantes d'aquestes conferències, xerrades, col·loquis, entrevistes, etc., que dóna tot sovint. No és fàcil imaginar d'on treu temps per fer tantes coses, perquè també s'ha de tenir en compte que és pare de quatre fills.

Li hem de donar la raó a Fridell (2011) quan en el seu article afirma que Stiglitz es preocupa per cultivar la seva imatge en els mitjans de comunicació, com si fos una estrella mediàtica. Sovint surt a la televisió, i escriu en revistes tan populars com *Vanity Fair*, on per cert introduí el concepte del 99% versus l'1% que després el moviment *Occupy Wall Street*, a qui donà suport, faria seu.

Stiglitz must be understood not solely as an economist and policy-maker, but also as a contemporary icon whose status is, to an important degree, derived from efforts to promote his image in a manner similar to other celebrities, including interviews in a range of mass media, personal appearances, book signings, feature articles in major newspapers, keynote addresses, public lectures, and central involvement in major international events organized by non-governmental organizations (NGOs) and formal international institutions, like the United Nations (UN). (Fridell, 2011: 170)

Si hem de parlar de la seva trajectòria intel·lectual, hem de començar dient que després d'estudiar economia a Amherst, se n'anà al MIT a fer la tesi doctoral amb dos professors il·lustres: Paul Samuelson i Robert Solow, representants destacats del neokeynesianisme nord-americà, del que es coneix com la síntesi neoclàssica, que més endavant explicarem. Al principi de la seva carrera Stiglitz es trobava pròxim a aquest keynesianisme bastard, com deia críticament Joan Robinson. Però s'ha de dir que ja des d'un bon començament es preocupà per veure tantes tradicions com pogué, per no caure massa sota la influència de Solow i Samuelson.

¹ Es pot consultar al seu web: <http://www8.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/>

En part per aquest motiu anà a estudiar a Cambridge, Regne Unit, on precisament estudià baix la supervisió de la destacada economista postkeynesiana Joan Robinson. Com a anècdota s'ha de dir que al principi Robinson volia que Stiglitz tornàs a estudiar economia, per eliminar la influència negativa de l'educació al MIT. Tot i que després, veient potser la dificultat que suposava, s'acontentà en convertir-se en la seva tutora.

I wanted to see as many views as I could, and I worried about coming too much under the influence of Samuelson and Solow. Joan Robinson was assigned as my tutor. She had originally wanted me to redo my undergraduate degree -she thought it would take some time to undo the damage of my MIT education, but eventually she was prevailed upon instead to take on the responsibility of my re-education. (Stiglitz 2001a: online)

El tema principal de la seva tesi doctoral fou l'estudi de la desigualtat d'ingressos, un tema que l'economia convencional neoclàssica considerava secundari. Segons els models neoclàssics la desigualtat d'ingressos no suposa un perill per al bon funcionament de l'economia. Per als neoclàssics es tracta més aviat d'un tema polític. Si a la societat no li agrada la distribució fruit de les relacions de mercat, aleshores es pot encarregar de canviar aquesta distribució a través del sistema polític. Ja des d'un bon començament Stiglitz es mostrà crític amb aquesta visió. La qual cosa és més destacable si tenim en compte que en els seus primers anys es trobava pròxim a les teories neoclàssiques. Com es veu per exemple en un article que escrigué al 1974 sobre la polèmica entre els dos Cambridges, el del Regne Unit i el de Massachusetts, sobre la teoria del capital. Una polèmica que guanyaren els britànics; però en aquell moment defensà explícitament les teories neoclàssiques dels nord-americans. En aquell debat es posà del costat nord-americà, si bé és cert que en segons quins temes es mostrà escèptic sobre la rellevància general del debat (Stiglitz, 1974).

Però en la qüestió de la distribució dels ingressos i de la desigualtat, es troba des d'un bon començament en una posició més heterodoxa. Sempre s'ha preocupat pel problema de la desigualtat. Segurament aquí la seva visió política l'influí en el seu posicionament. I és que Stiglitz sempre ha estat compromès amb l'esquerra. Ja de ben jove el seu posicionament progressista era indiscutible. Potser li ve de família. Com diu a la seva autobiografia, a ca seva sempre es discutiren apassionadament els temes polítics. La seva família, tot i que era gent d'un cert èxit, eren tots d'esquerres. I en el seu cas, el seu posicionament d'esquerres el marcaria sempre, però sobretot a partir de finals de la dècada dels 90, com veurem.

I grew up in a family in which political issues were often discussed, and debated intensely. My

mother's family were New Deal Democrats -they worshipped FDR; and though my uncle was a highly successful lawyer and real estate entrepreneur, he was staunchly pro-labor. My father, on the other hand, was probably more aptly described as a Jeffersonian democrat; a small businessman (an independent insurance agent) himself, he repeatedly spoke of the virtues of self-employment, of being one's own boss, of self-reliance. He worried about big business, and valued our competition laws. (Stiglitz, 2001a: online)

Però si aquest posicionament polític seria una constant, des d'un punt de vista teòric al principi la seva economia formà part de l'ortodòxia neoclàssica. Sobretot al començament la influència de Solow i Samuelson fou elevada. No obstant, amb els anys s'aniria desmarcant d'aquesta ortodòxia. Ja a finals dels 70 començaria a escriure sobre l'economia de la informació, destacant una vegada i una altra la importància i la persistència dels errors de mercat. Si una cosa es pot dir que és constant al llarg de pràcticament tota la seva vida acadèmica és la seva creença en què els mercats, per si mateixos, no funcionen correctament. És més, no només no funcionen correctament sinó que estan plegats de tota una sèrie d'errors. Les grans crisis que periòdicament afecten les economies de mercat serien només la punta de l'iceberg de problemes més persistents que es donen de forma contínua. "Why shouldn't we believe that massive unemployment was just the tip of the iceberg, of more pervasive market inefficiencies that are harder to detect. If markets seemed to function so badly some of the time, certainly they must be malperforming in more subtle ways much of the time" (Stiglitz 2001b: 477).

Hem vist que al principi estava pròxim als models neoclàssics dels seus directors de tesi, Solow i Samuelson. Aquests dos autors foren importants en el desenvolupament del que es coneix com a síntesi neoclàssica. Es tracta de la conjunció de les teories microeconòmiques neoclàssiques, que afirmen que els mercats competitius són eficients, amb les teories macroeconòmiques keynesianes, que afirmen que periòdicament es produeixen crisis que necessiten de la intervenció del govern per superar-les. Amb el temps es mostrarà extremadament crític amb aquest dualisme gairebé esquizofrènic. Es tracta d'una conjunció basada en un acte de fe i en cap cas en una teoria ben establerta. Si la microeconomia neoclàssica que destaca el bon funcionament dels mercats fos vertadera aleshores no existirien els problemes que la macroeconomia keynesiana detecta. I com que aquests problemes en realitat existeixen, aleshores la microeconomia neoclàssica és falsa i és necessari un paradigma que substituï aquest keynesianisme rebaixat. Aquest és l'argument de Stiglitz.

I es pot dir que la gran obra intel·lectual teòrica de Stiglitz consisteix especialment en contribuir a construir un nou paradigma que expliqui correctament el funcionament imperfecte de les economies de mercat, i alhora que estableixi uns fonaments sòlids des de la microeconomia a la macroeconomia keynesiana. Aquesta pretensió el duu a desenvolupar, juntament amb altres autors, l'economia de la informació, que per a Stiglitz és sobretot una microeconomia que té en compte les nombroses ineficiències dels mercats, i que es pot fàcilment relacionar amb la macroeconomia keynesiana, en la que sempre ha cregut.

En la segona part del treball explicarem extensament la seva economia de la informació. Analitzarem si encerta a l'hora d'establir una microeconomia que no estigui en contradicció amb el keynesianisme, i veurem també que els resultats de l'economia de la informació es troben més pròxims al Keynes original del que es troba la síntesi neoclàssica.

Nogensmenys foren aquestes investigacions les que li feren guanyar el premi Nobel. Des dels anys 70 fins als principis dels 90, quan se'n anà a Washington a treballar fora de l'acadèmia, els seus treballs foren en general molt teòrics. Sobretot al principi els seus articles eren molt abstractes i matemàtics, com era habitual en l'època. Emprava models abstractes de manera pareguda als models neoclàssics, pressuposant individus racionals, maximitzadors i amb preferències estables. El que els distingia dels models neoclàssics era que descartava el supòsit d'informació perfecta. Només descartant aquest supòsit es veia que els resultats als que s'arribava eren marcadament diferents als resultats dels models neoclàssics.

Per dir-ho de qualque manera, el que feia Stiglitz era una crítica des de dins, semblant al que féu en termes diferents en el Banc Mundial. Acceptava la majoria d'eines neoclàssiques (més per convenció que per convicció, com veurem), descartant només la idea del tot irrealista de l'existència d'informació perfecta per demostrar que si no s'acceptava aquest supòsit erroni aleshores els models queien pel seu propi pes. Segons el que diu a l'article *Information and the change in the paradigm in economics* (2001b), ho féu així perquè creia que era la millor manera de demostrar la falsedat dels models neoclàssics. Clar que podem sospitar que si hagués abraçat una major heterodòxia aleshores sabia que li hagués estat més difícil obrir-se pas en el món de la universitat nord-americana.

My research over the past thirty years has focused, however, on only one aspect of my dissatisfaction with that paradigm. It is not easy to change views of the world, and it seemed to me the most effective

way of attacking the paradigm was to keep within the standard framework as much as possible. I only varied one assumption –the assumption concerning perfect information– and in ways which seemed highly plausible. [...] We succeeded in showing not only that the standard theory was not robust – changing only one assumption in ways which were totally plausible had drastic consequences, but also that an alternative robust paradigm with great explanatory power could be constructed. (Stiglitz, 2001b: 519-520)

Stiglitz lamenta que fou precisament durant els anys en què ell s'encarrega de dinamitar l'economia neoclàssica, als 70 i 80, quan aquesta teoria esdevé la teoria hegemònica en economia, i amb ella les polítiques econòmiques que li són més afins. En el terreny de l'economia teòrica es produeix la crítica a la síntesi neoclàssica per part d'autors com Milton Friedman i Robert Lucas, i en el terreny de la política als 80 es promogueren polítiques basades en la creença cega en el bon funcionament dels mercats. Thatcher al Regne Unit i Ronald Reagan a Estats Units foren els grans representants d'aquesta reacció conservadora, que s'esforçà per limitar l'Estat del Benestar i per donar un major protagonisme als mercats desregulats. A dia d'avui sabem bé quin ha estat el resultat d'aquestes polítiques. Stiglitz sempre criticà aquesta tendència tan típica dels 70 i dels 80 consistent en una creença cega en els mercats i en una visió de l'Estat que sempre s'equivoca en temes econòmics. El *laissez faire* que aquesta visió promogué ha estat uns dels grans dimonis de Stiglitz al llarg de la seva carrera. Mai s'ha cansat de criticar-lo. Al llarg de la tesi analitzaren totes aquestes qüestions.

Per a més inri, aquesta ofensiva conservadora fonamentalista de mercat es produïa just en el moment en què la recerca de Stiglitz i altres economistes emfatitzava els errors dels mercats. Stiglitz mostrà com sense el supòsit irrealista de la informació perfecta, els mercats sovint no funcionen bé, com d'altra banda l'experiència també ensenya. Sense informació perfecta els mercats competitius no són Pareto eficients, per la qual cosa s'obre l'oportunitat que el govern amb les seves polítiques pugui augmentar el benestar de la gent i l'eficiència dels mercats. Si una cosa li ha preocupat a Stiglitz al llarg de la seva obra ha estat precisament mostrar els errors persistents dels mercats, tirant en terra les pretensions dels fonamentalistes de mercat, a qui al principi veia com a gent equivocada, gent per a qui la ideologia era més forta que la raó i la ciència, la qual cosa trobava profundament lamentable. Més endavant posarà l'èmfasi també en els grans interessos per explicar l'hegemonia de les teories neoclàssiques.

D'aquí que políticament sempre hagi estat partidari de la intervenció del govern en

l'economia, per solucionar els errors del mercat. Això alguns li han criticat. L'argument que li solien posar mereix ser tengut en compte. Per a alguns crítics era acceptable la idea que els mercats sovint poguessin fallar. Però com el mateix Stiglitz remarcà, els governs també fallen. Aleshores si els governs fallen, per què la seva intervenció en economia ha de dur a un augment en l'eficiència i el benestar? És possible que els governs amb la seva intervenció encara empitjorin els errors de mercat.

Stiglitz veia aquests arguments com a mal encaminats. Perquè, si bé és cert que els governs també són fal·libles, fallen en coses distintes als mercats, per la qual cosa poden augmentar la seva eficiència. No obstant, s'ha de dir que molts crítics no es trobaren satisfets amb la resposta. Encara que és possible acceptar que el govern potencialment pot augmentar l'eficiència econòmica, quins incentius tenen els polítics en augmentar-ne efectivament l'eficiència, i no en distorsionar-ho al seu favor? Una resposta senzilla és que en democràcia als polítics els convé fer-ho bé per ser reelegits. Però no és tan senzill com això. Al llarg del treball intentarem donar resposta a aquestes preguntes, analitzant el que diu Stiglitz respecte a temes com el govern, la política, els incentius, la informació o els mercats.

Stiglitz often called for government intervention to correct these market failures, but his arguments for these interventions were always what might be called “possibility theorems.” He showed how it is possible for government to improve on markets but never explained the incentives that would lead government officials to do so. (Henderson, 2008: online)

The problem is to provide incentives for those so entrusted to act on behalf of those who [sic] they are supposed to be serving—the standard principal agent problem. Democracy—contestability in political processes—provides a check on abuses of powers that come from delegation just as it does in economic processes; but just as we recognize that the take-over mechanism provides an imperfect check, so too should we recognize that the electoral process provides an imperfect check. Just as we recognize that current management has an incentive to increase asymmetries of information in order to enhance its market power, increase its discretion, so to [sic] in public life. (Stiglitz, 2001b: 523)

Al capítol dedicat a l'economia política nord-americana tractarem específicament aquest tema. Direm que efectivament Stiglitz pecà d'ingenuïtat en els seus primers anys com a investigador. Els governs tenen incentius perversos que poden fer que prenguin mesures, no en benefici general, sinó en benefici propi o en benefici d'alguns grups en concret, a costa de la majoria, en molts casos. En els darrers anys reconeixerà obertament aquesta possibilitat. D'aquí que acabi atorgant més importància als conflictes en política, tot i que, així i tot, seguirà creient sempre

en la importància de l'Estat per regular els mercats, que per si sols no es regulen.

Però sens dubte el gran canvi de Stiglitz es produí a finals dels 90, quan veié la gran crisi de l'Est d'Àsia des de dins del Banc Mundial, i veié de primera mà quines polítiques aplicà l'FMI. Va veure com s'aplicaren les polítiques contràries a les que s'aplica normalment Occident quan pateix una crisi (encara no havia tengut ocasió de veure les polítiques d'austeritat que s'autoimposà la Unió Europea al 2010, òbviament). A partir d'aquest moment, com ell mateix reconeix en diversos escrits, i com també han destacat altres autors, Stiglitz obrí els ulls. Intel·lectualment això es tradueix en un canvi de direcció en els seus escrits. A partir d'aquí es mostra més crític amb les institucions internacionals, sobretot amb l'FMI, i amb les polítiques del govern nord-americà. En aquesta època escriu un bon caramull d'articles acadèmics i de premsa denunciant les polítiques globals del tresor nord-americà i de l'FMI respecte els països pobres. Denuncia que els interessos de les grans elits occidentals sovint són més importants que els interessos de la gent més pobra del món, i conta com això els afecta. És cert que ja abans que se succeïssin aquests fets que li feren obrir els ulls havia escrit sobre temes de desenvolupament. Però aquells esdeveniments marcaren un abans i un després en la seva obra.

En aquest moment es radicalitzà. Fruit d'això, a la dècada del 2000, escrigué diversos llibres, quan abans s'havia centrat més en els articles, sobre temes de desenvolupament, globalització i sobre economia política nord-americana. El seu famós llibre *Globalization and its discontents* fou escrit al 2002, un any després de guanyar el premi Nobel, i dos anys després d'haver hagut de dimitir de males maneres del Banc Mundial. Com veurem, aquell llibre fou una crítica furibunda a la gestió de l'FMI de la crisi d'Àsia i de la globalització en general. Però també s'ha d'entendre com un atac personal envers els seus antics adversaris de l'FMI i el Tresor. En part el llibre és una revenja personal, un passar comptes pendents.

Els crítics del llibre s'afanyaren a dir que era obra d'un científic prestigiós que amb la vellesa s'havia tornat boig. I s'esforçaren per destacar la gran diferència intel·lectual entre el llibre i la seva anterior obra mereixedora del Nobel. «Because Stiglitz' earlier work was unimpeachable, critics were forced to try a different tack. They sought “to portray Stiglitz as a highly respectable ‘scientist’ gone mad in his old age” [...] Detractors asserted that he had strayed far from his prize-winning mainstream research in making his criticisms about the international financial institutions» (Engler, 2007: 88). Més endavant analitzarem si tenien o no raó. Per avançar-nos, direm que el

llibre suposa una ruptura intel·lectual pel que fa a les eines conceptuals emprades per descriure i explicar els esdeveniments socials. Però a nivell polític és només una passa més cap a la radicalització que ha duit a terme des de l'any 97.

Una radicalització que s'accentuarà encara més després de la Gran Recessió de l'any 2008. A partir d'aquest moment serà quan s'allunyarà definitivament de la tradició neoclàssica i començarà a parlar en termes de teoria de l'explotació per descriure l'estancament dels salaris de la classe obrera i la major desigualtat que s'ha produït a Estats Units. “The exploitation theory can thus simultaneously explain the increase in the wealth-income ratio, the stagnation of wages, and the failure of the return to capital to fall” (Stiglitz, 2015b: 434). Un gir epistemològic i polític impensable al començament de la seva carrera, quan defensava les teories ortodoxes de la productivitat marginal dels factors de producció per explicar la diferència d'ingressos entre el capital i el treball. Després de tot el que ha vist, al 2010 ja és impossible seguir defensant aquesta teoria, i donarà un salt gairebé cap al marxisme, sense reconèixer-ho mai explícitament. Per això parlarà d'asimetries de poder polític, d'explotació i de captació de rendes per explicar les diferències d'ingressos, i inclús de tant en tant parlarà de classes socials, encara que de forma tímida i subreptícia, com veurem. En això es pot veure un cert acostament al marxisme, però és un acostament que Stiglitz no vol, potser no pot, reconèixer explícitament.

2.3 El Ciudadà

A banda d'economista, Stiglitz és el que els anglosaxons anomenen un *policy-maker*. La seva primera gran experiència en el camp del disseny de polítiques econòmiques fou al 1993, quan deixà l'acadèmia per anar a Washington a treballar en el Consell d'Assessors Econòmics de Bill Clinton. Ja hem vist que sempre ha estat compromès amb els valors de l'esquerra, però no fou fins el 93 que ho pogué posar en pràctica en els alts nivells, en la mesura que el seu poder ho permeté.

La seva experiència al govern Clinton és difícil de valorar. Al llibre *Los felices 90* fa un repàs a les qüestions econòmiques més destacades que ocorregueren durant la dècada dels 90 a EUA. És un llibre difícil de valorar, com ho mostra el fet que les ressenyes i els articles escrits sobre aquest llibre alguns conclouen que el llibre és crític amb el govern Clinton i uns altres conclouen que és una defensa del govern Clinton. Nosaltres aquí hem de reconèixer que no sempre és fàcil concloure si al llibre Stiglitz vol defensar o criticar el govern Clinton. A vegades es mostra

contradictori, com és habitual en el nostre autor. Ho anirem veient. Però la conclusió més sòlida sembla que és dir que en algunes qüestions és crític amb el govern Clinton i en altres és benevolent, tot i que al final segurament és més crític que altra cosa pel que fa a les seves polítiques².

És crític sobretot amb les desregulacions excessives que es dugueren a terme durant l'època. Aquí considera que Clinton s'equivocà, i en part reconeix un *mea culpa*. Sovint defensa la necessitat de les regulacions, una constant al llarg de la seva obra escrita a partir del 97, però per la manera com parla del tema, i pel que diuen alguns comentaristes, tot fa indicar que sovint mentre fou al govern Clinton no féu tot el que hagués pogut fer per evitar segons quines desregulacions clau. Això es veu a l'Informe Econòmic del President del 96, escrit baix la seva supervisió, i en el que es lloen determinades desregulacions, que posteriorment criticarà radicalment.

D'altra banda, és prou honest intel·lectualment per reconèixer que la desregulació de mercats com el financer, l'energètic o el de les telecomunicacions acabaria sent perjudicial per a EUA. I també és cert que en segons quines qüestions pressionà en contra de les desregulacions, la qual cosa ja li va fer enemistar-se amb diversos pesos pesats de la política d'EUA, encara que en cap cas de manera comparable al que li passaria més endavant.

Entre les coses positives que diu del govern Clinton hi ha el fet que l'època fou d'un cert creixement, en què els salaris dels obrers pujaren per primer pic en 25 anys. També el fet que Clinton dugué a terme una política, com havia promès en campanya, que destacà la importància de la creació de llocs de treball. Una altra cosa bona fou la reducció del dèficit, tot i que al final es mostra escèptic amb aquesta mesura. Creu que Clinton prioritzà massa la contenció del dèficit, influït per Wall Street, i que hagués estat preferible augmentar la despesa en ajudes socials i en inversions estratègiques per al país (Stiglitz, 2003c).

Després de quatre anys al govern Clinton decidí acceptar l'oferta del Banc Mundial. El seu objectiu era contribuir a combatre la pobresa, aplicant les seves teories sobre desenvolupament, que més endavant explicarem amb detall, consistent bàsicament en accentuar la importància del desenvolupament general d'una societat endarrerida, i no únicament en incrementar el PIB, com massa sovint és l'únic objectiu de les polítiques econòmiques neoclàssiques estàndard. Es tracta d'un desenvolupament social total, amb especial atenció al desenvolupament del coneixement, de manera

2 Manera (2004) destaca que Stiglitz fa una certa defensa de l'època Clinton. Pollin (2004) i González (2004) troben que Stiglitz és més aviat crític. No obstant, tots ells perceben que hi ha una tensió en aquest aspecte, que Stiglitz no acaba de superar.

que s'estrenyi la bretxa de coneixements amb els països desenvolupats, al desenvolupament de formes democràtiques de govern, al desenvolupament de formes científiques de pensar, amb especial èmfasi a tenir una mentalitat obertura i predisposada al progrés³, etc.

Entrà al BM amb la il·lusió de poder dur a terme aquesta visió del desenvolupament en els països endarrerits. Però ben aviat veié que això no sempre interessava als grans poders. Sobretot des de l'FMI, controlat principalment pel tresor d'EUA, el seu accionista majoritari, s'imposava als països subdesenvolupats l'anomenat consens de Washington, que prioritza temes com les privatitzacions, l'austeritat o les liberalitzacions, coses que sovint perjudiquen els països pobres. El motiu d'aquestes polítiques per a Stiglitz és ben clar: és el que interessa a les egoistes elits occidentals.

Però el gran xoc es produí arrel de la crisi asiàtica del 97⁴. Quan es produí la crisi l'FMI imposà polítiques fiscals i monetàries austeres, que és el contrari del que fa EUA quan pateix una crisi nacional. L'FMI imposà alts tipus d'interès, que arribaren a ser del 25%, i austeritat fiscal. Això provocà que països com Indonèsia o Tailàndia, que hagueren de seguir les recomanacions de l'FMI, s'enfonsassin encara més en la crisi. Segons Stiglitz, el motiu pel qual s'imposaren aquestes polítiques fou que l'objectiu de l'FMI no era que aquests països es recuperassin ràpidament, sinó que les institucions financeres occidentals que havien fet mals préstecs poguessin cobrar. L'objectiu dels rescats de l'FMI era igualment que els grans bancs occidentals cobrassin.

Stiglitz féu tot el que pogué per canviar les polítiques de l'FMI, però fracassà. Arribà inclús a criticar-les públicament, a través dels mitjans de comunicació, la qual cosa fou molt mal rebuda per l'FMI i el Tresor. Mai li perdonaren l'atreviment. Fins al punt que el convidaren a anar-se'n, cosa que féu al gener del 2000, després d'una agra disputa amb el secretari del Tresor Larry Summers, enemic personal de Stiglitz a partir d'aquell moment, qui estigué darrera de la seva marxa.

Clar que durant i després de la crisi les seves crítiques a l'FMI i al Tresor foren una constant. Tant en articles acadèmics, com en entrevistes als mitjans, com posteriorment en llibres exposà amb

3 En aquesta manera de vincular la relació entre democràcia i mentalitat oberta es fa difícil no suposar una influència d'autors com Popper, Hayek o Soros. Sobretot si es té en compte que en alguns moments lloa aquests autors, en especial a Hayek. Tot i que, com veurem, el seu coneixement de les tradicions no neoclàssiques o no keynesianes és bastant limitat.

4 Tot i que no fou el primer. Ja abans que es produís aquesta gran crisi, Stiglitz s'havia mostrat molt crític amb com les institucions internacionals havien duit a terme la transició al capitalisme dels antics països socialistes. Criticà durament les teràpies de *shock* que se'ls imposà com a estratègia per fer la transició. Ell era partidari d'una transició més gradual.

tot de detall la realitat del que estava passant o havia passat, així com els motius de les accions dutes a terme. És remarcable que Stiglitz normalment salva el BM i Clinton. Segons diversos comentaristes, degut a un sentiment de lleialtat personal. Nosaltres hem d'acceptar també aquesta conclusió.

Ens sembla poc creïble que Clinton, com suggereix Stiglitz, fos enganat pel Tresor i l'FMI. Segons Stiglitz, Clinton i el seu govern estaven compromesos amb l'eradicació de la pobresa i amb la creació de llocs de treball, al manco a EUA, però ningú li explicà a Clinton que hi havia alternatives més justes i eficients a les polítiques de l'FMI a l'est d'Àsia. La conclusió sembla clarament un intent de salvar Clinton, degut a qualche tipus de lleialtat o agraïment personal. El més probable és que Clinton en matèria internacional, si bé potser a nivell nacional no tant, s'alineàs amb els grans interessos. A vegades el mateix Stiglitz deixa caure una mica subreptíciament aquesta possibilitat. De forma semblant, Stiglitz salva el Banc Mundial de les males polítiques imposades a Àsia, que atribueix a l'FMI i al Tresor, el departament més conservador del govern nord-americà (Stiglitz, 2002d; 2003c).

Després de sortir del BM, Stiglitz ajudà a fundar la *Initiative for policy dialogue*, institució que té per objectiu ni més ni manco que acabar amb el monopoli de l'FMI en temes de política econòmica internacional. La institució té el suport de diverses fundacions privades, com la Rockefeller i la Ford, així com dels governs canadenc i suec. Es dedica a treballar amb governs de països subdesenvolupats en el disseny de polítiques econòmiques que respectin llur autonomia democràtica i tinguin en compte les seves conseqüències en els distints grups socials (no parla de classes encara en aquesta època, és massa tabú), la qual cosa és ignorada per l'FMI i les seves propostes simplistes. Dit amb les seves paraules, la missió de la *Initiative for Policy Dialogue* és “to enhance democratic processes for decision making in developing countries, to ensure that a broader range of alternative are on the table and more stakeholders are at the table” (Stiglitz, 2001a: online).

També és a partir d'aquest moment quan intensifica les seves aparicions en els mitjans, sovint amb un missatge crític. Primer, a principis del 2000, criticant la globalització injusta. I més endavant, després de la Gran Recessió del 2007, criticant la manera com s'han duit a terme les polítiques econòmiques a Occident. Fetes baix la influència del gran capital i els seus interessos egoistes, que han duit a la gran inestabilitat i a les crisis financeres de les darreres dècades, així com a la gran desigualtat existent avui dia, que amenaça les nostres societats tant des d'un punt de vista

polític com econòmic. I és que Stiglitz també té en compte les conseqüències polítiques de les polítiques econòmiques, al contrari de molts neoclàssics. Per exemple, atribueix l'auge d'un populista tan perillós com Donald Trump precisament a les desigualtats i al descontentament de la majoria de ciutadans nord-americans, que han vist com en les darreres dècades, des dels anys 70, els seus ingressos i la seva qualitat de vida han empitjorat.

En aquest punt s'allunya d'un altre economista mediàtic com Paul Krugman, ben conegut no només per les seves aportacions teòriques, sinó pels seus escrits periodístics, que es poden llegir en importants diaris de tot el món. Tant Stiglitz com Krugman són dos premis Nobel que amb els anys s'han anat distanciant de la tradició neoclàssica, en la que ambdós cresqueren. També tots dos han estat molt crítics amb les polítiques d'austeritat i amb la desregulació del sector financer. Tots dos es consideren keynesians i estan compromesos amb l'esquerra, com es veu tot sovint en els seus articles de premsa. Però a banda de les evidents semblances, també tenen diferències, més enllà del pla més teòric. Stiglitz interpreta la victòria de Trump com una reacció de les classes populars i mitjanes blanques que amb la globalització i amb la desindustrialització d' EUA han sortit perdent (<https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-agenda-america-economy-by-joseph-e--stiglitz-2016-11> o <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-candidacy-message-to-political-leaders-by-joseph-e--stiglitz-2016-10>).

En canvi, Krugman ho interpreta més aviat com la reacció d'una part de la població blanca nord-americana que no comparteix els valors il·lustrats de la ciència, la tolerància i la democràcia. Segons ell, molta de la gent que ha votat Trump és gent no gaire il·lustrada de l'Amèrica rural profunda, blancs racistes que no volen viure en un país obert i multicultural. Gent, a més, que gaudeix de mitjana d'uns ingressos relativament alts (<http://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/opinion/election-night-2016/the-unknown-country> o <http://www.nytimes.com/2016/11/25/opinion/the-populism-perplex.html>). Veim, doncs, que ambdós autors, tot i lamentar profundament la victòria de Trump, no coincideixen del tot a l'hora d'interpretar els motius de llur victòria⁵.

5 Com a anècdota, també discrepen pel que fa al Brexit. Stiglitz en els seus articles periodístics sembla que donà un cert suport al Brexit, ja que és molt crític amb la UE per les seves polítiques d'austeritat. En canvi, Krugman, tot i ser també crític amb l'austeritat europea, creu que hagués estat millor pel Regne Unit romandre dins la Unió i intentar canviar-la des de dins.

2.3.1 Ideologia i valors

Ja hem procurat deixar clar que Stiglitz sempre ha estat una persona social i políticament compromesa. En la seva joventut activista s'emocionà el dia que escoltà M.L. King pronunciar el seu discurs “*I have a dream*”. Aquell discurs va fer que estudiàs economia, quan abans volia ser físic, per combatre les desigualtats i les injustícies arreu.

Un tema de màxima prioritat per a ell ha estat la preocupació per la sort dels països subdesenvolupats. Als 70 visità Kenya, on pogué comprovar, una vegada més, que allò dels mercats eficients és pura fantasia, com ja havia vist a Gary. La pobresa de Kenya l'impactà i sempre volgué treballar per ajudar al desenvolupament d'aquests països⁶.

Ja abans d'entrar al Banc Mundial havia duit a terme treballs de recerca sobre el desenvolupament, arribant a la conclusió que els models neoclàssics imperants erraven tenint només en compte el creixement del PIB. Com hem explicat, el desenvolupament per a Stiglitz abraça molt més que això. Inclou un desenvolupament social més ample en temes com el coneixement i la democràcia. De fet, el BM fixà Stiglitz en part per incorporar dins la institució aquesta nova visió del desenvolupament.

Justícia social

Més enllà del desenvolupament, Stiglitz creu plenament en els valors tradicionals de l'esquerra. Valors com la igualtat, la justícia social, la democràcia, la preocupació pel medi ambient, etc., formen part dels escalons superiors de la seva escala de valors. Ja hem vist que sempre ha criticat la desigualtat encara gran entre negres i blancs a EUA. Darrerament també s'ha mostrat crític amb la desigualtat que encara és prou gran entre homes i dones, com al llibre *Rewriting the rules of the american economy* (Stiglitz, 2015d).

I és una constant al llarg de la seva obra la preocupació per la igualtat d'oportunitats, fonamental en l'ideari col·lectiu de la societat nord-americana. Per això lamenta que a dia d'avui aquesta igualtat d'oportunitats, tot i que segueixi sent important en la percepció dels ciutadans d'EUA, en la realitat ja no existeix. Stiglitz lamenta profundament que EUA en les darreres dècades hagi deixat de ser la terra de les oportunitats i la terra dels somnis. No oblidem que aquestes qüestions fonamenten la societat nord-americana, són percepcions clau de la seva pròpia identitat

6 Com a mostra del que deim, s'ha d'apuntar que no només ha escrit diversos llibres i articles sobre la globalització i com aquesta afecta els països més pobres, així com ha participat en tota mena de conferències sobre la qüestió. També protagonitzà un documental en què analitza com la globalització els ha afectat. Pel que sembla, es pot trobar a internet.

(Stiglitz, 2013a: 22-5).

Però avui culpa els conservadors que en la pràctica això ja no sigui pus així. Les polítiques de desmantellament de l'Estat de Benestar i el fonamentalisme de mercat han destrossat el somni americà, la igualtat d'oportunitats i la justícia social. Tant és així que avui un jove que treu males notes però que sigui fill d'una família amb recursos té més oportunitats de progressar que un jove bon estudiant però de família humil. La qual cosa troba fortament criticable i veu molt necessari canviar la situació (Stiglitz, 2013a: 22-5).

És destacable la importància que dóna Stiglitz al llarg de la seva obra, sobretot en els seus escrits més recents, al tema de la igualtat d'oportunitats. Però també altres temes típicament progressistes ocupen un lloc important en la seva obra i en la seva escala de valors. La justícia social és un d'aquests temes prioritaris. De fet, la igualtat d'oportunitats formaria part de la justícia social. Que tothom pugui tenir les mateixes oportunitats ho veu com un aspecte clau de la justícia social.

Un altre aspecte important de la justícia social seria el sistema legal, entès com el sistema que protegeix el dèbil respecte el fort i que s'encarrega d'imposar un tracte just (*fair*) per a tothom. “The rule of law is supposed to protect the weak against the strong and ensure fair treatment for all. In the wake of the subprime mortgage crisis, it has done neither” (Stiglitz, 2013a: 253). I una altra vegada, considera que a EUA el sistema legal ha estat corromput pel gran capital, que ha aprofitat el gran poder econòmic i polític acumulat en les darreres dècades per servir-se del sistema judicial perseguint el seu interès. «While a good “rule of law” is supposed to protect the weak against the powerfull, we will see how those legal frameworks have sometimes done just the opposite, and the effect has been a large transfer of wealth from the bottom and middle to the top» (Stiglitz, 2013a: 235).

De passada, també podem veure un cert idealisme ingenu. Qui diu que el sistema judicial tengui per missió protegir el dèbil enfront del fort? Des d'un punt de vista més pragmàtic es podria suggerir que això no té per què ser així, ans tot el contrari. Molts autors marxistes han afirmat que les lleis són una creació dels poderosos per servir-los a ells. I de tant en tant, Stiglitz, fent gala una vegada més de les seves característiques contradiccions quasi esquizofrèniques, deixa caure que efectivament les lleis són fetes per i per a l'1%. “[T]he laws and regulations, and how they are implemented and enforced, reflect the interests of the top layer of society” (Stiglitz, 2013a: 258).

Sembla com si es produís una lluita interior en el si de Stiglitz entre el professor idealista,

l'antic jove activista, que concep les institucions socials de manera paternalista, per dir-ho de qualque manera, amb l'objectiu d'assegurar el benestar i la justícia per a la majoria de la ciutadania, en especial dels més desfavorits. Però en el seu interior també trobam l'home de món experimentat, que ha vist com funcionen les coses i ha conegut de primera mà la *realpolitik*, els interessos i el poder. Aquest home pràctic veu com les institucions socials, tot i la bella retòrica, en realitat amaguen darrere del seu somriure un fons ben obscur, el del poder i els seus interessos. És típic en Stiglitz, en definitiva, aquesta doble visió contradictòria de les institucions socials. Es veu en diversos escrits seus.

També pel que fa a l'Estat podem trobar aquesta doble visió. A vegades la contradicció es minimitza i es troba una visió més idealista i paternalista en escrits anteriors a la dècada dels 90, la dècada en què conegué el món, i una visió més realista i pragmàtica en escrits posteriors als 90. Però sovint no deixam de trobar la doble visió més o manco contradictòria en una mateixa obra, com ocorre a *The price of inequality* (2013a), obra del tot madura, on en un capítol ens diu que el sistema judicial *se suposa* que és una eina per protegir els dèbils, i en algunes pàgines posteriors diu que el sistema judicial està al servei dels poderosos. En una tesi doctoral sobre el pensament de Stiglitz es podria intentar salvar la contradicció, afirmant per exemple que en un lloc afirma el que hauria de ser i en un altre lloc afirma el que en realitat és en aquell moment i lloc concret. Però dir això seria salvar massa a Stiglitz. El seu pensament en aquestes qüestions a vegades és bastant contradictori.

Retornant al tema de la justícia social, un aspecte que sempre ha defensat és la importància de la lluita contra la pobresa. Considera que la política hauria de fer més per combatre-la, tant per una qüestió moral com per una qüestió d'eficiència econòmica, ja que una menor pobresa implica una major demanda agregada i per tant una economia més pròspera.

Democràcia i poder

Una altra qüestió fonamental per al nostre autor és la democràcia. Creu en la democràcia. Per això li preocupa l'excessiu poder que en els darrers anys ha acumulat el sistema financer i les grans fortunes, desequilibrant el tradicional sistema de contrapesos nord-americà distorsionant-lo al seu favor. Per això estima de vital importància frenar el sistema financer i les grans fortunes. Quan en una societat la desigualtat és molt marcada deixa de ser eficient. Els rics només pensaran en ells mateixos i procuraran per tots els mitjans enfortir el seu poder polític, la qual cosa poden aconseguir

gràcies a la seva riquesa. Això passa en països disfuncionals com Brasil o Colòmbia, on la desigualtat és asfixiant. Una vertadera democràcia necessita una classe mitjana forta, que Stiglitz considera la base de la democràcia i l'estabilitat. Per això lamenta la seva caiguda en els darrers anys, juntament amb la creixent polarització de la societat nord-americana. Quan això passa la inestabilitat resultant és alta i perillosa.

Hem d'estar d'acord amb aquesta idea tan recurrent en el nostre autor de la importància de la classe mitjana en un sistema democràtic. Gràcies a la classe mitjana hi ha estabilitat⁷. Però també és essencial, segons ens explica, que la ciutadania pugui estar ben informada. En temes polítics però també en temes econòmics és important que la gent s'il·lustri i pugui intervenir en el debat públic per defensar els interessos de la majoria. Això ho troba essencial. Si no ocorre les elits ho tendran més fàcil per imposar els seus interessos.

I per a que la ciutadania estigui informada és important la premsa. El paper de la premsa lliure és fonamental en Stiglitz. Com també ho és el dret a la informació, que considera un dret humà fonamental i important per al bon funcionament de la societat. “[T]here is, in democratic societies, a basic right to know, to be informed about what the government is doing and why” (Stiglitz, 1999b: 2). Darrera d'aquestes idees hi ha la creença en què una ciutadania ben informada podrà influir en els temes públics de manera que pugui defensar els seus interessos enfront de les elits.

Veim, doncs, que Stiglitz no deixa de tenir una filosofia política bastant ben definida, que gira al voltant d'un sistema democràtic de contrapesos que limiti els excessos de l'elit, de manera que la majoria de la població no surti perdent amb els processos econòmics i polítics. La informació, com en el seu paradigma, hi juga un paper clau, ja que és l'eina que ha d'assegurar que es defensin els interessos generals. “To me, the most compelling argument for openness is the positive Madisonian one: meaningful participation in democratic processes requires informed participants” (Stiglitz, 1999b: 8).

Free speech is both an end in itself—an inalienable right that governments cannot strip away from the citizenry—and a means to other equally fundamental goals. Free speech provides a necessary check on government: a free press not only makes abuses of governmental powers less likely, it also enhances the likelihood that basic social needs will be met. (Stiglitz, 1999b: 2)

Pel que fa als autors més importants les idees dels quals l'han influït en aquestes qüestions no és senzill parlar-ne. Stiglitz té el mal costum de citar molt poc els autors de qui agafa les idees.

⁷ Una idea per cert que ja trobam en Aristòtil exposada en termes semblants.

L'autor més citat per Stiglitz és segurament el mateix Stiglitz. Això dificulta el procés hermenèutic de trobar les influències que pugui tenir. No obstant, si haguéssim de parlar d'alguns autors, seguint l'article de Chang (2002), podríem dir que es tracta gairebé exclusivament d'autors anglosaxons provinents de les ciències socials, de la filosofia i de la política. Entre aquests autors destacarien el filòsof pragmatista nord-americà John Dewey, l'utilitarista Jeremy Bentham, el periodista Walter Bagehot (un autor prou desconegut en la tradició filosòfica continental, però que té una influència important en els economistes anglosaxons amb més vocació humanista), l'economista alemany Albert Hirschman, John Kenneth Galbraith, John Maynard Keynes, o el polític nord-americà i un dels *Founding Fathers* James Madison. “In his discussions on the issue of transparency, Stiglitz draws on the classic arguments of a wide range of political thinkers, including Jeremy Bentham, John Stuart Mill, Walter Bagehot, Albert Hirschman, and, above all, James Madison” (Chang, 2002: 91-2).

Retornant al tema de la importància dels contrapesos polítics en Stiglitz, s'ha de remarcar que des dels 70 l'elit ha romput la balança que durant anys havia existit en la política nord-americana. La seva riquesa, superior a la d'abans, els ha permès fer-ho. I és que en política, com diu Stiglitz, “*money speaks*”. La retòrica dels dòlars és ben afinada. I han aprofitat aquesta riquesa per enfortir-se políticament, i al mateix temps han aprofitat el seu poder polític adquirit gràcies als doblers per distorsionar l'economia nord-americana i guanyar encara més doblers. D'aquesta manera el país ha entrat en un cercle viciós que ha corromput la societat i el sistema, atorgant un excessiu poder a l'elit.

Canviar això no serà gens fàcil. Per solucionar-ho Stiglitz, seguint amb la seva petita esquizofrènia, ens proposa dos tipus de solucions distintes. En algunes obres, com ara a *Making globalization work*, es permet parlar de bon rotllo a les elits i recomanar-los que també haurien de fer quelcom per mirar de frenar la desigualtat. Ve a dir que fent-ho elles també sortirien guanyant degut a què el sistema polític seria més estable i l'economia seria més eficient (més endavant explicarem per què una menor desigualtat duu a una economia més eficient). Així, apel·la a la lògica, al sentit comú, al sentit de justícia i a la responsabilitat dels *happy few*. Al que es coneix com a *enlightened self-interest*, a l'egoisme il·lustrat. Segurament aquesta solució és la que agrada més al nostre petit burgès, que no deixa de ser un il·lustrat pacífic.

Però en altres escrits la solució que proposa és més radical i realista. És el cas de les darreres obres, com *The price of inequality*, on ens diu que per canviar la gran desigualtat existent, veient

que l'elit no està gaire per la labor il·lustrada de canviar les coses i amollar una mica de poder, el que s'ha de fer és provocar un canvi polític. La ciutadania hauria d'agafar consciència de la situació real en què es troba, i promoure un canvi polític que canviï autènticament la situació, frenant el poder de les elits. “It will only happen if workers come together. If they organize. If they unite to fight for what they know is right, in each and every workplace, in each and every community, and in each and every state capital and in Washington” (Klein et al. citant Stiglitz, 2013: 656). És una solució una mica més realista que esperar que les elits, en un exercici de responsabilitat i sentit lògic, amollin poder i redistribueixin els ingressos. Però no ens enganem, no és molt més realista. Esperar que les masses duguin a terme aquest exercici de responsabilitat i de sentit lògic no pot ser mai gaire realista.

Sigui com sigui, la realitat és que la desigualtat ha destrossat la imparcialitat del sistema (per la qual cosa Stiglitz implícitament ens afirma que el sistema en qualche moment fou imparcial, senyal inequívoc que no sempre manté els peus enterra), corrompent-lo en gran mesura, assegurant-se així que la desigualtat es manté i inclús es reforça. Per aquest motiu, de manera entre còmica i cínica, Stiglitz parla de la democràcia nord-americana actual basada en “un dòlar un vot”, enlloc del tradicional i teòric “una persona un vot”.

Per explicar el tema de la gran desigualtat política existent, un tema que preocupa autènticament a Stiglitz, ens diu que les elits han triomfat en la batalla per fer creure a la majoria de ciutadans que tenen interessos compartits. “There is another way for moneyed interests to get what they want out of government: convince the 99 percent that they have shared interests” (Stiglitz, 2013a: 183). Avui les elits disposen també del coneixement científic necessari per manipular a les masses, ens diu, com si per manipular-les fos necessària molta ciència. D'aquesta manera s'han fet servir d'aquest coneixement per fer-les creure que tenen interessos compartits, en bona mesura a través dels mitjans de comunicació de masses. “The 1 percent now has more knowledge about how to shape preferences and beliefs” (Stiglitz, 2013a: 185).

Amb això tira per terra la teoria neoclàssica dels individus racionals i amb preferències ben definides. Des del moment en què es diu que els individus són manipulables aleshores les idees dels economistes neoclàssics segons les quals els individus són racionals, actuen en base a la informació de què disposen i tenen unes preferències ben definides queden totalment desmentides. “In contradistinction to the reality that perceptions and preferences can be shaped, mainstream economics assumes that individuals have well-defined preferences and fully rational expectations

and perceptions” (Stiglitz, 2013a: 184).

Per a més ironia, Stiglitz, tot i les seves crítiques al model neoclàssic i a les seves suposicions esbojarrades, en els seus escrits més teòrics no deixa de compartir aquests supòsits, amb l'excepció del supòsit de la informació perfecta. No obstant, quan parla de temes manco abstractes és perfectament conscient de l'irrealisme d'aquests supòsits⁸. Es veu, doncs, que el diagnòstic d'esquizofrènia no deixa de tenir una base. Però encara és més criticable que els neoclàssics seguesquin postulant en els seus models aquests supòsits, que tant de mal han fet a la ciència i a la política.

El principal motiu pel qual la ciutadania no vota el que convé a la majoria, com prediuen les teories polítiques anglosaxones estàndard, sinó el que interessa a les elits, com hem vist, és la manipulació que sofreixen a través dels mitjans. Però també dóna més motius, com ara el fet que el votant mitjà és més ric que el ciutadà mitjà. I això per una raó ben senzilla. A EUA els més pobres no solen votar. Molts Estats els posen dificultats per a que votin, la qual cosa Stiglitz considera que és perjudicial per a la democràcia i que beneficia el partit Republicà (Stiglitz, 2013a). Com si el partit Demòcrata no estigués també fortament influït per Wall Street. I a banda d'això, Stiglitz a vegades també deixa caure que un cert irracionalisme pot explicar que la gent no voti el que més li convé.

En definitiva, temes com la informació, la classe mitjana, la transparència de les institucions, la premsa lliure, la participació ciutadana, o els contrapesos són clau en la seva concepció d'una bona democràcia, com acabam de veure. Però també ho és limitar l'excessiu poder que tenen avui les grans corporacions a EUA. Creu essencial limitar el seu poder, així com limitar les seves contribucions a les campanyes electorals, per a que no puguin influir tant en el sistema polític. També per a que es respectin més les lleis competitives, bàsiques segons ell per a que el capitalisme funcioni, creu necessari limitar el poder de les grans corporacions. És una constant en la seva obra la preocupació per frenar els grans poders, ja sigui a través dels contrapesos, de la informació i la transparència, de la participació ciutadana o de les lleis.

8 De fet, en un article recent (Stiglitz & Hoff, 2016) arriba a proposar un canvi d'enfocament pel que fa a l'individu en la ciència econòmica. Afirma que és necessari deixar enrere la concepció racional i maximitzadora (*l'homo economicus*) de l'individu, que no descriu correctament la manera de ser de la majoria de gent, i abraçar una concepció de l'individu com un ésser cultural (“*enculturated actor*”), amb un comportament determinat socialment. La qual cosa, segons ell mateix diu, suposa un acostament sa de l'economia a altres ciències socials com la psicologia, la sociologia o l'antropologia. És un altre aspecte positiu del progrés en el seu pensament en aquests darrers anys.

La relació entre els individus i la comunitat

Fins aquí hem parlat de dues qüestions clau en el pensament polític de Stiglitz: la importància de la justícia social, i la importància de la democràcia i del poder. Ara parlarem del tercer aspecte que considera clau en la política, com es veu en el llibre *Los felices 90*. Aquest tercer aspecte és el de la relació entre l'individu i la comunitat (Stiglitz, 2003c: 340-5 i 348-355). En els darrers temps Stiglitz troba que ha imperat un individualisme massa egoista i asocial, la qual cosa ha repercutit en la degradació de les comunitats. Troba urgent tornar a recuperar aquest sentiment comunitari i social, ja que sense comunitat no som res⁹. Dóna explícitament la culpa d'aquest auge de l'individualisme asocial i de l'egoisme en part als mercats financers. En els darrers anys els mercats financers a EUA han guanyat una importància excessiva en tots els aspectes, també en el simbòlic. Avui molts nord-americans idolatren els grans herois financers, els grans especuladors. Els joves i els no tan joves somien ser com ells —la qual cosa ha provocat no petits desastres borsaris. “[H]emos permitido que los mercados modelasen ciegamente nuestra economía, y al hacerlo, también nos han modelado a nosotros y a nuestra sociedad” (Stiglitz, 2011: 456). El resultat ha estat aquest egoisme antisocial, la inflamació dels valors materialistes i la degradació dels valors morals. Una prova més d'aquest fet és que avui a EUA hi ha manco gent que abans que estudiï ciències i lletres. En canvi, els estudis d'empresarials i de dret han augmentat. Avui els millors estudiants s'hi dediquen, la qual cosa no li agrada gens (Stiglitz, 2003c: 355-7).

Hemos recorrido un largo trecho en la dirección contraria, creando una sociedad en la que el materialismo se impone al compromiso moral, en la que el crecimiento rápido que hemos alcanzado no es sostenible [...], en la que no actuamos juntos como una comunidad [...] en parte porque el individualismo feroz y el fundamentalismo del mercado han erosionado cualquier sentimiento de comunidad y han llevado a la explotación rampante [...] y a una división social cada vez más acentuada. (Stiglitz, 2011: 456)

En relació amb el problemàtic vincle entre els individus i llur comunitat, Stiglitz parla sovint del concepte de contracte social. Concepte que prové dels inicis de la filosofia moderna, i que podem trobar en autors com Hobbes, Locke o Rousseau. Tot i que en cada un d'aquests autors agafa un matís diferent, el concepte vol manifestar el tipus de relació i d'obligacions entre els individus que formen part d'una comunitat, que en la modernitat esdevé un problema conscient de primer

9 En aquest aspecte s'ha d'entendre la seva crítica a un altre dels mites dels defensors dels mercats lliures, el de l'individu fet a si mateix o el de l'emprenedor heroic que tira endavant triomfalment gràcies a les seves habilitats personals. Però el que no diuen aquests fonamentalistes de mercat defensors de l'individualisme és que la societat ha preparat i format a aquests individus, atorgant-los un marc legal i educatiu a partir del qual poden treballar, sense voler negar les seves aptituds personals. Tot sovint és molt crític amb aquest individualisme típic dels conservadors.

ordre. El contracte social fa que els individus estiguin compromesos els uns amb els altres i respectin una sèrie de normes que al final resulten en benefici de tothom. A Stiglitz li agrada parlar-ne tot sovint. Per a ell, com hem vist, és important la relació entre els individus i la comunitat. Per això veu problemàtic aquest individualisme ferotge dels darrers temps. I per això també empra el concepte de contracte social per destacar les obligacions mútues que tenim els uns amb els altres. Respectar-les és important per a que la societat funcioni correctament, però l'individualisme salvatge i el materialisme amoral estan provocant que de cada vegada es respecti manco aquest contracte social fonamentador de la societat. «We recognize today that there is a “social contract” that binds citizens together, and with their government» (Stiglitz, 2002d: 78). “Si queremos recuperar una prosperidad sostenida, necesitamos una nueva serie de contratos sociales basados en la confianza entre todos los elementos de nuestra sociedad” (Stiglitz, 2003c: 359).

Sens dubte al llarg dels seus escrits es poden trobar més llocs on ens remarca la importància del contracte social per al bon funcionament de la societat. En aquestes dues cites ho podem veure. Com podem veure també la importància que dóna a la confiança entre individus i institucions per a que la societat pugui funcionar, tant política com econòmicament. Veim que no es preocupa només pel creixement del PIB per avaluar si una societat funciona o no, sinó que cal anar més enllà. El problema és que creu que des de Reagan el contracte social a EUA s'ha romput, per les polítiques que s'han seguit que han desembocat en l'actual desigualtat.

Un altre concepte pròxim al de contracte social és el de capital social. Stiglitz també ens en parla sovint, per destacar, com abans, la importància de les relacions socials, que es basen en bona mesura en coses bastant intangibles com la confiança mútua o la reciprocitat. Però avui ha estat malmès. “Social capital is the glue that holds societies together. If individuals believe the economic and political system is unfair, the glue doesn't work and societies don't function well” (Stiglitz, 2013a: 153).

The breaking of the social bonds and trust —seen in our politics, in our financial sector, and in the workplace— will, inevitably, have broader societal consequences. Trust and reciprocal goodwill are necessary not only for the functioning of markets but also for every other aspect of societal cooperation. We have explained how the long-term success of any country requires social cohesion — a kind of social contract that binds members of society together. (Stiglitz, 2013a: 156-7)

Més enllà del PIB

Més enllà d'aquestes qüestions polítiques, altres qüestions que prioritza són la importància de

preservar el medi ambient, que sovint es deixa de banda davant l'objectiu d'incrementar el PIB costi el que costi. La qual cosa troba criticable. Per començar, el medi ambient ha de ser preservat o d'altra banda el creixement serà insostenible. Un creixement basat en l'ús irresponsable de recursos naturals no pot durar per sempre, ens alerta sovint. A més, s'ha de tenir en compte que els recursos mediambientals estan infravalorats. El sistema de preus de mercat assigna un preu als recursos naturals inferior al valor que tenen, no té en compte correctament la seva escassetat, per la qual cosa el govern ha d'intervenir per evitar que se sobre-consumesquin (la tragèdia dels comuns) i per assignar uns majors recursos cap a fonts d'energia i cap a sistemes de producció més respectuosos amb el medi i més sostenibles.

A més, sovint es parla del PIB com si fos el més important. Però el PIB per començar no té en compte l'esgotament dels recursos naturals ni els nivells de contaminació existents. Com tampoc el deute existent es tenia gaire en compte en l'època anterior a la crisi. És d'esperar que després d'aquest trauma, causat en part per l'excessiu endeutament, es tengui més present.

Un altre aspecte que el PIB no copsa apropiadament és el benestar de la major part de la població, que és el millor indicador de com funciona un país. Ni tan sols el PIB per capita és fiable, degut a què en països molt desiguals en què la riquesa està molt concentrada és una mesura enganosa (recordar que es calcula dividint el PIB per la població). La millor manera d'avaluar el benestar d'un país és mirar com estan els ciutadans mitjans normals i corrents, la majoria de la gent.

I com hem dit quan parlàvem del desenvolupament, per saber si un país funciona bé hi ha més coses a tenir en compte a banda del PIB. Coses com el coneixement, la investigació científica, la democràcia real existent, la transparència, la confiança, la premsa lliure, l'educació i la sanitat, etc., són tan o més importants. Sense que Stiglitz deixi de reconèixer que el PIB i l'economia també són importants. El que ens vol dir és que hi ha més coses a banda del PIB que són importants per a un país, i que sovint les polítiques neoliberals ho han obviat.

Un altre tema que s'ha obviat massa sovint per part de l'economia *mainstream* és la importància del capital humà, que Stiglitz no es cansa d'emfatitzar. Per capital humà s'ha d'entendre el coneixement, la preparació, l'experiència, les aptituds, etc., de les que disposa la població. En situacions de crisi com les que hem viscut normalment només es té en compte la caiguda del PIB o l'atur existent. Però més enllà d'aquests aspectes fàcilment quantificables es produeix una gran caiguda en capital humà. Als joves, per exemple, els costa trobar la seva primera feina, per la qual cosa aprenen manco i agafen manco experiència, la qual cosa serà una rèmora que hauran

d'arrossegar durant tota la vida, que a més té repercussions socials (és una externalitat negativa). En les crisis també s'inverteix manco en I+D, per tant la innovació i el nou coneixement se'n ressent, la qual cosa suposa una altra externalitat negativa.

En aquest sentit no es pot trobar més lluny de la idea schumpeteriana segons la que en les crisis el sistema econòmic purga el dolent i en surt reforçat, també degut a què els empresaris s'esforcen per innovar a l'hora de reduir despeses. Stiglitz critica aquesta visió, ja que en les crisis es produeix un gran desaprofitament de capital humà i una inferior inversió en innovacions. A banda d'això, molts empresaris per reduir despesa el que fan és engegar treballadors, i no tant innovar en la reducció de despesa. A més, en les crisis moltes empreses de qualitat són destruïdes, amb la qual cosa es tira el nin amb l'aigua bruta.

PART 2. L'ECONOMIA DE LA INFORMACIÓ. EL PARADIGMA STIGLITZIÀ?

3. ELS PARADIGMES EN LA CIÈNCIA ECONÒMICA

En aquest capítol farem un repàs a les distintes tradicions actuals existents en economia. Fer-ho ens permetrà obtenir una visió panoràmica dels distints paradigmes, i ens permetrà entendre millor les contribucions teòriques de Stiglitz, emmarcades especialment en la tradició del nou keynesianisme.

Veurem la riquesa del pensament teòric econòmic, així com la gran varietat de punts de vista existents. Això ens ha de fer veure que el pensament únic que sovint es presenta als mitjans de comunicació quan es parla d'economia és una distorsió. El que se'ns presenta és una versió simplificada de les teories neoclàssiques, que si bé és el paradigma majoritari no és ni de bon tros l'únic. El motiu pel qual en els mitjans sovint es presenta com si ho fos, confonent la ciència econòmica amb aquest enfocament, s'ha d'entendre per una mescla d'ignorància i d'interessos. És el paradigma, no cal dir-ho, que presenta un enfocament polític més d'acord amb els interessos de les elits econòmiques. Però la ignorància de molts periodistes en aquests temes no ajuda a revertir-ho.

A continuació presentarem els trets més característics de diversos paradigmes existents. Veurem com en economia es fa difícil parlar de ciència normal en termes kuhnians, entesa la ciència normal com aquella situació en què els que conreen una ciència estan en general d'acord amb el conjunt de teories o paradigma sobre el que treballar, de manera que es fa ciència a partir del conjunt de teories sense qüestionar-se-les. En economia és així només parcialment, ja que existeixen distints paradigmes al mateix temps.

Veurem també com no sempre és senzill distingir clarament els distints paradigmes, i associar uns determinats autors a un o altre paradigma. Sovint els economistes empenen el concepte de paradigma o de tradició, com veim en Colander (1992 i Rotheim (ed.), 1998: cap. XVI), Roncaglia (2006) o en el mateix Stiglitz (2001b), però d'una manera no sempre exacta. Es pot dir que en economia no hi ha consens ni a l'hora de classificar les distintes tradicions. Tampoc a l'hora d'associar-les a determinats autors. Distints autors anomenen i classifiquen els distints paradigmes de forma diferent, sovint un està temptat a pensar que no sempre s'esforcen per tractar les distintes tradicions de forma seriosa. El que aquí presentarem no deixa de ser una simplificació que pot ser útil com a acostament general al tema. No obstant, s'ha de tenir en compte que en la realitat les classificacions que presentarem no són nítides; les fronteres entre paradigmes i entre autors en la realitat són manco clares. Tot i això, pensam que té sentit, i que la classificació que presentarem pot gaudir d'un cert consens, al manco en determinats intel·lectuals.

3.1 Una aproximació als paradigmes en Economia

Fou el físic i filòsof Thomas Kuhn qui en el seu influent llibre *La estructura de las revoluciones científicas* popularitzà el concepte de paradigma. Per a Kuhn un paradigma és un conjunt de teories centrals que defineixen un enfocament científic. «[A]ccording to Kuhn a given “paradigm” guides the scientific community. The concept of paradigm implies a general theoretical viewpoint that members of the community share» (Drakopoulos & Karayiannis, 2005: 52). Tot i que és cert que en el llibre ofereix altres definicions de paradigma, nosaltres emprarem el concepte en aquest sentit.

Els clàssics

Quan es parla de la història de l'economia sol ser habitual fer començar la ciència en Adam Smith. Però fer-ho així no és del tot correcta. Abans de Smith ja hi havia pensament econòmic. De fet, es poden trobar escrits sobre economia en autors de l'antiga Grècia com Plató, Aristòtil o Xenofont. També a l'edat mitjana trobam escrits sobre economia, per part dels filòsofs escolàstics. Però és a la modernitat quan la disciplina agafa força. Abans d'Adam Smith hi havia els fisiòcrates, que creien que el valor derivava de la terra, motiu pel qual preuaven l'agricultura per damunt de la indústria o el comerç com a activitat que creava valor. Creien en l'existència de lleis naturals en economia, per la qual cosa eren partidaris del *laissez faire*.

Una altra tradició anterior a Smith i als fisiòcrates són els mercantilistes, un tipus de doctrina que es pot qualificar com de “nacionalisme econòmic”. Fou hegemònica fins al segle XIX. El seu objectiu era aconseguir balances comercials favorables, i d'aquesta manera l'acumulació de metalls preciosos. Afavorien les exportacions de productes acabats al mateix temps que en dificultaven les importacions. Creien que un país ric era aquell que podia obtenir molt d'or, i la manera per aconseguir-ho era exportant molt. Eren partidaris de la intervenció estatal i del proteccionisme. Políticament, el seu objectiu era enfortir els naixents Estats-nació, en una època de contínues guerres, així com assegurar-ne llur autarquia.

Però fou Adam Smith, considerat l'iniciador de l'economia clàssica, l'autor més decisiu a l'hora de donar a la disciplina una major independència. Encara al segle XVIII, a l'època que escrigué Smith, l'economia era una branca de la filosofia moral, la filosofia que estudiava els afers humans. Però a partir d'ell l'economia guanyaria una major autonomia. No és el lloc per analitzar detingudament les seves aportacions, però convé assenyalar que la idea de la mà invisible que sovint se li atribueix ha estat en gran mesura una mala interpretació de Smith feta per autors

posteriors de la tradició neoclàssica. Una tradició que no destaca precisament pel seu coneixement de la història del pensament econòmic ni de les seves distintes tradicions. Però en el cas d'Adam Smith és encara més greu, ja que és un d'aquells infortunats autors que quasi tothom cita però gairebé ningú ha llegit. No cal dir que això fa que la seva obra sigui molt mal coneguda.

En Adam Smith el concepte de mà invisible apareix poc, i encara d'una manera molt metafòrica quan diu que el fet que cadascú persegueixi el seu interès propi fa que s'assolesqui l'interès social, com a través d'una mà invisible. El principal text en el que Smith parla de la mà invisible és el següent:

As every individual, therefore, endeavors as much he can both to employ his capital in the support of domestic industry, and so to direct that industry that its produce may be of the greatest value; every individual necessarily labors to render the annual revenue of the society as great as he can. He generally, indeed, neither intends to promote the public interest, nor knows how much he is promoting it. By preferring the support of domestic to that of foreign industry, he intends only his own security; and by directing that industry in such a manner as its produce may be of the greatest value, he intends only his own gain, and he is in this, as in many other cases, led by an invisible hand to promote an end which was no part of his intention. Nor is it always the worse for the society that it was not part of it. By pursuing his own interest he frequently promotes that of the society more effectually than when he really intends to promote it. (Smith, 1977: 447)

És obvi que és una idea molt atractiva per a economistes conservadors que vulguin emfatitzar el bon funcionament de l'economia de mercat, així com la política que se segueix naturalment d'aquesta idea, el *laissez faire laissez passer*.

Pel que fa a aquest *laissez faire*, en Adam Smith es pot trobar parcialment. La interpretació convencional de Smith insisteix en fer-lo partícip d'aquest liberalisme econòmic, però s'ha de dir que ell mateix dedica un major esforç a criticar les grans corporacions d'aquella època amb tendències monopolístiques que a defensar el *laissez faire*. Autors com Roncaglia (2011), especialista en el pensament econòmic clàssic, destaquen que hi ha una gran diferència ideològica entre Smith i els partidaris més moderns del *laissez faire*. Tant que ens arriba a dir que la diferència entre Smith i aquests fonamentalistes de mercat equival a la diferència entre l'esquerra i la dreta política, a *El mito de la mano invisible*. També afirma que Smith no creia en la mà invisible.

David Ricardo i el pensament clàssic

Donant un salt en el temps i tenint sempre en compte que deixam de banda altres autors importants, un altre autor destacat i amb una influència posterior comparable a la de Smith és David Ricardo.

La seva influència posterior és destacable, per exemple en un autor com Karl Marx, un altre dels pesos pesats de la història de l'economia. Tampoc no entrarem a discutir les aportacions teòriques de Ricardo, però sí que direm que amb ell la ciència econòmica es fa més teòrica. Smith era un autor de lluny més erudit que Ricardo, però també manco sistemàtic i teòric. En canvi, Ricardo, de qui sovint s'ha dit que era una persona amb una cultura general limitada, tenia una gran capacitat d'anàlisi teòrica. Aquest teoricisme que s'accentua amb Ricardo ja mai més abandonarà la ciència econòmica¹⁰.

A dia d'avui tant a Ricardo com a Smith se'ls considera els grans representants de l'economia clàssica. Juntament amb altres autors com John Stuart Mill. Hi ha autors que han destacat la gran diferència entre l'escola clàssica i la neoclàssica. És el cas sobretot dels economistes pròxims a Piero Sraffa, com Roncaglia, Pasinetti o Sylos Labini. El mateix Sraffa era un gran expert en el pensament ricardià. Va editar les seves obres, que coneixia a la perfecció. Segons aquests autors, el pensament clàssic seria substancialment distint del neoclàssic. Mentre el neoclàssic emfatitza la importància de les corbes de demanda i oferta, i adopta una teoria del valor subjectiu, basat en la utilitat marginal individual, els clàssics tenien una visió més circular de l'economia, on les condicions de producció són més importants que les d'intercanvi, amb una teoria del valor objectiu basat en el treball, i amb una metodologia manco individualista, que tenia en compte les relacions de classe i la política (Dobb, 1975; Roncaglia, 2011).

Maurice Dobb (1975) coincideix en distingir nítidament entre el paradigma clàssic i el neoclàssic. Segons ell, la teoria clàssica tenia per gran objectiu dur a terme una teoria de la distribució, cosa que en els neoclàssics perd importància. Els neoclàssics expliquen la distinta distribució dels ingressos entre classes o grups socials a partir dels preus, a diferència dels clàssics, que tenien més en compte les relacions de poder en el procés de producció a l'hora d'explicar-ho. Els neoclàssics cauen en un argument circular, ja que abans d'analitzar els preus ja han de partir inicialment d'una distribució donada. Una altra diferència rau en l'èmfasi que els clàssics posaven en la distribució dels excedents, mentre que els marginalistes deixen de banda el concepte d'excedent, emprant en el seu lloc el d'escassetat, amb les seves conseqüències polítiques fàcilment detectables. O en el fet que els neoclàssics creuen que quan un factor de producció puja de preu, aleshores les

¹⁰ Estrictament parlant hi ha una excepció, l'escola historicista alemanya, que no creia possible trobar lleis universals en economia, i posaven l'èmfasi en l'estudi de la realitat històrica per comprendre l'economia. Però és una tradició que la història ha oblidat gairebé completament, tot i que en el seu moment tengué la seva importància, així com autors ben destacats.

empreses tendiran a canviar-lo pel factor més barat. Per exemple, si el capital puja de preu en relació amb el treball, aleshores les empreses canviaran el factor capital pel factor treball. Sraffa ja criticà aquesta visió, que els clàssics no compartien. Segons ells, que un factor de producció pugui de preu en relació amb l'altra no implica necessàriament un canvi a favor del factor més barat.

Però no és aquesta la única visió de la relació entre els autors clàssics i els neoclàssics. Com anirem veient, aquesta falta de consens i d'acord és una constant en la ciència econòmica, del tot persistent. Altres autors, com Colander (1992), ens diuen que entre els clàssics i els neoclàssics hi ha només diferències menors. Per argumentar-ho es fa servir de l'autoritat de Keynes, que no distingia entre ambdues tradicions. Keynes, recorde-m'ho, classificà els economistes anteriors a ell com de clàssics, per distingir-los de la seva nova aportació. Dins l'etiqueta keynesiana dels clàssics s'inclouen tant Smith, Ricardo i Mill, com altres autors normalment considerats neoclàssics com Walras, Marshall, Jevons, etc.

I és que segons Colander, com es deia, hi ha entre ells més semblances que diferències. Entre aquestes semblances trobam la creença en ambdós casos en la llei de Say, segons la qual l'oferta crea la seva pròpia demanda i no hi pot haver falta de demanda, degut a què els estalvis o es consumeixen o s'inverteixen. O la creença compartida en la teoria quantitativa dels doblers ($PQ=MV$. El nivell de preus pel nivell de producció equival a la quantitat de doblers per llur velocitat de circulació), que fou hegemònica fins Keynes, i que després de la revolució neoclàssica dels 70 ho tornà a ser, de la mà de Friedman i companyia, que la rehabilitaren. Segons aquesta teoria els doblers són neutres a llarg termini. El fet que augmenti la quantitat de doblers existents en l'economia pot dur a què en el curt termini augmenti la demanda i la producció, i per tant els ingressos. Però arran d'això amb el temps els preus pujaran, degut a la superior demanda, i tot quedarà com estava abans. Els preus i els salaris nominals seran superiors, però els reals seran iguals. Keynes la criticà perquè la velocitat de circulació no té per què ser sempre constant, com han de suposar els seus defensors.

Pel que fa a les diferències, destaca Colander que els neoclàssics usen models més abstractes i matemàtics que els clàssics, que solien treballar amb arguments més informals i contextuals. Temes com la diferència en la teoria del valor i en menor mesura l'individualisme metodològic, per a Collader és de suposar que són temes irrellevants, ja que per exemple en els seus escrits no parla de la teoria del valor. I recordem que es tracta d'un suposat expert en història del pensament econòmic, reconegut inclús per autors de tradicions més heterodoxes com el postkeynesianisme.

Karl Marx

En aquest moment toca parlar breument de Karl Marx, autor conegut per tots i que ha gaudit d'una posterior influència enorme en diversos camps distints. El seu materialisme històric ha estat i segueix sent una font d'inspiració per a molts intel·lectuals, tant en filosofia com en altres branques de les humanitats o les ciències socials, com la història, l'antropologia o la sociologia. També en economia ha estat molt influent, i no ho ha estat manco en política. Aquí ens interessa centrar-nos en la seva influència econòmica. En el seu moment, Marx es dedicà a escriure sobre economia política crítica. Les seves contribucions foren una crítica a l'economia política (clàssica) vigent en el seu temps, tot i que els autors sraffians actuals tendesquin a classificar-lo com un clàssic més. Però també és comú que se'l consideri el sùmmum de l'heterodòxia.

La seva teoria de l'explotació per abstracció de plusvàlua, basada en la teoria del valor treball, que explica com els capitalistes s'enriqueixen a costa dels treballadors, ha estat una de les més influents. Fins i tot Stiglitz, com analitzarem, la té en compte en els seus darrers escrits. Veurem que defensa una teoria de l'explotació per explicar el gran auge de les desigualtats dels darrers temps, tot i que no la fonamentarà, com feia Marx, en la teoria del valor objectiu treball.

La revolució marginalista

A partir d'aquí considerarem el que s'anomena la revolució marginalista¹¹. Aquesta revolució tengué tres principals protagonistes quasi simultanis en distints llocs: Jevons a Anglaterra, Walras a França i Menger a l'Europa germanòfila. La característica més important d'aquest canvi de direcció en la ciència econòmica fou l'abandonament de l'enfocament objectiu del valor basat en el treball, i l'adopció del valor subjectiu basat en la utilitat marginal. A partir d'aquests autors el valor se separa de la producció i es trasllada al consum. Ara és l'individu qui amb les seves preferències subjectives atorgarà un valor o un altre a un producte. El problema no resolt és com és possible que l'intercanvi es produeixi de manera estable, si distints individus atribueixen distints valors a allò que intercanvien.

Sigui com sigui, aquesta concepció atribueix el valor (de canvi) a la utilitat marginal o incremental d'un producte, baix la influència de la filosofia utilitarista de Jeremy Bentham. D'aquesta manera, pensaren que es podia solucionar el vell problema de per què l'aigua és més

¹¹ En termes kuhnians creim que es pot considerar un canvi revolucionari de paradigma. Com també es pot considerar un canvi revolucionari de paradigma la revolució keynesiana de finals dels anys 30 i la dels nous clàssics als anys 70, que veurem més endavant.

barata que els diamants, quan aquella té un valor d'ús superior. En la nova concepció s'explica dient que l'increment d'una unitat d'aigua aporta manco plaer que l'increment d'una unitat de diamants. O el que és el mateix, la utilitat marginal dels diamants és superior a la de l'aigua. No obstant, s'ha de dir que aquesta concepció subjectivista del valor ja fou defensada amb anterioritat per distints autors. Però va ser en aquell moment quan la teoria subjectiva substituï definitivament la teoria objectiva.

En el cas de Jevons, Walras i Menger fou així. Però en altres casos aquest canvi fou manco pronunciat. Marshall per exemple intentà reconciliar ambdues concepcions del valor, agafant el millor de cada versió, en el que és, segons la nostra opinió, l'opció més intel·ligent. Adoptar una concepció en contra de l'altra en aquest cas és massa problemàtic i es cau en paradoxes irresolubles.¹²

La revolució marginalista tengué més ingredients, més enllà del canvi de perspectiva en la teoria del valor. En general, s'adoptà un major individualisme, quan en la tradició clàssica l'explicació en concepte de classe social era important. Ara ja de cada vegada tindrà manco pes, amb la qual cosa es perd clarament una noció analítica important. Altres diferències són el major pes que guanyaran els models matemàtics, amb excepció de Menger i la posterior escola austríaca, que es mostraran sempre bastant escèptics amb les possibilitats d'aquests models.

I amb Walras s'inaugurà la tan popular com desafortunada noció d'equilibri general. Una noció, aliena en gran mesura als clàssics, que colonitzarà pràcticament tota la ciència econòmica posterior, en el que és, en la nostra opinió, una de les qüestions més mal encaminades de l'aparell científic actual, no només de l'econòmic. Alguns han comparat aquesta noció amb la visió ptolemaica de l'univers (Keen, 2015). Es tracta de la visió segons la qual l'economia estaria en equilibri a través de l'oferta i demanda de béns, que faria pujar o baixar el preu dels productes, segons si existeix més demanda que oferta, o més oferta que demanda. Això asseguraria que tots els mercats es buiden, de manera que no hi hauria infrautilització de recursos, i per tant tampoc no hi hauria atur involuntari ni crisis endògenes. En cas que hi hagués poca demanda de treballadors, per exemple, els seus sous baixarien, la qual cosa faria que també el mercat laboral es buidàs. Tota una obra digne del Doctor Pangloss.

Més endavant, s'acabaria de quadrar el cercle introduint conceptes com ara el d'eficiència Pareto, i afirmant que les economies de mercat competitives per si soles duen a l'eficiència Pareto,

¹² Si s'adoptà únicament la teoria del valor treball, aleshores no es veu per què una mercaderia que necessita manco quantitat de treball (abstracta) que una altra ha de ser sempre més barata. Pot ser que no sigui així.

això és, la situació en què no pot millor la condició d'un individu o grup d'individus sense empitjorar la d'un altre. En altres paraules, és la situació en què existeix el major benestar a nivell social. I aquesta és precisament la principal afirmació del que es coneix com a teoremes de l'economia del benestar: els mercats competitius duen a l'eficiència Pareto, i al mateix temps l'eficiència Pareto duu a mercats competitius.

No cal dir que, segons aquesta visió tan profundament utòpica, les crisis no es poden donar, tampoc l'atur involuntari, a no ser que es produeixi un xoc exterior a les relacions de mercat, com ara un xoc polític. D'aquesta manera, quan s'ha afirmat que l'economia de mercat, si es respecten les regles competitives, duu a l'eficiència Pareto, i que les crisis i l'atur són producte de xocs exteriors al mercat, aleshores la conseqüència política és òbvia: “*Laissez faire et laissez passer, le monde va de lui même*”. La política no ha d'intervenir en el bon funcionament dels mercats. I més si es té en compte que sovint els defensors d'aquestes teories guarden tanta fe en els mercats com desconfiança envers l'Estat. Tendeixen a creure que tot el que fa el govern ho fa malament, reforçant així la conclusió política liberal.

És inevitable pensar en aquest moment en un autor com Karl Polany, a qui per cert Stiglitz escrigué el pròleg en una edició del seu clàssic *The great transformation* (2001). El que ens diu Polany en el llibre és que aquesta il·lusió del bon funcionament dels mercats lliures socialment ha fet molt de mal, i a principis del segle XX conduí a problemes socials i polítics greus. El mal funcionament dels mercats dugué a unes condicions d'inestabilitat econòmica i social que prepararen el terreny al salvatgisme polític del nazisme i el feixisme a Europa. Populistes d'extrema dreta fanàtics i bojós que s'aprofitaren de les penúries que sofria la gent per prometre solucions que segons ells havien de ser d'allò més efectives, i que acabaren del tot malament.

Al Pròleg, Stiglitz li dóna la raó a Polany en les seves tesis del mal funcionament dels mercats i dels perills socials i polítics que aquest mal funcionament pot causar. I ho relaciona Stiglitz amb la crisi d'Àsia del 97, on la falsa creença en les solucions fonamentalistes de mercat només empitjorà la situació d'aquests països, així com propicià tota una sèrie de conflictes civils interns. Fou el cas sobretot d'Indonèsia, on tengueren problemes de disputes interètniques. Uns conflictes dels quals Stiglitz alertà que es podrien donar, degut a la inestabilitat del país, però que l'FMI amb el seu fonamentalisme de mercat obvià. Era típic de l'FMI no tenir en compte les repercussions polítiques i socials de les seves polítiques econòmiques. Els seus models simplistes de mercat no deixaven lloc per a aquestes qüestions.

Quelcom semblant es pot dir del que està passant a hores d'ara, al 2016, en què en bona part com a conseqüència de la crisi econòmica, de la desigualtat, i de l'auge de les polítiques fonamentalistes de mercat que s'han aplicat i que ho han empitjorat, estam veient a gairebé tot el món occidental un auge del populisme d'extrema dreta, de conseqüències ben incertes.

John Maynard Keynes

És el moment de parlar de Keynes. Per força hem d'ignorar autors de la talla de Kalecki, Fisher, Schumpeter o Hayek, dels que més endavant direm qualche cosa, quan parlem de la peculiar influència que han exercit sobre Stiglitz. Parlar de Keynes és del tot obligatori. Sens dubte es tracte d'un dels autors més brillants i influents de la història de l'economia. La seva gran obra, la *Teoria general de l'ocupació, l'interès i el diner* mereix ser considerada un clàssic de les ciències socials.

El primer que hem d'entendre és el context social i històric en el que escrigué la seva principal obra, l'única que en aquest treball considerarem. L'obra fou escrita al 1936, un període d'especial dificultat per a tota Europa. La crisi de finals dels 20 i principis dels 30 estava fent estralls, destrossant l'estructura social i tota noció d'estabilitat política. L'extrema dreta se sentia còmode i aprofitava la situació arreu d'Europa per fer-se forta. L'economia britànica en concret ho estava passant malament, amb una situació de deflació causada per la recessió global. El proteccionisme insolidari era la moneda comuna. Els països adoptaren l'estratègia de *beggar thy neighbour* (empobrir el veí), consistent en dificultar les importacions. Si això ho hagués fet un país en concret li hagués pogut funcionar, però quan ho feren tots, aleshores fou perjudicial per a tothom, ja que tots els països veieren com les seves exportacions minvaven. És com la situació en què uns espectadors miren el futbol i aleshores un decideix aixecar-se per veure'l millor. El problema ve quan tothom fa el mateix i ningú pot veure el partit.

És en aquest context que s'ha d'entendre l'obra de Keynes. A través d'ella volia influir en la política britànica (i mundial), que el govern dugués a terme les mesures que ell proposava per sortir de la greu crisi, i salvar el capitalisme dels capitalistes. “Keynes’s great contribution was to save capitalism from the capitalists” (Stiglitz, 2010b: online). Keynes no era socialista. El que volia era salvar el sistema econòmic del seu país, i deixar-se d'aventures amb final més que incert. I d'això en sabia, no hem d'oblidar que a banda de l'economia la seva especialitat era la matemàtica probabilística. Potser per aquest motiu la noció d'incertesa ocupà sempre un lloc primordial en el seu pensament.

Segons Stiglitz, el gran mèrit de Keynes fou salvar el capitalisme dels capitalistes. I hi hem d'estar d'acord. A través del seu llibre aconseguí trencar amb l'ortodòxia del seu temps i forçar un canvi de paradigma. El paradigma neoclàssic no pogué resistir l'investida de Keynes i hagué d'abandonar la plaça. El canvi de paradigma fou seguit per un canvi en les polítiques econòmiques destinades a garantir l'estabilitat i una major ocupació.

Entre altres coses, Keynes desmuntà la famosa llei de Say. Introduí el concepte de preferència per la liquiditat, de manera que era possible explicar teòricament que hi pot haver una situació en què hi hagi més estalvi que inversió, i que no tot l'estalvi es destini a inversió o consum, provocant així una falta de demanda agregada que pot causar una crisi. Si en un moment donat la preferència per la liquiditat és alta, aleshores la gent voldrà acumular doblers, traient-los així de la circulació. La llei de Say quedava tocada de mort.

D'aquesta manera Keynes podia explicar la situació en què faltava demanda agregada. Això suposava un trencament respecte les teories neoclàssiques estàndard, però en cap cas era el primer en contemplar la possibilitat d'una economia amb falta de demanda. El mateix Malthus ja ho havia exposat, així com altres autors. Però en distints aspectes Keynes era manco innovador. Stiglitz li retreu que en part la seva explicació de demanda d'inversió està massa influïda pels neoclàssics.

El primer que hem de dir al respecte és que Keynes feia dependre la inversió de distintes variables. Per començar parlava d'”*animal spirits*”. Els capitalistes en un moment donat es poden sentir més o manco optimistes. Segons aquest estat d'ànim estaran més o manco disposats a invertir. En aquest aspecte Keynes fou molt trencador, allunyant-se de les fantasies racionalistes de molts economistes anteriors i inclús posteriors a ells, que no aprengueren de Keynes i seguiren amb una concepció massa calculadora de l'ésser humà. El concepte d'*animal spirits* és molt més realista descriptivament, puix té en compte la part emocional i no racional de l'ésser humà, i a més permet explicar millor les nombroses fluctuacions que es donen en l'ànim dels inversors. És de lamentar que el mateix Stiglitz sovint emprà poc el concepte d'*animal spirits* de Keynes, manco del que seria desitjable, tot i que en certs articles lloa aquesta noció, així com l'obra de Shiller i Akerlof, que duu per títol justament *Animal spirits*, i que dóna al concepte d'*animal spirits* una importància major.

Però en altres aspectes Stiglitz té raó quan recrimina a Keynes que no va acabar de trencar amb l'herència neoclàssica. Keynes feia dependre la funció d'inversió de l'eficiència marginal del capital. Quan la rendibilitat marginal del capital era superior al tipus d'interès aleshores es produïa més inversió. Aquí la influència de la tradició jugà una mala passada a Keynes. La seva teoria dels

animal spirits és molt més brillant. Sobretot si tenim en compte el fet que el tipus d'interès a llarg termini tendeix a ser estable. Ara bé, s'ha de dir que Keynes considerava els *animal spirits* més importants que l'eficiència marginal del capital i el tipus d'interès per entendre el nivell d'inversió.

Un altre aspecte original i creatiu de Keynes, amb el que Stiglitz està plenament d'acord, i que segurament suposa la contribució més influent de Keynes, és la seva mesura per combatre les crisis. En essència, Keynes recomanà que en èpoques de crisi el govern ha d'aplicar mesures monetàries i sobretot fiscals expansives. Quan hi ha falta de demanda agregada, el govern ha d'omplir el buit i invertir, creant llocs de treball. En èpoques de crisi l'expansió monetària per si sola no és suficient, perquè com se sol dir “es pot obligar un cavall a anar al riu però no a beure”. En situacions de crisi es pot produir una trampa de liquiditat, en què els bancs centrals i els governs augmenten l'oferta monetària, però aquest augment no es tradueix en una major despesa (si Friedman hagués entès aquesta idea tan senzilla!). Per aquest motiu en temps de crisi és més efectiva la política fiscal en la que el govern gasta i inverteix el que el sector privat no pot o no està disposat.

I precisament aquesta inversió del govern té efectes multiplicadors en l'economia. Cada unitat monetària que el govern destina a inversió es tradueix en més d'una unitat de renda nacional. Per tant, està més que justificada la inversió pública. Aquesta teoria de l'efecte multiplicador prové en realitat d'un col·laborador de Keynes, l'economista Richard Kahn, qui encunyà el concepte. L'efecte multiplicador no es troba tan sols en la inversió pública, també en la privada, en les exportacions o en el consum es produeix un efecte multiplicador per efecte de l'increment de l'ingrés.

Això es troba en certa contradicció amb la idea típica de l'economia del costat de l'oferta segons la qual la inversió pública n'expulsa de privada. Si el govern puja els impostos, emet deute o es dedica a invertir on el sector privat ho podria fer, aleshores el sector privat inverteix manco del que podria fer, quedant tot com estava¹³. Però és una idea falsa. La inversió pública en pot fomentar de privada degut a l'efecte multiplicador, i també degut a l'augment de la productivitat que possibilita. Per exemple, en el cas de la construcció d'infraestructures finançades públicament, el sector privat llavors les podrà usar de manera productiva.

En definitiva, Keynes emfatitzava la importància de la inversió per entendre el funcionament de l'economia i per a garantir-ne el seu bon rendiment. També altres autors com Kalecki, qui en

13 Per no parlar dels efectes distorsionadors que molts neoclàssics atribueixen als impostos.

certa manera s'avançà a les tesis keynesianes, ho destacaren. En el cas de Kalecki (1995) deia allò que els capitalistes guanyen el que gasten. Com més invertesquin i consumesquin més beneficis tendran, ja que els obrers, segons ell, gasten tot el que guanyen¹⁴. El fet és que el consum és més estable que la inversió, per la qual cosa la variabilitat de la inversió és la principal causa de les fluctuacions econòmiques. Això tant en Keynes com en Kalecki. Cap dels dos creia en la llei de Say. L'oferta no crea la seva demanda, més aviat és al revés, la demanda crea la seva oferta. I hi pot haver més estalvi que inversió, de manera que és falsa la idea que com més estalvi més inversió; pot no ser així. En canvi, sí que és cert que com més inversió més estalvi hi pot haver, ja que la major inversió causa majors ingressos. D'aquí la paradoxa de l'estalvi: com més s'estalvi manco estalvis hi haurà a nivell social, degut a la reducció de l'ingrés causat per la menor demanda agregada.

3.2 Tradicions hereves de Keynes

Degut a la immensa influència de Keynes en la ciència econòmica posterior a la seva gran obra, té sentit que dediquem un subcapítol a analitzar algunes de les principals tradicions hereves de Keynes. La seva *Teoria general* tengué un èxit immediat, tant a nivell acadèmic com en les altes esferes polítiques. Però també tengué grans crítics. A l'època el gran crític de Keynes fou l'economista de l'escola austríaca Friedrich Von Hayek. També Von Mises, de la mateixa tradició de Hayek, es contà entre els principals adversaris tant ideològics com acadèmics de Keynes. L'escola austríaca se situava a les antípodes del pensament de Keynes. Eren políticament conservadors, i creien més en les bondats dels mercats, tot i que sense caure en els deliris de l'equilibri general, que en la capacitat dels governs per corregir-ne els seus possibles errors.

Tant Hayek com Von Mises no es cansaren d'escriure articles propagandístics en contra del socialisme, que en aquells temps es veia com una alternativa real i viable al capitalisme. Eren fervents partidaris del liberalisme, i inclús una obra com la de Keynes, que només propugnava un limitat paper del govern en l'economia en temps que aquesta necessitava un estímul, fins i tot això els treia de polleguera. Veien en la més mínima ingerència de l'Estat en els afers econòmics un pas irremeiable cap el socialisme, i un atac contra la llibertat individual. El seu dogmatisme els impedia pensar més enllà de capitalisme o socialisme, blanc o negre. Un capitalisme amb una certa intervenció de l'Estat per a ells ja era socialisme.

No cal dir que aquesta dura oposició en tots els camps de batalla dels austríacs per força va

¹⁴ En aquest aspecte Keynes divergia una mica, ja que segons ell sempre es consumeix una mica manco del que s'ingressa, però les conclusions a les que arriben ambdós són prou semblants.

atreure totes aquelles persones que no podien admetre la ingerència governamental en els afers econòmics. Conservadors de tota mena feren front comú amb els austríacs en contra del traïdor socialista Keynes. Així i tot, per a la gent més pragmàtica i raonable, per a aquells manco encesos ideològicament i manco sectaris, independentment de llurs tendències polítiques, les solucions keynesianes foren rebudes com un raig d'esperança per mirar d'alleugerir les penúries econòmiques que patien Europa i EUA des de feia ja massa temps.

Els neokeynesians i la síntesi neoclàssica

A continuació ens centrarem a estudiar les distintes tradicions que es formaren sota la influència del pensament keynesià. Començarem tractant els neokeynesians¹⁵, que s'esforçaren per acostar Keynes a la tradició neoclàssica que intentà superar. Aquests autors han estat molt criticats per economistes que es consideraven a ells mateixos com a continuadors de l'autèntic Keynes. Segons el nostre judici, els que afirmen que els neokeynesians malinterpretaren Keynes acostant-lo indegudament a la tradició que intentava superar tenen raó. Però també s'ha de reconèixer que en certes ocasions Keynes donà peu a malentesos.

Sigui com sigui, els autors que la tradició ha catalogat sota l'etiqueta de neokeynesians dugueren a terme la síntesi entre la macroeconomia keynesiana, en què era possible l'equilibri amb atur, amb la microeconomia clàssica, en què l'economia funciona de manera que els mercats es buiden. L'autor principal que dugué a terme aquesta tasca fou el britànic John Hicks, tot i que en els darrers anys de la seva vida reconegué que aquesta pretensió d'acostar Keynes als neoclàssics s'allunyava de l'esperit de l'obra de Keynes.

Hicks (1937) introduí el model IS-LM, a partir del qual es relacionava la quantitat dels estalvis, la inversió i el tipus d'interès, així com la preferència de liquiditat i l'oferta monetària. Es distingia entre dos tipus de mercats, els de béns i els financers. En el mercat de béns un major tipus d'interès provocava una producció menor en equilibri (se suposa que la inversió és igual als estalvis), degut a l'encariment del crèdit. En el mercat financer, en canvi, un major tipus d'interès provoca una producció superior en equilibri (se suposa que la preferència per la liquiditat és igual a l'oferta monetària).

Aquests models tengueren èxit i tot una sèrie d'economistes l'adaptaren per al seu treball

15 A banda de neokeynesians darrerament també se'ls coneix com a vells keynesians, per diferenciar-los dels nous keynesians, més moderns. Es veu, doncs, el poc consens que hi ha inclús a l'hora d'anomenar les distintes tradicions de pensament.

quotidià, o, com diria Kuhn, passà a formar part de la ciència normal. El paradigma neokeynesià, la síntesi neoclàssica, seria indiscutiblement el paradigma dominant durant els 50 i els 60. Als 70 ho deixà de ser, després de ser atacat per economistes neoclàssics encaparrats en rebaixar encara més el keynesianisme bastard, en paraules de Joan Robinson, de la síntesi hegemònica. Més endavant veurem el procés de canvi de paradigma que ocorregué.

A EUA també arribà la influència d'aquest keynesianisme rebaixat de Hicks, i ben aviat l'adoptaren autors tan destacats com Paul Samuelson i Robert Solow. Amb aquests tipus d'autors el concepte clau d'*animal spirits*, i en menor mesura el d'incertesa, centrals en el pensament original keynesià, perderen la centralitat que tenien. Joseph Stiglitz, que féu la tesi doctoral amb Samuelson i Solow, sempre els ha criticat l'aspecte segurament més dèbil de la síntesi neoclàssica, la conjunció de la microeconomia clàssica, sense atur i amb mercats que es buiden, i la macroeconomia keynesiana, on els equilibris amb atur i infrautilització de recursos són possibles. En canvi, no els ha criticat tant l'omissió generalitzada dels conceptes d'*animal spirits* i d'incertesa. Veim, doncs, i veurem amb més detall més endavant, que tampoc Stiglitz és del tot fidel al que hi ha de més brillant i innovador en el pensament original de Keynes.

Per veure les mancances evidents d'aquest paradigma, més enllà de l'omissió dels *animal spirits*, hem d'anar als mateixos fonaments de la síntesi. En efecte, el neokeynesianisme es basa en la creença en cap cas demostrada que normalment els mercats funcionen correctament i es buiden. Per la qual cosa la microeconomia neoclàssica seria correcta en la major part dels casos. Exceptuant les més o manco excepcionals ocasions en què els mercats deixen de funcionar. Aleshores s'admetia que la macroeconomia keynesiana en aquestes circumstàncies podia ser vàlida (especialment el concepte de la preferència per la liquiditat, que podia provocar una insuficiència de la demanda agregada, i per tant de problemes macroeconòmics), i s'admetia també que la intervenció del govern podia ajudar a què els mercats es recuperassin, a través de polítiques monetàries i fiscals expansives. Segurament això era el més autènticament keynesià d'aquest enfocament.

Però Stiglitz no es cansa de repetir, i amb raó, que l'afirmació que els mercats normalment funcionen correctament i que per tant la microeconomia convencional és vàlida no es demostrà mai teòricament. I encara manco es demostrà teòricament com podia ser que la macroeconomia keynesiana només fos vàlida en les excepcionals ocasions en què els mercats fallaven i per tant la microeconomia convencional no era aplicable. “Why shouldn't we believe that massive unemployment was just the tip of the iceberg, of more pervasive market inefficiencies that are

harder to detect. If markets seemed to function so badly some of the time, certainly they must be malperforming in more subtle ways much of the time” (Stiglitz 2001b: 477). La síntesi, en altres paraules, s'aguantava sobre uns fonaments molt dèbils, la qual cosa la condemnava al fracàs des d'un primer moment.

The neo-classical synthesis as attractive ideologically as it was for those who believed in the market system, yet were disturbed by massive unemployment, was taken as an article of faith, not derived from any general theoretical structure: the fundamental question of why the failures of the market economy should only occur in the massive doses we associate with its periodic recessions and depressions was never asked, let alone answered. (Stiglitz & Greenwald, 1987: 3)

En part fou degut a aquesta feblesa dels fonaments i a aquesta esquizofrènia entre la part micro, eficient, i la part macro, ineficient, que els economistes conservadors dels 70 aconseguiren tirar-la per terra. Més avall veurem la proposta de Stiglitz per rehabilitar la vigència de la macroeconomia keynesiana. I veurem com també és més lògic pensar que les grans crisis i recessions són només la punta de l'iceberg de problemes econòmics més persistents, que es donen en distint grau en tot moment, descartant així d'una vegada per totes l'equivalent econòmic de la concepció cosmològica geocèntrica.

I described earlier how economists abandoned Keynesian economics as attention shifted away from unemployment to inflation and growth. But there was another, more conceptual basis for the shift. Microeconomics, focusing on the behavior of firms, and macroeconomics, focusing on the behavior of the overall economy, had developed in the years after Keynes into two separate subdisciplines. The two used different models and came to different conclusions. The “micro” models said that there could be no such thing as unemployment—but unemployment was the centerpiece of Keynesian macroeconomics. Microeconomics emphasized the efficiency of markets; macroeconomics, the massive waste of resources in recessions and depressions. (Stiglitz, 2010d: 111)

Però abans d'acabar amb els neokeynesians pot ser interessant demanar-nos com s'aconseguien autoconvèncer de la validesa dels dos enfocaments en principi contradictoris. ¿Com podien justificar (encara que només fos davant d'ells mateixos, ja que s'ha de deixar clar que el problema aparent de sintetitzar una micro eficient i una macro ineficient no fou mai tractat, era quelcom que se suposava sense justificació teòrica, que d'altra banda hagués estat ben difícil de proveir) aquesta unió entre la micro eficient i la macro ineficient? O dit d'una altra manera, per què si els mercats normalment funcionen bé, es donen en certes ocasions els problemes que fan que s'hagi de recórrer a la macro keynesiana? La resposta que solien donar per explicar els casos d'atur i de recessions era la rigidesa dels preus i dels salaris.

La creença en la rigidesa dels salaris és una altra de les característiques distintives dels neokeynesians. En els seus models té tanta importància i és tan recurrent que la majoria d'economistes associen la teoria dels salaris rígids a qualsevol tipus de keynesianisme, i fins i tot al mateix Keynes. La qual cosa no pot ser més errònia, ja que Keynes no atribuïa a la rigidesa dels salaris la causa de l'atur. Tampoc els postkeynesians, i ni tan sols alguns nous keynesians no ho fan. Però els neokeynesians popularitzaren molt el concepte de salaris rígids. Segons ells si els salaris fossin flexibles aleshores s'evitaria l'atur, ja que en èpoques magres els salaris baixarien però no augmentaria l'atur, al contrari del que passa amb salaris rígids, en què en èpoques dolentes els salaris no baixen i l'atur augmenta, al manco a curt termini. Pel que fa a l'origen d'aquesta rigidesa, s'ha de cercar en qüestions suposadament exògenes, com la influència dels sindicats, les lleis, la política, etc.

Stiglitz es mostra també molt crític amb aquesta idea per varis motius. Principalment per dues raons. La primera, perquè si els salaris baixen aleshores baixa la capacitat adquisitiva de la majoria de treballadors, la qual cosa pot dur a problemes de demanda agregada. “Keynes argued that wage-price flexibility would not restore the economy to full employment, because of adverse effects of wage decreases on aggregate demand. Wages and prices fell dramatically between 1929 and 1933, and this wage and price flexibility did not work: Keynes was right” (Stiglitz, 1992: 300). La segona raó és perquè si els salaris baixen, degut a què els contractes de deute no solen estar indexats amb la inflació, aleshores es produeix una redistribució de la riquesa de deutors cap a creditors.

In debt contracts, typically not indexed for changes in prices, whenever prices fell below the level expected (or in variable interest rate contracts, when real interest rates rose above the level expected) there were transfers from debtors to creditors. In these circumstances, excessive downward price flexibility (not just price rigidities) could give rise to problems. (Stiglitz, 2001b: 512)

És el que es coneix com a *debt-deflation*, idea que prové d'Irving Fisher i que altres autors, com Minsky, Stiglitz o Greenwald han recuperat. I ja se sap que les èpoques de deflació són molt inestables en tots els sentits. Clar que això els neoclàssics ho tenen poc en compte, ja que en els seus models quelcom tan important en les economies actuals com el crèdit hi té ben poca cabuda. I encara hi ha una tercera raó: si els salaris baixassin aleshores els preus segurament també baixarien, per la qual cosa els salaris reals no està clar que baixassin gaire.¹⁶

A més, la creença en la importància dels salaris flexibles per al bon funcionament dels

16 A banda d'aquests arguments, és un fet que en les grans crisis els salaris baixen.

mercats, creença compartida per les distintes escoles neoclàssiques, duu a polítiques perilloses. Aquestes teories es tradueixen naturalment en propostes polítiques de més flexibilitat salarial i de manco poder per als treballadors, com s'ha vist en la darrera crisi. I aquestes propostes poden dur als problemes de deflació i de deutes creixents dels que hem parlat abans, amb tot el que suposa, a banda de a una major desigualtat.

The implication of the Keynesian rigid-wage theory was very invidious but very pervasive: if rigid wages are the reason the economy is not working as well as Adam Smith said it should, what is the solution? Get rid of the rigid wages, and let labour markets be more “flexible”. That has been the basis of a whole set of doctrines undermining job protections and labour rights. (Stiglitz, 2009b: 9)

En definitiva, doncs, aquesta idea neokeynesiana de l'atur causat per la rigidesa dels salaris és totalment rebutjada per Stiglitz. Creim que aquí hem de donar la raó a Stiglitz, i també als postkeynesians, en aquest tema. Un tema central, ja que és el que els permet justificar que en certes ocasions la microeconomia neoclàssica no sigui vàlida, per qüestions exògenes.

Els postkeynesians

Els postkeynesians formen l'escola derivada de Keynes que sempre s'ha considerat més pròxima al seu pensament original. El mateix biògraf de Keynes, Robert Skidelsky, ho remarca. Qüestions com els *animal spirits*, la incertesa radical, la importància de la política, el perill dels deutes, els efectes multiplicadors, la centralitat de la demanda agregada, i la necessitat persistent de la intervenció del govern per minimitzar els errors del mercat, són atributs del pensament de Keynes reivindicats per la majoria de postkeynesians.

Entre els postkeynesians més destacats podem anomenar els següents: Richard Kahn (que fou el que introduí amb Keynes el concepte d'efecte multiplicador de la inversió), Joan Robinson, Steve Keen, Piero Sraffa, J.E. King, Paul Davidson, Hyman Minsky, etc. L'escola postkeynesiana començà al mateix Cambridge, Regne Unit, quan encara Keynes era viu. Autors com Robinson, Kahn o Sraffa treballaren a Cambridge i coneixien personalment a Keynes. Juntament amb el seu enfocament científic, metodològicament i políticament eren més heterodoxos que els seus companys nord-americans, on l'ortodòxia de la síntesi neoclàssica rebaixà molt el keynesianisme. Tant és així que Joan Robinson els anomenava keynesians bastards. Els postkeynesians eren manco individualistes metodològics. En les seves anàlisis tenien més en compte les classes socials, per exemple.

En general els postkeynesians han estat bastant ignorats per l'acadèmia *mainstream*.¹⁷ Ho veim amb el mateix Stiglitz, que gairebé mai parla dels postkeynesians, amb excepció de Minsky, a qui de tant en tant alaba. De fet, Minsky, després sobretot de la darrera gran crisi, s'ha posat bastant de moda. La seva hipòtesi de la inestabilitat financera mereix ser tenguda en compte, i després de totes les crisis financeres patides en els darrers temps ha estat gairebé impossible ignorar-ho per més temps. De totes maneres, els economistes que han recuperat a Minsky sempre han vingut de les posicions manco ortodoxes de la ciència econòmica. Els neoclàssics s'estimen més parlar de la hipòtesi dels mercats financers eficients, en què el preu de les accions reflexa tota la informació disponible en un moment donat.

Altres autors que en el seu moment foren considerats postkeynesians, com Sraffa i els seus seguidors (Passinetti, Sylos Labini, Roncaglia, etc), avui s'han allunyat d'aquesta tradició i han guanyat en autonomia. Tot i així els sraffians estan més a prop dels postkeynesians que d'altres escoles. I són sens dubte, amb el permís de les escoles radicals provinents del marxisme, els més heroics. La seva pretensió consisteix ni més ni manco que en fer tornar la ciència econòmica als orígens clàssics, en especial a les concepcions d'autors com Ricardo i Marx, ja que consideren que la revolució marginalista, basada en la utilitat marginal, el subjectivisme i la noció d'escassetat, és un greu error.

Els nous keynesians

Arribam a la tradició keynesiana més moderna, de la que es pot considerar que el nostre autor forma part. Per entendre l'aparició dels nous keynesians hem de tenir en compte l'atac que rebé el keynesianisme descafeïnat durant els anys 70. Els atacs vingueren de diversos autors com Robert Lucas, Milton Friedman o Robert Barro, que aprofitaren el context d'estagflació dels 70, que preparà el terreny per a que el keynesianisme fos posat en dubte. En aquella època es donà una situació d'inflació greu que féu trontollar el sistema econòmic mundial, alhora que hi havia elevats nivells d'atur (d'aquí l'estrany nom d'estagflació, estancament més inflació), contradient la predicció de la corba de Philipps, segons la qual a més atur manco inflació, i a manco atur més inflació.

¹⁷ És del tot habitual que els economistes *mainstream* ignorin els corrents més heterodoxos. I el postkeynesianisme sens dubte forma part de l'heterodòxia, com també el marxisme. En aquest sentit és útil la distinció que es fa a l'article de Lavoie (2012) entre ortodoxos, ortodoxos crítics i heterodoxos. Els ortodoxos serien tot el corrent pròxim als neoclàssics. Els ortodoxos crítics serien aquells autors que critiquen els models neoclàssics però sense rompre significativament amb ells. Seria el cas d'economistes com Krugman, Stiglitz o Akerlof. Els heterodoxos serien les tradicions més allunyades de l'ortodòxia. Alguns dels seus autors més destacats són Marx, Veblen, Gailbraith, Minsky, Sraffa o Steve Keen.

Aquesta corba de l'economista neokeynesià neerlandès William Philipps establia una relació inversa entre atur i inflació, que els esdeveniments dels anys 70 tiraren per terra.

La corba de Philipps fou incorporada al paradigma neokeynesià en una data relativament tardana, la qual cosa ja ens ha de fer veure que no era ni de bon tros essencial al sistema teòric. No formava part del nucli dur de la teoria, per dir-ho en termes de la filosofia de Lakatos. Però tot i així, els autors neoclàssics conservadors que no podien sofrir el keynesianisme ho aprofitaren per desacreditar-lo. Un altre aspecte que atacaren, com s'ha apuntat abans, fou la falta de justificació teòrica a l'hora de sintetitzar la microeconomia neoclàssica amb la macroeconomia keynesiana. En aquest punt tenien raó en destacar aquesta feblesa teòrica, però la seva proposta de solució d'eliminar la macroeconomia keynesiana i adoptar-ne una de congruent amb la microeconomia neoclàssica que prediu el bon funcionament dels mercats, com afirma Stiglitz, estava més que condemnada al fracàs des del principi. “In the 70s, economists became increasingly critical of traditional Keynesian ideas, partly because of their assumed lack of micro-foundations. The attempts made to construct a new macroeconomics based on traditional micro-economics, with its assumptions of well functioning markets, was doomed to failure” (Stiglitz, 2001b: 474).

Altres factors també ajuden a explicar el canvi de paradigma, com la major preocupació per la inflació i el creixement, típic de l'època, o la falta de justificació teòrica d'aspectes centrals del keynesianisme neoclàssic com els salaris i preus rígids. “Dissatisfaction with Keynesian economics was based not only on this schizophrenia [es refereix a la separació abismal entre micro i macro], but also on the lack of justification for some of the central assumptions, e.g. wage and price rigidities. Wages and prices were not rigid” (Stiglitz & Greenwald, 1987: 4).

En aquest context hem de situar l'aparició dels economistes coneguts com a nous keynesians. El que volien al principi, als 70, fou contrarestar la contrarevolució neoclàssica i salvaguardar el que veien com a més destacat de l'antiga síntesi keynesiana. La seva estratègia general fou la contrària de l'emprada pels nous neoclàssics (per parlar amb més precisió hauríem de parlar de nous clàssics, monetaristes i de *real business cycle*. En el pròxim capítol analitzarem amb més detall aquestes distintes tradicions neoclàssiques que sorgiren als anys 70 per atacar el neokeynesianisme, per ara ens conformarem anomenant-los genèricament com a neoclàssics o nous neoclàssics), és a dir, salvaguardar la macroeconomia keynesiana, que ells consideraven en línies generals correcta, i adaptar la microeconomia d'una manera que no estigués en contradicció amb la macroeconomia keynesiana.

No cal dir que des d'un bon començament aquesta estratègia teòrica era molt més sòlida que la pretensió dels nous neoclàssics. Així, els nous keynesians destacaran sempre la possibilitat de l'existència de diversos equilibris amb atur i infrautilització de recursos, al contrari dels neoclàssics. De fet, una característica dels nous keynesians, com es veu a Colander (1992), és la seva pretensió d'entendre els motius generals que poden dur a una economia moderna de mercat a ineficiències com les que poden desembocar en atur. Si abans els neokeynesians empraven més aviat una anàlisi basada en l'equilibri parcial (això és, l'anàlisi popularitzada per Marshall de mercats concrets sense tenir en compte la interrelació i la interdependència amb els altres mercats) o en models de diversos mercats limitats, com l'IS LM, els nous keynesians necessitaran emprar més aviat una perspectiva d'equilibri general (això és, l'anàlisi dels mercats tenint en compte la interrelació i la interdependència entre els distints mercats), ja que les preguntes que es fan aquests autors requereixen un enfocament més global. Les preguntes que intenten respondre són què és el que fa que existesquin ineficiències en la manera real de funcionar els mercats.

New Keynesian economics does not ask questions than can be answered in a partial-equilibrium or highly limited multi-market (such as IS/LM) framework. Posing the question within a limited multi-market framework is the hallmark of the “neo” debate. New Keynesian economics doesn't ask questions that can be posed in a limited framework because it is interested in more fundamental questions. Specifically, it challenges two interrelated New Classical assumptions: the assumption of a unique general equilibrium and the assumption that there is no need to establish the macro foundations of micro simultaneously with the microfoundations of macro. (Colander, 1992: 443)

Per contestar a aquestes preguntes necessiten construir una nova microeconomia que doni comptes d'aquests errors. I al mateix temps podran explicar els errors de mercat, com ara l'excessiu atur, a partir d'aquestes ineficiències generals típiques del capitalisme.

[W]hile agreeing that unemployment is important, and must be explained, New Keynesian economics first tries to understand potential inefficiencies which can develop in an aggregate economy within a general equilibrium framework. In fact, once the New Keynesian general equilibrium context is understood, it is reasonable to conclude that wage and price inflexibility can actually improve the economy's performance, making it consistent with the argument Keynes made in *The General Theory*. (Colander, 1992: 444-445)

Aquí es quan podem dir qualche cosa de l'enfocament típicament stiglitzià de l'economia de la informació. El tema de l'economia de la informació serà tractat en un capítol dedicat específicament a aquesta teoria, ja que és fonamental per entendre el punt de vista teòric de Stiglitz. Però és necessari començar a dir qualche cosa de l'economia de la informació, ja que ha estat l'eina

que han emprat diversos nous keynesians, entre ells Stiglitz i Akerlof, ambdós premis Nobel al 2001, per explicar aquestes ineficiències de mercat.

Recapitem. Els nous keynesians sorgeixen com a resposta als atacs neoclàssics al neokeynesianisme als anys 70. No creuen ni remotament en la possibilitat que defensen els neoclàssics d'eliminar la macroeconomia keynesiana i construir-ne una de nova a partir de la microeconomia neoclàssica. Per tant el que proposen és el contrari, salvaguardar la macroeconomia keynesiana i construir una nova microeconomia que la fonamenti a partir de la consideració teòrica i empírica que els mercats fallen recurrentment. Alguns nous keynesians, com Stiglitz i Akerlof, duen a terme aquesta tasca a partir de la construcció del que es coneix com a economia de la informació, que en realitat es pot entendre, i aquí defensam aquesta postura, com *la nova microeconomia que ha de fonamentar la macroeconomia keynesiana*.

No obstant, com explicarem en el seu moment, l'economia de la informació és més que la fonamentació microeconòmica del keynesianisme. *El que aquí defensam és que per al nostre autor l'economia de la informació suposa sobretot això, una teoria microeconòmica que explica els errors de mercat que el keynesianisme correctament detecta.* “Stiglitz’s work has much relevance to providing a microfoundation to Keynesianism far down the road” (Rotheim (ed.), 1998: 280). Però també és necessari dir que per a altres autors l'economia de la informació és “només” un conjunt d'eines per entendre el funcionament real dels mercats, i més concretament per entendre alguns dels seus errors. És el cas presumiblement de Michael Spence, un altre economista que contribuí de forma destacada i que influí a Stiglitz amb la seva teoria de l'educació com a *signaling*.

Spence i Akerlof ambdós realitzaren aportacions clau en l'economia de la informació, i ambdós foren una influència destacada per a Stiglitz. El primer amb el concepte de l'educació com a *signalling*, i el segon amb la seva teoria de la selecció adversa en el mercat de cotxes de segona mà (el mercat de llimones, ja que per *lemon* a EUA s'entén un cotxe de segona mà de baixa qualitat). Tant Spence com Akerlof compartiren amb Stiglitz el premi Nobel del 2001 per les seves contribucions a l'economia de la informació.

Stiglitz i Akerlof han destacat per ser fervents defensors de la macroeconomia keynesiana, però Spence ha defugit les batalles macroeconòmiques. “Although Spence has mostly worked in the area of microeconomics and avoided the battles over labels and identities that have plagued macroeconomics, both Akerlof and Stiglitz have plunged wholeheartedly into macroeconomic debates. They have both been self-styled and strong advocates of New Keynesian macroeconomics,

basing it on the asymmetric information models discussed above ” (Rosser, 2003: 16). Spence no s'ha definit ni com a neoclàssic ni com a keynesià, per això hem defensat la idea que l'economia de la informació pot ser més que la microeconomia del keynesianisme.

Per avançar qualche cosa dels aspectes més importants de l'economia de la informació, direm que es basa en la informació asimètrica que existeix entre els distints participants del mercat, i més en general en la informació imperfecta de la que solen disposar els agents econòmics, per explicar alguns dels errors del mercat. Per exemple, en el cas de Stiglitz atribueix el mal funcionament dels mercats d'accions (*equity markets*) al fet que normalment els *insiders* tenen més informació de la companyia que els potencials inversors de fora. Per la qual cosa quan una companyia vol emetre noves accions el mercat interpretarà, correctament o no per la falta d'informació, que les emeten degut a què creuen que el mercat les ha sobrevalorat, i això farà que baixin de preu. Per aquest motiu les empreses per accedir al finançament han de prioritzar el crèdit abans que l'emissió de noves accions, amb l'increment del risc de fallida que això suposa.

Un altre exemple és l'asimetria d'informació entre els creditors i els potencials deutors. Quan un agent acudeix a un banc a demanar un préstec, aquest tindrà més informació que el banc sobre si serà un deutor responsable o no. Per aquest motiu el banc, que està en desavantatge quant a la informació es refereix, pot decidir no donar tants de crèdits com podria. És el que es coneix com a racionament de crèdit. I, com abans, també té efectes en el funcionament de l'economia general, ja que el fet que el mercat de crèdit no es buidi implica que hi pot haver infrautilització dels recursos.

Un darrer exemple és el mecanisme a través del qual Stiglitz i altres nous keynesians expliquen l'existència d'equilibris amb atur. Com abans, en el mercat laboral també existeix informació asimètrica entre les parts. Els treballadors que cerquen feina tenen més informació sobre la seva qualitat i responsabilitat com a treballadors que l'empresa que els ha de fixar. Com que l'empresa no sap si el treballador s'esforçarà en la nova feina, el que fa l'empresa és pagar un sou per damunt del que buidaria el mercat de treball, per assegurar que el treballador estigui motivat. Però el fet de pagar més implica que el mercat laboral no es buida i que hi haurà treballadors que no trobin feina. Això fa d'incentiu per a que els treballadors s'esforcin i evitin anar a parar a les files dels aturats. Si no hi hagués atur el fet de no esforçar-se en el treball no tendria cap cost, simplement anirien canviant de feina. És el que es coneix com a *efficiency wage theory*, i és la teoria favorita dels nous keynesians per explicar l'existència de l'atur, tot i que en realitat no és una teoria nova. Ja es pot trobar en Marshall, encara que formulada en termes diferents.

Més enllà dels aspectes altament discutibles de la teoria dels salaris eficients, com ara que no deixa de ser una teoria que es basa parcialment en la rigidesa dels salaris per explicar l'atur, a través dels exemples es veu l'estratègia que empren els economistes de la informació per explicar els errors de mercat. Més que basar-se en una sèrie de rigideses existents que fan que l'economia no funcioni com prediu el model, que és una estratègia típica dels neoclàssics, aquests economistes més aviat expliquen els errors per la falta d'informació a la que estan sotmesos inevitablement les parts integrants del mercat. Hem de ser de l'opinió que aquest enfocament, en aquest sentit, suposa un avanç respecte els neokeynesians de la síntesi neoclàssica, ja que ara els errors de mercat es donen irremeiablement degut a una sèrie de característiques endògenes i en gran mesura inevitables, i no per rigideses exògenes, sovint de caràcter polític.

3.3 Tradicions dins l'economia neoclàssica

A hores d'ara ja hem parlat dels economistes clàssics i també dels neoclàssics. Hem vist com Keynes amb la seva *Teoria General* es féu amb el paradigma econòmic dominant, i com en les tres dècades posteriors a l'aparició del llibre, fou hegemònica una versió rebaixada del keynesianisme protagonitzada per autors com Hicks i Samuelson. Així mateix a la dècada dels 70 hem vist com la reacció es feia forta. El seu atac a la síntesi neoclàssica fou efectiva i s'alçaren com el paradigma dominant.

El monetarisme de Milton Friedman

En aquest apartat parlarem d'aquestes distintes tradicions que s'escamparen en els 70. Veurem que suposen un pas enrere fins i tot respecte al keynesianisme light imperant aleshores, i ja no en parlem respecte del keynesianisme original. Una d'aquestes tradicions és l'encapçalada pel polèmic Milton Friedman, coneguda com a monetarisme. Defensaven la importància dels doblers per entendre la macroeconomia, i retornaven a la simplista teoria quantitativa dels doblers que ja hem vist quan parlàvem de Ricardo. Com a fonamentalistes de mercat creien poc en la intervenció del govern, i Friedman sempre fou ambigu respecte la seva visió del paper dels bancs centrals. La seva visió de consens destaca que els bancs centrals han de seguir una simple regla consistent en augmentar l'oferta monetària a mesura que augmenta la producció, per evitar la deflació i afavorir el creixement sostenible.

Per donar comptes de la Gran Depressió que ocorregué després del crac borsari del 29, empren aquesta teoria per culpar les autoritats governamentals d'haver causat, o com a mínim

empitjorats, aquella crisi. Segons aquesta visió, exposada en el llibre de Friedman i Schwartz *A Monetary History of the United States* i a *Capitalismo y libertad*, la culpa de la depressió fou de la Reserva Federal per haver seguit una política monetària restrictiva en l'època de la crisi. El que hauria d'haver fet la Fed, segons aquesta perspectiva, era pujar l'oferta monetària. Així, amb la injecció de doblers que hagués suposat l'economia s'hauria recuperat (Friedman, 1966). El problema és que una teoria d'aquest tipus simplifica la realitat. Cerca la causa en un únic aspecte, la qual cosa sol ser errònia, i proposa una única solució. A més, no té en compte suficientment la possibilitat de la trampa de liquiditat, la falta de demanda agregada, o l'aturament del crèdit, factors entre d'altres que sens dubte contribuïren a la crisi.

A banda d'això, el que fa és donar un motiu exogen per explicar la crisi. Considera l'oferta de doblers com a quelcom que fixa el Banc Central. Així, amb aquest recurs pot culpar de la crisi una institució governamental exògena respecte dels mercats. La qual cosa suposa un nou error, a banda dels que acabam d'esmentar: en realitat, com defensen autors postkeynesians i el mateix Stiglitz, l'oferta monetària no és un factor exogen ni la fixa el Banc Central. És quelcom que depèn estretament de la demanda i oferta de crèdit. I aquí els bancs juguen un paper clau, ja que són les institucions que en les economies capitalistes controlen l'oferta de crèdit.

Friedman també atacà la síntesi neoclàssica a partir de l'estagflació que es produí als 70, la qual cosa contradeïa la corba de Philips, com ja hem vist. Friedman afegí que els individus eren més racionals del que la teoria preveia, i en casos de possibilitat clara d'inflació (com quan l'atur era inferior a la seva taxa natural, una altra aportació teòrica discutible de Friedman), els treballadors preveïen que aquesta es produiria, i per contrarestar-ho exigien augments de sou, la qual cosa alhora empitjorava encara més la inflació¹⁸. D'aquesta manera, degut als augments de sou, es provocava atur sense curar la inflació. Així, la relació inversa entre inflació i atur quedava trencada, com a mínim a llarg termini, degut a les previsions d'inflació, o en el moment en què la inflació es disparava i feia que s'exigissin majors sous. Si bé a curt termini sí que seria possible que manco atur equivalgués a més inflació, fins que els preus s'ajustin a la nova realitat. Veim com això suposa acceptar els postulats de la vella teoria quantitativa dels doblers, segons la qual a llarg termini els doblers són neutres. També que la inflació sigui sempre un fenomen monetari, no real, com defensà Friedman.

18 Així, Friedman negà que els individus patissin el que d'ençà de Fisher es coneix com a il·lusió monetària, que tant el mateix Fisher com Keynes defensaren. Es tracta del fet que la majoria de gent es fixi en el valor nominal dels doblers i no en el seu valor real.

I més enllà de les seves discutibles aportacions acadèmiques, sempre molt carregades ideològicament, que li permeteren guanyar un Nobel, Friedman és recordat pel seu activisme en qüestions polítiques. Sempre fou un defensor a ultrança del liberalisme econòmic més cru. Per a ell la intervenció del govern era anatema, independentment dels possibles errors que poguessin tenir els mercats. En el seu cas es pot dir que la ideologia estava per damunt de la raó. Inclús donà suport explícit a la dictadura d'extrema dreta de Pinochet, dictador de Xile després que fos assassinat el president legítim Salvador Allende. A Xile amb Pinochet es posà a prova l'economia monetària de Friedman, tot i que els problemes recurrents que es produïen obligaven a tot un seguit d'intervencions governamentals que la teoria proscrivia.

Per acabar amb Friedman posarem un exemple de les seves teories fonamentalistes de mercat, per veure com queien en un infantilisme ingenu molt allunyat de la realitat. Als 70, quan encara el record del sistema de Bretton Woods amb el seu tipus de canvi entre divises fix era viu, Friedman fou un gran defensor del nou sistema de tipus de canvi flotant, el tipus de canvi que s'establí després de Bretton Woods i que encara perdura. El problema no és tant que defensàs el tipus de canvi flotant, ja que molts altres autors ho han defensat, en part degut a la seva major flexibilitat. El problema fou la ingenuïtat amb que veia els possibles beneficis d'aquest sistema. Com es veu a *Capitalismo y libertad*, obra exemplar pel que fa a la mediocritat econòmica i al sectarisme ideològic, creia que amb el nou sistema de canvi flotant no hi hauria més països amb balances comercials negatives ni positives, degut a què quan un país tengués una balança positiva la seva divisa pujaria fins a un punt òptim en què deixaria de tenir-la, pel fet que amb la revalorització de la divisa les seves exportacions s'encaririen i les seves importacions serien més barates. I pel mateix motiu si un país tenia una balança comercial negativa, aleshores la seva divisa baixaria de preu, abaratint llurs exportacions i encarint llurs importacions. D'aquesta manera s'aconseguiria un sistema internacional estable i equilibrat (Friedman, 1966). No cal dir que el que ha passat en realitat no té res a veure amb aquesta idea, la qual cosa no diu gaire en favor del principi de realitat de Friedman.

Amb aquest exemple es pot veure el tipus de fantasia en què han caigut molts fonamentalistes de mercat. Autors més realistes mai s'haguessin cregut aquest tipus de predicció. Recordem que tot un conjunt d'autors com Keynes, Hicks, Stiglitz, Soros, etc., sempre han defensat la necessitat d'una espècie de Banc Central internacional, i d'una moneda global, que s'encarregàs de resoldre els desajusts i les ineficiències resultants dels mercats. Però un Milton Friedman, l'activista

del *laissez faire*, creia que amb el mecanisme del mercat, deixat a si mateix, n'hi hauria prou per resoldre els problemes.¹⁹

Els nous clàssics

Una altra tradició que guanyà força als 70 amb la crisi del keynesianisme foren el que es coneixen com a nous clàssics. L'autor de referència d'aquest corrent és Robert Lucas. Manco extravagant que Friedman, Lucas és també famós per haver desenvolupat la teoria de les expectatives racionals²⁰, segons la qual els individus preveuen racionalment, en base a tota la informació de què disposen en un moment donat, tota una sèrie de variables, com els ingressos que guanyaran al llarg de la vida, i en base a això poden calcular l'estalvi i la despesa de cada moment, etc. També són capaços de preveure amb certa solidesa èpoques d'inflació i respondre conseqüentment. Com coincideixen Stiglitz i Krugman, el racionalisme que atribueixen als individus és del tot irrealista.

Una característica dels nous clàssics, que comparteixen amb els nous keynesians, és l'ús de models molt abstractes i matemàtics, amb poca dependència del context. En aquest sentit han anat clarament més lluny que els seus antecessors intel·lectuals, els neoclàssics. Segons els seus models l'atur no pot existir, a no ser que hi hagi xocs exògens que desestabilitzin el sistema des de defora. Uns salaris inflexibles fruit de la influència dels sindicats o de les lleis també poden contribuir a l'atur (Colander, 1992).

Juntament amb els nous keynesians, els nous clàssics han contribuït al que es coneix com a nova síntesi neoclàssica. Es tracta de la conjunció entre la macroeconomia dels nous keynesians i la microeconomia dels nous clàssics, però és de lluny manco hegemònica i manco popular que l'antiga síntesi. Els seus models són, com no pot ser d'altra manera, molt abstractes i formals. Es basen en el que es coneix com a models *Dynamic stochastic general equilibrium*. Per explicar l'atur es basen, amb els nous keynesians, en teories de salaris eficients i de racionament de crèdit. I també en la

19 En el llibre en qüestió (Friedman, 1966) arriba a defensar la idea que les persones que es vulguin dedicar a una professió no necessitin els estudis i la titulació reglamentària, ja que veia això com un fre dels que ja eren dedins per evitar que molta gent es dedicàs a la seva professió. Fins aquí pot tenir la seva part de raó, però arriba a defensar que per ser metge, per exemple, no s'obligui a estudiar res, ja que el mecanisme de mercat regularà eficientment les destresses de cada metge. Així, un mal metge tindrà pocs clients, ja que la gent no hi voldrà anar, mentre que un bon metge tindrà molts clients, per motius anàlegs. Seguim veient la fantasia inqualificable de la seva creença en l'eficiència de la lògica de mercat per regular tot tipus de coses. De la mateixa categoria intel·lectual és la seva defensa de la supressió del sistema públic de pensions. Creia que els doblers que s'estalviàs la gent de l'impost de seguretat social al llarg de la seva vida laboral seria capaç d'estalviar-los més eficientment que el govern per quan ja no poguessin o no volguessin treballar més.

20 D'aquí que aquesta tradició es conegui indistintament com a nous clàssics o com la teoria de les expectatives racionals.

vella teoria dels preus i salaris rígids. En cap cas s'ha de confondre amb l'enfocament de Stiglitz.

Real Business Cycle Theory

Segons Stiglitz, la teoria del *Real Business Cycle* es pot considerar la més simplista de les tradicions pròximes als neoclàssics (Stiglitz & Greenwald, 1993b). Segons aquest paradigma, les fluctuacions periòdiques de l'economia capitalista són fruit dels canvis tecnològics, que es consideren exògens. En aquest aspecte la teoria guarda una certa similitud amb l'economia de Schumpeter, que Stiglitz sovint alaba, qui també feia dependre els cicles econòmics de la innovació. Però convé no exagerar la relació entre ambdues tradicions, puix no hi ha molt més en la teoria del cicle econòmic real que estigui pròxim a Schumpeter.

Aquesta teoria també creu en les expectatives racionals i en l'eficiència dels mercats, així com en la disponibilitat d'informació perfecta. Inicialment també creien en la neutralitat dels doblers, i foren els originadors dels models *Dynamic Stochastic General Equilibrium* (DSGE), que més tard serien incorporats per altres tradicions neoclàssiques (Blanchard, 2000). Si en algunes ocasions els mercats no funcionen tan bé com prediuen els models és degut a factors externs al mercat. I com és habitual en els corrents més neoclàssics qüestions com el crèdit, la possibilitat de fallida, etc., no es tenen gaire en compte.

Tampoc creien que les imperfeccions de mercat poguessin explicar les fluctuacions periòdiques de les economies capitalistes. Els canvis tecnològics per si sols podien exercir una sèrie de xocs exògens al mercat que explicaria llurs fluctuacions dins un context d'equilibri general eficient i competitiu.

I pel que fa a la possibilitat de la intervenció del govern en l'economia per augmentar-ne l'eficiència, la rebutgen radicalment. En aquest aspecte encara són més radicals que els monetaristes. No creuen que els governs hagin d'aplicar ni mesures monetàries ni mesures fiscals expansives per combatre les crisis. Ja que creuen que el funcionament de l'economia depèn en gran mesura de la seva capacitat estructural de producció, la qual cosa explica els nivells d'atur a llarg termini. En tot cas, el govern pot mirar d'influir en la capacitat estructural de l'economia. És una constatació típica de les teories del costat de l'oferta²¹. També la teoria de la taxa natural d'atur de Friedman diu quelcom semblant. Els intents de reduir l'atur per sota d'aquest nivell natural duran a

21 En la tercera part veurem que Stiglitz també recorre a un enfocament paregut per explicar en part els motius que les crisis dels anys 30 i la del 2008 hagin estat tan greus i hagin provocat tant d'atur. En el que no deixa de suposar una altra mostra d'eclecticisme teòric en el que cauen Stiglitz i el seu coautor habitual Bruce Greenwald.

la inflació, ja que l'economia no podrà absorbir tanta demanda agregada.

Conclusió

Hem fet un repàs tant conceptual com històric per les noves tradicions neoclàssiques que guanyaren protagonisme al llarg dels 70 amb la crisi del keynesianisme i amb la inestabilitat que fou la nota predominant del sistema capitalista mundial durant aquesta època. Els 50 i 60 foren èpoques en què l'economia capitalista internacional gaudí segurament de la seva millor salut. De fet, l'època es coneix com la “*golden age*” del capitalisme. Més endavant en parlarem, així com de la crítica que fa Stiglitz a la idealització d'aquesta època, ja que fou l'època de la seva joventut a Gary, en la que veié molta pobresa, atur i crisis.

No obstant, hi ha un consens que els 50 i els 60 foren èpoques de creixement en les economies capitalistes, segurament les més esplendoroses. Coincidí amb l'hegemonia del neokeynesianisme i amb coses com l'auge de l'Estat de Benestar, el sistema Bretton Woods, la consolidació d'EUA com a primera potència, unes polítiques de consens que afavorien la plena ocupació, el record latent dels desastres ocorreguts, la reconstrucció d'Europa, etc. Aquí hem d'anar alerta a establir una d'aquestes coses com la causa del creixement econòmic típic de l'època. Quan es parla de fenòmens socials tan rics i complexos com els que ara tractam s'ha de defugir l'explicació basada en una sola causa. Les causes són sempre diverses i sovint desconegudes. Pretendre saber què és exactament el que causà el superior benestar a l'època segurament és impossible. Així i tot, més endavant proposarem diverses hipòtesis que ens poden ajudar a explicar el creixement de l'època.

No obstant, si els 50 i 60 foren èpoques de creixement, els 70 foren ben diferents. La inflació, provocada en gran mesura per la pujada de preus del petroli, desestabilitzà enormement el sistema capitalista occidental. Com deia Galbraith a *El Dinero* (1983), la deflació destrossà el sistema econòmic internacional als anys 30 i la inflació als 70, sense que es trobàs una solució del tot satisfactòria en cap cas. Fou una dècada de canvis. EUA acabà amb el sistema Bretton Woods, davant la impossibilitat de seguir assegurant el canvi dòlar or. La baixada del valor del dòlar impossibilità que el govern pogués canviar els dòlars per or. La despesa en la guerra de Vietnam contribuí a aquest fet. De resultes de tot això, s'acabà amb el tipus de canvi entre divises fix i s'adoptà el tipus de canvi flotant, sense cap patró metàl·lic que servís de referència a les divises *fiat*. Un sistema així es pot dir que era el primer pic en la història que s'establí de forma duradora. La

incertesa del seu funcionament no deixava de ser elevada.

Paral·lelament a tots aquests importants canvis estructurals, com hem vist, el keynesianisme era atacat des del punt de vista teòric per part d'economistes conservadors. Però no fou l'únic atac que rebé el keynesianisme. El keynesianisme polític basat en les polítiques de plena ocupació dels governs també fou atacat. La dreta volia acabar amb la gran intervenció estatal en economia. Així, els 70 i 80 foren èpoques en què la ideologia fonamentalista de mercat fou dominant. En part degut als errors del govern en economia, ens diu Stiglitz et al. (1989: 23-30; 1992: 57-60), qui per explicar aquestes variacions en el sentiment polític i intel·lectual cita a Albert Hirschman, quan diu que la gent sofreix cicles en la manera d'entendre aquestes qüestions. Quan es cansa dels errors del govern aleshores abraça les polítiques *laissez faire*. I quan es cansa dels errors del mercat torna a abraçar les polítiques intervencionistes. Així successivament. També els intel·lectuals, segons Stiglitz, canvien de manera de pensar segons aquestes modes, sovint de forma bastant arbitrària.

Així, la moda als 70 i 80, sobretot a EUA, el país del que Stiglitz parla més, fou desregular tot tipus de sectors, privatitzar empreses públiques, baixar la intervenció del govern en economia, i reduir l'Estat del Benestar i les despeses del govern, tot i que això darrer, ens diu Stiglitz, no sempre s'aconseguí (de fet, amb Reagan el dèficit fiscal es disparà. La dificultat dels conservadors en no disparar la despesa militar és ben notòria. En aquest aspecte són uns keynesians convençuts). Aquestes polítiques estan inevitablement associades amb els noms de Ronald Reagan a EUA i Margaret Thatcher a Europa. Unes polítiques conservadores i fonamentalistes de mercat que diversos autors com Stiglitz o Harvey no dubten en explicar en termes d'interessos de classe. Harvey (2007) ens explica que des del primer moment el neoliberalisme fou una estratègia de classe per assegurar els interessos del gran capital, sobretot els del sector financer. Stiglitz, que sovint era més introspectiu, en aquests temes ens diu el mateix. Inclús va més enllà del camp merament polític i atribueix la consolidació de les teories neoclàssiques al fet que les polítiques que propugnen serveixen millor els grans interessos. D'altra banda explicar la seva hegemonia en base a les seves virtuts epistemològiques és massa difícil. En aquesta conclusió tant Stiglitz com Harvey coincideixen plenament, encara que l'anglès sovint és més explícit.

Aquestes polítiques fonamentalistes de mercat, en especial quant a les privatitzacions i a la desregulació de sectors com l'aeronàutic, el de les telecomunicacions, el comptable o el financer, gaudiren d'un gran èxit als 70 i als 80. Als 90 de tot d'una pareixia que se suavitzaven, quan es començà a veure els problemes que duïen. Recordem la crisi de les aerolínies nord-americanes, o la

crisi de les *savings and loans* a EUA a finals dels 80, que contribuí a provocar una recessió a principis dels 90 (Stiglitz et al., 1989: 12-20; 1992: 57-60). Però al final, al llarg de la dècada se seguí amb les desregulacions, com a les telecomunicacions, que en part contribuí a la bombolla de les puntcom. Més endavant parlarem de les desregulacions dels 90 i dels problemes que causà.

També a la Unió Europea foren dècades d'auge del fonamentalisme de mercat. Fou l'època en què es dissenyà la moneda única, d'una manera incorrecta, en part degut a la creença en el poder autocorrector dels mercats. A dia d'avui encara pagam el que aquest fonamentalisme de mercat ens ha imposat. Bé faríem de no oblidar les ensenyances de Polanyi.

No obstant, després de la Gran Recessió del 2008, al manco en el món de l'economia acadèmica, sembla que les idees fonamentalistes de mercat han estat tocades de mort —també en l'àmbit de les polítiques econòmiques és possible que així sigui. Un trauma d'aquest tipus sempre fa revisar algunes idees que es donaven per evidents, amb les inevitables heroiques excepcions. Ja passà després de les grans crisis dels anys 30. Recordem que abans de la crisi del 29 els models neoclàssics eren hegemònics, com ho eren en part abans de la Gran Recessió²². Després de la crisi els models hegemònics no pogueren resistir les crítiques i passaren a segon pla (tot i que sempre tengueren els seus nostàlgics defensors). Un està temptat a pensar que amb el temps, quan el record de la crisi s'anà afeblint, aleshores les tendències fonamentalistes de mercat tornaren a guanyar terreny, aprofitant una crisi com la dels 70, que d'altra banda fou més suau que la dels 30 o l'actual.

I una vegada més la història s'ha repetit. Just abans de la darrera gran crisi, i també abans de la crisi d'Àsia al 97, els models neoclàssics tornaven a tenir força. Marx tenia molta raó quan digué allò que la història sempre es repeteix, la primera vegada com a tragèdia, la segona com a farsa²³. Aquí demostrà tenir una gran agudesia històrica a l'abast de ben pocs. I com abans, la tendència ara és a un major descrèdit dels models fonamentalistes de mercat. És d'esperar que en el futur més pròxim no tinguin la força que tenien abans de la crisi. Però és bastant probable que si un dia la crisi sembla una cosa del passat llunyà es torni a caure en els errors de sempre.

22 Un altre aspecte comú entre l'època anterior a la Gran Recessió i l'anterior a la Gran Depressió fou el gran auge en la desigualtat. Tant l'hegemonia de l'economia neoclàssica com la gran desigualtat existent poden ser uns dels factors que han reforçat ambdues crisis, com explicarem.

23 Encara un altre aspecte que es repetí en els anys posteriors a les dues crisis fou l'empitjorament de la recessió degut a la imposició de mesures austeres. També la crisi d'Àsia del 97 es volgué solucionar en un primer moment a partir de polítiques austeres, amb els trists resultats ben coneguts. Una altra vegada el *dixit* de Marx es mostra apropiat.

4. L'ECONOMIA DE LA INFORMACIÓ

4.1 Introducció

És hora de tractar amb detall el que es considera la gran aportació de Joseph Stiglitz a l'economia teòrica. Foren precisament les seves contribucions al desenvolupament de la microeconomia coneguda com a economia de la informació el que féu guanyar el premi Nobel a Stiglitz l'any 2001. Ja des de finals dels 70 començà a interessar-se per aquesta branca de l'economia. Els seus estudis inicials sobre l'economia de la incertesa, com ell mateix diu en la seva autobiografia, el portaren naturalment cap a l'estudi de temes com la informació asimètrica, o més en general la informació imperfecta, el gran tema de l'economia de la informació. “My work on the economics of uncertainty led naturally to the work on information asymmetries, and more generally, imperfect information” (Stiglitz, 2001a: online).

Possiblement sigui l'autor que al final més ha contribuït al desenvolupament d'aquesta microeconomia, però en cap cas fou el primer. Ja abans autors com James Mirrlees havien desenvolupat temes típics de l'economia de la informació. També Herbert Simon. I inclús la Reial Acadèmia Sueca de les Ciències ja havia donat un Nobel amb anterioritat a dos autors, a William Vickrey i a James Mirrlees, l'any 1996, per les seves contribucions en el marc de la informació imperfecta. “[B]y previously awarding a Nobel Prize for the economics of asymmetric information to Vickrey and Mirrlees, the problem of the economics of information and the special issue of asymmetries of information had been under discussion for some time prior to the crucial breakthroughs by Akerlof, Spence, and Stiglitz in the 1970s” (Rosser, 2003: 8).

En el cas de James Mirrlees, destacat economista escocès que treballà a Cambridge i a Oxford, guanyador del Nobel al 1996, les seves contribucions se centraren en l'estudi de com el govern pot recollir impostos de forma òptima, tenint en compte que també el govern gaudeix d'una informació només imperfecta. Els governs no poden saber amb exactitud el que cada individu pot contribuir a la hisenda pública. És un típic cas d'informació asimètrica, ja que cada individu coneix millor la seva situació financera i laboral, així com les seves habilitats, que el govern. Donat que l'Estat no pot saber les qualitats i la situació personal de cada individu, la manera que té per cobrar els impostos a cada un és fixant-se amb la renda i el patrimoni. A partir d'aquesta informació cobrarà uns impostos o uns altres a cadascú (Hoff, 2008).

In the 1960s, James Mirrlees (1971) began working on the problem of how a government could design

an optimal tax schedule, taking into account that government can observe individuals' incomes, but not their ability and effort. Given this asymmetry of information, the analytical problem is to distribute a given tax burden according to differences in ability to pay. Stiglitz recognized the similarities between this problem and the problems that arise in markets with asymmetric information. (Hoff, 2008: 7)

Aquest enfocament fou font d'inspiració per a Stiglitz, qui també tracta el tema dels impostos en diversos articles de joventut. Però hi ha més predecessors. Als anys 30, ben abans que es començàs a parlar d'economia de la informació, dos autors, Berle i Means, destacaren el problema típic en les grans empreses modernes de la separació entre propietaris i directius. En les grans empreses d'avui els encarregats de gestionar el dia a dia i prendre les decisions quotidianes no són els propietaris, els accionistes, sinó que hi ha una delegació de responsabilitats. Així, els que se'n cuiden de gestionar l'empresa quotidianament són els directius, amb tots els problemes d'informació i d'incentius que resulta d'aquest fet. Aquest problema en el llenguatge econòmic modern des de Steve Ross es coneix com el problema de l'agent i el principal, que és un problema persistent que es pot trobar en multitud d'esferes.²⁴

El principal és el propietari, aquell per a qui els agents teòricament treballen. Els agents són treballadors encarregats de representar els interessos del principal, els directius en el cas de les empreses. Això representa un cas típic d'informació imperfecta. Els accionistes sovint no saben què fan els directius en el seu dia a dia. És més, pot ser que ni tan sols sàpiguen què és el que han de fer pel bé de l'empresa.

The owners (who, in the language of Steve Ross [1973] came to be called the principal) not only could not monitor their workers and managers (the agents), because of asymmetries of information, they typically did not even know what these people who were supposed to be acting on their behalf should do. That there were important consequences for the theory of the firm of the separation of ownership and control had earlier been noted by Berle and Means [1932], but it was not until information economics that we had a coherent way of thinking about the implications. (Stiglitz, 2001b: 510)

D'aquesta manera es dona peu a què els directius puguin treballar no tant per als propietaris, com se suposa, sinó per a ells mateixos. També poden esforçar-se per augmentar l'asimetria d'informació existent entre ells i els propietaris, per enfortir-se en la seva posició i augmentar el seu poder.

²⁴ Friedman negava que la separació entre directius i accionistes en les empreses modernes suposàs un problema (Friedman, 1966). Quelcom que avui fins i tot l'economia convencional accepta.

És un problema típic de les grans empreses modernes²⁵. Però en cap cas es limita a l'àmbit de les grans empreses. En política passa quelcom d'anàleg. En aquest cas els ciutadans serien el principal, i els polítics els agents. En teoria els polítics han de treballar per als ciutadans, però en la pràctica sovint els seus interessos divergeixen dels dels ciutadans, i poden fer coses que els beneficiïn a ells en detriment d'aquells a qui representen. També poden mirar d'augmentar encara més la diferència d'informació de què gaudeixen respecte dels ciutadans, per enfortir la seva posició. I és que com és obvi, aquí també existeix una asimetria d'informació clara: els agents, els polítics, tenen més informació sobre tota una sèrie de temes clau, com ara la situació econòmica del país, la seguretat, etc., que la que puguin tenir els ciutadans.

Political processes inevitably entail asymmetries of information: our political leaders are supposed to know more about threats to defense, about our economic situation, etc., than ordinary citizens. There has been a delegation of responsibility for day-to-day decision making, just as there is within a firm. The problem is to provide incentives for those so entrusted to act on behalf of those who they are supposed to be serving – the standard principle agent problem. Democracy – contestability in political processes – provides a check on abuses of the powers that come from delegation just as it does in economic processes; but just as we recognize that the take-over mechanism provides an imperfect check, so too we should recognize that the electoral process provides an imperfect check. Just as we recognize that current management has an incentive to increase asymmetries of information in order to enhance its market power, increase its discretion, so too in public life. (Stiglitz, 2001b: 522-3)

Per mirar de reduir aquest problema d'asimetria en el camp polític, i per mirar de fer que la democràcia funcioni millor, Stiglitz proposa coses com la transparència i la premsa lliure, per assegurar que els ciutadans estiguin tan ben informats com sigui possible i puguin defensar els seus interessos. D'aquesta manera serà més difícil que els seus representants s'aprofitin d'ells. Anàlogament, en el camp empresarial, proposa tota una sèrie de regulacions per dificultar que els directius s'aprofitin de l'empresa i dels propietaris, com fou una constant als 90. Veurem que insisteix molt en la importància de les regulacions per controlar el seu comportament, i també insisteix en la importància dels incentius per entendre la conducta humana. Per això proposa formes d'organització empresarial en què es dissenyin incentius ben alineats, de manera que els directius tinguin manco interès en dur a terme accions en perjudici de l'empresa i els seus propietaris.

En aquest moment ja podem veure dues qüestions clau en l'economia de Stiglitz: la

25 Avui és un problema molt persistent. Molta gent maneja doblers en nom d'altres. En els fons d'inversió, per exemple, els que manegen els doblers ho fan com a agents dels propietaris d'aquests doblers. Les conseqüències són significatives.

importància de la informació i la importància dels incentius (Stiglitz, 1998c: 9-16). Al llarg de les seves obres, repeteix una vegada i una altra que són dos temes clau per entendre l'economia, però també qüestions polítiques. La informació és poder, com deia Francis Bacon, i en economia, a més, pot explicar moltes de les ineficiències dels mercats, segons la seva visió. Pel que fa als incentius, destaca que són un element important per entendre el comportament humà. Regular-los de manera que els incentius dels individus estiguin més en acord amb els interessos socials és important per evitar comportaments egoistes que siguin destructius socialment.

En aquest punt, en la importància dels incentius som de l'opinió que té molta raó. Per entendre el comportament humà, més enllà de bells idealismes, s'ha de veure quins incentius té l'individu o la institució que es vol estudiar. Els incentius poden explicar una bona part del comportament. En aquest punt, si bé en altres no tant, la teoria de Stiglitz pot ser perfectament utilitzable per altres científics socials no economistes o humanistes.

Les fal·làcies del pensament unidimensional

Tornant al tema dels primers autors que treballaren la informació imperfecta, el cas de Herbert Simon, qui també va guanyar un Nobel, és destacable per la influència que ha exercit sobre Stiglitz. En l'article *Organizations and Markets* (1991), Simon analitzà les diferències pel que fa a incentius entre les empreses públiques i les privades. Mostrà com tant en un cas com en l'altre existeixen problemes persistents d'incentius. ¿Què és el fa que un treballador o directiu estigui més motivat i incentivat en una empresa privada que en una de pública, com li agrada afirmar al pensament unidimensional? La veritat és que tant les empreses privades com les públiques tenen aquest problema d'incentivar els directius i els treballadors per a que s'esforcin pel bé de l'empresa. No hi ha cap motiu inherent que faci que els treballadors d'una empresa privada estiguin més incentivats. Per això és important dissenyar estímuls que incentivin els treballadors a mirar pel bé de l'empresa, ja sigui pública o privada.

Aquest enfocament fou ben important per a Stiglitz. Amb ell pogué fer front al pensament unidimensional que afirma amb massa rotunditat que les empreses privades són en línies generals eficients, mentre que les públiques són en línies generals ineficients. Stiglitz se serveix d'arguments semblants als de Simon per tirar per terra aquesta visió típicament conservadora. D'aquesta manera criticarà l'excessiu èmfasi que es posa en les privatitzacions, ja que no asseguren que l'empresa guanyi en eficiència. Creu més important un bon sistema organitzatiu que doni els incentius

adequats, un bon entorn legal per a les empreses, i una competició real. És típic en ell aquest èmfasi en la importància de la competició, més que en les privatitzacions. De fet, sovint les empreses privatitzades són més eficients que les públiques, però més eficients a l'hora de pujar preus i explotar els consumidors. “[C]uando privatizas un monopolio, algunas veces encuentras que la empresa es más eficiente que cuando era manejada por el gobierno, pero más eficiente para explotar a los consumidores” (Stiglitz, 2002c: 78).

No obstant, no deixa de ser de l'opinió que les empreses privades en general són lleugerament més eficients que les públiques. El que critica és l'exageració d'aquesta afirmació com sovint es dona, i que les privatitzacions per si soles no assegurin una major eficiència. Temes com l'entorn legal i la competició són tan o més importants. Per això critica tan radicalment el Consens de Washington, que prioritza les privatitzacions i les liberalitzacions per damunt de tot, obviant altres temes importants.

Però si les empreses privades sovint no funcionen, amb les públiques no fa manco concessions. És típic de Stiglitz un enfocament molt analític i crític. Sovint aplica l'anàlisi científica i la racionalitat a tot de temes fins allà on pugui dur. En aquest sentit podem dir que és un racionalista en tota regla. Aplica la racionalitat més estricta, sense gaires concessions, a tots els temes que tracta, acceptant el resultat a què duu l'anàlisi més rigorosa, sigui quin sigui. Hem vist que ha destacat els problemes d'incentius que pateixen per igual empreses privades i públiques. Hem vist també que les privatitzacions, en contra del neoliberalisme, per si soles no condueixen necessàriament a una major eficiència. Però també és important entendre com funcionen les empreses públiques per augmentar-ne l'eficiència. I s'ha d'entendre que sovint les empreses públiques tampoc no miren pel bé de la societat, sinó exclusivament pel bé dels seus directius i empleats. Per això també aquí és important dissenyar una estructura d'incentius que alineï el màxim possible els interessos privats i els socials.²⁶

De totes formes, creu en la importància de l'existència d'empreses públiques. A un article tan tardà com *Moving beyond market fundamentalism*, del 2009, ens diu que per a que el capitalisme funcioni, la societat no es pot basar tan sols en les empreses privades maximitzadores que només cerquen el màxim benefici. Altres tipus d'empreses poden ser socialment positives, com les

26 Un altre exemple que capta bé aquesta mentalitat tan analítica i racional de Stiglitz és el que es demana en el moment que parla de les empreses socialistes. Es demana per què un treballador deixaria d'estar alienat fent feina per una empresa que enlloc de pertànyer a capitalistes privats és propietat de l'Estat. No creu que aquesta qüestió impliqui una gran diferència per als treballadors.

públiques, les mútues, o les cooperatives. “My research showed that one needed to find a balance between markets, government, and other institutions, including not-for-profits and cooperatives, and that the successful countries were those that had found that balance” (Stiglitz 2009a: 348).

Ens recorda en aquest sentit que les millors universitats nord-americanes estan entre les millors del món i no n'hi ha cap d'entre les més importants que sigui *profit-maximizing*. També ens posa l'exemple de la seva editorial, WW Norton, que és una cooperativa i funciona la mar de bé. O inclús l'apartament on viu a Nova York, i molts apartaments de Nova York, són cooperatives i funcionen perfectament bé.

It is also the case that there are important roles for cooperatives. Historically, they played an important role in finance and insurance, and some of the problems we face today are a result of the conversion of those cooperatives into profit-maximizing enterprises. But, even today, in agriculture, housing, and other areas, cooperatives and non-profits play an important role. In fact, I feel very sensitive to that issue because my own life is surrounded by these institutions: I work for Columbia University, which is a not-for-profit and the most successful university in the USA (there is not a single major for-profit university in the USA), I live in cooperative housing, and my publisher, WW Norton, is one of the most successful publishers and is a cooperative. (Stiglitz 2009a: 350)

Success, broadly defined, requires a more balanced economy, a plural economic system with several pillars to it. There must be a traditional private sector of the economy, but the two other pillars have not received the attention which they deserve: the public sector, and the social cooperative economy, including mutual societies and not-for-profits. (Stiglitz 2009a: 356)

I en el següent text seguim veient la importància que dona a la democràcia, també en l'àmbit intern de les empreses: “I think the first reason for the success of cooperatives is that democracy, just ordinary democracy, is a value in itself. Greater internal democracy can foster not only a better workplace but also a more innovative workplace and a more innovative society” (Stiglitz 2009a: 357).

Michael Spence i George Akerlof

Fins aquí hem parlat de distints temes típics de l'economia de la informació, com la informació imperfecta i asimètrica, així com de distints autors anteriors a Stiglitz que amb les seves contribucions a l'economia de la informació serien una font d'inspiració per a ell. A continuació parlarem de dos dels autors més importants tant per a Stiglitz com per a l'economia de la informació, Michael Spence i George Akerlof. Ambdós compartiren el Nobel del 2001 amb Stiglitz per les seves aportacions a l'economia de la informació.

Michael Spence

Michael Spence és un autor que ha defugit les polèmiques i batalles macroeconòmiques entre distintes tradicions. Inicialment se centrà en la realització d'estudis teòrics deixant de banda l'assumpció neoclàssica de la informació perfecta. Aplicà aquesta metodologia a estudiar un tema com el de l'educació com a senyalització (*signalling*) en el mercat laboral. Recordem que en el mercat laboral existeix una informació asimètrica. L'empresari que ha de contractar un treballador coneix manco les seves capacitats i el seu rendiment que el treballador. Abans de contractar-lo necessita realitzar qualche tipus de pronòstic sobre quin serà el seu rendiment real.

Distints autors que han treballat dins el paradigma de la informació han proposat distintes mecanismes a través dels quals l'empresari pot recollir informació sobre les característiques ocultes del treballador i per tant sobre el seu rendiment més probable. Aquí la literatura de la informació imperfecta s'ha dividit en diversos grups. Alguns han posat l'èmfasi en mètodes *screening*, a través dels quals la part manco informada obté informació a través de distintes mecanismes, com ara segons el que trii la part informada a partir de diverses opcions que la part manco informada li proposa per a que seleccioni. Altres han prioritzat mecanismes de recerca i investigació per part de la part manco informada per obtenir informació. Encara d'altres han parlat d'estratègies a través de les quals la part informada envia distintes senyals a la part desinformada per convèncer-lo de les seves habilitats.

The literature quickly developed into two strands, one focusing on self-selection processes, the other on direct expenditures (screening, verification, search) to obtain more information [...] The self-selection literature at first seemed to bifurcate, one branch focusing on signaling by the “informed” party of the transaction[...], the other on screening by the uninformed party, using self-selection mechanisms to sort. (Stiglitz 2000a: 1452)

Entre aquests trobam Spence. Spence parlà de la informació que donen els candidats a un lloc de treball segons els estudis que tenguin. Així, si un candidat té titulacions està donant una informació a l'empresari que probablement sigui un bon candidat. Spence parla de senyalització, *signalling*. D'aquesta manera una persona pot invertir en educació no perquè li interessi formar-se, sinó pel que diran els seus estudis sobre ell. Stiglitz accepta parcialment aquest enfocament, i assenyala que és correcta pensar en les accions de les persones tenint en compte la manera com seran interpretades pels altres. Quan qualcú realitza una acció pot dur-la a terme tan sols pel que els altres pensaran d'ell, és a dir, pel missatge que envia a altres persones. Ell mateix aplicarà això

darrer a altres qüestions.²⁷

George Akerlof

El cas de George Akerlof és diferent. Per començar sempre ha defensat el keynesianisme enfront dels atacs neoclàssics. En aquest sentit es troba més pròxim a Stiglitz. És segurament un dels autors que més l'ha influït. Pel que fa a les seves contribucions a l'economia de la informació és ben conegut el seu article sobre el mercat de les llimones (Akerlof, 1970). Aquí per llimona s'ha d'entendre un cotxe usat de mala qualitat. A EUA li diuen així.

En el cas del mercat de cotxes de segona mà la informació asimètrica també és persistent. El venedor del cotxe té més informació sobre el cotxe que els potencials compradors. El fet que els compradors ho sàpiguen fa que els preus es tirin cap avall, ja que el més lògic és pensar que si es ven és perquè té problemes. I el fet que els preus siguin baixos fa que els cotxes usats bons no es puguin vendre. És un exemple típic de selecció adversa.

La selecció adversa es dona quan en un mercat se seleccionen els articles o les persones amb una qualitat inferior. És clarament una imperfecció de mercat. Un altre exemple és el d'un restaurant que permet menjar tant com es vulgui pel mateix preu. Aquest restaurant atraurà els clients més menjadors, que són els que hauria d'evitar.

4.2 L'economia de la informació de Joseph Stiglitz

En aquest apartat tractarem a fons el que en realitat és la visió de Stiglitz sobre l'economia teòrica, així com les seves principals contribucions. Abans hem dit que Stiglitz es considera un nou keynesià. Igual que Akerlof o Krugman, per parlar de dos autors destacats, sempre s'ha considerat a ell mateix un keynesià. Però es pot considerar realment un keynesià? Com es pot compaginar la seva assignació al corrent conegut com a economia de la informació amb el seu keynesianisme? És compatible? A continuació veurem que sí, i explicarem les raons.

Stiglitz és keynesià fins al moll de l'os. Tot i que les seves contribucions teòriques sovint són bastant originals, i a vegades és cert que s'allunyen de l'esperit de Keynes, com és el cas de la seva teoria dels salaris eficients, així i tot se l'ha de considerar un keynesià. Les conclusions a les que arriba són sorprenentment pròximes a les conclusions a les que arribava Keynes. I això tant des d'un punt de vista teòric com des del punt de vista de les polítiques que recomana, que estan en acord

²⁷ Un altre exemple de *signalling* són els esplendorosos edificis que solen usar els grans bancs com a seu. Ho fan per enviar senyals que són fiables, segons aquestes teories.

amb la seva teoria de fons. “In our view, Keynes' analysis was basically correct. Government policy can affect the outcome; in recessionary periods, monetary policy is likely to be of limited efficacy; and wage cuts may not be effective” (Stiglitz & Greenwald, 1987: 35).

No obstant, hem de tenir en compte que l'economia de la informació és un enfocament microeconòmic relativament nou. En certs aspectes l'enfocament general de l'economia de la informació pot allunyar-se en els detalls de la visió més estrictament keynesiana. Però sempre les conclusions a les que s'arriba estan més o manco pròximes a Keynes.

Però és cert que és una qüestió que no s'ha de passar per alt. Colander, de qui ja hem parlat, en un capítol titulat *Beyond New Keynesian Economics: Towards a Post Walrasian Macroeconomics* (Rotheim (ed.), 1998: cap. XVI), ens diu que en la seva opinió considerar l'obra de Stiglitz i d'Akerlof sota l'etiqueta de nou keynesianisme no acaba de ser exacte, ja que fer-ho suposa no incloure certs aspectes innovadors i importants d'aquests dos autors. Per aquest motiu ens proposa classificar la seva aportació teòrica baix una etiqueta nova com ara “*stiglofian economics*”. Certs enfocaments microeconòmics poden diferir una mica del nou keynesianisme, però som de l'opinió que no considerar a Akerlof i a Stiglitz com a keynesians, d'una manera o d'una altra, suposa violentar massa l'esperit del seu pensament.

A favor de la nostra tesi hi ha el fet que tant Stiglitz com Akerlof es consideren a si mateixos keynesians. En el cas de Stiglitz, de qui ens hem d'ocupar aquí, sempre s'ha considerat un keynesià, o més concretament, un nou keynesià, entès en la particular manera com Stiglitz entén el corrent nou keynesià²⁸. El fet que es consideri a si mateix un (nou)keynesià és una prova de la validesa de la nostra tesi, si bé no és conclouent. Mirarem d'argumentar-ho més.

Un altre motiu per considerar a Stiglitz com a (nou)keynesià és l'esperit amb que tracta els temes més teòrics, incloent-hi el relacionat amb la informació asimètrica. Per començar, la tradició de la informació imperfecta destaca essencialment la gran quantitat d'errors de mercat endògens als mateixos mercats. Això l'allunya dels corrents “*mainstream*”, a excepció del keynesianisme. I tot i

28 És curiós que Stiglitz en general no segueix la nostra classificació, que gaudeix d'un cert consens, a l'hora de distingir entre neokeynesians i nous keynesians. Ell més aviat segueix una classificació bastant idiosincràtica. Entén ambdues tradicions baix la categoria de nous keynesians, i les separa dient que hi ha dos tipus de keynesians: un primer tipus, que atribueix la culpa de l'atur al fet que els salaris siguin rígids. És la tradició de Hicks i del seu mentor Samuelson. També els critica per separar entre una microeconomia neoclàssica eficient, i una macroeconomia keynesiana que destaca els errors de mercat, com hem vist. Llavors, hi hauria un segon tipus de nous keynesians, més pròxims a Keynes, que serien els que no donen la culpa de l'atur a la rigidesa dels salaris, i que no creuen en la separació abismal entre l'enfocament microeconòmic i el macroeconòmic. Ell es considera un nou keynesià d'aquest segon tipus, juntament amb altres autors com Minsky i el seu coautor Greenwald (Stiglitz, 1999a; 2011: 428-435). Veim, una vegada més, el poc rigor i el poc consens que existeix en economia a l'hora de classificar les distintes tradicions intel·lectuals.

que això no implica necessàriament que l'economia de la informació sigui un corrent keynesià, com efectivament no és així en el cas de Spence, sí que ens ha de fer veure que hi ha un acostament natural entre ambdues tradicions.

I segons la nostra visió, Stiglitz, com ja hem defensat anteriorment, *en general tracta l'enfocament de la teoria de la informació com la microeconomia que ha de fonamentar la macroeconomia keynesiana, així com explicar-ne llurs aspectes més importants, com ara l'atur, les fluctuacions o la inestabilitat*. “Stiglitz’s work has much relevance to providing a microfoundation to Keynesianism far down the road” (Rotheim (ed.), 1998: 280). “The New Keynesian Economics provides a general theory of the economy, derived from micro-economic principles (and thus integrates the two sub-disciplines)” (Stiglitz & Greenwald, 1987: 21).

Much of the new theory of macro-economics that has been built upon micro-economic models of imperfect information leads to conclusions which are surprisingly close in spirit to Keynes' original analysis. This paper summarizes the macro-economic implications of information-based models of efficiency wages, credit-rationing and the breakdown of financial markets for equity-type securities. It shows how these models lead to behavior by firms and interactions among economic agents that account for many of the phenomena identified by Keynes in qualitative terms. (Stiglitz & Greenwald, 1987: abstract)

En la batalla dels economistes nous keynesians per aturar els atacs dels neoclàssics rebutjaran la pretensió neoclàssica de fonamentar la macroeconomia a partir d'una microeconomia neoclàssica. Els nous keynesians típicament intentaran fonamentar la macroeconomia a partir d'una microeconomia que contempli les ineficiències dels mercats. I al mateix temps també adoptaran un enfocament de voler fonamentar la microeconomia a partir d'una macroeconomia típicament keynesiana. Aquest voler fonamentar la microeconomia des de la macroeconomia serà una característica dels nous keynesians que els diferenciarà dels nous clàssics (Colander, 1992).

En el cas de Stiglitz, no sempre es veu que explícitament defensi la necessitat de fonamentar la microeconomia des de la macroeconomia, però en la seva obra es poden trobar exemples clars que això és així, com veurem. El que sí que accepta, en general, és la necessitat de fonamentar la macroeconomia des de la microeconomia (Stiglitz, 1998c: 9-16). I des d'aquest aspecte és clarament un nou keynesià. I precisament per donar fonaments micro sòlids emprarà l'economia de la informació.

Així, podem considerar Stiglitz un nou keynesià que emprarà l'economia de la informació com a fonament microeconòmic de la macroeconomia (nou)keynesiana. Creim que aquesta és la

millor manera de classificar i entendre Stiglitz. Però també hem de ser conscients dels problemes i de les limitacions que fer això suposa. A continuació considerarem la problemàtica de fer-ho, però sense oblidar que no deixa de ser la millor opció.

El problema que ens trobam a l'hora de realitzar una classificació com aquesta és el fet que les classificacions en economia, com hem repetit abastament, gaudeixen de poc consens. Ni tan sols hi ha consens en què s'ha d'entendre exactament per keynesianisme o per nou keynesianisme. De manera que voler emprar aquestes classificacions és forçosament problemàtic, però al mateix temps és la millor alternativa, ja que no hi ha cap classificació millor. Amb la inexistència d'una millor classificació sí que segurament hi ha més consens.

Per tant, una vegada dit això hem de veure que qualsevol classificació serà per força problemàtica. I en el cas de Stiglitz no ajuda el fet que ell mateix empri les distintes classificacions de forma poc rigorosa i de manera bastant peculiar. Sovint parla de l'economia de la informació com el nou paradigma que ha guanyat la batalla per l'hegemonia al paradigma neoclàssic, com a l'article *Information and the change in the paradigm in economics*, que llegí en el seu discurs de recepció del Nobel. Però en altres llocs també parla del nou keynesianisme com del paradigma del qual forma part. Per tant, no facilita les coses a qui vulgui analitzar les afiliacions teòriques de Stiglitz. Per força és una feina complicada i que implica necessàriament un cert grau d'arbitrarietat.

En definitiva, hem de classificar a Stiglitz baix l'etiqueta de nou keynesià o baix l'etiqueta de teòric de l'economia de la informació? No podem trobar una resposta definitiva en Stiglitz, ja que parla indistintament d'un paradigma i de l'altre. Colander (Rotheim (ed.), 1998: cap. XVI) fa una cosa semblant, però sembla que es decanta lleugerament en favor de l'economia de la informació, tot i que tampoc de manera clara. Hem de suposar que és degut a les dificultats que troba a l'hora d'adscriure'l que s'inventa una classificació nova i un nom ben estrany: "stiglofian". No deixa de ser una mica excèntric fer-ho així, però s'ha de reconèixer que d'aquesta manera es recull el que hi ha de particular en l'enfocament de Stiglitz i Akerlof.

L'opció de Colander pot ser bastant vàlida. Però ens sembla que la millor manera de classificar Stiglitz, basant-nos en el que ell mateix diu en les seves obres, és acceptant que forma part tant de la tradició de l'economia de la informació com de la tradició nou keynesiana. Es pot formar part de dues tradicions intel·lectuals al mateix temps? Es pot ser empirista i racionalista? Marxista i fenomenòleg? Marxista i existencialista? De ben segur que podem trobar autors que han intentat una síntesi entre distintes tradicions. En filosofia tenim el cas de Sartre, que intentà treballar

a partir d'una síntesi entre el marxisme i l'existencialisme. O inclús el mateix Kant es pot considerar que intentà teoritzar una síntesi entre l'empirisme i el racionalisme, encara que segurament es trobava més pròxim al racionalisme.

I segons la nostra opinió, Stiglitz ha desenvolupat una síntesi entre l'economia de la informació, sobretot en microeconomia, i el (nou)keynesianisme, sobretot en macroeconomia. A continuació parlarem tant d'un aspecte de la seva obra com de l'altre. Intentarem mostrar que la classificació que hem proposat com a mínim és sostenible.

4.3 Conceptes clau de l'economia de la informació de Joseph Stiglitz

En aquesta secció ens internarem en les qüestions més teòriques de l'economia de Stiglitz. Hem de tenir present que en el seu pensament, com és habitual, hi ha un progrés. Als inicis es trobava més pròxim a la tradició neoclàssica, influït encara fortament pels seus mentors Samuelson i Solow. Sempre tengué les seves reserves, però amb el temps s'anà allunyant clarament d'aquesta tradició. Aquí considerarem la seva obra escrita sobretot a partir de principis dels 80, on ja es pot veure un distanciament respecte de la tradició neoclàssica. Analitzarem els seus articles més importants per entendre les seves principals aportacions a l'economia de la informació.

Problemes d'informació imperfecta en el mercat d'assegurances

En un influent article del 76 (Stiglitz & Rothschild, 1976) parlà dels distints equilibris que és possible assolir en el mercat d'assegurances. La possibilitat de distints equilibris o de no equilibris és típic de l'enfocament nou keynesià, i també ho podem trobar habitualment en el nostre autor. En el cas d'aquest article ens parla com en el mercat d'assegurances es poden trobar dos tipus d'equilibris. Un equilibri per als clients d'alt risc i un per als clients de baix risc, que d'aquesta manera pagaran distintes primes. Els clients de més risc pagaran una prima superior als clients de manco risc.

Però com pot saber la companyia d'assegurances si un client té més o manco risc? Els clients de més risc tenen incentius clars per amagar aquest fet a la companyia. És un altre cas típic d'informació asimètrica entre les distintes parts de la transacció. En aquest cas el potencial client té més informació sobre el seu risc que la companyia. Abans hem vist que en un cas així la companyia té distintes estratègies per conèixer el risc del potencial client. Podria realitzar una investigació sobre els seus clients, encara que en aquest cas seria complex i costós, o podria fer triar els clients entre una sèrie d'opcions de manera que el que el client trii donarà informació a la companyia sobre

el seu possible risc. Stiglitz remarca aquesta opció.

Així, les companyies d'assegurances oferiran la possibilitat de comprar distints tipus d'assegurances als clients, unes amb major prima i menor descompte, i unes altres amb menor prima i major descompte. En el cas dels clients amb més risc triaran l'assegurança amb la prima superior, i els clients de manco risc les de la prima inferior. Això donarà informació a la companyia sobre qui té més risc. Els que hagin triat la prima superior informaran a la companyia del seu superior risc. I al mateix temps hauran duit a terme la selecció que la companyia hauria desitjat que fessin en primer lloc. “A firm may use its customers' market behavior to make inferences about their accident probabilities [...] It is often possible to force customers to make market choices in such a way that they both reveal their characteristics and make the choices the firm would have wanted them to make had their characteristics been publicly known” (Stiglitz & Rothschild, 1976: 632).

[T]he early discussions of adverse selection in insurance markets recognized that as an insurance company raised its premiums, those who were least likely to have an accident decided not to purchase the insurance; the willingness to purchase insurance at a particular price conveyed information to the insurance company. George Akerlof recognized that this phenomenon was far more general: the willingness to sell a used car, for instance, conveyed information about whether the car was or was not a lemon. (Stiglitz, 2001b: 492)

A low-premium, high-deductible health insurance policy, for example, would be attractive to healthy customers and unattractive to unhealthy customers. The unhealthy customers would be more likely to purchase a high-premium, low-deductible policy. In this way, the market would lead to what the authors called a “separating” equilibrium—that is, a market in which people’s risk category determined the kind of insurance they bought. Stiglitz and Rothschild also showed certain conditions under which there would be no equilibrium and the market would simply not exist. (Henderson, 2008: online)

No cal dir que es tracta d'un model molt abstracte. El mateix Stiglitz reconeix que ens diu més aviat poc sobre el funcionament empíric real del mercat d'assegurances. “Do these theoretical speculations tell us anything about the real world? In the absence of empirical work it is hard to say” (Stiglitz & Rothschild, 1976: 648). És un tipus de model amb la formalització i l'abstracció típic dels economistes *mainstream* actuals. En ell veim la possibilitat de distints equilibris en un mercat. O també la possibilitat que no es doni l'equilibri descrit entre clients d'alt i de baix risc, que Stiglitz contempla, baix certes circumstàncies. I veim també com se soluciona un cas d'informació asimètrica, en què la part manco informada se les enginya perquè el client l'informi, sense ser-ne conscient, del seu tipus de risc.

Problemes d'informació asimètrica en el mercat de crèdit

Una estratègia semblant emprà Stiglitz en altres articles de la dècada dels 80 i principis dels 90 per explicar el motiu pel qual el mercat de crèdit no es buida, i per explicar per què el tipus d'interès pot ser inferior a aquell que buidaria el mercat. En aquest cas també es repeteix el problema de la informació asimètrica. El creditor té manco informació sobre la capacitat del potencial deutor per tornar el préstec. El deutor coneix millor la seva capacitat futura per tornar el crèdit (Stiglitz & Weiss, 1981, 1992; Stiglitz, 1988).

Per aquest motiu el banc pot abaixar el tipus d'interès per sota del nivell necessari per igualar l'oferta i la demanda de fons. El banc fa això principalment per dos motius. En primer lloc, si el tipus d'interès fos elevat es produiria un problema de selecció adversa. Les persones manco responsables i més amants del risc serien les que acceptarien pagar un alt tipus d'interès, mentre que les persones més sòbries no ho voldrien fer. És un problema que ja detectà Adam Smith, que veia que els jugadors i els malgastadors acceptaven més fàcilment la promesa de pagar un alt tipus d'interès, sabent que probablement no pagarien. L'altre motiu és el fet que baixant el tipus d'interès la probabilitat que els bancs cobrin augmenta.

Pel mateix motiu es produeix un fet clau en el pensament de Stiglitz, el racionament de crèdit. A diferència del que prediuen els models neoclàssics els mercats poden no buidar-se com a norma general, no degut a problemes de rigideses o friccions, com tendeixen a creure els neoclàssics, sinó per la mateixa lògica de mercat. Els bancs, degut a la informació imperfecta de què disposen sobre la fiabilitat dels deutors, poden no donar tots els crèdits que serien capaços de donar. Aquest fet, el racionament de crèdit, té efectes macroeconòmics clars. El fet de no donar tots els crèdits de què serien capaços implica que l'economia pot funcionar sovint per sota de les seves possibilitats. La qual cosa s'accentua quan hi ha qualche tipus de xoc desestabilitzador en l'entorn. En casos d'un entorn econòmic feble o en casos de previsions pessimistes els bancs racionaran el crèdit que donen, de manera que les profecies pessimistes, com sol passar, s'autocompliran.

En aquesta manera d'explicar els efectes del racionament de crèdit podem veure la influència de la microeconomia en la macroeconomia. Les imperfeccions dels mercats de crèdit provocades per les imperfeccions en la informació poden dur a problemes econòmics generals. Sobretot si tenim en compte la gran importància del crèdit en les economies actuals. “In our theory, credit availability at certain times is the major determinant of the level of investment” (Stiglitz & Greenwald, 1987: 27). I al mateix temps la macroeconomia pot influir damunt la microeconomia.

Problemes en l'entorn econòmic general poden fer que els bancs donin manco crèdit, agreujant alhora aquests problemes.

Podem veure també que les corbes estàndard neoclàssiques d'oferta i de demanda en el mercat de crèdit no tenen per què complir-se, en opinió de Stiglitz. Una major demanda, pels motius explicats, no implica un major preu fins arribar a la intersecció en què es buida el mercat, en aquest cas un major tipus d'interès, que no deixa de ser el preu del crèdit.

Problemes d'informació asimètrica en el mercat laboral

Hem vist fins ara com Stiglitz tracta els problemes causats per la informació imperfecta en dos mercats, el d'assegurances i el de crèdit. Ara parlarem de com explica una de les ineficiències del mercat per excel·lència: la incapacitat dels mercats per buidar el mercat laboral. En altres paraules, l'atur.

Com explica Stiglitz el fet que els mercats no es buidin, com preveuen els models estàndard? A diferència sobretot dels neokeynesians, Stiglitz no recorre a la rigidesa dels salaris, ni a cap altre tipus de fricció per explicar per què els mercats reals no es comporten com els dels models. És més, critica aquesta concepció per falsa i per perillosa. Probablement, que els salaris siguin parcialment rígids ajuda a les recuperacions.

Com és habitual en els nous keynesians i en altres teòrics de la informació, com Yellen o Akerlof, Stiglitz recorre a la teoria dels salaris eficients (Stiglitz & Greenwald, 1987). És una teoria que prové de Marshall i que aquests teòrics moderns han recuperat, encara que reformulada de manera diferent a com ho feia Marshall. És una teoria que, sense caure en la rigidesa quasi absoluta d'altres models, segueix atribuint els problemes de l'atur a una rigidesa encara que sigui parcial dels salaris. O com a mínim a una lentitud en llur correcció.

Com en els casos anteriors, en el mercat laboral també es produeix una situació en què les distintes parts tenen diferent informació. Els empresaris coneixen manco les habilitats i l'esforç que estan disposats a fer els candidats, mentre que els treballadors coneixen millor aquestes característiques pròpies. Això requereix l'ús de qualche mecanisme per a que els empresaris puguin conèixer millor les característiques dels candidats. Quan parlàvem de Spence hem vist que els estudis acadèmics dels candidats eren una manera en què aquests aportaven informació als empresaris. Altres autors han establert altres mecanismes que poden emprar els empresaris, com ara la investigació. Però són mètodes que tenen un cost clar. I així i tot, per molt que a priori s'esforcin

en destapar les característiques ocultes dels treballadors, no poden saber si s'esforçaran o no.

Per aquest motiu decideixen pagar un sou als treballadors que està per damunt d'aquell que seria necessari per buidar el mercat. Un està temptat a repetir la broma de Galbraith, segons la qual per a certes teories els problemes de l'economia són deguts a què els pobres guanyen massa doblers i els rics massa pocs. És una broma que descriu millor certes teories del que pot semblar. I en aquest cas, capta perfectament bé el problema de fons que la teoria creu detectar: hi ha atur perquè els salaris són massa elevats. El resultat de pagar un salari per sobre del que buidaria el mercat és que hi ha atur.

De fet, l'atur és el preu a pagar pels treballadors que no s'esforcen. Si els salaris es trobassin en el punt òptim que iguala oferta i demanda, aleshores un treballador gandul seria engegat de la feina, però en poc temps en podria trobar una altra. En canvi, amb l'existència d'atur aquesta possibilitat queda significativament reduïda. “The efficiency wage theory meant that there could exist unemployment in equilibrium [...] We showed that in equilibrium there had to be unemployment: unemployment was the discipline device that forced workers to work” (Stiglitz, 2001b: 480).

Shapiro and Stiglitz (1984) extends to a labor market the idea of rents as an incentive device for difficult-to-monitor effort. Workers in this model are identical (so there is no selection issue). Firms observe at random intervals whether a worker is working or shirking. To elicit effort, each firm would want to offer a higher wage than other firms so that, if it finds a worker shirking, he suffers a cost when he is fired. But, when all employers raise their wages, those actions have a real effect on the economy: unemployment emerges since the higher wage rations firms' demand for workers. Now a worker who is fired cannot immediately find another job. This makes job loss costly. Unemployment creates an incentive to work on the job rather than shirk, and so competitive equilibrium will be characterized by unemployment and pure labor rents. (Hoff, 2008: 13)

En aquest punt hem de ser crítics amb Stiglitz. Som de l'opinió que les aportacions de Stiglitz són en general prou positives, tant en els aspectes més econòmics com en els polítics. Al final del treball, a les conclusions, farem una valoració general sobre la seva obra. La valoració podem avançar que serà bastant positiva, tot i que destacarem algunes insuficiències en la teoria que, al capdavall, en altres obres corregeix, tot i que sigui al preu de sortir del seu paradigma. Però pel que fa a l'ús de la teoria dels salaris eficients hem de ser clarament crítics. És segurament l'aspecte del conjunt de teories de Stiglitz més dèbil. Aquí suposa un clar pas enrere respecte de Keynes, que culpava de l'atur més aviat el problema de la demanda insuficient d'inversions, i un

retorn a un dels aspectes de les teories de Marshall que Keynes pretenia superar²⁹. No obstant, si ho comparam amb la teoria dels salaris rígids dels neokeynesians aleshores ja no suposa un pas enrere tan clar.

La teoria té diversos problemes evidents. Per començar, no és empíricament senzill mostrar que els salaris que paguen les empreses són superiors als que buidarien els mercats.³⁰ A més, sembla intuïtivament paradoxal atribuir la culpa dels alts nivells d'atur existents per exemple al 2016 al fet que els salaris siguin elevats, quan hi ha una polarització global tan marcada de la riquesa i els ingressos. ¿Com es pot explicar que els salaris siguin elevats amb la diferència cada pic més gran entre la majoria de treballadors i el capital? Pot no ser senzill donar una resposta a aquestes qüestions que salvi la teoria. Stiglitz no només no dóna una resposta, sinó que ni tan sols es formula aquestes preguntes. Al seu favor s'ha de dir una vegada més que en escrits manco teòrics usará poc aquesta teoria. Més aviat per donar comptes de l'atur parlarà de demanda agregada insuficient. En els seus escrits més tardans, com a *The price of inequality* (2013a) o a diversos articles, inclús abraçarà explícitament la teoria de l'explotació per explicar els alts nivells d'atur actuals o la gran desigualtat, coses empíricament contrastables i que fan que la teoria dels salaris eficients quedi en una mala situació.

[I]n the past three decades wages have grown much less than productivity [...]—a fact which is hard to reconcile with marginal productivity theory but is consistent with increased exploitation. This suggests that the weakening of workers' bargaining power has been a major factor. Weak unions and asymmetric globalisation, where capital is free to move while labour is much less so, are thus likely to have contributed significantly to the great surge of inequality. (Stiglitz, 2015a: 144)

Som de l'opinió que Stiglitz amb els anys ha anat canviant progressivament d'idees pel que fa a la comprensió del funcionament general de l'economia capitalista. La realitat li ha fet obrir els ulls. Moltes aportacions dels seus primers anys segueixen sent aprofitables en el nou Stiglitz, però la teoria dels salaris eficients no sembla que ho sigui. Com hem dit, en els darrers escrits la teoria no té cap pes, i segurament s'ha d'entendre com una influència inicial de les teories més ortodoxes.

29 Encara que per fer justícia a Stiglitz hem de dir que sovint no és gaire fidel a aquest aspecte de la seva teoria. Al capdavant mai negarà que la insuficiència en la demanda agregada sigui una de les causes fonamentals de l'atur. Ans tot el contrari, sempre tindrà en compte, com a mínim en els seus escrits manco abstractes, la importància de la demanda agregada per explicar els nivells d'atur (Stiglitz, 2010b). I un altre aspecte que ens ha de fer veure que Stiglitz sempre tengué dubtes respecte de la capacitat d'aquesta teoria per explicar l'atur satisfactòriament és el fet que ja des d'un bon començament deixà clar que aquesta hipòtesi era només un dels possibles factors que expliquen l'atur, ja que un fenomen tan complex com l'atur pot tenir varies causes que cap teoria pot copsar del tot. "The type of unemployment studied here is not the only or even the most important source of unemployment in practice" (Stiglitz & Shapiro, 1984: 443).

30 I, com el mateix Stiglitz reconeix, en les grans crisis els salaris acaben baixant.

Recordem que als 70 defensà el costat neoclàssic en el seu enfrontament amb els postkeynesians britànics, i concretament defensà la validesa de la teoria neoclàssica de la productivitat marginal dels factors de producció. Segons creia en aquells moments, aquesta teoria podia explicar millor les diferències d'ingressos entre capital i treball que les teories postkeynesianes.

Amb tot, el canvi que ha duit a terme amb els anys és prou significatiu. Avui ataca radicalment la teoria de la productivitat marginal dels factors de producció (si bé no ataca tant la teoria dels salaris d'eficiència. Més aviat la ignora. El més raonable és pensar que ja fa temps que hi ha deixat de creure), que en part veu com una justificació de les desigualtats d'ingressos, i defensa explícitament una teoria de l'explotació, anant en aquest sentit més lluny fins i tot que molts postkeynesians, i acostant-se perillosament al marxisme.³¹³²

Tornant a la consideració de la teoria dels salaris eficients, pel que fa a la possibilitat que un aturat aconseguís feina si s'oferís a treballar per un sou inferior a la mitjana és desestimada per Stiglitz per la raó que això enviaria un missatge a l'empresa que l'empleat en qüestió és de baixa qualitat, per la qual cosa necessita rebaixar-se el sou per poder treballar. Seria un cas d'*adverse signalling*, estaria enviant uns senyals adversos que probablement provocarien que l'empresa no el volgués fitxar.

En definitiva, hem fet un repàs crític a la seva teoria dels salaris eficients, pensada per explicar l'existència d'atur involuntari. Hem interpretat que és una teoria que defensava sobretot als primers anys per influència del paradigma neoclàssic, i que amb els anys, a mesura que s'allunya d'aquest paradigma, també s'allunya de la teoria dels salaris eficients per explicar l'atur. No obstant, hem de tenir en ment que aquesta teoria fou bastant popular en la dècada dels 80. En part, gràcies a la influència del seu article sobre el tema escrit juntament amb Shapiro (1984). A banda de ser la teoria preferida de molts nous keynesians, inclús els economistes radicals nord-americans l'empraren, com és el cas de Samuel Bowles, si bé no en un sentit exactament igual (Bowles, 1985; Bowles et al., 1983).

Efficiency wage theory provides a rare common meeting ground for mainstream and radical

31 Dit tot això, s'ha de reconèixer que és més fàcil veure la falsedat d'aquestes teories ortodoxes dels ingressos a dia d'avui que als 70, quan la desigualtat era inferior i podien passar més desapercebudes.

32 Recordem que segons la teoria de la productivitat marginal dels factors, els ingressos de cada factor de producció depenen de la seva productivitat, del que aporta a la societat. En canvi, la teoria de l'explotació defensa el contrari. Una classe roba una part del que aporta l'altra classe. "While exploitation suggests that those at the top get what they get by taking away from those at the bottom, marginal productivity theory suggests that those at the top only get what they add" (Stiglitz, 2015a: 139). A dia d'avui Stiglitz defensa aquesta teoria d'origen marxista, tot i que, pels motius que sigui, no cita en cap cas a Marx. Clar que al lector despert no se li escapa que prové de Marx. La pista que ho acaba de descobrir és que diu que és una teoria que prové del segle XIX.

economists, because the far left in U.S. economics has taken the lead in developing theories of dual labor markets and for setting out policy proposals for higher minimum wages based on the assumed validity of the efficiency wage approach. [...] Their policy proposal to raise the minimum wage assumes implicitly that the current wage is below the optimum efficiency wage, whereas all the work in the new-Keynesian tradition examines the implications of assuming that the actual wage is already at the optimum efficiency wage level. (Gordon, 1990: 1157)

Així i tot, és una teoria que hem interpretat assenyalant els problemes que duu. A dia d'avui gaudeix d'un crèdit inferior al que gaudí als 80. No obstant, hi ha un aspecte de l'enfocament d'aquesta teoria per part de Stiglitz que ens sembla vàlid. Segons la teoria, Stiglitz ens diu que l'atur és el mecanisme que permet als capitalistes tenir els obrers disciplinats i dòcils. Empíricament és ben fàcil de constatar. Es veu clarament en les èpoques en què hi ha més atur. En aquests moments és quan els treballadors són més porucs i s'esforcen més per treballar i complaure els seus patrons. Si no hi hagués atur als capitalistes els resultaria de llarg més complicat incentivar els treballadors. El fet que Stiglitz remarqui aquesta qüestió, en la línia del que digueren autors anteriors a ell com Marx i Kalecki, ens indica que com a mínim en aquest punt ha estat capaç d'entendre una particularitat important de les relacions laborals en el capitalisme. La seva teoria dels incentius sens dubte l'ha ajudat. I segurament també és cert que un major sou dóna un incentiu superior als treballadors per a que s'esforcin. Però entre això i afirmar que els sous alts són la regla hi ha molta distància.

Conclusió

S'ha de fer notar que tant la teoria del racionament de crèdit, com la teoria dels múltiples equilibris en el sector de les assegurances, com la teoria dels salaris eficients, clau en Stiglitz per entendre els errors que es veuen en l'economia, apliquen l'equilibri parcial típicament marshallià. S'analitzen aquests determinats mercats en concret per esbrinar-ne llur mode de funcionament, sense tenir en compte les influències que poden tenir altres mercats sobre ells. És a dir, es fa abstracció de la resta de mercats i es fa com si no els influïssin.

Això és cert en bona mesura d'aquest enfocament que duu a terme Stiglitz a l'hora d'estudiar el mercat d'assegurances, el laboral i el de crèdit. Però acceptar la conclusió de Colander (Rotheim (ed.), 1998: cap. XVI) que l'enfocament de Stiglitz emprà l'equilibri parcial no sempre resulta vertader. En altres casos té en compte les interrelacions entre els distints mercats, com quan estableix les conseqüències que un entorn macroeconòmic inestable té en el mercat de crèdit,

augmentant el seu racionament, o quan té en compte els efectes multiplicadors negatius o positius que suposa una menor o major oferta de crèdit.

El següent text de Colander és del tot il·lustratiu per comprendre la seva opinió sobre Stiglitz:

In this aspect of their work neither Stiglitz nor Akerlof claim to be writing in a Keynesian tradition; they are, instead, providing a theory about how equilibrium unemployment could come about in a single market [es refereix a la teoria dels salaris eficients]. They are providing a partial equilibrium explanation of unemployment that is fundamentally different than the Keynesian attempt to provide a general theory of the aggregate economy that would lead to an under full employment equilibrium. In many ways Stiglitz's work fits much better in the Classical Pigovian tradition of unemployment that Keynes was providing an alternative to, than it does in a Keynesian tradition. Classifying Stiglitz's informational work as New Keynesian misleads people as to its origins and connections and does not help people understand the revolutionary aspect of that work. (Rotheim (ed.), 1998: 280)

Veim el que apuntàvem abans que intenta allunyar l'economia de la informació de Stiglitz i Akerlof del keynesianisme, amb la qual cosa només podem estar parcialment d'acord, com ja hem explicat. Però també veim com destaca que la seva teoria dels salaris eficients és un enfocament que suposa un tornar enrere respecte les idees de Keynes, i que és una perspectiva que empra l'equilibri parcial per analitzar el mercat laboral. En aquest cas li hem de donar la raó a Colander, si bé hem afirmat que en altres aspectes l'enfocament de Stiglitz s'allunya més de l'equilibri parcial de Marshall i Pigou. Però no deixa de ser lamentable que Stiglitz (i també Akerlof), sobretot amb la teoria dels salaris eficients, doni aquesta passa enrere i retorni als autors que Keynes s'esforçà per superar.

4.4 La teoria monetària de Stiglitz

Al llibre *Towards a new paradigm in monetary economics* (Stiglitz & Greenwald, 2002), així com en diversos articles (Stiglitz, 1988), Stiglitz i el seu coautor habitual, Bruce Greenwald, presenten la seva visió sobre la teoria monetària. Principalment destaquen la gran importància que té el crèdit en les economies capitalistes modernes, ja que en la majoria de transaccions avui s'empra crèdit i no doblers. Aquest fet troben que ha estat massa passat per alt en els models neoclàssics, que per norma general ignoren el que té a veure amb el crèdit. Troben urgent una reflexió sobre aquests temes i que és hora que els economistes integren la importància del crèdit en els seus models.

El fet que avui el crèdit sigui tan determinant fa que sigui necessari tenir més en compte el

paper que juguen les institucions que atorguen crèdit, que són principalment els bancs. Dit d'una altra manera, el comportament dels bancs, en aquesta visió, influeix molt en el funcionament general de l'economia. És un altre aspecte que sovint es passa per alt en els models estàndard, que, com Stiglitz els critica, semblen més adients per descriure una economia agrícola simple que una economia capitalista avançada com la nostra, on els doblers, el crèdit i els mercats financers juguen un paper tan important.³³

Tant és així que Stiglitz i Greenwald insisteixen en què l'objectiu de les polítiques monetàries ha de ser crear les condicions necessàries per garantir que els bancs puguin oferir més crèdit. L'oferta de crèdit dels bancs és una de les variables essencials que incideix en el comportament global de l'economia. "In our theory, credit availability at certain times is the major determinant of the level of investment" (Stiglitz & Greenwald, 1987: 27).

És un enfocament que accentua la importància del costat de l'oferta, ja sigui en el mercat de crèdit, com també en d'altres, com veurem. Però sobretot en el mercat de crèdit creuen que el costat de l'oferta és més important a l'hora de determinar la quantitat de crèdit en circulació que el costat de la demanda. Degut presumiblement a què el factor limitant és l'oferta més que la demanda. Se suposa que com a normal general la demanda de crèdit és superior a l'oferta, per la qual cosa encara esdevé més important la situació particular dels bancs que faci que aquests oferisquin més o manco crèdit.

En aquest sentit pensam que no s'ha d'entendre aquest fet com una concessió a l'economia del costat de l'oferta (*supply side economics*). Hi pot haver una influència, sens dubte, d'aquestes teories, però no ens sembla una característica equivocada de l'enfocament stiglitzià. És com dir que en el mercat laboral el factor limitant és la demanda de feina, ja que normalment hi ha més oferta que demanda. Tant el costat de l'oferta com el de la demanda són importants, i creim que Stiglitz no s'equivoca a l'hora de tenir-ho en compte. Més endavant veurem més consideracions seves al respecte.

En definitiva, aquest enfocament suposa atorgar una major importància al comportament dels bancs, i a aquelles variables que influeixen en aquest comportament. Políticament es podria

33 No així en les teories postkeynesianes. És típic d'aquest enfocament, com veim en Keen (2015), la coincidència en la importància del crèdit en les economies d'avui. Més crèdit implica més possibilitats de creixement, tot i que també per a aquest autor un creixement excessiu del crèdit és el principal causant de les crisis. Segons ell, doncs, el crèdit és com l'home, capaç del millor i del pitjor. Un altre fet que destaca Keen és que els bancs són els que creen el crèdit del nores, sense que necessàriament hi hagi depòsits amb anterioritat que el recolzin. En això darrer Stiglitz (2016b: 279) s'hi mostra d'acord. Hi ha una certes semblances entre la visió del funcionament del crèdit en Stiglitz i en alguns postkeynesians.

interpretar aquest fet com la constatació de la importància dels bancs, així com del poder que aquest fet els atorga. Stiglitz, no obstant, sobretot en aquests tipus d'escrits altament teòrics no sol dur a terme una interpretació política crítica dels fets que se segueixen de les seves teories. Sí que és cert que en escrits posteriors manco teòrics critica bastant radicalment el comportament dels bancs, però ho fa en un context i en un sentit diferents. El que hem de veure aquí és que la teoria stiglitziàna reconeix una importància econòmica al bancs, i consegüentment un poder polític que és sens dubte elevat, i que té conseqüències polítiques que no es poden obviar. El que en altres ocasions Stiglitz recomana de dur certs temes al debat polític públic ens sembla que és també recomanable pel que fa a la importància avui dels bancs en el funcionament de l'economia, així com de llurs implicacions polítiques.

Tot i que no duu el tema cap a aquestes qüestions polítiques sensibles³⁴, que d'altra banda són una conseqüència bastant natural de les seves teories, sí que empra el resultat de la seva teoria monetària per criticar l'actuació de l'FMI en la crisi asiàtica del 97. Veurem com una de les obsessions de Stiglitz, que repeteix una vegada i una altra, és la crítica a com l'FMI gestionà aquesta crisi. Per avançar-nos a un tema que tractarem en la tercera part, direm que de la teoria de Stiglitz se segueix que els alts tipus d'interès que imposà l'FMI a l'Est d'Àsia, en principi amb l'objectiu d'evitar que les seves monedes es devaluassin significativament i impedir la conseqüent fuga de capitals, fou una política del tot errònia. Aquests alts tipus d'interès provocaren que els bancs no concedissin crèdits i que moltes empreses privades, que ja estaven de per si altament endeutades, entrassin en fallida per no poder pagar els elevats interessos. Això destrossà les economies de països com Indonèsia. I més si es té en compte que l'FMI deixà caure els bancs sense assegurar els dipòsits dels estalviadors, al contrari del que es fa a Occident. Amb tot, no cal dir que la situació empitjorà i que s'acabà produint la fuga de capitals que l'FMI volia evitar amb els alts tipus d'interès. En part Stiglitz (2002d) culpa, més enllà dels interessos financers occidentals que controlen l'FMI, els models neoclàssics que no tenen en compte coses que en el seu paradigma esdevenen clau com el crèdit o el risc de fallida.

Quan un banc fa fallida és problemàtic perquè se'n duu amb ell informació valuosa d'empreses amb les que el banc treballava. I a partir d'aquell moment aquestes empreses, si és que no entren també en fallida, ho poden tenir més complicat per obtenir crèdit d'altres institucions. A

34 Curiosament, en el seu recent llibre sobre l'euro (2016b: 279 i ss.) sí que dirigeix una certa crítica al poder que avui la creació de crèdit del nores atorga als bancs, amb l'Estat que els recolza. Saben que si tenen problemes els rescataran. Per això sempre poden donar crèdits a amics.

això les mesures d'austeritat fiscal que imposà l'FMI tampoc ajudaren.

Potser degut a la importància que té el crèdit en la visió de Stiglitz, un tema que sempre té en ment és el risc de fallida, com veurem en la secció següent. En un món on el crèdit és la principal font de finançament per a moltes empreses, el risc de fallida no es pot obviar, com fan els neoclàssics. D'aquí que consideri de gran importància la regulació de les fallides empresarials i estatals. Proposa que també a nivell mundial es reguli amb unes lleis de fallida semblants a les existents a EUA, al que es coneix com el capítol 11 de la Llei de Fallides. A nivell internacional massa sovint els grans interessos pesen massa, i no han permès que alguns països molt endeutats s'hagin declarat en fallida, com en el cas d'Argentina i Grècia en el seu moment. Si se'ls ho hagués permès haguessin pogut tornar a començar de zero, i això hagués fet que en el futur els bancs anassin més alerta a l'hora de concedir préstecs.

Així com es gestiona actualment el risc del crèdit es fa caure massa sobre una de les parts, els deutors. El més lògic seria que ambdues parts correguessin amb aquest risc, ja que el donar un préstec és tant responsabilitat del qui el dona com del qui el demana. No hi ha cap raó perquè el risc hagi de caure tan parcialment en la part deutora. Més si tenim en compte que sovint els grans bancs pressionen als Estats per a que s'endeutin —clar que segons quins governs no necessiten que els insistesquin gaire (Stiglitz, 2002d; 2006).

Un altre aspecte en què es veu la importància central que Stiglitz atorga als bancs en les economies capitalistes actuals és el fet que els bancs i el sector financer són en gran mesura les institucions que duen a terme les decisions d'inversió. Un paper que en els països socialistes el jugava l'Estat, el d'assignar els recursos de la manera més productiva possible, en les economies capitalistes aquest paper el juga en gran mesura el sector financer. En teoria ha de destinar els estalvis de la gent cap a inversions que treguin el màxim rendiment possible. A banda d'això, també és important que manegi correctament el risc. L'assignació de recursos i la gestió del risc són dues funcions essencials que avui el sector financer ha de dur a terme. El fet que en la crisi del 2008 les hagi duit a terme de manera tan poc eficient serà un motiu pel qual Stiglitz criticarà durament el seu comportament.

4.5 Mercats imperfectes

En aquesta secció analitzarem algunes de les idees macroeconòmiques de Stiglitz, derivades de la seva teoria de la informació imperfecta. Hem vist abans que Stiglitz en general utilitzava la majoria

d'eines dels models neoclàssics. Segons ens diu en alguns llocs ho feia perquè creu que canviar les mentalitats no és senzill, i perquè la millor manera de criticar el paradigma existent és des del mateix paradigma (Stiglitz, 2001b: 519-520). Així, emprarà eines com les expectatives racionals, l'individualisme metodològic, les preferències ben definides o models molt abstractes i formals. I això tot i que en tota una sèrie d'ocasions és crític amb diversos d'aquests postulats, com el de les expectatives racionals o el de les preferències definides. En realitat, no és creu cap d'aquests dos postulats. Sap que els individus sovint no són racionals, i que les preferències es poden manipular, com fan tan bé els mitjans de comunicació per servir els interessos de l'1%.

El fet que en els seus models ho apliqui ens pot reafirmar una mica en la idea que Stiglitz és un autor amic de les contradiccions. Ja n'hem parlat. Que empri tan sovint unes idees en les que no creu no deixa de ser contradictori, i més quan públicament les ha criticat. No es tracta d'un maquiavel·lisme de fer veure que es creu quelcom en què no es creu. Stiglitz reconeix obertament que no s'ho creu. Però la força d'aquests tipus de models estàndard és molt gran en economia. Segurament si hagués recorregut a alternatives més heterodoxes hagués estat més ignorat en la professió. De manera que té raó quan diu que era més senzill criticar el paradigma des de posicions pròximes a ell. I, òbviament, també era més senzill fer carrera des de postures més ortodoxes.

Però hi ha hagut un aspecte en què sí que s'ha allunyat del model *mainstream*. La seva estratègia ha consistit des de fa molts anys en acceptar el model eliminant el supòsit irrealista de la informació perfecta. Aquest supòsit és només un dels diversos que troba criticables, però s'ha volgut centrar en analitzar què passava amb les teories estàndard eliminant només aquest supòsit. I el resultat no ha deixat de sorprendre'l. Només deixant de banda que els agents no gaudeixen d'una informació perfecta ha arribat a resultats que s'allunyen notablement dels resultats estàndard.

I l'excusa d'alguns crítics que consistia en afirmar que amb una mica d'informació imperfecta aleshores els resultats dels models no canvien de forma significativa també s'ha demostrat falsa. Aquesta era l'esperança de molts autors de la tradició neoclàssica. En el fons sabien que la informació podia no ser perfecta, però esperaven que una mica d'informació imperfecta no fos rellevant. Però s'equivocaven. Inclús suposant l'existència d'una mica, no gaire, d'informació imperfecta els resultats són notablement diferents. “[U]nder natural formulations of what might be meant by a competitive market with imperfect information, equilibrium often did not exist – even when there was an arbitrarily small amount of information imperfection” (Stiglitz, 2001b: 484).

Així, ha pogut fonamentar la crítica al model d'Arrow-Debreu d'una manera sòlida i que

ningú podia objectar seriosament. Recordem que el model d'Arrow-Debreu és el model més sofisticat en què es prova matemàticament la mà invisible atribuïda a Smith, sota diversos supòsits com la competició perfecta, en què cada individu cercant el seu propi benefici contribueix al benestar social, i en el que els mercats competitius per si sols condueixen a l'assignació eficient de recursos, buidant-se tots els mercats. Stiglitz ha insistit en què aquest model era fals.³⁵ En el moment en què es deixa de banda un supòsit tan dèbil com el de la informació perfecta el model no se sosté més.

Però no és l'únic error que comet. Stiglitz remarca que el model també ha de suposar que existeix un mercat per a tots els riscos. La qual cosa és falsa. Hi ha molts de riscos per als quals no existeix cap tipus de mercat. Sense aquest supòsit el model també deixa de ser vàlid.

Problemes d'informació imperfecta en el mercat d'accions

Quan es té en compte l'existència d'informació imperfecta es veuen tota una sèrie d'errors de mercat que expliquen en bona mesura la ineficiència dels mercats. Un d'aquests errors de mercat que es poden explicar en base a l'existència d'informació imperfecta és especialment important per entendre el mode de funcionar de l'economia: la imperfecció dels mercats d'accions (*equity market*) (Stiglitz & Greenwald, 1987, 1993a; Stiglitz, 1992, 2000a, 2001a, 2001b).

El mercat d'accions és important perquè permet diversificar el risc. Quan una empresa per finançar-se treu noves accions o participacions el que fa és diversificar el risc entre un nombre major d'inversors. D'aquesta manera el risc de fallida és manco costós que si tot el risc fos suportat per una minoria d'agents. El problema és que el mercat d'accions té tota una sèrie d'imperfeccions evidents que Stiglitz fa derivar de la informació imperfecta.

En aquest tipus de mercat també es dona el persistent problema de la informació asimètrica. Els *insiders* coneixen millor una companyia que els seus potencials inversors. Per aquest motiu quan una empresa treu noves accions o participacions envia un missatge al mercat que aquestes accions estan sobrevalorades. D'altra banda per què les hauria de vendre? Així, el mercat respon fent baixar el preu de les accions. És un altre exemple d'*adverse signalling*.

Per aquest motiu la possibilitat que les empreses recorrin al mercat d'accions queda prou limitada. És el que és coneix com a racionament d'accions ("*equity rationing*"). Per tant, les empreses per finançar-se hauran de recórrer al crèdit, amb el risc que això suposa. El fet d'haver de

35 Si en qualche cosa no creu Stiglitz és en el bon funcionament dels mercats. Una constant en la seva obra és la creença en què els mercats fallen constantment.

recórrer en gran mesura al crèdit per obtenir finançament fa que s'augmenti el risc i el cost de fallida.

És una idea interessant que suposa un atac al teorema Modigliani-Miller, segons el qual que una empresa es financi recurrent a l'emissió de noves accions o recurrent al crèdit, sense tenir en compte la distorsió política dels impostos, que sovint permet deduccions a les empreses endeutades, és indiferent. Tant és que es financin d'una manera o d'una altra segons el teorema d'aquests autors de l'Escola de Chicago.

Under the older, perfect information theory, it made no difference whether firms raised capital by debt or equity, in the absence of tax distortions. This was the central insight of the Modigliani-Miller theorem. We have noted how the willingness to hold (or to sell) shares conveys information, so that how firms raise capital does make a difference. Firms rely heavily on debt finance, and bankruptcy, resulting from the failure to meet debt obligations, matters. (Stiglitz, 2001b: 508)

La idea de Stiglitz segons la que el fet de recórrer al crèdit comporta un major risc creim que s'acosta més a la realitat. Altres autors tan destacats com Keynes o Kalecki ja digueren quelcom de semblant. Però no deixa de ser criticable que Stiglitz intenti explicar les imperfeccions del mercat d'accions recurrent a la noció d'informació imperfecta d'aquesta manera. És el típic problema d'aquests models tan abstractes i deductius. Stiglitz no sembla que dugui a terme un estudi empíric per demostrar que una empresa quan treu accions la seva cotització baixa de preu. Pot ser perfectament que una empresa emeti accions i no baixin de preu.

Inclús encara que fos veritat per a un gran nombre de casos que baixen de preu, explicar els errors del mercat d'accions en termes d'informació imperfecta sembla una mica forçat. L'argument més keynesià del comportament irracional dels inversors i especuladors pareix més sòlid. Com també ho sembla el concepte d'incertesa, que no deixa de ser pròxim al d'informació imperfecta, però creim que capta millor la naturalesa d'aquests fets. Sembla de bon tros més natural pensar el futur rendiment d'una inversió en termes d'una incertesa radical respecte el futur, que a través del concepte més light d'informació imperfecta.

Tornant a Stiglitz, ja hem parlat del problema que suposa que les empreses no puguin finançar-se tant com voldrien a través del mercat d'accions, i que per tant hagin de dependre del crèdit, augmentant així el risc i el cost de fallida. Hem vist també que aquesta anàlisi és un pas endavant respecte de la majoria de teories neoclàssiques, en tant que té en compte el risc de fallida que suposa l'endeutament. Però hi ha més imperfeccions de mercat que Stiglitz senyala en relació a les empreses.

La teoria de l'empresa de Stiglitz

Les grans empreses d'avui generen una gran quantitat de producció, per la qual cosa és important entendre-les per comprendre el funcionament de l'economia en general. Sovint s'ha dit que una empresa com General Motors és una economia major que molts països sencers. La manera com funcionen aquestes empreses repercuteix en el funcionament de l'economia. A part del problema del risc de fallida provocat pel racionament d'accions, aquestes grans empreses tenen altres problemes que ja hem tractat, com ara el problema de l'agent i el principal, un altre problema d'informació imperfecta causat pel fet que els directius i els propietaris normalment no són les mateixes persones. Un altre problema que tenen les grans empreses és el disseny d'una organització que augmenti els incentius que faci que els treballadors s'esforcin pel bé de l'empresa, tant si és pública com privada (Stiglitz, 2001b).

Altres problemes que tenen aquestes empreses no els explicarem perquè ja n'hem parlat. Són problemes relacionats amb la informació imperfecta com ara la dificultat de saber si els treballadors que fixen s'esforçaran i rendiran. En definitiva, tenen una sèrie de problemes d'informació anàlegs als problemes de l'economia en general. Com els manegin serà important per entendre el seu comportament i el de l'economia.

Amb aquestes nocions Stiglitz considera que aporta una nova teoria de la firma més realista que la teoria estàndard. Temes com el disseny d'incentius, el problema de l'agent i el principal, o els riscos associats amb el racionament d'accions ajuden a entendre millor les empreses actuals que aquells models. Uns models que també prediuen que en competició perfecta el preu que establiran les firmes per als seus béns serà igual al cost marginal. Cosa que Stiglitz també critica, ja que la competició no sol ser perfecta. Hi ha monopolis i oligopolis, i aquests aprofitaran el seu poder de mercat establint un preu superior al cost marginal, de manera que gaudiran de rendes.

Del que hem dit sobre la necessitat de les empreses de finançar-se a través del crèdit, se segueix que cada decisió d'inversió és una decisió arriscada. "(a) firms act as if they are equity rationed; (b) firms act as if they are averse to risk, to increasing the likelihood of bankruptcy; and (c) there are imperfect futures markets, production takes time, and inputs have to be paid before goods are sold. Accordingly, every production decision is a risky decision" (Stiglitz & Greenwald, 1993a: 111). A majors nivells d'inversió major risc de fallida i major cost de fallida. La producció es duu a terme abans que la venda, i com que la demanda no està mai assegurada la producció i la inversió tenen un risc considerable. Això té implicacions macroeconòmiques clares. Si les empreses

creuen que la demanda pròxima serà baixa aleshores invertiran i produiran manco ara. I si inverteixen i produeixen manco ara llavors efectivament la demanda serà baixa. És una profecia que s'autorealitza.

Pel mateix motiu, si l'entorn macroeconòmic és feble els bancs poden reduir la disponibilitat de crèdit, afectant de manera clara la inversió i la producció de les empreses. En moments de crisi o en altres moments en què una empresa té manco flux de caixa, això implicarà que haurà de dependre encara més del crèdit, la qual cosa pot fer que una empresa decideixi produir manco. Per tant la recessió es pot agreujar. Seguim veient la importància del crèdit sempre i del risc que comporta.

Un tema relacionat amb aquest és la importància del costat de l'oferta. “*Supply-side matters*”. El mateix Stiglitz, així com altres comentaristes, reconeix que d'entrada pareix un tema aliè al keynesianisme, ja que habitualment parla de la importància de la demanda. Però ens explica que no sempre és fàcil diferenciar l'oferta i la demanda. Ambdues coses estan íntimament relacionades. El que per a una empresa és oferta per a una altra és demanda. Per tant, si l'oferta baixa, degut per exemple a què una empresa decideix produir manco per disminuir el risc i el cost de fallida, donada la incertesa de l'entorn, aleshores aquesta menor oferta implicarà una menor demanda. I així successivament.

To traditional Keynesians the model of this paper may appear strange: it seems to attribute all the sources of output variability to the supply rather than the demand side. In one sense, the paper can be thought of as attempting to establish the proposition that supply side effects, if appropriately modeled, may be able to explain a significant amount of the variability in economic activity [...]. On other hand, slight extensions of the model show how intimately demand and supply side considerations are interwoven, and that the dichotomy between "demand" and "supply" side shocks may be, at best, misleading. Supply responses in one sector lead to demand disturbances in other sectors, which in turn lead to supply disturbances in those sectors. (Stiglitz & Greenwald, 1993a: 103)

[...] bankruptcy risk affects the demand for investment as well as the supply of output. [...] We now see more clearly why the dichotomy between demand and supply effects is somewhat misleading. Decisions to invest are at least partly related to decisions concerning future supply. If similar factors affect current and future supply, similar factors will affect supply and investment demand. [...] Separating out of the two, the demand and supply effects, may be an empirically difficult matter. (Stiglitz & Greenwald, 1993a: 106)

Si baixa l'oferta com a norma general baixarà la demanda, i si baixa la demanda també baixarà l'oferta. La qual cosa no és caure en la llei de Say, que tal com se sol entendre

convencionalment afirma que l'oferta crea la seva pròpia demanda. A hores d'ara ja hem vist que una afirmació com aquesta pot no complir-se.

Relacionat amb això hi ha el problema de saber per què disminueixen els inventaris en temps de dificultats, enlloc de baixar els preus dels béns. Stiglitz afirma que amb la seva teoria es pot explicar teòricament de manera satisfactòria per primera vegada aquest fet, que d'altra banda està ben comprovat empíricament. En situacions de crisi el que baixa és la producció d'inventaris més que el preu dels béns.

The Keynesian-neoclassical theory simply cannot explain inventory fluctuations, the fact that inventories serve to exacerbate rather than to dampen fluctuations. Our theory can. Again, the increase in the effective cost of capital—the result of equity rationing and the decrease in the supply of working capital—implies that firms will wish to decrease their inventories in recessionary periods. (Stiglitz & Greenwald, 1987: 28)

Els nous keynesians han intentat explicar aquest fet a través de diferents mecanismes. Alguns han parlat de costos de menú, afirmant que canviar els preus dels productes té un cost elevat que provoca que les empreses preferesquin baixar la seva producció. Stiglitz critica aquest tipus d'enfocament. Defensa més aviat que les empreses s'estimen més baixar la producció d'inventari, sempre i quan el seu cost de producció no sigui molt baix, en part pel fet que ja hem explicat: perquè la producció implica un major risc i un major cost de fallida. Però sobretot perquè baixar els preus i els salaris té uns efectes més incerts que baixar la producció. I les empreses quan s'enfronten a un dilema triaran l'opció el resultat de la qual sigui manco incert.

Standard interpretations of Keynesian economics emphasized the importance of wage and price rigidities, but without a convincing explanation of those rigidities. For instance, some theories had shown stressed the importance of costs of adjustment of prices, but what was at issue was why markets seemed to adjust quantities rather than prices, and the relative costs of adjustment of quantities seemed greater than those of prices. The Greenwald-Stiglitz theory of adjustment [1989b] provided an explanation based on capital market imperfections arising from information imperfections: it argued that, at least for commodities for which inventory costs were reasonably low, the risks arising from informational imperfections were greater for price and wage adjustments than from quantity adjustments. Risk averse firms would make smaller adjustments where the consequences of which were more uncertain. (Stiglitz 2001b: 512)

Aquí hem de recordar que el fet que una empresa baixi el preu dels seus productes pot enviar un senyal al mercat que el seu producte és d'inferior qualitat. Per la qual cosa baixar preus no implica necessàriament que en pugui la demanda, en contra dels neoclàssics. Segons la seva famosa

corba d'oferta i demanda, quan un bé baixa de preu la gent el compra més. En la perspectiva de Stiglitz això pot no ser així, i per diverses raons. La primera ja l'hem anunciada, una baixada de preus pot ser interpretat com una baixada de qualitat. Veim, de passada, la funció més rica que tenen els preus en Stiglitz. Més enllà de l'escassetat o de la demanda, en Stiglitz el preu pot donar informació sobre la qualitat del producte.³⁶

La segona raó per la qual una baixada de preu d'un producte pot no fer que es vengui més té a veure també amb la informació imperfecta. Els clients poden no saber que l'empresa en qüestió ha baixat el preu del seu producte, i per tant poden continuar comprant el producte més car de la competència. La recerca d'aquest tipus d'informació, a més, té un cost.

Mercats financers imperfectes

Hem vist, doncs, la gran importància que per a Stiglitz té entendre la manera com funcionen els mercats financers per comprendre l'economia actual. El fet que avui sigui necessari recórrer a grans quantitats de crèdit per a que les empreses puguin operar té destacades conseqüències, que esperam haver explicat. Precisament pel que fa a la importància de les finances per entendre el funcionament de l'economia, Stiglitz troba que en aquest aspecte fou on Keynes s'equivocà més. Hem vist que es considera keynesià de soca-rel i que sovint alaba la figura de Keynes, però és de l'opinió que aquest no va saber captar del tot bé la importància del crèdit i llurs implicacions. “This failure to recognize sufficiently the importance of capital market imperfections, and the consequences which follow from that, turns out to be his most important error” (Stiglitz & Greenwald, 1987: 17).

Keynes destacà la importància de les inversions per entendre les fluctuacions econòmiques i la dicotomia entre estalvi i inversió. Stiglitz alaba ambdós aspectes, però li critica que consideràs que la inversió depèn del tipus d'interès, deixant de banda la importància de l'oferta de crèdit així com la possibilitat de llur racionament per part dels bancs (Stiglitz & Greenwald, 1987). “Keynes himself had little to say about financial markets and their management and regulation. One of the criticisms of the General Theory is its simplistic treatment of capital markets” (Stiglitz, 2010b: online).

El primer que s'ha de dir al respecte és que a la *Teoria General* Keynes parlà del perill del crèdit, si bé és cert que potser no contemplà totes les conseqüències que es desprenen d'aquest fet. I pel que fa a què consideràs que el tipus d'interès determinava la inversió és només cert en part, ja

³⁶ I, com és obvi, si una empresa baixa els salaris aleshores els treballadors estaran manco motivats i seran manco productius, com prediu la teoria dels salaris eficients.

que també explicava la inversió en funció dels *animal spirits*, com el mateix Stiglitz reconeix a altres llocs. A través dels *animal spirits* podia explicar el canvi d'expectatives i d'humor en els inversors que feia que aquests invertissin més o manco. El problema és que la majoria de keynesians *mainstream* posteriors, tant els neokeynesians com els nous keynesians, han passat massa per alt la importància dels *animal spirits*, amb contades excepcions, com ara Shiller i Akerlof. El mateix Stiglitz ens parla massa poc d'aquest concepte, que d'altra banda creim altament rellevant. Per tant, no és vera que en Keynes el tipus d'interès per si sol determinàs el nivell d'inversió. Això és quelcom més aviat dels neokeynesians i del seu model IS LM.

4.6 Estat versus mercats

Un tema candent en el debat públic nord-americà és el paper que ha de jugar el govern en l'economia. Debat en el que Stiglitz ha participat plenament. Stiglitz és també un economista del sector públic, expert en el tema. Entre els varis manuals universitaris que ha escrit n'ha dedicat un a l'economia del sector públic (2000b), on analitza el paper que han de tenir l'Estat i el sector privat en l'economia. La conclusió a la que arriba, com veurem, és que ambdós sectors han de treballar conjuntament, i s'ha de trobar un punt òptim entre ambdós.

En el debat polític sobre la qüestió les posicions estan fortament enfrontades. La dreta es destaca per no voler ni sentir a parlar de la intervenció estatal en economia, més enllà d'un mínim imprescindible. Les teories neoclàssiques en general han servit d'ajut per a justificar les pretensions dels fonamentalistes de mercat conservadors. Sobretot teories com les de l'economia del costat de l'oferta, que han destacat la importància de les baixades d'imposts (un dels temes favorits de la dreta) per afavorir la inversió i la creació de llocs de feina, han anat prou bé al fonamentalistes. Segons aquestes teories la inversió pública és perjudicial perquè n'expulsa de privada, negant així implícitament una teoria empíricament ben contrastada com la de l'efecte multiplicador de les inversions.

De manera que el corol·lari polític és obvi: baixades d'imposts i deixar que el sector privat faci les inversions que trobi oportunes. D'aquesta manera s'aconseguirà el màxim d'eficiència econòmica.

En general les teories neoclàssiques també han anat prou bé per justificar aquest tipus de polítiques. La creença que els mercats competitius duen a una eficiència Pareto comporta el mateix corol·lari polític. Com també les extravagants idees de les expectatives racionals.

Stiglitz insisteix en què aquesta visió de l'economia és falsa, i que només ha estat defensada per aquests corrents teòrics fonamentalistes. Clar que han estat els hegemònics, segons creu, degut a què servien bé els interessos i la ideologia de les classes dirigents (Stiglitz, 2001b: 524). Harvey encara és més radical en aquest aspecte, i ens explica que el neoliberalisme, que és precisament com es coneixen aquestes polítiques fonamentalistes de mercat, ha estat des d'un bon principi la ideologia de les classes capitalistes que tenia per objectiu enfortir la seva posició política i econòmica, en clar detriment dels interessos de la resta de la societat (Harvey, 2007).

Vicenç Navarro fa una observació interessant i encertada, quan en el seu llibre *Neoliberalismo y Estado del Bienestar* (2000) ens diu que si abans el marxisme considerava la classe obrera com la classe universal, avui el neoliberalisme considera la classe capitalista com la classe universal. Quan en realitat només són dues classes particulars amb uns interessos que no tenen per què coincidir amb els interessos del conjunt de la societat.

Així, el neoliberalisme defensa els interessos de les classes benestants com si defensar el que els interessa a elles fos beneficiós per al conjunt de la societat. A EUA aquesta idea es coneix com a *trickle-down economics*, o economia del goteig. Segons aquesta teoria, si als rics els va bé aleshores a tota la població li anirà bé, com si la riquesa gotejés de dalt cap baix. És la idea que una marea alta eleva totes les barques, grans i petites. Però la realitat s'ha encarregat de desmentir completament aquesta idea, així com la teoria de la productivitat marginal dels factors.

En les darreres dècades s'ha produït un gran auge de la desigualtat, des dels 70 aproximadament. S'ha vist com l'augment de la riquesa dels de dalt no provocava necessàriament un augment de la riquesa ni del benestar de la majoria de la població. Ni tan sols l'augment de la productivitat constant que ha existit des de la dècada dels 70, encara que inferior a l'augment de les dues dècades immediatament anteriors, ha implicat un augment dels salaris a EUA. Ans al contrari, la productivitat ha anat pujant mentre que els salaris de la major part de la població s'estancaven, tirant per terra la teoria abans esmentada. “[I]n the past three decades wages have grown much less than productivity” (Stiglitz, 2015a: 144).

I tot i que aquest augment de la desigualtat ha estat gran, Stiglitz ens alerta que la dreta se sent incòmode a l'hora de parlar-ne. Un tema com aquest s'estimen més ignorar-lo. Clar que el fet que Wall Street financi les campanyes d'ambdós partits també dificulta que es parli obertament d'aquest tema. Així i tot, la desigualtat existent avui fa que no es pugui obviar per més temps.

Tot i criticar la dreta pel seu fonamentalisme de mercat, Stiglitz als seus escrits dels 80 i

principis dels 90 també critica la idea sovint atribuïda a l'esquerra segons la que el govern hauria de tenir més protagonisme que els mercats en economia. Critica tant el fonamentalisme de dretes, que creu en la bondat dels mercats i en la ineficiència del govern, així com el que considera el fonamentalisme d'esquerres, que creu en l'opció contrària. La veritat és que tant el govern com els mercats són fal·libles. Ambdós tenen problemes d'informació imperfecta (Stiglitz et al., 1989).

En el seu article *On the economic role of the state*, es mostra crític amb aquest tipus d'ideologia radical i advoca per opcions manco extremes que reconeixin judiciosament els errors i encerts tant del mercat com del govern. En aquest sentit s'ha d'entendre la defensa de la raó i la ciència per damunt de la ideologia, característic del nostre autor. Ens diu que a l'hora de prendre decisions la raó i la ciència han de ser més importants que la ideologia (Stiglitz et al., 1989).

Comparat amb el que diu en altres obres posteriors es pot dir que està més o manco en la línia del seu pensament. És un gran defensor de la ciència i la raó. En aquest sentit se'l pot considerar un il·lustrat de ple dret. Però també ens remarca en tot moment la importància dels valors a l'hora de guiar la vida social. Ja hem vist com criticava el que veia com la deriva individualista i materialista amoral dels darrers anys a EUA, i defensava un major compromís amb valors com l'idealisme democràtic, la solidaritat, la igualtat, la justícia, etc.

No obstant, sí que és característic del seu pensament aquest voler fugir de radicalismes. Intenta evitar els extrems i opta per situar-se en el punt que considera més raonable i més en acord amb els seus valors progressistes, així com amb l'eficiència econòmica i política. Aquí podem establir un altre paral·lelisme amb Aristòtil. Sens dubte un autor que queda molt lluny de Stiglitz, però ambdós tenen una sèrie d'idees pròximes. Tant a Aristòtil com a Stiglitz els desagrada la polarització de la societat entre rics i pobres, font segura de problemes. Creuen en la importància de la classe mitjana per al bon funcionament i l'estabilitat d'una societat democràtica. I en general procuren defugir els extrems, també en qüestions polítiques i ideològiques. Recordem el famós *dixit* d'Aristòtil segons el qual la virtut és en el punt mitjà.

No obstant, com ja hem afirmat, Stiglitz és un autor d'esquerres. El seu compromís amb l'esquerra i amb els valors que considera lloables està fora de tot dubte. En el seu pas pel govern Clinton i sobretot pel Banc Mundial donà proves més que suficients del seu compromís amb el que considerava correcta. No dubtà gens ni mica en fer la contrària obertament a l'FMI i al tresor d'EUA. La qual cosa el deixà remant contra corrent pràcticament en solitari en el si de les grans institucions de poder nacionals i internacionals. I al final s'estimà més dimitir del seu càrrec al Banc

Mundial abans que canviar d'actitud.

Féu gala d'una gran enteresa i fidelitat amb les seves conviccions. I més enllà d'aquestes accions més o manco heroiques, en els seus escrits manco teòrics sempre s'ha mostrat compromès amb els valors de l'esquerra, sobretot després del trauma que li suposà el que veié al Banc Mundial. Es pot dir que amb el temps ha anat radicalitzant el seu compromís amb l'esquerra, encara que tota la vida ha estat d'esquerres. Cresqué en una família d'esquerres i en la joventut tengué els seus moments d'activista.

I després de la Gran Recessió el seu activisme augmentà. Escrigué tota una sèrie de llibres i articles denunciant les injustícies que es dugueren a terme amb els desnonaments, per exemple. Més endavant ho veurem. I dos temes que ha defensat prou radicalment sobretot des del seu pas pel Banc Mundial han estat la crítica a la globalització asimètrica, en què les elits occidentals han estat pràcticament les úniques beneficiades, i la desigualtat creixent que existeix avui. En aquest sentit, donà suport i inclús va acudir a diverses manifestacions amb els *Indignats* a Espanya, i amb el moviment *Ocuppy Wall Street* a Nova York. De fet, el lema del 99% versus l'1% el tragueren d'un article de Stiglitz a *Vanity Fair* (<http://www.vanityfair.com/news/2011/05/top-one-percent-201105>).

No obstant, Stiglitz no és un radical ni ho ha estat mai. És una persona que té un sentit de la justícia molt marcat, i uns sòlids principis morals. Però no deixa de ser un petit burgès i una persona d'èxit. El radicalisme no li agrada. Sovint critica autors com els economistes radicals nord-americans o el mateix Piketty per les seves crítiques al capitalisme. Considera que la desigualtat existent és fruit tant de la lògica dels mercats com sobretot de les polítiques que s'han duit a terme. Creu que el problema no és tant el capitalisme com les polítiques que se segueixen. Més endavant parlarem amb detall de la seva visió del capitalisme i el socialisme.

Per argumentar la seva posició posa els exemples dels països ex-comunistes. Segons ell, la seva experiència mostra que el socialisme no és millor que el capitalisme. Aquests països fracassaren econòmicament, i políticament no respectaren la llibertat individual ni la democràcia. Per la qual cosa conclou que el socialisme no ha de ser una alternativa viable seriosa al sistema capitalista democràtic.

Parafraçant el popular *dixit* de Winston Churchill quan digué allò que “la democràcia és el pitjor sistema de govern excepció feta de tots els altres”, tota una sèrie d'autors manifesten que el “capitalisme és el pitjor sistema econòmic a excepció de tots els altres”. En esperit Stiglitz participa d'aquesta idea.

¿I si els problemes del capitalisme global actual, com ara la inestabilitat i la desigualtat, són fruit de la política, aleshores quins tipus de canvis polítics s'han de dur a terme? Aquí una vegada més és contradictori. Abans a vegades apel·lava a la responsabilitat de les elits per a que repartissin la riquesa i el poder de forma més equitativa, ja que això resultaria en benefici de tothom, incloses les elits. Darrerament més, i a vegades abans, té moments de lucidesa en què veu que això és un impossible. En aquests moments de lucidesa, o no sap ben bé què dir per ajudar a canviar les coses, caient en fraseologia buida que només reflexa els seus desitjos ben intencionats, o proposa una acció concertada, ja sigui dels països subdesenvolupats per fer front a les injustícies que els imposen els països rics, ja sigui de les classes més desfavorides dels distints països per aturar les injustícies que els imposen els de dalt. “As *Making Globalization Work* progresses, the author’s dance between acknowledging political barriers and retreating into wishful thinking grows tiresome” (Engler, 2007: 90-91).

La tercera via

Tornant a l'encès debat entre partidaris del govern i neoliberals tan típic d'EUA, Stiglitz es pot dir que es troba en una posició bastant centrada, però més a prop dels partidaris del govern. Creu que la intervenció del govern és necessària en els àmbits on hi ha proves que la seva acció és positiva. Així s'ha de dedicar a regular tota una sèrie d'empreses, molt en especial les del sector financer, degut a la seva importància estratègica i al seu historial de males *praxis*. Però en general creu que el pes de l'economia l'ha de dur el sector privat.

Defensa sempre, una vegada i una altra al llarg dels seus escrits, que la necessitat urgent avui dia és trobar un punt òptim d'equilibri entre els governs i els mercats. Tant els uns com els altres són necessaris però fal·libles. Per això s'ha de trobar el punt òptim en què convergesquin. Les societats que s'allunyen d'aquest punt òptim, ja sigui perquè es decanten massa cap a un cantó o cap a l'altre, són les que tenen problemes.

My research showed that one needed to find a balance between markets, government, and other institutions, including not-for-profits and cooperatives, and that the successful countries were those that had found that balance. [...] The countries that followed the neo-liberal policies, which focused on market fundamentalism and the idea that markets worked on their own, by and large failed. (Stiglitz, 2009a: 348)

Per tant, el debat que creu important no és el de socialisme versus capitalisme, tampoc el d'Estat versus mercats. Sinó que s'ha de trobar en què l'Estat té un avantatge comparatiu, i en què els

mercats tenen un avantatge comparatiu. D'aquesta manera es pot fer que treballin coordinadament, la qual cosa és la millor solució.

És un tipus de solució que l'emmarca dins del que podem considerar el centre-esquerra. No sol parlar en termes de centre-esquerra en els seus escrits, però sí que dóna importància en diversos llocs a l'opció coneguda com a *tercera via*. Entén aquesta tercera via, una altra vegada de forma bastant aristotèlica, com el punt mitjà virtuós entre els extrems del capitalisme neoliberal i el socialisme. Defensa explícitament aquesta tercera via, i en una obra com *Los felices 90*, escrita, tot s'ha de dir, abans de la gran recessió, es mostra moderadament optimista pel que fa al futur d'aquesta opció. Veu que tant gent del partit republicà com gent del partit demòcrata defensen, cadascú amb els seus particulars matisos, aquesta opció entre el capitalisme extrem i el comunisme. En les files de la dreta ens parla del que es coneix en el món anglosaxó com a *compassionate conservatism*, que atribueix a l'Estat un paper protector i regulador en termes econòmics. De fet, destacats líders conservadors anglosaxons com George Bush i David Cameron s'han definit com a *compassionate conservatists*.

També en el partit Demòcrata veu en el que es coneix com a nous demòcrates com Clinton una preocupació per trobar un equilibri eficient entre Estat i mercats. De totes maneres, en escrits posteriors es mostrarà bastant manco optimista. En especial pel que fa al partit Republicà, a qui criticarà ferotgement per les seves polítiques que tant han contribuït a fer créixer la desigualtat. Crítica de la que tampoc Obama se salvarà del tot, com analitzarem.

Perhaps our most important contribution in this period [es refereix al període en què treballà al Consell d'Assessors Econòmics del govern Clinton] was helping define a new economic philosophy, a "third way," which recognized the important, but limited, role of government, that unfettered markets often did not work well, but that government was not always able to correct the limitations of markets. The research that I had been conducting over the preceding twenty five years provided the intellectual foundations for this "third way". (Stiglitz, 2001a: online)

Having recognized both the limitations of governments and the limitations of the market, there is now a movement around the world towards what is increasingly being called the third way, which lies between socialism and laissez-faire. There is a broad consensus that a free-market, laissez-faire approach does not work, and there is a broad consensus that socialism, with government domination of the economy, does not work either. But between these two extremes there is a very wide range. For instance, in the United States, the Democratic Party talks about 'new democrats' and the Republican Party talks about 'compassionate conservatism'—these both represent a third way; both parties are saying there is a need for market and a need for government. (Stiglitz, 2003a: 9)

En obres tardanes es mostrarà bastant més crític respecte el paper dels principals partits polítics, però sobretot dels republicans, a l'hora de defensar aquesta tercera via. A obres com *Making Globalization Work* (2006), *Free Fall* (2010d), *The Price of Inequality* (2013a) o *The Great Divide* (2015c), arriba a parlar d'*Estat de Benestar corporatiu*, per explicar les ajudes que el govern dóna a les grans corporacions, amb poder per influir en les decisions del govern i distorsionar-les al seu favor. També critica la distorsió democràtica que suposa el que les grans companyies financin les campanyes electorals. A *The Great Divide* ens parla de distints conceptes com ara el de *socialisme amb característiques nord-americanes* o *socialisme per a rics*, per explicar precisament aquestes ajudes a les grans corporacions, així com els rescats massius dels bancs a canvi de res, i més en general el fet que se socialitzin les pèrdues mentre que els beneficis segueixin sent privats (Stiglitz, 2015c: 219-221). També ens parla de *capitalisme d'amics*, que ja emprà en el seu moment per descriure el corrupte resultat de la transició al capitalisme a Rússia a base de teràpia de *shock*, i que ara empra per descriure el capitalisme d'EUA. O de *capitalisme d'imitació*, per descriure el fet que els mercats no funcionin competitivament sinó que certes grans companyies gaudeixin de poder de mercat i de les ajudes del govern quan ho necessiten (Stiglitz, 2015c: 149-154).

Stiglitz veu tots aquests fets com a lamentables, un resultat no necessari del sistema capitalista democràtic. Creu que, de qualque manera, amb uns ciutadans i uns representants més i millor informats es podrien evitar aquests abusos. Aquí hi ha motius per titllar d'excessivament ingènua aquesta visió. Alguns crítics d'esquerres li han recordat que aquestes característiques són essencials en una economia capitalista dividida en classes. La política, segons aquesta visió, reflectiria els interessos de classe. Això és quelcom que Stiglitz acaba per acceptar a *The Price Of Inequality*, encara que sempre li queda un raig d'esperança que una bona democràcia aconseguirà frenar aquests abusos de poder.

Creim que la posició del darrer Stiglitz és encertada. En una societat dividida en classes els poderosos tenen la paella pel mànec i pot ser difícil canviar les coses. Però no és impossible. Una acció ciutadana concertada pot fer igualar la balança, encara que segurament mai del tot. Pel que fa a l'alternativa del socialisme, Stiglitz segueix pensant que no és millor que el capitalisme, i que els seus errors i les seves injustícies sovint són pitjors que les existents en les economies mixtes occidentals. I segurament té raó si la història ens ha de servir de guia.

En aquest sentit el seu model preferit de capitalisme sempre ha estat el suec. Troba que el model suec encarna el millor dels valors igualitaris i assistencials sense caure en el proteccionisme

ni en una intervenció extremes. És un model que es preocupa per trobar el punt òptim entre justícia social i eficiència econòmica, i encara que és de lamentar que en els darrers anys, seguint la tendència global, ha perdut tant en justícia com en eficiència, troba que és l'exemple a seguir per a tothom. El país que representa el model contrari al suec per al nostre autor és EUA. Per a Stiglitz EUA encarna el capitalisme més salvatge i despietat. En aquest aspecte és molt crític amb el seu propi país.

Un altre aspecte del model suec que troba exemplar és el del dret a la informació. A Suècia aquest dret ha existit des de fa diversos segles. Ja hem explicat que per a Stiglitz la informació és un dret humà bàsic. Però és més que això. És un dels mecanismes que ha d'ajudar a què la democràcia funcioni. Per a que una democràcia funcioni, Stiglitz troba essencial que una majoria de ciutadans estiguin ben formats i informats. La premsa lliure aquí ha de jugar un paper important. També és important, per la mateixa raó, que les institucions governamentals siguin transparents. D'aquesta manera la gent pot saber què es fa i per quin motiu.

Right-to-know laws, demanding transparency, have been part of governance in Sweden for two hundred years; they have become an important if imperfect check on government abuses in the United States over the past quarter century. In the last five years, there has become a growing international movement, with some countries, such as Thailand, going so far as to include them in their new Constitution. Regrettably, these principles have yet to be endorsed by the international economic institutions. (Stiglitz, 2001b: 524)

Tot això ens mostra la importància que té la informació per a Stiglitz. És quelcom que duu més enllà del teoricisme econòmic. I és un altre motiu per criticar les institucions internacionals com l'FMI, massa poc transparents. La informació i el coneixement, com insistirem quan parlem del desenvolupament, juguen un paper clau en el progrés i el benestar de tota societat. També coses pròximes a la informació i el coneixement són preuades per Stiglitz, com la ciència i una actitud general d'obertura, tolerància i voluntat de millora constant.

La mateixa democràcia només pot funcionar si els ciutadans estan informats i són capaços de participar en el debat públic polític de manera efectiva. D'aquesta manera la democràcia pot realitzar el seu paper de garant del compliment dels interessos de la majoria i com a fre als interessos de la minoria poderosa.

Com veurem més endavant, també dóna importància a què la ciutadania estigui informada sobre temes econòmics i pugui participar en el debat públic per defensar els interessos generals. Per posar uns exemples ben concrets, Stiglitz veu amb sospita la independència política dels bancs

centrals i del poder dels tecnòcrates en matèria de política econòmica. Dues coses que el pensament unidimensional sol defensar acèrrimament. Que els bancs centrals siguin independents de la política no està demostrat que sigui tan positiu com diuen els partidaris d'aquesta opció. Sobretot si es té en compte que d'aquesta manera cauen més fàcilment sota la influència dels mercats financers, com ha ocorregut a EUA i a Europa (tècnicament es diu que són capturats per aquells a qui havien de regular —*regulatory capture*)³⁷. A més, hi ha un bon caramull d'exemples en què bancs centrals que no són independents ho han fet bé, com el xinès i l'indi, mentre que bancs centrals independents han estat emprats per robar doblers públics, com passà a Rússia en l'època de la transició neoliberal. O com el cas de la Fed, que ha seguit polítiques històricament pensant més en els privilegiats que en la majoria. En definitiva, no està clar si és millor un banc central independent o dependent de la política. Ambdues postures tenen coses bones i coses dolentes, com ocorre amb tants altres temes. Per aquest motiu és partidari que un tema de tanta importància per a tothom com la independència dels bancs centrals es debati públicament (Stiglitz 2013a: 298-331).

Pel que fa a la possibilitat que els tecnòcrates siguin els encarregats de prendre les decisions econòmiques diu quelcom semblant. El més probable és que representassin uns interessos concrets, i que caiguessin sota la influència de les grans finances. A més, els temes que tracten no es poden resoldre d'una manera objectiva. Les distintes mesures tenen diferents repercussions en els distints grups socials. Normalment no hi ha una mesura que beneficii a tothom per igual. En general una mesura beneficiarà certs sectors i en perjudicarà d'altres. Per això és important que els temes de política econòmica es debatin públicament, analitzant-ne els pros i contres de cada mesura, i al final es prengui una decisió política, encara que basada en la ciència.

D'aquí una vegada més la importància del debat públic i d'una ciutadania que hi pugui participar. Els que defensen un major poder dels tecnòcrates, normalment no volen que aquests temes, tampoc el dels bancs centrals, es discuteixin públicament. Potser degut a una falta de fe excessiva en la democràcia.

37 En el cas d'EUA la Fed està composta estructuralment per gent pròxima a les finances i als negocis, de manera que ja ens ha de fer sospitar els interessos que tendeix a defensar. Les polítiques que duu a terme són més flexibles quan hi ha alguna bombolla financera que quan hi ha poca atur, la major preocupació per la inflació que per l'atur o el creixement, o el que ha passat en els darrers anys en què s'ha preocupat per fer pujar les accions ens ho mostren. Altres bancs centrals més allunyats del sector financer, segons Stiglitz, s'han preocupat més dels interessos generals i ho han fet millor. És el cas del mateix Banc Central de Suècia, en què la classe obrera hi està representada i hi pot fer sentir la seva veu. Els defensors de la independència dels Bancs Centrals temen que els polítics quan s'acostassin a eleccions s'aprofitassin dels bancs centrals per estimular excessivament l'economia i ser reelegits, la qual cosa podria fer caure en la inflació. En Stiglitz una inflació moderada no és tan perillosa. I un banc central més democràtic no té per què dur a grans inflacions.

Els béns públics i les externalitats

Hi ha alguns temes, com esperam haver mostrat ja, en els que Stiglitz es repeteix una vegada i una altra. Al lector atent no se li escapa, com tampoc a molts comentaristes de les seves obres, que certes coses que considera essencials les repeteix gairebé fins a l'extenuació. Una d'aquestes coses que repeteix és la importància dels béns públics i de les externalitats.

Que remarqui la importància dels béns públics a hores d'ara ja no hauria de sorprendre. Hem vist la importància que atorga al coneixement i a la informació, aspectes clau del seu pensament. Stiglitz considera que el coneixement és un tipus d'informació. I la informació és un bé públic. Com a tals, els béns públics són quelcom que els mercats no gestionen correctament. Tendeixen a invertir poc en béns públics com el coneixement, la informació, la investigació, la ciència, les infraestructures, etc.

En el cas d'EUA les infraestructures són quasi tercermundistes. Tenen un gran dèficit en infraestructures de qualitat. Pel que fa a la innovació és quelcom que el sistema capitalista incentiva, però manco del que troba que seria desitjable. També en temes com el coneixement i la ciència els mercats inverteixen massa poc. Aquí a Espanya ho sabem bé a això darrer.

El fet que els mercats inverteixin poc en béns públics suposa clarament un error que el govern ha de pal·liar. Els béns públics són béns dels que tothom pot gaudir. Augmenten la qualitat de vida de la majoria de la població. Per compensar la ineficiència de mercat que suposa que aquests no hi inverteixin més el govern les ha de fomentar. Si s'incentiva el coneixement, per exemple, tothom hi surt guanyant.

Un altre aspecte que els mercats tracten malament i que Stiglitz repeteix fins a l'extenuació té a veure amb les externalitats. Les externalitats són aquells efectes que tenen les accions individuals en les altres persones. Quan hi ha externalitats els mercats no funcionen bé (i n'hi ha sempre, òbviament), perquè la gent no té gaire en compte els efectes sobre els demés de les seves accions. Només els efectes sobre un mateix, ja sigui que considerem un individu o una empresa.

Existeixen dos tipus d'externalitats. Les externalitats positives, en què els efectes sobre la societat en general de les accions individuals són beneficiosos, i les externalitats negatives, en què els efectes sobre la societat són perjudicials. Malauradament, els mercats, ens diu Stiglitz, creen massa externalitats negatives i massa poques externalitats positives. Per exemple, generen nivells massa elevats de contaminació, externalitat negativa. Però massa pocs nivells de coneixement i infraestructures, externalitats positives (Stiglitz, 2003c: 45-54 i 141-6).

Per aquest motiu el govern ha de regular les externalitats negatives per a minimitzar-ne l'impacte, i prendre mesures per promoure les externalitats positives. Això suposa un motiu pel qual Stiglitz torna a criticar el govern d'EUA, per no haver acceptat el protocol de Kyoto per limitar les emissions de gasos contaminants. O pel fet que no invertisqui més en infraestructura pública.

Més endavant veurem que un dels motius que dóna pel fracàs del socialisme, seguint la seva teoria de la informació, és la incapacitat del sistema per generar innovacions positives. En aquest sentit el capitalisme és superior, però així i tot els mercats per si sols innoven poc. Recordem que grans avanços tecnològics, com internet, han estat duits a terme pels governs.³⁸ I després moltes empreses se n'han pogut beneficiar.

4.7 Conclusió

En aquest important capítol hem parlat de l'enfocament teòric de Stiglitz. Hem vist que la seva anàlisi teòrica es basa en la noció d'*informació imperfecta*, quelcom que travessa totes les activitats econòmiques, però també polítiques, i que esdevé clau en el seu pensament. Justament, l'èmfasi en la imperfecció de la informació és l'atribut que l'allunya dels models neoclàssics, juntament amb la seva creença en la imperfecció persistent dels mercats. Això darrer i la creença en la necessitat de la intervenció dels governs serien els trets que més l'acostarien al keynesianisme. Per això hem defensat que en macroeconomia segueix sent keynesià fins al moll de l'os. En canvi, en microeconomia adopta un enfocament més modern basat en la informació que segurament està a mitjan camí entre l'esperit neoclàssic i el keynesià. Del model neoclàssic n'agafa les eines, sense el que té a veure amb la informació. I del keynesianisme n'agafa l'esperit que consisteix en no minimitzar els errors de mercat.

Per aquest motiu hem defensat que la seva obra s'ha d'entendre com un intent de fonamentar de manera rigorosa el keynesianisme des d'uns micro fonaments que tinguin en compte i expliquin les imperfeccions de mercat. Una característica típica del nou keynesianisme. A partir dels errors d'informació transversals en totes les relacions de mercat pot explicar els errors macroeconòmics clau amb els que es topà Keynes.

Stiglitz creu ser fidel a l'esperit del pensament keynesià, i arriba a dir que és de l'opinió que a Keynes li hagués agradat el seu enfocament general. "Our model, while it bears a close

38 Per avançar esdeveniments direm que els dos errors principals pels quals el socialisme d'estil soviètic fracassà, segons Stiglitz, foren la poca innovació de la que fou capaç, per un problema de falta d'incentius, i la incapacitat del govern per controlar tota la informació necessària. També aquí es basa en la teoria de la informació per explicar el fracàs del socialisme, més concretament en dos aspectes clau de la teoria, els incentius i la falta d'informació.

resemblance to traditional Keynesian models, differs from it in several important respects [...] The differences are differences which I think Keynes would have liked. Hicks, who is to blame for many of the popular interpretations of Keynes, arrived at very similar views to those presented here in the years shortly before he died” (Stiglitz, 1992: 299). Això és quelcom que aquí no podem especular.³⁹ Però si hem de fer cas als postkeynesians, el paradigma considerat més pròxim a Keynes, aleshores hem de ser escèptics. Els mateixos postkeynesians, com ara King, com es veu a *Post keynesians and others* (King, 2012), reconeixen que no saben exactament què pensar-ne de Stiglitz en aquest aspecte. En algunes coses destacades es troba molt pròxim al postkeynesianisme, com en la importància del crèdit, el racionament de crèdit, els errors de mercat, l'atur involuntari, la informació imperfecta o incertesa (els postkeynesians aquí tenen manco escrúpols que Stiglitz i parlen directament d'incertesa més que d'informació imperfecta, però són dos conceptes més o manco pròxims). També en les qüestions de política econòmica Stiglitz coincideix amb els postkeynesians. Tot això el mateix King ho reconeix,

Post Keynesians have never been quite sure what to make of Joseph Stiglitz [...]. Yet Stiglitz's policy prescriptions during the global financial crisis have been unerringly correct, and they are derived from a theoretical perspective that has some important affinities with Post Keynesian thinking, including an emphasis on credit rationing, fundamental uncertainty (rather misleadingly presented in terms of 'asymmetric information'), and involuntary unemployment (albeit mistakenly attributed to the microeconomic phenomenon of 'efficiency wages', rather than to the principle of effective demand). Stiglitz's writings on economic development also display some notable Post Keynesian characteristics, although once again these tend to be wrapped up in questionable mainstream packaging. (King, 2012: 311-2)

Però també sovint se n'allunya. Les seves defenses particulars de certs aspectes dels models neoclàssics l'allunyen del postkeynesianisme. Però també de Keynes? Segurament sí, és mal de dir. I encara que amb el temps s'ha allunyat d'aquests models, encara a dia d'avui en defensa algunes coses, com acabarem de veure en l'apèndix següent.

Per acabar, recordarem que també hem parlat de qüestions polítiques. Aquí Stiglitz sovint es basa en la importància de la informació per analitzar les democràcies actuals, la qual cosa en aquest aspecte no s'allunya del seu paradigma teòric, com quan emfatitza la importància d'uns ciutadans informats i d'un govern transparent per a que la democràcia funcioni.

Però al final de la seva carrera, quan comença a parlar de la veritat de la teoria de

³⁹ Ja hem deixat caure que pel fa a la teoria dels salaris eficients, que volem considerar secundària en el seu enfocament, Keynes no hi estaria gens d'acord. En altres aspectes segurament hi podria estar més.

l'explotació per explicar les diferències d'ingressos entre classes, aleshores se surt del seu paradigma. Enlloc contempla els conflictes entre classes en les seves teories, i encara manco l'explotació d'una classe per part d'una altra. Nogensmenys el concepte de classe no apareix gaire en el seu aparell més teòric. El fet que al final hagi recorregut a aquestes teories diu molt en favor de Stiglitz, però no hem d'oblidar que per fer-ho ha de sortir del seu sistema teòric. Més endavant tornarem a aquest tema. Seria desitjable que actualitzàs el seu paradigma per donar cabuda a aquestes qüestions noves. Creim que seria possible. Fent-ho guanyaria en consistència, en poder explicatiu, i podria parlar de temes pràctics sense haver de sortir del seu paradigma. De passada, construiria una teoria molt més potent que podria ser emprada per altres científics socials i humanistes.

Tenint en consideració la importància de les asimetries de la informació com a fonament del seu paradigma, creim que el concepte d'asimetries de poder, que sovint usa, se segueix de manera bastant natural del concepte d'asimetria de la informació. No hauria de realitzar cap gran canvi en el seu paradigma. Tan sols tenir més en compte les qüestions polítiques i basar-se manco en l'individualisme metodològic. A partir d'aquí, podria introduir fàcilment les asimetries de poder. D'aquesta manera els seus escrits pràctics tendrien una base teòrica en el seu propi paradigma. És de lamentar que Stiglitz no hagi duit a terme aquesta passa en els darrers temps.

Hem vist també el seu compromís amb els valors de l'esquerra i en general amb els valors democràtics, que l'han acompanyat tota la vida, però que s'han intensificat clarament després de la seva experiència al Banc Mundial. Una radicalització política que ha anat acompanyada d'una radicalització teòrica, que l'ha fet allunyar-se una mica més dels models neoclàssics. La crisi del 97 a Àsia fou una experiència del tot reveladora per a ell. També la transició al capitalisme dels països ex-comunistes a base de teràpia de *shock*. I la crisi del 2008 no va fer més que acabar-lo de convèncer sobre la manera com funciona en realitat el món.⁴⁰

40 No hem parlat de dos conceptes importants en l'Economia de la Informació com el de risc moral (*moral hazard*) o el d'incentius perversos. Els explicarem en la tercera part, especialment quan parlem de la Gran Recessió, ja que foren molt emprats per analitzar el que passà.

4.8 APÈNDIX. La crítica de Stiglitz a Piketty

Per finalitzar el capítol dedicat a discutir el paradigma stiglitzà, pot ser rellevant aturar-nos a veure el que pensa Stiglitz de Piketty. Ja en *The price of inequality* emprà un treball de Piketty sobre la desigualtat a EUA. Es basa bastant en les dades d'aquest treball, que valora positivament, per analitzar l'increment marcat en la desigualtat que s'ha produït a EUA en els darrers quaranta anys.

Però el que considerarem és l'opinió que li mereix a Stiglitz el llibre *El Capital al segle XXI*. Llibre escrit per Piketty al 2013 i que va gaudir des d'un principi d'un merescut èxit. I curiosament el país on més èxit ha tengut ha estat EUA, on és un autèntic èxit de vendes.

Stiglitz fa una crítica positiva respecte les dades estadístiques que recull el llibre. Recordem que Piketty i el seu equip treballen amb una gran quantitat de dades de diversos països que engloba un lapse considerable de temps. En aquest aspecte Stiglitz alaba el llibre.

On ja no és tan positiu és en la consideració que fa d'altres aspectes més teòrics. Per començar, no li acaba d'agradar el fet d'anomenar el període que va des de després de la segona guerra mundial fins als 70 la *golden age*. Stiglitz sap perfectament que ha estat comparativament la millor època. Però ens recorda que en la seva joventut a Gary veié molta pobresa i desigualtat en aquells anys.

Més enllà d'aquesta observació més o manco anecdòtica, Stiglitz és crític amb tot un seguit d'aspectes. Considera que Piketty exagera la tendència dels rics a enriquir-se encara més. Piketty defensa en el llibre que hi ha varis factors que en el capitalisme condueixen quasi irremeiablement a un augment de la desigualtat. O això al manco és el que creu entendre Stiglitz, perquè en realitat Piketty diu que una gran desigualtat no és inevitable, com demostra l'època immediatament posterior a la segona guerra mundial. Aquí està més pròxim a Stiglitz del que ell es pensa, ja que ambdós creuen que és una qüestió bastant política. Depèn en part de la relació de forces entre classes existent en cada moment. El que sí que és cert és que Piketty creu que les relacions de mercat per si soles duen a una major desigualtat, mentre que Stiglitz accentua forces econòmiques que duen cap a una major desigualtat i forces que duen cap a una menor desigualtat.

Aquesta tendència a la desigualtat que Piketty efectivament remarca es deu a varis factors. Un d'ells és el fet que els rics poden estalviar més que els pobres. Per tant poden invertir més, i per efecte de l'interès compost al llarg dels anys la riquesa que han acumulat creix de forma exponencial.

Un altre factor és una llei del capitalisme que anuncia Piketty, segons la qual el rendiment

del capital és superior al creixement econòmic ($r > g$). Entre una cosa i l'altra fan que la desigualtat augmenti.

Piketty presents a simple story of growing inequality. If those at the top save all of their income, their wealth grows at the rate of return on capital (r), and if r is greater than the rate of growth of the economy, wealth grows faster than income as a whole, and so too for their income (so long as the rate of return on capital does not diminish—which he suggests has not happened and is not likely to happen). (Stiglitz, 2015b: 429)

Stiglitz critica aquesta visió per simplista. Destaca el fet que molts rics es dediquen a malgastar els doblers o inverteixen de manera imprudent. Aquest fet fa que sovint s'empobresquin, la qual cosa és un factor que limita les desigualtats. Stiglitz creu correctament que Piketty ignora la importància d'aquest fet.

Fins aquí Piketty podria estar d'acord amb Stiglitz. Però és de suposar que la crítica a la seva llei del capitalisme segons la qual el rendiment del capital és superior al creixement ($r > g$), ja no li agradaria tant. Per criticar aquesta llei Stiglitz recorre a un model neoclàssic segons el qual $r < g$. On s són els estalvis, r el rendiment del capital, i g el creixement de l'economia. Així, segons aquest model els estalvis (que és un número que va del 0 a l'1) multiplicats pel rendiment és inferior al creixement. Per tant, si els neoclàssics tenen raó la llei de Piketty se'n va en norris (Stiglitz 2015b).

De tant en tant s'ha de dir que l'Stiglitz neoclàssic fa acte de presència. No és en l'única ocasió que recorre a les teories neoclàssiques per atacar Piketty. Tan o més significatiu és el fet que Stiglitz critica la constatació que destaca Piketty que el rendiment del capital, tot i el seu increment, no ha caigut. Això, segons el francès, significa que la llei de rendiments decreixents del capital és falsa. Aquesta és una noció neoclàssica que diu que si el capital augmenta respecte el treball el capital rendirà manco. Segons Stiglitz, Piketty afirma que això no és el que ha passat. L'oferta de capital ha augmentat més que l'oferta de treball sense que el seu rendiment caigués, al contrari del que prediu la teoria.

Aquí Stiglitz surt en defensa de la teoria ortodoxa burgesa. L'excusa que dóna no és del tot dolenta, però no està clar que sigui satisfactòria. Afirma que en realitat l'oferta de capital no ha augmentat tant com es percep. El que ha augmentat ha estat la riquesa, degut a l'augment del valor d'actius com la terra. Però és un augment de preu que no implica un augment en la quantitat de capital productiu. Així, la seva estratègia consisteix en diferenciar riquesa i capital. Que augmenti la riquesa degut a les bombolles no fa augmentar la quantitat de capital. Per exemple, que augmenti el preu de la terra no fa augmentar la quantitat de terra disponible. Per la qual cosa es pot salvar la llei

dels rendiments decreixents del capital. Clar que hauríem de veure si el capital productiu no ha pujat en els darrers anys. Perquè si ha pujat més que l'oferta de treball aleshores la teoria no se salva. Del que diu Stiglitz suposadament hem de concloure que el capital productiu no ha augmentat més que el treball. No aporta dades al respecte. Per fer un judici clar del tema s'haurien d'aportar les dades respecte al creixement del capital productiu i comparar-les amb les dades del creixement de l'oferta de treball.⁴¹

Però no s'ha d'entendre que els seus atacs puntuals a algunes teories de Piketty siguin una defensa de l'ortodòxia teòrica. Allà mateix (Stiglitz, 2015b), no ha acabat de defensar algunes nocions neoclàssiques quan ataca la teoria de la productivitat marginal i defensa la teoria de l'explotació marxista. La millor manera d'interpretar aquest eclecticisme creim que és una voluntat autèntica i sincera d'entendre la realitat de les coses per part seva. Si una teoria neoclàssica és la que explica millor uns fets aleshores no tindrà cap problema en defensar-la. Com tampoc tindrà cap problema en defensar teories keynesianes o fins i tot marxistes si la seva capacitat explicativa és superior.

Així, estam davant d'un científic eclèctic amb una honestedat que el fa acceptar distints tipus de teories, la qual cosa és positiu i aporta riquesa al seu pensament. Però al mateix temps això significa que ens trobam davant d'un científic que no acaba de tenir una base teòrica prou sòlida que li permeti fugir d'aparents contradiccions. La veritat és que no disposa d'un conjunt teòric consistent que li permeti explicar distints fenòmens sense recórrer a altres teories externes. Que això signifiqui un eclecticisme ric i obert, o una mancança epistemològica —o ambdues coses— ho deixam a l'arbitri de cadascú.

No insistirem en les contradiccions de Stiglitz ni en la seva relació d'amor odi amb les teories neoclàssiques perquè ja n'hem parlat abastament. El que sí que direm és que Stiglitz destaca que per estudiar el tema de la desigualtat s'ha de tenir en compte que existeixen una sèrie de forces que empenyen cap a una major desigualtat, que anomena forces centrífugues, i una sèrie de forces que empenyen cap a una menor desigualtat, que anomena forces centrípetes. L'analogia amb la física és evident.

The best way of thinking about the changing distribution of income and wealth is to think of the economy being pulled apart by centrifugal forces —creating more inequality— at the same time that there are underlying centripetal economic forces dampening inequality. The equilibrium distribution

41 El fet de no aportar moltes dades per defensar les seves postures és una constant en Stiglitz que no ha passat desapercebuda per alguns crítics de la seva obra. Està clar que Stiglitz és sobretot un teòric.

of income and wealth reflects a balancing of these centrifugal and centripetal forces. Over time, the strength of, say, the centrifugal forces may increase, and this will lead to an increase in inequality. Such an “equilibrium” theory provides a better approach to thinking about what has been going on in recent decades than the notion that there are certain inexorable forces in capitalism leading to ever-increasing inequality. Rather, changes in economics and in policies have changed the balance between the two sets of forces. By identifying what these forces are, one is in a better position to “rebalance” the economy. (Stiglitz, 2015b: 436-7)

Entre les forces centrífugues destaca coses com el fet que el capital amb el temps creix a interès compost, o el fet que els rics poden estalviar més. Entre les forces centrípetes destaca la teoria neoclàssica que hem exposat abans segons la qual el creixement és superior al rendiment dels estalvis, o la dilapidació de doblers que duen a terme molts de rics. En un determinat moment poden dominar unes forces o les altres, depèn de tota una sèrie de múltiples variables.

Pel que fa a la política, pot ser tant una força centrípeta com centrífuga. En segons quins països i èpoques la política mira de refrenar les desigualtats, com passà en l'època de postguerra, mentre que en altres ocasions la política reforça les desigualtats, com passa actualment a EUA.

The fact that wealth compounds at the rate of interest obviously is an important centrifugal force, but the fact that only a fraction of wealth is reinvested and that $sr < g$ in the basic neoclassical model means that wealth compounds at a rate slower than the growth of the economy; limitations on savings thus act as a centripetal force. The variability of returns to capital also leads to wealth and income inequality. [...] The fact that the rich save so much more than the poor is a centrifugal force, as those who get large incomes (as a result of high wages or a high return on investments) will save more to pass on their wealth to their children. [...] This framework allows us to think about how changes in the economy, society, and policies may have affected the centripetal and centrifugal forces. With the very rich paying a smaller tax rate on capital than the less wealthy, the centrifugal force of wealth-compounding has increased. (Stiglitz, 2015b: 437-8)

Altres forces que actualment són centrífugues són la globalització, que ha fet que moltes indústries intensives en treball se n'hagin anat d'EUA i Europa cap a on la mà d'obra és més barata. Una altra força centrífuga és la importància que avui té a Occident la mà d'obra qualificada degut a l'avanç tecnològic, la qual cosa ha provocat que augmentin les diferències salarials entre qualificats i no qualificats. Tot plegat ha contribuït a l'augment de la desigualtat que actualment patim.

Però el que no pot acceptar Stiglitz és que la política a EUA no faci res per refrenar aquestes forces de mercat que condueixen cap a una major desigualtat. I no només no fa res per evitar-ho, sinó que les polítiques que s'adopten encara l'agreugen més. Això és quelcom que fa exaltar el

nostre racionalista il·lustrat. Per a un home de bones intencions i de bon sentit comú com Stiglitz això és quelcom que el supera. No hi pot fer més.

El que és més sorprenent és que Stiglitz critica la solució que proposa Piketty per reduir les desigualtats: un impost global al capital. Stiglitz diu que es políticament impossible plantejar això. Però la veritat és que el mateix Stiglitz en altres escrits planteja justament això mateix. I d'altra banda, la proposta que planteja Stiglitz aquí consisteix en quelcom no gaire diferent a la proposta de Piketty: posar impostos a les empreses nacionals que produeixin a l'estranger, a la contaminació, a l'especulació, als monopolis, uns impostos especials a les finances, l'eliminació dels paradisos fiscals, etc. (Stiglitz, 2015c: 149-154). En essència, es tracta de pujar els impostos a aquests tipus d'activitats que són negatives, com la contaminació, els monopolis o l'especulació. La dificultat rau en el fet que no es veu que sigui políticament més factible que la proposta de Piketty. És un exemple més en el que es veu nítidament com a vegades s'abandona a un pensament ben intencionat sense contemplar les dificultats polítiques que impliquen unes mesures com aquestes. En canvi, sí que veu aquestes dificultats quan la proposta la fa un altre autor. Més endavant veurem més exemples en els que cau en problemes per diferenciar un pensament ben intencionat d'un pensament realista.

Com a conclusió, hem de dir que més enllà de consideracions teòriques concretes, com la que hem vist respecte la relació entre creixement econòmic i rendiment del capital, hi ha elements comuns en ambdós autors. Tots dos consideren que els actuals nivells de desigualtat són evitables. Unes polítiques diferents, encara que també discrepen a l'hora de distingir quines polítiques concretes serien més efectives, podrien reduir significativament la desigualtat.

III PART. LA GLOBALITZACIÓ I L'ECONOMIA POLÍTICA DE JOSEPH STIGLITZ

5. L'ECONOMIA POLÍTICA DE LA TRANSICIÓ I EL DESENVOLUPAMENT

En aquest capítol parlarem de diversos temes que Stiglitz considera al llarg de la seva extensa obra. Són temes als quals ha dedicat bastantes pàgines, i per a Stiglitz tenen una gran importància, sobretot el que té a veure amb el desenvolupament. Aquí parlarem, doncs, de l'economia política del que té a veure amb els països subdesenvolupats i de l'economia política del que té a veure amb la transició que dugueren a terme els països socialistes pròxims a l'URSS després de la seva implosió a principis dels 90.

Són dos temes que Stiglitz tocà de manera polèmica, ja que ho féu adoptant una perspectiva que l'allunyava clarament de la perspectiva oficial de l'FMI i el BM. Quan Stiglitz escrigué molts dels seus texts sobre aquests dos temes estava treballant al Banc Mundial com a vicepresident i com a economista en cap. Adoptà una postura molt crítica amb les mesures que l'FMI imposà als països subdesenvolupats i als que feien la transició al capitalisme. Tant és així que aquesta postura tan crítica exercida des de dins i abastament publicitada no agradà gens ni mica als alts mandataris de Washington, que aleshores iniciaren una campanya per obligar Stiglitz a deixar el seu càrrec al Banc Mundial. La qual cosa aconseguiren, ja que Stiglitz abandonà la institució al 2000, només dos anys i busques després d'haver acceptat el càrrec. Abans ja hem vist com darrera de la seva marxa hi hagué en gran mesura el secretari del Tresor de Clinton Larry Summers, que no tolerà que un *insider* criticàs d'aquella manera les polítiques oficials de Washington.

Tot seguit veurem, doncs, la perspectiva que seguí Stiglitz a l'hora de parlar dels països subdesenvolupats i de la manera com aquests poden deixar enrere la pobresa i unir-se al club dels països desenvolupats. Veurem també la seva perspectiva sobre la manera com els països ex-socialistes feren la transició a l'economia de mercat, i veurem com li hagués agradat a Stiglitz que es produís aquesta transició.

5.1 Crítica al Consens de Washington

A hores d'ara ja no hauria de sorprendre la gran varietat de temes que Stiglitz s'esforça per cobrir. El nostre autor, com ha estat habitual en els intel·lectuals històricament, es preocupa d'un gran nombre de temes diversos. Segurament de cada vegada és més difícil trobar autors que hagin escrit tant i sobre temes tan distints, donada la importància que s'atorga avui a l'especialització. En el cas de Stiglitz, emperò, la seva curiositat innata ha fet que al llarg de la seva vida hagi treballat sobre tot

tipus de temes.

Un d'aquests temes és el desenvolupament. Per a ell sempre ha estat un tema important. Més enllà de la seva curiositat intel·lectual, el seu compromís personal ha fet que constantment s'hagi preocupat per la sort dels manco afavorits per la fortuna. Per això, ha estudiat i ha escrit sobre temes de desenvolupament, i ho ha fet adoptant el punt de vista dels *altres*, dels habitants, normalment pobres, d'aquests països. En cap cas ho ha fet des del privilegiat punt de vista occidental, que mira una mica per damunt de l'espatlla els habitants d'aquests països, i els recomana que segueixin les passes triomfals d'Occident.

Potser per aquest motiu ha estat un crític radical del Consens de Washington, que considera un fruit de la mentalitat suprematista neocolonial tan típica d'Occident. Recordem que el Consens de Washington són un conjunt de mesures polítiques i econòmiques que des de les posicions de poder de Washington, principalment des de l'FMI, el Banc Mundial i el Tresor d'EUA (tres institucions d'indiscutible pes mundial localitzades precisament a Washington), s'han recomanat als països en desenvolupament, amb la promesa que aquestes mesures contribuirien a fer-los sortir de la pobresa. Una promesa, no cal dir-ho, que la majoria de les vegades no s'ha complert.

La història del concepte del Consens de Washington és prou curiosa. El terme fou emprat per primera vegada al 1989 per John Williamson, un economista anglès intel·ligent i moderadament progressista. Williamson enuncià una sèrie de regles mínimes que pretenia que els països en vies de desenvolupament seguissin, ja que creia que això els ajudaria a créixer. Foren unes regles pensades sobretot per als països sud-americans, que en l'època patien de varis mals gairebé crònics com una inflació desbocada, grans deutes fiscals, empreses públiques ineficients, i polítiques monetàries i fiscals excessivament alegres. Entre aquestes mesures mínimes que Williamson recomanava destaquen la importància de controlar la inflació, l'endeutament, l'estabilitat dels preus, la liberalització del comerç, l'eliminació de les regulacions que frenaven la competència i la privatització d'empreses públiques ineficients.

The Washington Consensus was catalyzed by the experience of Latin American countries in the 1980s. At the time the economies in the region were clearly not functioning at all. GNP contracted for three straight years in the early 1980s. The inability of markets to function was clearly related to dysfunctional public policies. Budget deficits were very high – many were as high as 5 to 10 percent of GDP – and the spending underlying them was not being used for productive purposes but was being diverted to subsidize the huge and inefficient state sector. With strong curbs on imports and relatively little emphasis on exports, firms had insufficient incentives to increase efficiency or to reach

and maintain international quality standards. At first deficits were financed by borrowing – including very heavy borrowing from abroad. Rising real interest rates in the United States brought an end to continued borrowing and increased the burden of interest payments, forcing many countries to resort to seigniorage to finance the gap between high levels of public spending and the shrinking tax base. The result was very high and extremely variable inflation. (Stiglitz, 1998a: 13)

Amb el temps el concepte ha esdevingut sinònim de males praxis i d'imposicions crues. Segons Stiglitz, el concepte es pot entendre de manera equivalent al de “neoliberalisme” o al de “fonamentalisme de mercat”. No cal dir que són tres conceptes molt carregats simbòlicament, que representen, sobretot per l'esquerra, el pitjor de les polítiques econòmiques de classe que es vénen imposant a tot el món des dels 80, i que s'han fet sentir especialment a molts països subdesenvolupats, que han patit la doble creu de les polítiques de classe i de les polítiques neocolonials. “Fiscal austerity, privatization, and market liberalization were the three pillars of Washington Consensus advice throughout the eighties and nineties” (Stiglitz, 2002d: 53).

La ideología del libre mercado resultó ser una excusa para nuevas formas de explotación. “Privatización” significó que los extranjeros pudieran comprar minas y campos petrolíferos en los países en desarrollo a bajo precio. [...] “Liberalización del mercado financiero y de capitales” significó que los bancos extranjeros pudieran obtener retornos elevados por sus créditos, y cuando los créditos iban mal, que el FMI obligase a socializar las pérdidas [...]. La liberalización del comercio significó también que las empresas extranjeras pudieran borrar del mapa industrias nacientes [...]. Mientras que el capital circulaba libremente, los trabajadores no. (Stiglitz, 2011: 376-7)

Tot i això, Stiglitz destaca que inicialment aquesta sèrie de regles mínimes que Williamson recomanà als *policy-makers* dels països sobretot de Sud-Amèrica per fer front als problemes que patien en aquell moment tenien un cert sentit. Aquí hem de recordar que al llarg dels 80 i dels 90 molts països sud-americans patiren crisis econòmiques causades per un excés de demanda agregada. Països com Argentina o Mèxic s'endeutaren i gastaren massa. El resultat fou un excés de demanda agregada i una inflació descontrolada crònica, que no afavorien el creixement ni l'estabilitat. A banda d'això, recordem que ja a principis dels 80 Argentina sofrí una greu crisi quan Volcker pujà els tipus d'interès per fer front a la inflació que patia Estats Units, sense tenir gaire en compte les conseqüències internacionals d'aquesta mesura. Com a resultat, Argentina, que s'havia endeutat massa, tengué problemes quan es pujaren els tipus d'interès.

A més, Stiglitz ens explica que també a Argentina existien moltes empreses públiques ineficients i amb grans pèrdues. L'Estat tot seguit les havia de finançar destinant grans sumes de

capitals que eren dilapidades. D'aquesta manera, conclou Stiglitz, les mesures de Williamson tenien un cert sentit per als *policy-makers* de la regió. Perquè no oblidem que en el fons eren unes mesures de mínims dissenyades per a que aquests *policy-makers* les poguessin entendre i implementar fàcilment. El mateix Williamson era conscient de les seves limitacions i de les seves contrapartides.

El problema del Consens de Washington fou quan s'adoptà de manera general, dogmàtica i simplista com a recepta per a tots els països que sofrien qualche tipus de problema econòmic. Enlloc de dissenyar una sèrie de mesures que s'ajustassin a les particularitats de cada país i de cada moment, les grans institucions com sobretot l'FMI l'adoptaren com a motlle general. A partir d'aleshores a qualsevol país amb problemes se li aplicarien els nous manaments de la Bíblia neoliberal: privatitzacions, austeritat, liberalització comercial i financera, desregulacions, i estabilitat macroeconòmica, que és la manera subtil de dir que s'havia de controlar la inflació. Altres mesures tan o més importants com la plena ocupació, l'estabilitat financera, o l'accés a l'educació i a la sanitat quedaren en el millor dels casos en un discret segon pla. «The Washington Consensus held that good economic performance required liberalized trade, macroeconomic stability, and getting prices right. Once the government handled these issues —essentially, once the government “got out of the way”— private markets would produce efficient allocations and growth» (Stiglitz, 1998a: 11).

La gestió de la crisi asiàtica del 97

Així, quan aquests nous manaments s'aplicaren als països de l'Est d'Àsia en la crisi que patiren al 1997 el resultat fou catastròfic: s'empitjorà una crisi ja de per si causada per la liberalització del mercat de capitals que les institucions internacionals els imposaren. Stiglitz és molt crític amb la gestió que va fer l'FMI de la crisi asiàtica del 97. En el pròxim capítol en parlarem detalladament. Per avançar-nos, direm que aquells eren països que en els darrers anys havien crescut molt. Just abans de la crisi, tot i les bombolles financeres que patien en aquell moment, fet indissociable del capitalisme, eren vists com el gran exemple a seguir. El seu creixement en els darrers anys havia estat espectacular. Països com Corea del Sud, Taiwan, Malàisia, Singapur o Indonèsia havien aconseguit créixer de manera bastant sòlida. Molta gent havia sortit de la pobresa. En bona part gràcies a la intervenció activa de llurs governs en la gestió de l'economia.

El gran creixement d'aquests països tenia certament alguns problemes. Com deia Krugman a *Pop internationalism*, que durant uns anys fou una de les obres magnes de les polítiques neoliberals,

de la que el mateix autor uns anys més tard farà penitència (més endavant en parlarem), el creixement del que es coneix com els tigres d'Àsia es basava més en l'acumulació d'*inputs* que en la productivitat. La qual cosa és vista com un problema per economistes com Krugman i el mateix Stiglitz. Ambdós donen més importància a la productivitat per al creixement sostenible a llarg termini, és a dir, a l'increment d'*output* per unitat d'*input*. I Krugman explicava en aqueixa obra el creixement de l'Est d'Àsia, excepció feta de Japó, que gaudia d'una economia certament productiva, pel fet que incrementassin l'ús de capital, tant físic com humà. Segons ell, és una forma de creixement que té uns límits si no va acompanyada d'un creixement en la productivitat. Ja a l'URSS havien experimentat el mateix problema, segons ell. Havien crescut gràcies a l'acumulació de capital, no gràcies a la major eficiència, la qual cosa podia explicar en part el col·lapse final de l'economia soviètica.

No obstant aquests problemes, hi ha un cert consens que el creixement de l'Est d'Àsia era remarcable. Al final, el que causà la crisi no fou la manca d'eficiència de les seves economies, sinó la liberalització dels seus mercats de capitals que dugueren a terme en part degut a les pressions de l'FMI. Quan començaren a tenir problemes els capitals especulatius sortiren en massa d'aquests països. Es produí un pànic financer semblant als pànics bancaris que es produïen típicament a EUA al segle XIX, abans que l'Estat asseguràs els dipòsits. Quan hi havia rumors que un banc anava malament tothom anava al banc a reclamar els seus doblers. El resultat era que el banc ben aviat es quedava sense liquiditat i entrava en bancarrota. A l'Est d'Àsia passà una cosa semblant però a nivell de països sencers. Es produí un pànic irracional en uns països que tant havien crescut, i el capital se n'anà escapat, provocant estralls.

L'FMI només empitjorà la situació quan els imposà les mesures neoliberals que havien estat dissenyades per a Sud-Amèrica: austeritat, privatitzacions, liberalització i *laissez faire*. Tant és així que a diversos d'aquests països encara avui es coneix aquella crisi com l'"FMI". Stiglitz criticà en nombroses obres i aparicions públiques aquestes mesures de l'FMI que tant de mal causaren a l'Est d'Àsia, ja que el problema que tenien era el contrari del de Sud-Amèrica una dècada anterior: falta de demanda agregada. A més, no tenien grans dèficits fiscals, per la qual cosa aquelles mesures austeres no tenien cap sentit ni un, i només empitjoraren la situació. En canvi, les empreses privades sí que estaven altament endeutades, per la qual cosa la pujada dels tipus d'interès, que en alguns casos superà el 25%, va fer que moltes d'elles no poguessin tornar el préstec i es declarassin en bancarrota. Això fou molt perjudicial per a les seves economies (Stiglitz, 2002d). Com hem dit,

aquest tema serà tractat amb més profunditat en el capítol següent.

És destacable la crítica constant i furibunda de Stiglitz a l'aplicació d'aquestes mesures en la crisi asiàtica del 97. Aquestes crítiques són les que principalment li costaren el càrrec al BM. La quantitat d'articles periodístics, aparicions públiques en els mitjans, *papers*, conferències, etc., que Stiglitz dedicà al tema és digne de consideració. Aquí va donar mostres d'una gran entesa personal i moral. No dubtà gens en atacar radicalment el que ell veia com un autèntic despropòsit, quan estava al BM i també després. Dedicà llibres sencers a aquesta qüestió, com el seu prou conegut *Globalization and its discontents*, i tot tipus d'escrits i ponències. No podem exagerar la quantitat d'energia que Stiglitz dedicà a denunciar la manera com l'FMI gestionà aquella crisi. De fet, es fa difícil no interpretar en part aquesta dedicació com una revenja personal cap els seus adversaris que l'obligaren a dimitir.

No cal dir que el temps li ha donat la raó. Fins i tot el mateix FMI ha acabat reconeixent que les mesures que recomanà no foren del tot encertades, i en part en els darrers anys ha virat una mica de direcció, sobretot arran de la crisi nord-americana del 2008. La qual cosa ens ha de fer veure la hipocresia d'aquestes institucions de poder mundial, que el mateix Stiglitz no s'ha cansat de repetir: quan els problemes els tenien a Àsia hi imposaven mesures austeres. Quan el problema fou a EUA i a Europa l'FMI *no* recomanà unes tals polítiques austeres, ans tot el contrari. Recomanà polítiques més aviat d'estímul i expansives. Aquesta contradicció hipòcrita, assenyala repetidament el nostre autor, no passà desapercibuda a l'Est d'Àsia. Han vist perfectament la doble vara de mesurar. A més, la gestió de les crisis no ha estat, ni molt manco, l'única ocasió en què Occident ha emprat aquesta doble vara de mesurar.

The critics of globalization accuse western countries of hypocrisy, and the critics are right. The western countries have pushed poor countries to eliminate trade barriers, but kept up their own barriers, preventing developing countries from exporting their agricultural products and so depriving them of desperately export income. The United States was, of course, one of the prime culprits, and this was an issue about which I felt intensely when I was chairman of the Council of Economic Advisers, I fought hard against this hypocrisy. (Stiglitz, 2002d: 6-7)

La gestió del desenvolupament

Però la crítica al Consens de Washington no s'atura amb la gestió de la crisi d'Àsia. L'FMI ha imposat aquestes mesures neoliberals a tot un seguit de països en vies de desenvolupament. I com a norma general ha fracassat en el seu objectiu de promoure el creixement econòmic. Tot i que, com

hem vist, el Consens de Washington com a concepte data del 1989, les polítiques neoliberals ja gaudien de la moda del moment durant la dècada dels 80. Abans, als 50 i 60, coincidint amb l'hegemonia del paradigma neokeynesià del que ja hem parlat, es veia el desenvolupament com una tasca que havia de ser duita a terme tant pels mercats com per l'Estat. L'Estat havia de jugar un paper principal a l'hora de promoure el desenvolupament dels països pobres. Sens dubte la visió de l'època era molt més equilibrada i pròxima a la de Stiglitz. Però ja als 70, i sobretot als 80 i 90 la cosa canvià. La moda fou creure en les polítiques fonamentalistes de mercat, que deixen un paper del tot secundari a l'Estat. És més, sovint es considera l'Estat més que res com una nosa al desenvolupament econòmic. Així, segons aquesta ideologia fonamentalista són els mercats els que han de dur a terme el creixement econòmic.

D'aquí les màximes de la consigna neoliberal: *privatitzar*, de manera que les empreses públiques aquí considerades ineficients passin a mans privades, amb el guany d'eficiència que això indefectiblement comporta segons aquesta perspectiva; *liberalitzar*, tant el comerç com el mercat de capitals, la qual cosa aquí implica gairebé de forma necessària un major creixement; *austeritat*, de manera que els governs siguin fiscalment responsables, no es dispari la inflació, i s'atreguin inversions internacionals a través d'una moneda forta i estable, amb uns tipus d'interès alts si fa falta; *estabilitat macroeconòmica*, que aquí vol dir sobretot estabilitat de preus, evitant inflacions i deflacions; *desregular*, inicialment en Williamson per garantir la competència, però que amb el temps ha acabat sent sinònim de desregulació financera i laboral, per a que les empreses puguin fer el que vulguin.

Sense gaire por a simplificar quelcom com el Consens de Washington que ja és de per si una simplificació, aquests cinc punts exemplifiquen bé la postura d'aquestes mesures neoliberals. Són a més cinc receptes que se solien recomanar a tort i a dret, com a garants d'una segura prosperitat. Formaren part del mite econòmic es pot dir que com a mínim des dels 80 fins després de la crisi asiàtica i mundial del 97, i ben entrat el 2000. Segons Stiglitz, i nosaltres hi hem d'estar d'acord, la crisi del 2008 tirà definitivament per terra el bell mite neoliberal del creixement garantit a través d'aquestes cinc senzilles passes. Sempre quedaran alguns defensors heroics del mite en qüestió, que resisteixen davant totes les proves empíriques, però a hores d'ara ja ha esdevingut massa difícil que gent mínimament seriosa defensi aquestes postures.

In some ways, just as the fall of the Berlin Wall marked the end of Communism, 15 September 2008, marked the end of market fundamentalism, even though the weaknesses in both systems were evident

long before. It was on 15 September that the American government made clear that it did not believe that markets by themselves worked and that for the American economy to continue, it would take massive governmental interventions of an unprecedented scale, larger in many ways than had even occurred during the Great Depression. (Stiglitz, 2009a: 345)

Però ja des de principis dels anys 90 Stiglitz criticà aquestes cinc consignes. El desenvolupament és un procés social altament complex que en cap cas pot ser aconseguit a través d'aquests tipus de mesures. Pretendre que el mercat per si sol pot dur a terme la tasca de desenvolupar una economia endarrerida és un sense sentit. L'Estat hi ha de jugar un paper important, com demostra el creixement de l'Est d'Àsia. Els Estats d'aquesta regió jugaren un paper decisiu a l'hora d'aconseguir que les seves economies prosperassin. Per a Stiglitz la regió suposa el millor exemple, ja que segons la seva interpretació aconseguiren créixer a través de polítiques que es basaven tant en l'acció dels mercats com en l'acció del govern (Stiglitz, 1998a, 1998b, 2002d). I aquesta és precisament la postura que Stiglitz sempre ha defensat infatigablement. Una d'aquelles coses que repeteix una vegada i una altra és la importància que els mercats i els governs treballin junts per garantir la prosperitat econòmica, social i política. I això tant en els països subdesenvolupats com en els desenvolupats. Ja hem vist en la segona part que considera que quan un país s'allunya d'aquest virtuós equilibri és quan pot tenir problemes. Per aquest motiu li agrada recórrer a l'exemple de l'Est d'Àsia. Uns països que a mitjan segle XX eren pobres però que gràcies a l'acció conjunta de l'Estat i els mercats aconseguiren unes xifres de creixement espectaculars.

I a banda de l'Estat i els mercats, també els individus, la comunitat, el sistema legal, etc., han de ser importants segons ell per a que un país sigui pròsper. “El desarrollo es un proceso que implica todos los aspectos de la sociedad, que precisa del esfuerzo de todos: mercados, gobiernos, ONG, cooperativas e instituciones sin ánimo de lucro” (Stiglitz, 2006: 54). “Los mercados, el Estado y los individuos constituyen tres de los pilares necesarios para que tenga éxito una estrategia de desarrollo. El cuarto pilar lo constituyen las comunidades” (Stiglitz, 2006: 83). Els mercats per si sols no poden fer funcionar un país. En concret, un dels aspectes que més emfatitza a l'hora de provocar el creixement és l'educació i l'aprenentatge. De fet, arriba a dir que la diferència principal entre els països desenvolupats i els subdesenvolupats no és l'acumulació de capital ni l'eficiència a l'hora d'assignar els recursos, sinó el grau de coneixements del que disposen.

Destaca que en el passat hi havia un consens entre l'esquerra i la dreta en què la clau per al desenvolupament era una millor assignació dels recursos. El debat era si l'assignació era més

eficientment realitzada pels mercats, com defensava la dreta, o pel govern, com defensava l'esquerra. No hi està d'acord, ja que creu que el desenvolupament requereix una transformació social completa, que va més enllà d'allò econòmic.⁴²

Thirty years ago, economists of the left and right agreed that the improvement in the efficiency of resource allocation and the increase in the supply of capital were at the heart of development. They differed only as to whether those changes should be realized through government-led planning or through unfettered markets. In the end neither worked. Today, we recognize that what separates developed countries from less developed ones not only concerns the amount of capital, but also involves knowledge and organization. This includes knowledge of how to produce more efficiently and how to live healthier lives. It also involves the organizational capacity to use the limited resources in the most efficient way possible. Gaps in knowledge and organization, both between more and less developed countries and within developed countries, account for much of the differences in incomes. Closing those gaps has thus become one of the main foci of development strategies. More broadly, development today is considered a transformation of society, which requires more than a solution to technical problems. Projects—such as dams, new schools, or health clinics—alone cannot make a dent in pervasive poverty. Only broad-based policies and institutions can wage a serious war on poverty, the kind of war that might lift up the lives of billions of individuals. (Stiglitz, 2003b: 123)

Així, és una constant en la seva obra la recomanació de polítiques governamentals actives a l'hora de fomentar la innovació, la recerca, el desenvolupament de noves tecnologies, i l'educació en general, independentment del grau de desenvolupament d'un país. Els mercats inverteixen massa poc en aquests béns públics, raó per la qual es fa necessari que l'Estat inverteixi en aquests béns, ja que suposen una clara externalitat positiva. Els beneficis socials de l'educació, de fet, són superiors als privats.

Aquí s'ha de veure que en aquest enfocament del desenvolupament és perfectament fidel al seu paradigma. El més important és l'educació i el coneixement. Si tenim en compte que considera el coneixement com un tipus d'informació, aleshores encara es nota més clarament la influència del seu paradigma a l'hora d'enfocar els temes relacionats amb el desenvolupament. Així, el seu paradigma li proporciona la base per estudiar el desenvolupament. La informació i el coneixement són la clau per entendre el desenvolupament d'una societat.

42 Com tampoc està d'acord en una teoria que alguns defensaven, segons la qual, en la fase inicial de desenvolupament la desigualtat és necessària ja que els països necessiten una acumulació de capital per invertir i créixer. És fals, ja que poden importar capitals. A més, l'Est d'Àsia refuta aquesta idea, puix són països que han crescut i que són relativament poc desiguals. Veim una vegada més, i no serà la darrera vegada, el seu gran compromís en contra de la desigualtat, tant en els països desenvolupats com en els subdesenvolupats. De fet, també critica que en el cas dels països subdesenvolupats les institucions internacionals no hagin pressionat en favor d'una reforma de la terra més igualitària, ja que en alguns països la propietat d'aquesta està molt concentrada.

Inclús a l'hora d'interpretar la història d'Occident segueix aquest aspecte central del seu paradigma. Considera, encara que segurament d'una manera una mica forçada, la revolució industrial que es degué a terme a Anglaterra al segle XIX com una revolució cognitiva, gràcies a la qual les societats pogueren desenvolupar-se molt per sobre del que ho havien fet fins aquell moment. «The transformation to “learning societies” which occurred around 1800 for western economies, and more recently for those in Asia, appears to have had a greater impact on human well-being than improvements in allocative efficiency or resource accumulation» (Stiglitz & Greenwald, 2014: 18).

En aquest èmfasi en la importància del coneixement com a factor principal per explicar el desenvolupament d'una societat, a banda de la influència del seu propi paradigma, podem trobar la influència d'un dels seus directors de tesi: Robert Solow. Per a Solow el creixement econòmic està determinat per l'acumulació de capital, el creixement de la població treballadora, i sobretot per la innovació tecnològica. En el model de Solow és l'auge de la productivitat, que s'aconsegueix a través de la innovació tecnològica, el que explica el creixement a llarg termini. Entendre aquesta idea és necessària per comprendre la importància del coneixement en el creixement en Stiglitz.

A banda de la importància del coneixement per explicar el desenvolupament, altres aspectes importants que considera que poden aconseguir que una societat cresqui són el que ell anomena una nova mentalitat, més moderna, entesa com aquella mentalitat que deixa enrere la manera tradicional de pensar i de veure el món, per abraçar les formes científiques de pensar. Així com una mentalitat que doni importància al progrés, sense limitar-se a la continuació de les tradicions, que ell veu com una característica de moltes societats no desenvolupades que suposa un fre al progrés.

Development represents a transformation of society, a movement from traditional relations, traditional ways of thinking, traditional ways of dealing with health and education, traditional methods of production, to more “modern” ways. For instance, a characteristic of traditional societies is the acceptance of the world as it is; the modern perspective recognizes change, it recognizes that we, as individuals and societies, can take actions that, for instance, reduce infant mortality, extend lifespans, and increase productivity. Key to these changes is the movement to “scientific” ways of thinking, identifying critical variables that affect outcomes, attempting to make inferences based on available data, recognizing what we know and what we do not know. [... A] development strategy must be aimed at facilitating the transformation of society, in identifying the barriers to, as well as potential catalysts for, change. (Stiglitz, 1998b: 3)

En definitiva, considera tota una sèrie de factors que expliquen el desenvolupament i que és

necessari estimular per aconseguir una societat desenvolupada. Veu el desenvolupament com una transformació de la societat com un tot, més enllà dels mercats. També la democratització política és, segons ell, un aspecte central del desenvolupament d'una societat, que ha de ser estimulada⁴³. Això suposa un altre motiu de crítica cap a l'enfocament del consens de Washington que concep el desenvolupament com una qüestió purament econòmica. Stiglitz va molt més enllà d'això, com esperam haver senyalat.

The new development strategy takes as its core objective development, the transformation of society. It recognizes that an integral part of successful development is the increase in GDP per capita. But this is only part of the story, and even this will not be achieved unless the country adopts a broader development focus. If successful, the new development strategy will not only raise GDP per capita, but also living standards, as evidenced by standards of health and literacy. It will reduce poverty—our goal should be its elimination, a goal that the more successful economies have actually attained (at least by the absolute poverty standard). It will be sustainable, strengthening the environment. And the real societal transformations will enhance the likelihood that the underlying policies will be durable, withstanding the vicissitudes sometimes accompanying democratic processes. (Stiglitz, 1998b: 15)

El creixement econòmic no pot ser l'únic objectiu. El fet que les institucions internacionals s'enfoquin únicament a aconseguir el creixement del PIB suposa un error profund. La riquesa, com deia Aristòtil, no és el fi sinó un mitjà per aconseguir uns fins que estan per damunt d'ella. Aquí Stiglitz torna a coincidir explícitament amb el filòsof grec. El fi en Stiglitz és més aviat una qualitat de vida superior, una educació superior, una bona sanitat, una societat democràtica i funcional, respectuosa amb una sèrie de principis morals, etc. Els mercats han de servir aquests fins, no al revés, com massa sovint és el cas.

Per tant, el Consens de Washington s'equivoca a l'hora d'establir el creixement econòmic com a l'únic objectiu a dur a terme en el desenvolupament dels països pobres. Però no només s'equivoca amb això. Stiglitz reconeix que el creixement, si bé no és l'únic objectiu, és nogensmenys un objectiu important. Ara bé, les polítiques neoliberals s'equivoquen inclús a l'hora de dissenyar les mesures que han d'aconseguir aquest fi. “The Washington Consensus advocated a set of instruments (including macroeconomic stability, liberalized trade, and privatization) to achieve a relatively focused goal (economic growth). The post-Washington Consensus begins by recognizing that a broader set of instruments is necessary to achieve those goals” (Stiglitz, 1998a: 30). La confiança en el poder dels mercats per aconseguir-ho està del tot desencaminada. L'Estat,

43 I també, com abans ja hem apuntat, una major democratització en el lloc de feina. Stiglitz creu important que els treballadors puguin tenir veu i vot a l'hora de gestionar les empreses.

com ja hem apuntat, és del tot necessari, com demostra l'èxit de l'Est d'Àsia, que no seguí el Consens de Washington i cresqué, i com demostra també el fracàs de Sud-Amèrica, que a partir dels anys 80 adoptà enèrgicament les polítiques fonamentalistes de mercat, amb el fracàs generalitzat que experimentà.

Per això, Stiglitz contraposa al Consens de Washington, amb tots els errors que conté, la seva visió del desenvolupament, que anomena “*The post-Washington Consensus*”. Consisteix precisament en emfatitzar la importància del desenvolupament general de la societat, i la persecució de fins que van més enllà dels mercats, així com en la necessitat d'invertir en capital humà, en assegurar uns mercats competitius i en regular els mercats per aconseguir créixer.

The post-Washington Consensus also recognizes that our goals are much broader. We seek increases in living standards, including improved health and education – not just increases in measured GDP. We seek sustainable development, which includes preserving our natural resources and maintaining a healthy environment. We seek equitable development, which ensures that all groups in society enjoy the fruits of development, not just the few at the top. And we seek democratic development, in which citizens participate in a variety of ways in making the decisions that affect their lives. (Stiglitz, 1998a: 31)

Però també té en compte que no es pot implementar aquest nou consens des de Washington, sinó que són els mateixos països afectats els que han de dissenyar les polítiques que trobin més oportunes per a ells. “One principle of these emerging ideas is that whatever the new consensus is, it cannot be based on Washington. For policies to be sustainable, they must be owned by the developing countries that will implement them [...]. The second principle of the emerging consensus is a greater degree of humility, the frank acknowledgement that we do not have all the answers” (Stiglitz, 1998a: 33). També veim un sa escepticisme i un reconeixement que la ciència, tot i ser imprescindible, no pot donar resposta ni solucionar tots els problemes del desenvolupament. Comparat amb el dogmatisme neoliberal que prometia el paradís si se seguien unes determinades pautes és sens dubte un avanç gens menyspreable.

Els manaments del Consens de Washington

Els cinc manaments que abans hem explicat no són garantia de res, tot i la profunda creença en ells que mostren els seus partidaris. La privatització sovint no resulta en empreses més eficients que les públiques. La diferència d'eficiència entre les empreses privades i les públiques ja hem explicat que no és tan elevada com pretenen els neoliberals. A més, sovint a molts països les privatitzacions

s'han duit a terme de manera molt corrupta. Tant és així que Stiglitz ens conta que en alguns llocs la privatització es coneix com a “*briberization*”, de l'anglès *bribe*, que significa suborn. El cas de les privatitzacions massives que es dugueren a terme a Rússia després del col·lapse del socialisme és un exemple paradigmàtic de com sovint les privatitzacions, si no es fan amb molt de compte, poden resultar en suborns i robatoris massius. Stiglitz ens alerta constantment de l'exageració dels efectes positius de les privatitzacions. Personalment, ell creu més aviat en la competició per a que les empreses funcionin eficientment. En el que no deixa de ser una creença típicament liberal i nord-americana, l'èmfasi en la importància de la competència.

L'altre manament clau dels fonamentalistes és la importància de la liberalització. Aquí hem de distingir la liberalització del comerç de la liberalització financera. La postura neoliberal defensa tant la liberalització comercial com la financera. Stiglitz es mostra radicalment contrari a la liberalització de les finances, si bé en la qüestió de la liberalització comercial és més ambigu. Pel que fa a la liberalització de les finances, és molt crític amb la manera com el tresor d'EUA i l'FMI pressionen els països subdesenvolupats per a que obrin els seus mercats de capitals. Aquesta pressió es fa seguint la retòrica típicament neoliberal segons la qual la liberalització financera facilita el creixement econòmic i la correcta assignació dels recursos. Els països per créixer necessiten finançar els projectes més valuosos, i segons els seus defensors uns mercats financers oberts poden realitzar aquesta tasca de manera més eficient.

Stiglitz és crític amb aquesta visió. Es mostra favorable a la inversió estrangera directa a llarg termini, que és una inversió productiva que crea riquesa i llocs de treball als països on es destina. És el tipus d'inversió que duen a terme grans empreses occidentals que traslladen part de la seva producció a països on la mà d'obra és més barata i gaudeixen d'un sistema impositiu i de regulacions més favorables. Stiglitz remarca que aquest tipus d'inversió és positiva en la mesura que crea llocs de feina i exporta coneixements al país de destí. Tot i que ens avisa que és important regular les condicions de treball dels obrers, per evitar abusos, i garantir un sistema impositiu just, per evitar una competència deslleial i una carrera cap el fons en matèria de regulacions, així com una sèrie de regulacions generals per a les empreses amb vistes a protegir el medi ambient, els drets dels treballadors, la sobirania dels països, etc.

Però pel que fa a la liberalització dels moviments de capitals a curt termini es mostra radicalment en contra. Són moviments de capitals especulatiu que poden entrar en massa a un país, i d'aquesta manera poden afavorir la creació de bombolles financeres, amb els problemes que

comporta. I així com poden entrar massivament, també poden sortir massivament, sovint de forma esbojarrada i irracional, sense que els fonaments macroeconòmics objectius del país en qüestió justifiquin en cap cas la sortida. És el que ocorregué a l'Est d'Àsia al 97 o a la crisi mexicana del 94. El resultat foren economies devastades que tengueren molts de problemes per recuperar-se, i l'empobriment de molts treballadors que es quedaren sense feina (Stiglitz, 2002d).

A més, recorda que a Occident es mantengueren estrictament els controls de capitals fins a la dècada dels 70, quan després d'abandonar el sistema de Bretton Woods es liberalitzà el compte de capital. Motiu pel qual és precipitat fer aquesta recomanació a països que sovint disposen de regulacions i de mercats molt imperfectes. És partidari, doncs, com Krugman i Rodrik, que els països subdesenvolupats imposin qualche tipus de restricció als moviments de capital, sobretot a curt termini, com fan amb èxit la Índia i la Xina (Stiglitz, 2002d).

En aquest punt, la postura de Stiglitz és prou semblant a la d'un altre crític de la globalització asimètrica tal com s'ha duit a terme: Dani Rodrik. Rodrik en el seu llibre *The Globalization Paradox* és molt crític amb la hiperglobalització, per emprar el seu llenguatge. Considera que aquesta hiperglobalització limita la sobirania de les democràcies nacionals, i per solucionar-ho proposa unes majors regulacions nacionals als mercats, i en especial que els països tornin a controlar els moviments de capitals⁴⁴. Stiglitz coincideix en què la globalització s'ha duit a terme, com veurem, de manera que afavoreix el gran capital dels països occidentals, per tant, com diu Rodrik, les democràcies nacionals han vist com sovint no podien regular els mercats tal com desitjaven. Stiglitz és més partidari de crear institucions globals que regulin els mercats de forma supranacional. Rodrik és escèptic pel que fa a aquesta possibilitat, motiu pel qual s'estima més tornar a les regulacions nacionals, a l'estil de Bretton Woods. Però en el que ambdós coincideixen és en l'absoluta necessitat d'imposar controls als moviments de capitals. La liberalització financera i la globalització de l'especulació, coincideixen ambdós, ha estat en bona part la causant de la gran inestabilitat que existeix en l'economia mundial des dels 70, quan s'acabà amb el sistema de Bretton Woods.

Recordem que amb Bretton Woods existien controls de capitals estrictes per evitar precisament l'especulació a gran escala. El fet que el canvi de divises fos fix i estable també propicià la major estabilitat del sistema. I si bé Stiglitz suggereix que avui dia un sistema de canvi

44 Curiosament, el mateix John Williamson estava en contra de la liberalització del mercat de capitals, si bé afavoria la liberalització comercial i l'obertura dels països a la inversió estrangera directa. Veim, doncs, que el que ha acabat sent el Consens de Washington s'allunya de manera poc afortunada de les seves propostes inicials.

fix seria difícil d'implementar, és del tot necessari tornar a regular l'especulació. Com deia Keynes, quan una economia es converteix en l'apèndix d'un casino el resultat no sol ser gaire positiu. “When the capital development of a country becomes a by-product of the activities of a casino, the job is likely to be ill-done” (Keynes, 1936: 159). També Minsky era perfectament conscient dels perills de l'especulació desenfrenada i de la inestabilitat inherent de les finances. Motius pels quals aquests tipus d'autors pregonen constantment la importància de les regulacions i dels controls. Però la moda fonamentalista dels 80 i 90 va passar per alt totes aquestes problemàtiques, i es limità a afirmar que si l'Estat deixava d'interferir aleshores tot serien flors i violes.

Pel que fa a la liberalització del comerç, un altre dels aspectes importants del Consens de Washington, Stiglitz és més aviat ambigu. Per començar, s'ha de dir que reconeix que en el tema de la liberalització del comerç hi ha un major consens en les seves bondats que no en la liberalització dels mercats de capitals. De fet, molts economistes consideren un dogma irrenunciable la bondat del comerç per als països implicats. Sovint recorren a la bella teoria de l'avantatge comparatiu de David Ricardo, que afirma que els països surten guanyant si es dediquen a fer allò en què són més eficients i compren a l'exterior allò en què són manco eficients. Paul Samuelson, gran defensor del lliure comerç, lamentava que era una teoria d'indubtable rigor lògica, però que tot i això molta gent culta i intel·ligent era incapaç d'entendre-la bé, per molt que els hi explicassin.

Al respecte es poden dir diverses coses. Stiglitz apunta correctament que l'avantatge comparatiu és quelcom més dinàmic del que molts economistes han pensat. Posa l'exemple de Corea, que tenia el cultiu d'arròs com a avantatge comparatiu a principis del segle XX, però que en l'actualitat s'ha especialitzat en la fabricació de xips informàtics i de cotxes, entre d'altres productes tecnològicament avançats. Si Corea hagués fet cas als economistes vulgars s'hagués dedicat simplement a cultivar arròs i a comprar els xips a l'exterior. No cal dir el desastre en què hagués caigut el país. Per sort, no feren cas als economistes que els hi recomanaren aquesta via, i decidiren invertir en tecnologia una mica més avançada que el cultiu d'arròs. A hores d'ara és obvi que no s'equivocaren (Stiglitz, 2006).

D'aquesta manera, l'avantatge comparatiu és quelcom que pot ser modificat i creat amb l'ajut de polítiques industrials concretes. No és la llei universal immutable que alguns han cregut. Però a banda d'això, hi ha més qüestions, algunes d'econòmiques i altres de polítiques. Entre les econòmiques hi ha el fet que si un país es dedica només a allò en què té un avantatge comparatiu, pot deixar de banda altres indústries, amb el possible augment de l'atur que això comporta. I pot

també deixar d'invertir en sectors que poden ser clau en el futur. Per tant, la teoria de l'avantatge comparatiu encara deixa obertes moltes possibles vies d'actuació.

Si entrem en qüestions de política comercial, aleshores ja les complicacions s'acumulen. Stiglitz ha estat un gran crític dels acords comercials internacionals que s'han firmat en les darreres dècades. Ha denunciat constantment els acords de lliure comerç, que en realitat no són acords per garantir la lliure circulació de béns, sinó un règim de comerç controlat per beneficiar les grans corporacions, especialment les occidentals (Stiglitz, 2006; 2015c: 304). És més, sovint Occident ha liberalitzat aquells sectors on té l'avantatge comparatiu, però s'ha negat a obrir aquells sectors com el tèxtil o la indústria agropecuària en què l'avantatge comparatiu és dels països subdesenvolupats. No cal dir el gran perjudici que això ha causat a aquests països. I per a més inri, tot això s'ha fet baix la retòrica del lliure comerç. És una hipocresia interessada que Stiglitz ha criticat prou radicalment. “EEUU y Europa han perfeccionado el arte de abogar por el libre comercio al mismo tiempo que buscan acuerdos comerciales que los protejan de las importaciones procedentes de países en vías de desarrollo” (Stiglitz, 2006: 114). En el pròxim capítol parlarem més detalladament dels acords internacionals de lliure comerç.

Per tant, ens trobam que en qüestions comercials les polítiques juguen un paper clau. I aquestes polítiques a Occident, repeteix Stiglitz, estan fortament influïdes pels interessos de les grans corporacions. Tot això fa que Stiglitz sigui molt escèptic pel que fa a la retòrica del lliure comerç, ja que en la pràctica els acords que es firmen, negociats en secret, no ho oblidem, beneficien les grans corporacions en detriment de la majoria de treballadors de tot el món. A dia d'avui el resultat ha estat una carrera cap el fons en matèries d'imposts i regulacions a les grans empreses, en què els països competeixen entre si per atreure les seves inversions. Mentre que els drets dels treballadors i la protecció del medi ambient eren deixats de banda. Sens dubte, tot això ha contribuït al grau auge de la desigualtat que hem patit en les darreres dècades. I no manco important, ha afeblit el poder real de les democràcies, ja que molts països si volen rebre inversions no poden legislar tal com desitgen, sinó que s'han d'inclinar davant les exigències de les grans empreses.

Stiglitz és perfectament conscient que solucionar això no és gens senzill. Idealment, seria necessari reescriure els acords de lliure comerç per a que els drets dels treballadors no fossin trepitjats i per a que les grans corporacions complissin una sèrie de normes necessàries per preservar el medi ambient, la democràcia i la justícia social. Però fer això és d'una gran complexitat,

i segurament requeriria un canvi polític profund del qual Stiglitz no parla gaire. Tot i que remarca la injustícia dels acords actuals i la necessitat de canviar-los, les seves propostes per fer-ho, quan existeixen, són molt poc clares i ben poc convinents. A vegades apel·la al sentit comú dels que estan en el poder, i a vegades a un canvi polític que presumiblement hauria de protagonitzar la ciutadania, però és poc clar respecte a com seria aquest canvi i com es pot dur a terme.

Ara bé, tot i el que hem dit, Stiglitz no és ni de ben tros un proteccionista ni un aïllacionista. Sap perfectament que el comerç entre països, així com llur cooperació, són coses positives. Però són coses positives que requereixen fer-se de forma correcta i justa, no de forma que obeesquin a una ideologia concreta i a uns interessos poderosos a qui beneficien principalment.

No obstant, també és important remarcar que Stiglitz destaca que sempre hi pot haver països o grups dins els diferents països que surtin perdent arran del lliure comerç. De fet, per als països en vies de desenvolupament pot tenir sentit restringir el lliure comerç, per així ajudar a impulsar la seva naixent indústria, al manco fins que estigui preparada per competir internacionalment. En aquest sentit, una vegada més, torna a lloar les polítiques de l'Est d'Àsia. Aquests països liberalitzaren el comerç de forma gradual, no de la manera sobtada que recomana l'FMI. Aquesta estratègia, juntament amb la seva política de créixer mitjançant les exportacions, els ha anat molt millor que no a Sud-Amèrica, que liberalitzà més aviat, seguint els consells del Consens de Washington.

El tercer manament neoliberal és el de l'estabilitat dels preus, és a dir, controlar la tan temuda inflació per a que no es dispari. La inflació fou certament un problema a Sud-Amèrica. També a Occident en la dècada dels 70 hi hagué problemes d'aquest tipus. En aquest punt Stiglitz és bastant heterodox. Reconeix que no s'ha de deixar que la inflació es dispari, ja que pot ser perillós. Però dit això, no creu que la inflació sigui tan perillosa com afirmen alguns. Arriba a dir, seguint els treballs de Akerlof (1996), que una inflació moderada pot contribuir al creixement econòmic i a la creació de llocs de treball. Mentre aquesta no superi el 10% no és un gran problema. Ara bé, si creix massa pot entrar en una espiral en què controlar-la sigui prou difícil. "Recent research by Akerlof, Dickens, and Perry (1996) suggests that low levels of inflation may even improve economic performance" (Stiglitz, 1998a: 15).

L'FMI s'ha obsessionat massa amb la inflació, deixant de banda aspectes tan o més importants per al creixement. És una altra prova de la influència de les altes finances en la institució, a qui no els interessa que els seus doblers perdin valor. Si als països subdesenvolupats hi

ha atur és quelcom que els preocupa bastant manco.

Posteriorment, tenim el manament de l'austeritat i de la responsabilitat fiscal dels governs, un dels punts sens dubte més controvertits de tot el programa neoliberal. Una altra vegada aquesta mesura tenia un cert sentit a Sud-Amèrica als 80, quan tenien problemes d'inflació, de demanda excessiva, d'endeutament, i de polítiques fiscals i monetàries massa expansives. Però la història mostra clarament, ens diu Stiglitz, que l'austeritat pot ser ben perillosa. Els períodes de deflació solen ser molt inestables, tan políticament com econòmicament. El mateix Krugman, a *¡Acabad ya con esta crisis!*, ens informa que l'ascens dels nazis a Alemanya no va ser tant fruit de la hiperinflació que sofrí el país, com se sol creure, com de l'austeritat i de la posterior deflació que s'aplicà Alemanya per frenar la inflació.

Sigui com sigui, l'austeritat, sobretot quan es produeixen crisis de falta de demanda agregada, ha duit a resultats nefasts històricament. Ja hem parlat de la crisi d'Àsia del 97, i com les mesures austeres que els imposà l'FMI acabaren de destrossar les seves economies. Una lliçó que aquests països no oblidaran fàcilment, com explicarem més endavant. També Hoover intentà sortir inicialment de la crisi d'EUA del 29 aplicant mesures austeres. El resultat fou un empitjorament de la crisi. I més recentment tenim l'exemple de la Unió Europea, que s'autoimposà mesures d'austeritat, després d'una reacció inicial expansiva, en els anys posteriors a la gran crisi del 2008. En teoria són mesures que s'adopten per responsabilitat fiscal, per evitar que el deute dels Estats, que ja de per si avui és elevat, es dispari. Però aquí Stiglitz ens diu del tot lúcidament que darrera d'aquestes mesures austeres hi ha l'interès dels grans bancs occidentals en cobrar els préstecs que han fet als governs⁴⁵.

Inclús molts de rescats duits a terme per l'FMI tenien en realitat l'objectiu de proporcionar els fons necessaris als països en crisi per a que poguessin pagar els deutes als grans bancs. Ha estat el cas dels recents rescats de Grècia, i fou el cas dels rescats de l'FMI de l'Est d'Àsia. Stiglitz és crític amb aquesta manera d'actuar. Es mostra molt contrari als rescats internacionals de països només per a que puguin tornar els deutes als grans bancs. És partidari d'establir una llei de fallides a nivell internacional semblant a la que disposa EUA, tot i que reconeix que les grans institucions de poder no volen ni sentir a parlar d'aquesta possibilitat. Com és obvi, s'estimen més que en cas de

45 D'altra banda, hi ha un principi econòmic que permet fer una espècie de quadratura del cercle: el multiplicador del pressupost equilibrat. Es tracta de pujar els impostos per recaptar més al mateix temps que l'Estat augmenta la seva despesa per estimular l'economia. Així, el dèficit queda igual com estava però l'augment de la despesa pública fa créixer l'economia.

problemes es produeixi un rescat per part del *lender of last resort* de torn que els permeti recuperar la inversió. Però fer això, ens explica el nostre autor, suposa caure en el risc moral (*moral hazard*), en què si surt cara els bancs guanyen, i si surt creu també, ja que se socialitzen les pèrdues i es presten doblers per a que puguin cobrar (Stiglitz, 2003c: 266).

Aquest risc moral fa que els bancs vagin manco en compte a l'hora de prestar doblers, saben que tant si surt cara com si surt creu el més probable és que cobrin. Stiglitz aquí no vol sentir ni a parlar de prestadors de darrer recurs, que és una mesura que molts han defensat en temps de crisi, com el mateix Kindleberger o Krugman, per evitar mals majors. Stiglitz prefereix aquí la dura realitat del *laissez faire* entès de forma coherent fins a les darreres conseqüències, que consisteix en què si una empresa ha fet un mal préstec aleshores ha de pagar l'error, inclosa la possibilitat de fallida. L'Estat, com a norma general, no ha de rescatar, segons la seva visió. Per aquest motiu és molt crític també amb els rescats massius que dugué a terme EUA de segons quins bancs al 2008. Creu que hagués estat millor deixar-los caure, i que l'Estat amb els doblers que destinà a salvar-los hagués creat un nou banc (Stiglitz, 2011). En aquest aspecte hi ha polèmica, ja que un altre economista que darrerament es troba ideològicament pròxim a Stiglitz com Krugman (2009, 2012) ens diu que rescatar els bancs era necessari degut al risc sistèmic que implicava deixar-los caure. És una qüestió prou complexa.

Parlarem més d'aquestes temes en el capítol dedicat a l'economia política nord-americana. Tornant a la manera com considera que s'haurien de gestionar les crisis globals, ja hem dit que Stiglitz és partidari de crear un sistema de fallides internacional que reguli la situació quan les empreses no puguin fer front als seus deutes. D'aquesta manera si un banc fes un mal préstec patiria les conseqüències del seu error, sense que ningú el rescatàs a darrera hora. Així, s'eliminaria el risc moral, i s'obligaria els bancs a anar més en compte a l'hora de concedir préstecs. Potser d'aquesta manera inclús es minimitzaria el problema de l'excessiu endeutament de molts països en vies de desenvolupament, a qui els grans bancs pressionen per a que s'endeutin, i que llavors tenen grans problemes per tornar aquests deutes. “Los países en vías de desarrollo piden demasiado dinero prestado —o les prestan demasiado— y lo hacen de forma que les obligan a soportar todos los riesgos de las posteriores subidas de tipos de interés, de las fluctuaciones de los tipos de cambio y de los descensos de renta” (Stiglitz, 2006: 270).

És destacable que en el tractament de les fallides Stiglitz defensa el sistema de mercat per gestionar-les. El que es tracta és de no fer res, *laissez faire*. Si una empresa fa fallida aleshores els

bancs que li havien deixat doblers surten perdent, i els accionistes de l'empresa en qüestió ho perden tot. Però l'empresa pot seguir funcionant, de manera que no es perden els llocs de feina. Els creditors, tot i perdre el préstec, es queden amb l'empresa⁴⁶. I aquesta té l'oportunitat de tornar a començar de bell nou, sense la càrrega dels deutes. És la solució dels partidaris coherents del *laissez faire*. Si és millor això o els rescats massius ho deixam a l'arbitri de cadascú. Ambdues opcions tenen coses bones i coses dolentes.

Per acabar amb els manaments, una altra prescripció que s'ha duit fins a les darreres conseqüències és la de les desregulacions. En les prescripcions que féu John Williamson originalment ja s'hi trobava, però en el seu cas feia referència a les desregulacions dels mercats per a que es permetés la competència en sectors en què, sobretot a Sud-Amèrica, estaven dominats per una empresa estatal que era protegida de la competència per les regulacions. Williamson, que creia, com tants altres economistes no heterodoxos, en els beneficis de la competència, proposà que s'haurien d'eliminar les regulacions que impedièen l'existència de la competència en aquells sectors en què l'Estat protegia una firma.

Però aquesta prescripció ben aviat s'estengué a gairebé qualsevol tipus de regulació. En concret, les regulacions financeres foren particularment atacades, ja amb Clinton al govern i amb Stiglitz com a assessor. Stiglitz criticà l'auge de les desregulacions financeres, però haurem de suposar que el seu poder no fou suficient per a impedir-les. No oblidem que fou el mateix govern Clinton qui eliminà la llei Glass-Steagall, al 1999. Una llei que s'aprovà després de la Gran Depressió per separar nítidament la banca comercial de la d'inversió. Es va fer per evitar que els bancs comercials, que són els que treballen amb els dipòsits dels ciutadans, es dedicassin a les activitats especulatives i altament arriscades típiques dels bancs d'inversió, per evitar posar en perill els estalvis dels ciutadans.

Però al 99 s'aconseguí tirar aquesta llei per terra. El resultat fou, com era de preveure, que la cultura més arriscada de la banca d'inversió s'imposà a la comercial, i que es creassin bancs immensos com a resultat de les fusions entre bancs d'inversió i bancs comercials. Bancs que com després s'ha afirmat repetidament eren "*too big to fail*". Gràcies en bona mesura a les regulacions que impedièen la seva fusió, EUA, un país, no ho oblidem, que històricament ha patit moltes fallides bancàries, gaudí després de la segona Guerra Mundial d'un període de relativa calma financera. La major inestabilitat que s'ha viscut des dels anys 70, segons Stiglitz, és degut, entre altres factors, a

46 Clar que hi ha d'haver una sèrie de lleis que regulin les disputes entre creditors i deutors en aquests casos.

les desregulacions financeres. Stiglitz és molt clar a l'hora de culpar de molts dels problemes financers que el món ha viscut darrerament a les desregulacions del sector (Stiglitz, 2011).

Però també és crític amb altres tipus de desregulacions que s'han duit a terme des dels anys 80. La desregulació a EUA del sector de les telecomunicacions, per exemple, fou també problemàtica i en part la bombolla i el posterior crac de les puntcom fou degut a la seva desregulació. Pel mateix motiu es mostra crític amb la desregulació d'altres sectors, com el comptable, l'energètic o l'aeronàutic. Totes aquestes desregulacions dugueren a varis problemes. I és que l'existència de les regulacions es deu a què regulen tota una sèrie de normes importants per al bon funcionament de l'economia i de la societat. Els mercats necessiten tota una sèrie de normes clares per evitar que facin malbé el sistema. És del tot necessari protegir els treballadors, el medi ambient i assegurar que es respecten una sèrie de normes i de bones pràctiques. Que les grans empreses pressionin en favor de les desregulacions, i la veritat és que han dedicat grans esforços a aquest tema, no hauria de fer que el govern caigués en les desregulacions. “Corporations everywhere may well agree that getting rid of regulations would be good for corporate profits. [...] But there would be some big losers — namely, the rest of us” (Stiglitz, 2014: online). Més endavant tornarem a parlar del tema de les desregulacions, i veurem com Stiglitz els hi atribueix una bona part de la culpa de les crisis dels darrers anys.

5.2 Les economies socialistes

Els aspectes de la transició de les antigues economies socialistes al capitalisme és un altre tema polèmic que analitzà Stiglitz. Quan era al BM això li suposà una altra font de problemes, ja que es mostrà molt crític amb la teràpia de *shock* que es dugué a terme a la ex URSS per realitzar la transició. Ell era partidari d'una transició més suau i gradual. Però ja abans d'entrar al BM havia dedicat escrits crítics a aquest tema.

A principis dels 90 donà una sèrie de conferències sobre les antigues economies socialistes, el seu col·lapse i la seva transició al capitalisme. Al 96 es publicà el llibre *Whither Socialism?*, a partir d'aquestes conferències. És un llibre curiós i interessant. Un comentarista el comparà per qualitat i temàtica amb la famosa obra de Schumpeter, *Socialisme, Capitalisme i Democràcia*, encara que afegint que el llibre de Stiglitz era superior (Heertje, 1997). És clarament una exageració, però es tracta d'un llibre certament interessant. En ell es dedica a criticar, no tant el socialisme centralitzat d'estil soviètic, com el seu dimoni particular: els models neoclàssics. Ho fa

amb l'excusa que aquests models, particularment el model Arrow-Debreu i els teoremes de l'economia del benestar, exerciren una influència perniciosa sobre alguns models econòmics de caire socialista.

Recordem que el model Arrow-Debreu demostra la perfecció dels mercats, sempre i quan es respecti la competició perfecta i no hi hagi costs de transacció que dificultin les operacions de mercat. Pel que fa als teoremes de l'economia del benestar, aquests postulen que una economia perfectament competitiva duu a l'eficiència Pareto, és a dir, a l'estat de màxim benestar social, en què cap individu pot millorar sense fer empitjorar un altre. I al mateix temps, l'eficiència Pareto duu a mercats perfectament competitius. Stiglitz és molt crític amb aquestes fantasies. Sap ben bé que els mercats no són mai perfectament competitius. En la realitat hi ha monopolis, oligopolis, competència monopolística, etc., estructures de mercat que donen poder a certes empreses, que sovint empen barreres per evitar l'entrada de la competència. Aquest fet per si mateix invalida aquests tipus de models neoclàssics. També la inexistència d'informació perfecta els invalida, com hem discutit abastament en capítols anteriors.

Així, no hi ha dubte que aquests models neoclàssics no descriuen bé l'economia real, per la qual cosa no es poden emprar per construir polítiques econòmiques. El problema, segons Stiglitz, és que aquests models influïren en alguns economistes socialistes, com Oskar Lange. Oskar Lange contribuï a desenvolupar el que es coneix com a socialisme de mercat, junt amb altres autors com Taylor o Lerner. El socialisme de mercat és un model d'economia política en el que l'Estat posseeix els mitjans de producció i dirigeix les inversions principals, però existeix un mercat, i els preus i la producció s'assignen en els mercats. És un model que guanyà força durant els anys 20 i 30, tot i que posteriorment les contribucions de Keynes farien que es deixàs una mica de banda, al manco a Occident (Stiglitz, 1996).

No obstant, durant els anys 30 es produïren debats pujats de to sobre la viabilitat del socialisme de mercat. Hi havia dos bàndols totalment oposats. Per una banda els defensors del capitalisme més dur, entre els que destacaren Von Mises i Hayek, de l'escola austríaca, i per l'altre costat els partidaris del socialisme, com Lange i Lerner. En aquest sentit, Stiglitz es col·loca explícitament a favor dels austríacs. Sobretot lloa a Hayek pel seu argument segons el qual el socialisme era inviable degut a què els planificadors centrals no podien tenir tota la informació necessària per assignar correctament els recursos. Stiglitz no es cansa de lloar aquesta visió de Hayek. Arriba a considerar que d'aquesta manera Hayek s'avançà a les contribucions que

posteriorment es realitzaren en el marc de l'economia de la informació, de la que ja hem parlat. Reconeix que Hayek tengué el mèrit de veure la importància de la informació en economia, i de les conseqüències de l'existència d'una informació imperfecta.

Però curiosament critica Hayek i en general l'escola austríaca pel fet que els seus arguments i la seva visió de l'economia quedàs en un pla informal. És a dir, els critica que no dissenyassin uns models més matematitzats de l'economia, i es limitassin a deixar la seva visió escrita a partir d'arguments informals. Així que queda clar que Stiglitz està ben empeltat de la moda modelitzant de l'economia *mainstream* dels nostres dies.

I, tot i les lloes a Hayek i en particular a la seva visió de la importància de la informació en economia, no s'ha de caure en l'error de voler veure una influència d'aquests autors austríacs en Stiglitz. I això per diversos motius. En primer lloc, Stiglitz coneix molt superficialment aquestes tradicions no *mainstream*. De l'escola austríaca, així com d'altres tradicions més heterodoxes, en té només un coneixement molt indirecta, per haver-ne llegit qualche cosa o haver treballat amb economistes més versats en altres tradicions. Podem dir sense por a equivocar-nos que d'aquestes tradicions només en coneix els llocs comuns⁴⁷. En segon lloc, perquè les influències principals sobre el pensament de Stiglitz s'han d'anar a cercar en la tradició nord-americana i britànica més pròxima a Keynes o als models neoclàssics. Això fou el que Stiglitz estudià i el que coneix millor. Els autors que li influïren en el seu desenvolupament de l'economia de la informació, dels que hem parlat amb anterioritat, s'han d'anar a cercar en aquestes tradicions.

A més, Stiglitz en cap cas es troba pròxim a les idees polítiques de Hayek. Recordem que era un defensor a ultrança dels mercats. Stiglitz és bastant més escèptic que Hayek en relació a les bondats i mèrits dels mercats. Però el seu escepticisme no s'atura aquí, i encara és més escèptic a l'hora de considerar la viabilitat del socialisme, que depèn, segons ell, que una sèrie de planificadors centrals disposin d'una informació molt superior del que és factible. Motiu pel qual considera superior sempre el capitalisme. En el capitalisme existeix una major descentralització de l'economia, que fa que no hagi de dependre d'uns planificadors centrals, que en la seva opinió mai

⁴⁷ Stiglitz coneix poc les tradicions heterodoxes, inclosa la tradició austríaca. En diversos articles (Streit, 1996; Cowling, 1996; Fridell, 2011) també se l'acusa de no acabar de conèixer tota la literatura principal sobre el tema del socialisme de mercat. Es podria igualment dir que en coneix sobretot els llocs comuns. “[H]is comments on socialism are based almost entirely on a handful of neoclassical models of market socialism from the 1930s, while ignoring the great bulk of intellectual work on socialism over the past two hundred years” (Fridell, 2011: 178). Hom està temptat a pensar que Stiglitz a vegades parla de temes dels quals no en té un coneixement expert, o en parla d'una manera en què no acaba d'aprofundir en tots els detalls. És segurament el preu a pagar per voler parlar de tants de temes distints.

no poden controlar totes les variables necessàries per assignar i gestionar correctament els recursos. El fracàs del socialisme seria una prova més en favor d'aquesta idea (Stiglitz, 1996).

Clar que el model de socialisme que existí a l'URSS no era ni de bon tros el socialisme de mercat que tenien en ment alguns teòrics com Lange i Lerner. Com hem dit, aquests autors defensaven un model socialista de mercat, en el que els mercats encara jugaven un paper important en l'assignació dels preus⁴⁸. Però el tipus de socialisme que s'acabà implantant a l'URSS i a països pròxims al seu àmbit d'influència fou distint. Fou un socialisme fortament més centralitzat. L'Estat posseïa els mitjans de producció i dirigia les inversions, però a diferència del socialisme de mercat també decidia sobre els preus i la producció. D'aquesta manera encara era més complicat que el model funcionàs, segons la perspectiva de Stiglitz, ja que totes aquestes funcions que havia de dur a terme l'Estat requereixen d'una informació molt major de la que pot obtenir i processar un aparell burocràtic centralitzat.

Per això Stiglitz és partidari sempre de la descentralització econòmica. Tant per motius econòmics com polítics. A nivell econòmic és beneficiós perquè permet que planificadors locals que coneixen millor, això és, que tenen més informació sobre, el context regional puguin prendre les decisions. A nivell polític també és partidari de la descentralització econòmica perquè crea varis poders que limiten el poder de l'autoritat política central. Si el poder polític i l'econòmic s'ajunen, com era el cas a l'URSS, aleshores es crea un poder massa gran, amb la capacitat de reprimir les llibertats del poble, com sol ser habitual en els països comunistes. Així, el fet que existesquin uns poders econòmics no centrals actua com a *check and balance* respecte d'aquest poder central, una noció que sol ser molt grata als lliurepensadors anglosaxons. “Decentralization of economic power is an important check on political power” (Stiglitz, 1996: 177). Inclús afirma l'existència de vincles entre la democràcia, la llibertat individual i la descentralització econòmica (Stiglitz, 1996: 153-170).⁴⁹

Tornant al tema del socialisme de mercat, hem de recalcar que ha estat sempre una idea teòrica. Mai no s'ha implementat enlloc. Segurament per motius polítics s'ha tendit més a seguir el model de l'URSS, molt més centralitzador. Per aquest motiu no deixa de resultar estrany que Stiglitz

48 Stiglitz és crític amb aquesta idea, ja que els problemes d'informació no s'acaben en l'assignació dels preus i de l'escassetat, sinó que són molt més persistents.

49 Com a anècdota, hem de dir que també sol ser favorable a la descentralització del poder polític. Presumiblement degut a què uns poders més regionals contenen amb una millor informació sobre el seu àmbit que una autoritat central que ha d'abraçar territoris majors. Potser en part per això, en algunes entrevistes ha deixat caure que una hipotètica independència d'Escòcia i de Catalunya seria viable econòmicament. En un moment donat inclús es mostrà partidari de la independència d'Escòcia.

dediqui tantes pàgines i tanta d'energia en el llibre *Whither Socialism?* a criticar el model del socialisme de mercat. Fer-ho li permet criticar de rebot els models neoclàssics, ja que aquests exerciren una influència decisiva en els teòrics del socialisme de mercat. Aquests, com els neoclàssics, acceptaren les premisses de l'existència de competició perfecta, informació perfecta o baixos costos de transacció. Coses, però, que en la realitat no es donen, motiu pel qual tant els models neoclàssics com els models del socialisme de mercat són falsos i inaplicables políticament.

Al llarg del llibre es preocupa per deixar clar que els culpables de la creença en el socialisme de mercat, i gairebé en tota forma de socialisme, foren aquests models neoclàssics. La qual cosa no deixa de ser altament xocant. Segons ens diu, el fet que no tenguessin en compte elements importants de la realitat imperfecta va fer que molta gent pensàs que el socialisme era factible, si es construïa acuradament amb l'ajut dels models neoclàssics. Res més lluny de la realitat, segons el nostre autor (Stiglitz, 1996).

Hem de suposar, per tant, que aprofita per criticar els models neoclàssics a partir de la seva crítica al socialisme. Ambdós models no són realistes i han fet mal quan s'han intentat aplicar a la realitat. Aquí una vegada més és fidel i coherent amb el seu paradigma. Seguint el seu paradigma, on la informació i els incentius són essencials per al bon funcionament de l'economia, pot criticar tant els models neoclàssics, com el socialisme de mercat, com el socialisme centralitzat d'estil soviètic, per no tenir en compte les imperfeccions en la informació ni la importància dels incentius. *De fet, explica el col·lapse final del socialisme soviètic per diverses raons, entre les quals destaquen la manca d'informació dels planificadors centrals i la poca innovació de la que foren capaces aquestes economies, degut a què faltava l'incentiu de l'enriquiment personal que estimulàs l'empenta individual* (Stiglitz, 1996; 1998c: capítol XX; 2002d; 2006).

En aquest sentit el capitalisme resol els importants problemes relacionats amb la informació i els incentius d'una manera més eficient. La mescla de centralització i descentralització que existeix en les economies capitalistes fa que els problemes de falta d'informació siguin gestionats més eficientment. Stiglitz ens recorda que tota economia té elements centralitzats i descentralitzats. En el cas del capitalisme pot resoldre suficientment bé l'equilibri entre ambdós elements. El sistema de preus de mercat i la propietat privada són clarament elements descentralitzadors. Però en el capitalisme no són els únics elements importants. L'Estat sempre juga un paper clau. A més, ens recorda que les grans empreses en el seu funcionament intern empren poc el sistema de preus. Les grans empreses, de fet, es poden considerar com a economies centralitzades, amb una planificació

central bastant eficient. I, òbviament, en les grans empreses privades també existeix una important burocràcia, encara que segurament no tan gran ni fossilitzada com la que existeix en el sector públic, i amb uns incentius més ben alineats dels que poden tenir molts funcionaris buròcrates acomodats. No obstant, s'ha de tenir en compte que en el capitalisme existeixen tota una sèrie d'incentius perversos, com s'analitza al llarg d'aquest treball. Recordem el problema de l'agent i el principal, problema molt persistent, les externalitats, etc.

Pel que fa a la innovació, és cert que el capitalisme sovint l'estimula massa poc. Però així i tot l'estimula molt més que el socialisme. L'incentiu de l'enriquiment personal és segurament el millor estímul per a la investigació i la recerca. La falta d'aquest estímul en el socialisme va fer que els països socialistes quedassin endarrerits tecnològicament respecte els capitalistes⁵⁰.

En definitiva, doncs, la conclusió és que el socialisme fracassà irremeiablement degut a errors inherents de la seva estructura. Tot i això, ens diu que el socialisme estava basat en models incorrectes però en valors correctes. Aspectes com la justícia social o la igualtat són valors que al manco teòricament inspiraren el socialisme, i han de ser sempre tenguts en compte. No obstant, també en diversos llocs lamenta l'absència de llibertat i de democràcia que caracteritzà molts països socialistes (Stiglitz, 1996).

Encara abans es podia justificar aquesta manca de democràcia i llibertat basant-se en la idea que eren el preu a pagar per obtenir un major creixement econòmic. Fou una idea que s'estengué durant els anys en què l'URSS creixia més que EUA, als 50 i 60. Molta gent l'acceptà com a bona. Però, remarca Stiglitz, al final s'ha demostrat errònia, i s'ha vist que la llibertat, la democràcia i el creixement no són incompatibles entre si, més aviat el contrari és cert, es necessiten de cara al creixement a llarg termini. Si durant uns anys cresqueren més fou degut als elevats estalvis i al fet que estiguessin poc desenvolupats, no degut a una major productivitat (Stiglitz et al., 1992: 60-62).

La transició al capitalisme

De tot el que hem parlat fins ara respecte de les economies socialistes no hi ha res que sigui especialment polèmic. A cap institució poderosa dels nostres dies pot molestar gaire la crítica

50 Hom podria replicar que la tecnologia militar i aeroespacial soviètica era d'allò més avançada. I tendria raó. En aquests camps l'Estat soviètic fou eficient a l'hora de generar innovacions i productes de qualitat. També en els camps de l'educació foren eficients. Es tracta de béns públics, en què l'Estat té un avantatge comparatiu respecte dels mercats, raó per la qual l'Estat soviètic pogué competir en aquest àmbit. On tengué problemes fou en la creació de béns privats, en què el mercat té l'avantatge comparatiu. Molts de productes i béns que es feien a l'URSS eren de baixa qualitat, un altre motiu que segons Stiglitz contribuí a la implosió del sistema. La conclusió a la que arriba Stiglitz és que la falta de mercats fou decisiva en el col·lapse de l'URSS.

teòrica que dirigeix Stiglitz al concepte d'economia socialista. Potser pot molestar una mica més la seva crítica als models neoclàssics, però és quelcom que hom està disposat a tolerar. No oblidem que quan al 2001 li concediren el premi Nobel ja havia dedicats llargs escrits a criticar aquests models. Però el que sí que causà polèmica quan era al Banc Mundial foren altres aspectes distints, encara que relacionats, de la seva crítica: la crítica a com la globalització havia estat gestionada, en benefici de les grans corporacions occidentals i en detriment de la resta de la població, en especial dels pobres dels països subdesenvolupats; la crítica a com les institucions internacionals gestionaren la crisi del 97; i la crítica a la teràpia de *shock* com a estratègia per dur a terme la transició al capitalisme de les antigues economies socialistes.

Sobretot les dues darreres crítiques foren les que li costaren el càrrec al Banc Mundial, molt en especial la crítica a la gestió de la crisi asiàtica. De les dues primeres crítiques aquí apuntades ja n'hem dit qualque cosa, i seran tractades amb més deteniment en el pròxim capítol. Ara ens ocuparem de la seva crítica a la teràpia de *shock* que s'imposà a Rússia i a altres països socialistes que feien la transició.

El primer que es pot dir és quelcom que abans ja hem apuntat. A vegades sembla que no acaba de tractar aquests temes amb detall. En relació al pas del socialisme al capitalisme de països com Rússia, Polònia o Xina, diversos comentaristes li han criticat que simplifica la narrativa i que erra en molts aspectes.

El quadre general que dibuixa Stiglitz és nítid i fàcilment comprensible. La narrativa és la següent. Els països que dugueren a terme una transició radical, seguint l'opció de la teràpia de *shock*, com Rússia, Moldàvia o Ucraïna ho feren malament. El resultat de la transició foren països empobrits, amb un gran nombre d'aturats, i amb uns nivells de corrupció alarmants. Sobretot en el cas de Rússia els robatoris a través de les privatitzacions i tot tipus d'embulls estigueren a l'ordre del dia. Tant, que arriba a qualificar el nou capitalisme rus com a “capitalisme d'amics” o com a “capitalisme mafiós”. Per altra banda, els països que seguiren l'opció més gradual ho feren considerablement millor. La seva economia cresqué més ràpidament, així com els seus nivells de vida (Stiglitz, 2002d).

El resultat de la teràpia de *shock* a Rússia foren robatoris sense precedents, i el país quedà en una situació pitjor del que els vells socialistes preveïen si un dia Rússia abraçava el capitalisme⁵¹. Es

51 Seguint una idea important en ell, Stiglitz ens diu que la transició que es dugué a terme a països com Rússia, Moldàvia o Ucraïna suposà l'empobriment generalitzat de la població. També la de la classe mitjana, la base de la democràcia i de la llei, segons la seva perspectiva. Això ajudaria a entendre la desestructuració que patiren aquests

robà de totes les maneres possibles. A través de les privatitzacions de les antigues indústries propietat de l'Estat. Es privatitzaren grans empreses abans propietat de l'Estat a gent ben posicionada, que amb anterioritat havien estat alts buròcrates o amic seus. A través del Banc Central de Rússia, que fou emprat per destinar milions cap a comptes de paradisos fiscals propietat dels oligarques. I de forma gairebé irònica inclús a través dels rescats de l'FMI. Quan l'FMI rescatà Rússia al 98, després que entràs una altra vegada en crisi degut al contagi de la crisi asiàtica, que va fer baixar el preu de les matèries primeres, la font principal d'ingressos del país, i la demanda agregada mundial, els doblers de l'FMI, en teoria per ajudar el país, acabaren en comptes privats de Xipre i Suïssa (Stiglitz, 2002d).

Un rescat que ja Stiglitz avisà que no era necessari degut a la gran riquesa natural de Rússia, i degut a la corrupció imperant aleshores. Però així i tot, l'FMI rescatà el país. Segons Stiglitz, es va fer degut a què la comunitat internacional no volia que el ruble, que estava sent objecte d'atacs especulatiu, com sol passar en aquests casos, caigués, per evitar la inflació i que molts creditors internacionals que havien fet préstecs a Rússia deixassin de cobrar. Però a més, també hi havia motius polítics. A EUA li interessava especialment mantenir Yeltsin en el poder. En part el rescat fou per mantenir-lo (Stiglitz, 2002d).

Tornam a veure, doncs, la poca traça que demostrà l'FMI en l'època a l'hora de gestionar les situacions de crisi. No és estrany que Stiglitz amb un llenguatge bastant vehement qualificàs els economistes de l'FMI com d'economistes de tercer rang provinents d'universitats de primer rang amb un ego disparat. «In April 2000, Stiglitz created a further stir with an article in the New Republic, accusing the IMF of being full of “third-rate students from first-rate universities” with an inflated sense of self-importance» (Chang, 2002: 83). I és que a banda de considerar l'FMI, sobretot en aquella època, com dominada pels grans interessos occidentals i per una ideologia neoliberal errònia però que s'avenia amb aquests interessos, Stiglitz també remarca que la institució estava repleta d'economistes mediocres. Tot plegat, doncs, originà un còctel explosiu que acabà amb una gestió d'una situació de crisi que gairebé destrossà el capitalisme global, i que efectivament va fer molt de mal als països que patiren la crisi, Rússia inclosa. Ben mirat, quan a una institució pública se sumen interessos particulars perversos, una ideologia desencaminada defensada amb fervor religiós, uns models econòmics falsos i economistes mediocres (de tot això acusava sense aturador Stiglitz l'FMI), aleshores no és d'estranyar que es produïssin els desgavells que es produïren.

països.

Els models de l'FMI recordem que eren els neoclàssics. Els interessos eren sobretot els de les grans finances occidentals. I la ideologia era la neoliberal. Per aquest motiu, Stiglitz lamenta que els països de l'Est d'Europa a principis dels 90 passassin d'una religió, la marxista, a una altra, la de Friedman i el fonamentalisme de mercat. Més valdria que s'empràs més la ciència i manco la religió, conclou Stiglitz com a bon il·lustrat. “[I]t [l'FMI] should rely more on evidence and less on ideology in developing its policy agenda” (Stiglitz, 2004a: 65).

Tornant a la qüestió de la transició pròpiament dita, és segurament el tema que més li han criticat a Stiglitz. En diversos articles, dels que tot seguit parlarem, se l'acusa en poques paraules de no tenir-ne ni idea del tema. Li critiquen la seva narrativa, que consisteix en separar dues maneres de fer la transició: la teràpia de *shock* i la gradual. Aquesta darrera era la que Stiglitz defensava. Segons la seva interpretació, als països que seguiren l'estratègia gradual els hi anà millor que aquells que seguiren la via radical.

Per exemple, ens conta com a Rússia el fet de liberalitzar els preus massa aviat, quan abans eren fixats pel govern, que els fixava de manera que els béns bàsics fossin accessibles per a la majoria de la població, dugué a una forta inflació. Així, la primera medicina de la teràpia, consistent en liberalitzar immediatament els preus i en privatitzar, va fer necessària la segona: baixar la inflació a través de pujar els tipus d'interès i d'una major austeritat. “Thus, the first round of shock therapy —instantaneous price liberalization— necessitated the second round: bringing inflation down. This entailed tightening monetary policy —raising interest rates” (Stiglitz, 2002d: 142). Tot plegat, si sumam els robatoris generalitzats que es produïren, va conduir Rússia a la pobresa més absoluta. “Privatization, accompanied by the opening of the capital markets, led not to wealth creation but to asset stripping” (Stiglitz, 2002d: 144).

Arriba a afirmar que en aquella època a Rússia es rompé el contracte social que manté a les societats més o manco unides. S'entrà en una dinàmica de tots contra tots. Tothom robava a tothom. L'Estat robava a les províncies, les províncies (*oblasts*) robaven a les empreses amb impostos arbitraris, les empreses no pagaven als treballadors, aquests no feien feina, etc. I els oligarques mentrestant robaven a tort i a dret, enduent-se milions a fora del país. L'Estat natural hobbessià regnava hegemònic a la Rússia post-socialista.

Òbviament, Stiglitz veu que la culpa és en bona part dels mateixos russos. Ells foren els qui dugueren a terme la transició. Però les institucions internacionals no ajudaren a arreglar la situació, amb la pressió per a que s'adoptàs la teràpia de *shock*.

Però, com dèiem, aquesta perspectiva de Stiglitz ha estat molt criticada. En diversos articles, com en el de Treisman (2003), es veu com l'acusen de no comprendre el que passà a Rússia. És cert que a Rússia la corrupció es disparà, però Treisman ens diu que també a Xina la corrupció era gran, tot i que seguí una estratègia més gradual, que Stiglitz en el cas de Xina explícitament lloa. A més, segons Treisman, Stiglitz deia que hi havia una província a Rússia, Novgorod, on es robava a les empreses a través d'imposts arbitraris, però justament es diu que aquella província en concret era la manco corrupta. I així amb molts més detalls.

The chapter on Russia could have used a fact checker. The misstatements start in the Preface, where Stiglitz writes that he was in the White House in 1993 “as Russia began its transition from communism”. Actually, he arrived a little late: the communist regime had collapsed in 1991. He complains about Russia’s “high interest rates” in the early 1990s (pp.142-3). (We know he means 1992-3, since he is talking about the after-effects of price liberalization.) In fact, during this period, real interest rates were negative. He singles out Novgorod as an example of a regional government that extracts rents from businesses. In fact, Novgorod is known as one of the most business-friendly oblasts. [...] He blames privatization for letting the oligarchs strip assets. Actually, most of the future tycoons became oligarchs by stripping assets from companies before privatization, in cahoots with their state managers. [...] Companies that the oligarchs got through privatization are mostly doing well these days, with output and valuation expanding, not contracting. (Treisman, 2003: 118-119)

També pel que fa a Polònia l'acusen de tergiversar els fets (Dabrowski et al., 2001). Segons Stiglitz, Polònia seguí una transició gradual i li anà bé. Aviat pogué tornar a créixer. Però aquests crítics li recorden que en realitat Polònia seguí la teràpia de *shock*, i efectivament tornà a créixer amb rapidesa i aconseguí uns alts nivells de vida en poc temps.

El més probable és, efectivament, que aquí Stiglitz s'hagi passat de frenada i hagi volgut equiparar massa alegrament una determina estratègia de transició amb el fracàs més absolut i l'altra amb un èxit considerable. El dimoni és en els detalls, com se sol dir. I és precisament en els detalls on creim que Stiglitz a vegades s'equivoca quan parla de l'Est d'Europa. I és que al capdavall no és un profund coneixedor d'aquests països, ni molt manco. Però la seva ànsia per defensar la transició gradual, que ell veia, i creim que encertadament, com a més desitjable, juntament amb la seva voluntat d'atacar les institucions que defensaven la teràpia de *shock* i l'aplicació dels models neoclàssics, el dugueren a simplificar excessivament la realitat.

On no hi ha cap dubte que té raó és en la crítica a la pretensió de l'FMI de voler imposar un únic model de transició a tots els països que hi estaven immersos. Se seguí el motlle del model

neoclàssic en tots els casos, emfatitzant aspectes com les privatitzacions, les liberalitzacions, l'austeritat, les desregulacions o el control de la inflació, els cinc manaments, sense tenir en compte en cap cas les particularitats de cada país. La seva història, les seves institucions, les seves tradicions, etc., elements sempre importants i a tenir en compte a l'hora de dissenyar unes polítiques de tanta repercussió per a la vida de molta gent, no eren tengudes gens en compte. Els fonamentalistes de mercat que aleshores colonitzaven sobretot l'FMI no es fixaven més que en la importància de deixar treballar lliurement els mercats i controlar la inflació, ja que segons ells amb això bastava per aconseguir una bona transició i una economia pròspera.

6. L'ECONOMIA POLÍTICA DE LA GLOBALITZACIÓ

Arribam al que pot ser uns dels temes clau d'aquest treball. Un tema al que Stiglitz ha dedicat un gran nombre de pàgines i conferències, molt especialment després del seu pas pel Banc Mundial. Com hem repetit en diverses ocasions, el seu pas pel BM li va permetre veure de primera mà les coses que passaren en aquella turbulenta època i com es gestionaven. La seva curta estança en el BM coincidí amb fets de màxima importància, com la crisi d'Àsia del 97, que fou gestionada de manera pèssima per l'FMI, la qual cosa va provocar que aquesta s'agreués i s'escampàs per gairebé tot el món, des de Rússia fins a Sud-Amèrica.

Aquest motiu va provocar la seva crítica a les polítiques de l'FMI basades en el Consens de Washington o en el neoliberalisme. Aquestes crítiques varen fer que l'obligassin a dimitir, i retornàs a fer feina a l'acadèmia, en aquest cas a la prestigiosa universitat de Columbia, a Nova York. Però abans i després d'anar-se'n Stiglitz dedicà escrits i xerrades pujades de to tot criticant la gestió injusta i ineficient de les institucions globals envers la globalització. No tant la globalització en si, que Stiglitz no ataca⁵², sinó la manera com aquesta ha estat gestionada, com veurem tot seguit. Durant aquesta època es produí la primera gran radicalització del nostre autor. Es pot dir que, tot i el seu compromís de tota la vida envers la sort dels països subdesenvolupats i de la gent més pobra d'arreu, i tot i que li agrada dir que sempre ha estat d'esquerres, la veritat és que fins a finals dels 90 el seu discurs no era marcadament crític.

Però a partir d'aquest moment adoptarà un to prou crític. Al 2002, tres anys després de sortir del BM, i un any després de guanyar el Nobel, publicarà *Globalization and its discontents*. Un llibre curiós que destaca sobretot per la cruessa del seu missatge contra l'FMI. Va ser un autèntic èxit de vendes el llibre, gent de tot el món i de tota mena el llegí. No deixà indiferent a ningú. Els activistes antiglobalització en general el reberen positivament, la qual cosa és remarcable venint d'un economista que fins aleshores era del tot *mainstream*. El to dur contra el seu rival personal i polític, l'FMI, per força havia d'agradar als activistes antiglobalització.

Tot i que el cert és que en el llibre, a pesar del títol, es parla ben poc dels crítics de la globalització. Més aviat el llibre, és important emfatitzar-ho, és una diatriba contra l'FMI. En el llibre Stiglitz es preocupa per deixar ben clar que l'FMI és una institució perversa i mediocre⁵³, la

52 Tot el contrari. Stiglitz creu que la globalització pot ser positiva i pot ser una bona oportunitat per a molts països. El que ataca és la manera com la globalització ha estat gestionada per les grans institucions, no la globalització en si. "The problem is not with globalization, but with how it has been managed" (Stiglitz, 2002d: 214).

53 Arriba a dir que desprèn aires de neocolonialisme.

principal responsable del sofriment de milions de persones de països subdesenvolupats que viuen en la pobresa degut a la mala gestió global de l'FMI. Un FMI que en teoria s'ha d'encarregar de gestionar l'economia mundial per tal d'evitar que es produeixin grans crisis, però que en realitat és una institució dominada per les grans finances occidentals, que a través d'ella imposen a la resta del món aquelles mesures que interessin a Wall Street i a la gran banca europea.

[T]he International Monetary Fund (IMF) changed the mandate from Keynes' original conception. Keynes was one of the conceptual founders of the IMF. He believed, or at least hoped, that such an institution would contribute to global stability, not to global instability. What I am going to argue is that it had changed its mandate from focusing on global financial stability and to providing liquidity to countries facing economic downturns, in order to sustain their economies at as close to full employment as possible, to pursuing an agenda that reflected the special interests of the financial community, in its worst manifestation to becoming if not the bill collector of the advanced industrial countries, an institution at least to enhance the likelihood that the creditors will be repaid. (Stiglitz, 2002a: 13)

El fet que en el llibre es dibuixi un enemic clar i diàfan, al qual es responsabilitza de molts dels mals que l'economia estava patint aleshores, dóna una gran força persuasiva al seu contingut. Com ja hem defensat més amunt, i com també defensa Koechlin, en el seu article *Stiglitz and his discontent*, el dur missatge del llibre contra l'FMI s'ha d'entendre en part com una revenja personal contra els seus antics adversaris que l'obligaren a dimitir del BM. No hem de caure en l'error de voler veure tan sols el desig d'atacar la institució culpable de la pobresa de molts països, tot i que sens dubte Stiglitz es preocupa autènticament per la sort d'aquests països i per la seva gent. *Però creim que el llibre s'entén millor si considerem que Stiglitz l'aprofita per passar comptes pendents amb l'FMI i el Tresor nord-americà, els responsables de la seva sortida del Banc Mundial.* A favor d'aquesta conclusió hi ha el tipus de llenguatge que emprà Stiglitz, molt vehement, gairebé visceral. Un llenguatge manco equilibrat que el que es troba en la major part de la seva obra.

Further, *GID [Globalization and its discontents]* does not provide a careful, systematic discussion of globalization –its history, its tendencies, its multiple dimensions, its promise or its contradictions. It is neither a primer on globalization, nor a careful political economic critique of neo-liberal globalization. *GID* is, rather, an intelligent, persuasive polemic against the IMF, neo-liberalism and, to some extent, against Joseph Stiglitz's personal adversaries. (Koechlin, 2006: 261)

Una altra prova a favor de la nostra tesi és el fet que Stiglitz es preocupa per salvar, tot i que sovint amb penes i treballs, i amb més d'una contradicció, el govern Clinton i el mateix Banc Mundial. Diversos comentaristes han entès aquest fet com la prova d'una fidelitat o d'un agraïment

personal de Stiglitz cap el govern que el fitxà com a assessor econòmic i cap a la institució de la que fou vicepresident i economista cap.

Nosaltres hem d'estar d'acord amb aquesta afirmació. Sobretot pel que fa al govern d'EUA no hi ha discussió possible. EUA tenia una política econòmica exterior clara i coherent. Com el mateix Stiglitz reconeix, la política d'EUA a fora defensa una sèrie de poderosos interessos particulars. Es defensaven els interessos de les grans finances i les grans corporacions del país. “La política internacional de EEUU obedecia a toda una variedad de intereses especiales que veían la oportunidad de utilizar su cada vez mayor dominio global para obligar a otros países a abrir sus mercados a sus productos” (Stiglitz, 2003c: 281-2). Aquesta afirmació la trobam tot sovint en Stiglitz, però el nostre autor és incapaç de superar les seves contradiccions personals, motiu pel qual en el llibre *Globalization and its discontents* s'esforça penosament per salvar el govern Clinton. Quan no critica EUA per defensar els interessos de les seves grans corporacions, el que fa és salvar Clinton de les polítiques del Tresor d'EUA, a qui considera el departament governamental més conservador i més influït per Wall Street (recordem que el Secretari del Tresor durant l'època que Stiglitz treballà al BM era Larry Summers, el principal personatge que hi hagué darrera de la sortida de Stiglitz. A partir d'aquell moment serà el seu gran adversari), i de l'FMI. En aquestes ocasions argumenta que Clinton no estava ben informat de les polítiques que es defensaven a l'Est d'Àsia i a Sud-Amèrica. El Tresor i l'FMI no l'informaren de la possibilitat de polítiques alternatives, per la qual cosa el pobre Clinton no pogué fer res per canviar la situació. Ens sembla que és un argument massa ingenu. Hem d'estar d'acord amb diversos comentaristes, que diuen que el més probable és que Clinton defensàs unes polítiques econòmiques a l'exterior que no eren les mateixes que defensava a casa, seguint una sèrie d'interessos particulars amb molt de poder. Creim que és la conclusió més probable, i que la gratitud i la lleialtat de Stiglitz varen fer que en aquest llibre volgués salvar Clinton.

Però també volgué salvar el Banc Mundial. Ens diu que el BM tenia una ideologia molt manco fonamentalista de mercat que l'FMI, i que es trobava més pròxim als països subdesenvolupats amb els que treballava. L'FMI treballava normalment des de Washington, amb la qual cosa coneixia manco els països subdesenvolupats. A més, amb la llunyania sempre era més fàcil prendre segons quines mesures difícils. En canvi, segons ens diu, el Banc Mundial era més pròxim als països on s'establia. Treballadors del BM vivien o passaven llargs períodes de temps als països on feien feina, per la qual cosa els coneixien millor i eren més curosos a l'hora de prescriure

segons quines mesures (Stiglitz, 2002d; 2006).

Veim que Stiglitz ha de fer equilibris, doncs, per repartir les culpes entre els seus enemics personals, alhora que mira de salvar com bonament pot els seus amics. Queda clar que és amic dels seus amics, encara que en el pròxim capítol veurem que dedica tot un llibre, *Los felices 90*, a criticar precisament el govern Clinton. Però en critica més aviat aspectes relacionats amb llur política econòmica interior. En cap cas li dirigeix les mateixes crítiques despietades que a l'FMI pel que fa a la gestió de la globalització.

Tornant al seu llibre més famós, *Globalization and its discontents*, s'ha de dir que és el més conegut i el que s'ha venut millor. Però no és ni de bon tros el millor. Un altre llibre dedicat a la globalització com *Making globalizacion work* és marcadament millor. De fet, *Globalization and its discontents* no és res de l'altre món. Com altres comentaristes han argumentat, és un llibre que no aporta pràcticament res de nou. “Globalization and its Discontents is a limited and flawed book. There is, for starters, very little in GID that has not been argued more clearly and persuasively somewhere else. Other than Stiglitz’s many anecdotes, which are often enlightening and occasionally powerful, this book does not have much new to say” (Koechlin, 2006: 261). No fa una història de la globalització, no proposa grans canvis per millorar-la⁵⁴, no és tampoc un llibre sobre els moviments antiglobalització. Com hem dit, s'ha d'entendre com un llibre crític envers les principals institucions que han configurat la globalització, de les que aviat parlarem, però fins i tot en aquest aspecte hi ha altres llibres que ens poden explicar millor el funcionament i les motivacions d'institucions com l'FMI o l'OMC. Pel que fa al seu aspecte crític, molts autors d'esquerres han escrit abans que Stiglitz crítiques sobre la manera com s'ha gestionat la globalització. Com diu Basu (2003: 886), el que és destacable d'aquest llibre és que la crítica la dugui a terme un *insider*. Normalment els grans crítics, com un Noam Chomsky, es troben entre les files dels intel·lectuals dissidents. Però Stiglitz no era un intel·lectual dissident, sinó qualcú que es trobava entre les files dirigents, i amb un relatiu poder. Normalment aquest tipus de gent no duu a terme crítiques radicals, tenen massa a perdre. El fet que Stiglitz ho faci, juntament amb el llenguatge visceral, és segurament el més original i destacable del llibre.

GID is a flawed book, for sure. Parts of it are poorly argued and much of Stiglitz’s argument is unoriginal. But it is a forceful and important book that raises deep questions about the organization of the world capitalist system. GID’s conclusions are in fact quite radical, and these conclusions are all

54 Per trobar les propostes de canvi de Stiglitz de cara a millorar la globalització s'ha d'anar a *Making Globalization Work*, el seu gran llibre sobre el tema.

the more compelling because they are raised by the highly credentialed Joseph Stiglitz (Koechlin, 2006: 254)

I ben pensat no deixa de ser sorprenent que un *insider*, que, recorde-m'ho, ha estat guanyador d'un Nobel, és un dels economistes amb més prestigi i més ben pagats, ha treballat al govern Clinton i al BM, es dediqui a escriure amb tanta vehemència contra el poder global establert. No deixa de ser lloable que qualcú tan ben posicionat ho hagi fet. Que en part el llibre sigui una revenja personal, com hem defensat, no li lleva gaire mèrit, ja que abans d'escriure el llibre ja havia fet declaracions i articles en la mateixa línia. Segurament estam davant d'una persona amb uns sòlids principis i un marcat sentit de la justícia. Però també, com hem repetit, es tracta probablement d'una persona amb contradiccions personals. Crític amb el poder i amb les injustícies, però amb una gran ambició personal, gràcies a la qual ha conegut de ben a prop aquest poder mundial.

6.1 Les institucions globals

Per entendre la globalització és important entendre les grans institucions que hi ha darrera d'aquesta. De passada, així entendrem millor les crítiques de Stiglitz a com aquestes institucions han gestionat el sistema econòmic internacional. Les principals institucions que es dediquen a la governança econòmica global son l'FMI, el BM, l'OMC (abans GATT) i el mateix govern d'EUA, com a potència hegemònica, en especial el departament del Tresor.

Podem veure que de les quatre institucions que hem anomenat, tres d'elles es troben a Washington, la qual cosa ja diu molt sobre qui té el poder mundial. Només l'OMC no es troba a Washington, sinó a Ginebra, Suïssa. Començarem parlant de l'FMI, el gran dimoni del nostre autor, per ser una de les més importants, i a la que sens dubte dedica Stiglitz més pàgines.

L'FMI

L'FMI va ser una institució creada arran dels acords de Bretton Woods del 1944, tot just acabada la segona Guerra Mundial. En bona part va ser creada seguint les idees de Keynes, qui estava preocupat pels problemes de deflació, de falta de cooperació i de falta de demanda agregada que es produïren durant la dècada dels 30. Tot plegat, en bona part degut a les polítiques nacionalistes i egoistes dels països, va fer que hi hagués una gran crisi econòmica durant els anys 30, que acabà amb l'auge de forces d'extrema dreta, i amb el món immers en un caos total.

Keynes volia que els països cooperassin per evitar que es repetissin aquests problemes. El seu pla global era molt ambiciós, i només triomfà parcialment a l'hora de dur-lo a la pràctica. La

realpolitik no li permeté que posàs en pràctica tot el seu ambiciós pla. Ell volia una institució que s'encarregàs de l'estabilitat financera mundial. El seu pla inicial consistia en la creació d'una moneda global, que anomenà *bancor*, i un Banc Central mundial, que s'encarregaria de gestionar l'estabilitat i les situacions de crisi. Quan hi hagués una crisi de falta de demanda s'encarregaria d'estimular l'economia i de deixar doblers als països amb problemes. També volia assegurar unes balances comercials internacionals equilibrades, en què no hi hagués països amb grans dèficits comercials, ni, el que és l'altra cara de la moneda, països amb grans superàvits. Per aconseguir-ho, ell pensà en taxar els països amb superàvit comercial.

És en aquest context que s'ha d'entendre el naixement del Fons Monetari Internacional. S'encarregaria de gestionar l'economia mundial i d'evitar que es produïssin crisis. Si se'n produïa qualcuna intervendria prestant doblers al país amb problemes per evitar que anàs a més i que contagiàs altres països. Per fer-ho podria emetre una moneda internacional, que s'anomena SDR (*special drawing rights*). Els principals accionistes de l'FMI serien aquells països amb major poder econòmic després de la segona Guerra Mundial, amb EUA al capdavant com a principal accionista. És l'únic país amb poder de veto.

Tot i que l'FMI només reflexa parcialment les aspiracions de Keynes, la institució es corrompé notablement, a ulls de Stiglitz, durant els 80 i 90. En aquesta època, seguint la tendència global, la ideologia fonamentalista de mercat s'imposaria arreu, també a les institucions globals. Amb el desprestigi del keynesianisme i amb l'auge de polítics com Thatcher i Reagan, aquestes institucions també donarien un gir a la dreta. A partir d'aquests moments s'allunyaria encara més de la visió original de Keynes, el seu fundador intel·lectual, i abraçaria la idea que els Estats sempre s'equivoquen i els mercats són eficients. La qual cosa suposa caure en una ridícula contradicció. Si no creuen en les institucions públiques significa que no creuen en l'FMI, puix es tracta d'una institució pública.

Això es reflectiria en la greu crisi asiàtica del 97, en la que aquests països sofriren una gran fugida de capitals que els féu patir problemes de falta de demanda. No obstant, l'FMI s'equivocà i els imposà tot tipus de polítiques austeres, empitjorant així els seus problemes de falta de demanda. Els obligà a pujar els tipus d'interès, amb l'objectiu d'evitar una devaluació de les seves monedes. Unes mesures que són les contràries a les que adopta Occident quan té una crisi. En èpoques de crisi se solen baixar els tipus d'interès per estimular la inversió i se sol baixar la moneda per afavorir les exportacions. Però l'FMI obligà a l'Est d'Àsia a seguir aquestes polítiques. Com molts havien

previst, entre ells Stiglitz, aquestes mesures fallaren estrepitosament. En primer lloc perquè pujar els tipus d'interès en cap cas assegura que la moneda no es devaluï. I en segon lloc perquè aquestes mesures varen fer entrar en fallida a moltes empreses privades de la zona, que estaven molt endeutades, i la pujada dels tipus d'interès els suposà la sentència de mort, amb la repercussió negativa que això suposà per al país.

[O]ne of the central reasons for the failure of the IMF policies was that throughout the crisis in 1997/1998, the IMF employed an outdated economic model. [...] That model has three premises. The first premise was that it was important to prevent further deterioration in exchange rate, the second premise was that raising interest rates can do this, and the third was that the benefits of maintaining the exchange rate (i.e. through raising interest rate) outweigh the costs. (Stiglitz, 2002a: 15)

Les tres premisses del model neoclàssic de l'FMI que serviren de base per justificar les polítiques que imposà durant la crisi eren errònies. La devaluació temporal de les monedes podia ajudar a recuperar les seves economies, mitjançant un increment de les exportacions. Pujar els tipus d'interès en cap cas està demostrat que ajudi a mantenir el valor de la divisa, i en canvi fou perillós per a moltes empreses fortament endeutades de la zona.

Com era de preveure, aquestes mesures empitjoraren la situació d'aquests països. I no només això, sinó que l'agreujament de les seves recessions es contagià ben aviat a altres països. Si durant els 30 se seguiren polítiques d'empobriment del veí, al 97 Stiglitz ens diu que se seguiren polítiques d'empobrir-se a un mateix. En els 30 els països per sortir de les crisis seguiren polítiques proteccionistes. S'imposaren aranzels per dificultar les importacions. Això al 97 era tabú, ja que el lliure comerç havia esdevingut una religió. Però les recessions que provocà l'FMI tengueren un efecte semblant, ja que si un país s'empobreix importarà manco que abans. I en les polítiques d'empobrir el veí com a mínim limitant les importacions es volia afavorir l'economia nacional. Ara en canvi es limiten les importacions però no s'afavoreix l'economia nacional, per la qual cosa gairebé és pitjor la solució de l'FMI.

If we look at what happened in the financial crisis in East Asia, however, the IMF actually set forth conditions forcing countries to adopt more contractionary, rather than more expansionary, policies. To be sure, the countries did not engage in beggar-thy-neighbor policies. Rather, they followed what I call “beggar-thyself” policies that were even more detrimental. Both kinds of policies exacerbated the downward spiral within the region. But, unlike beggar-thy-neighbor policies, beggar-thyself policies did not even have the saving grace of benefiting the people of the country that engaged in them. These contractionary monetary and fiscal policies led countries to reduce their imports—other countries’ exports—just as they would have been reduced by the imposition of tariffs and quotas. The IMF was

doing exactly the opposite of what Keynes had intended. Keynes must have been turning over in his grave thinking about what he had done. (Stiglitz, 2003b: 113)

En definitiva, tenim que l'FMI imposà unes polítiques austeres als països de l'Est d'Àsia en crisi, la qual cosa suposava el contrari del que Keynes tenia en ment quan fundà l'FMI. Keynes es deu retòrcer a la tomba, com diu encertadament Stiglitz. Aquestes polítiques austeres feren empitjorar la situació de les seves economies, la qual cosa implicà que aquests països importassin manco, per tant la crisi es contagià a més països. Així, l'FMI, dissenyat originalment per fer front a les crisis i evitar que s'escampassin, amb les seves mesures aconseguí el que havia d'evitar.

De manera que el que era una crisi localitzada a diversos països de l'Est d'Àsia, com Malàisia, Singapur, Tailàndia, Indonèsia o Corea del Sud s'escampà a Rússia, que es començava a recuperar del desastre absolut en què havia quedat la seva economia després de la transició a base de teràpia de *shock*. La caiguda en la demanda de recursos naturals, la principal font de riquesa de Rússia, va fer que la seva malmesa economia entràs en crisi. Però també Sud-Amèrica, especialment Brasil i posteriorment Argentina, entraren en crisi de resultes de la desastrosa gestió de l'economia global. Fou una crisi que avui es veu amb llunyania, sobretot a Occident, però posà greument en entredit l'economia global. Els països subdesenvolupats ho passaren malament, i les lliçons que aprengueren durant aquells anys no l'oblidarien amb facilitat, com veurem. Tant és així que a molts llocs d'Àsia la crisi es coneix com l'"FMI". Des de llavors molts països tenen un autèntic pànic a recórrer a l'FMI, de forma totalment justificada.

Com es pot explicar tal desastre global? Quines raons dóna Stiglitz per explicar tals despropòsits? Com sempre les raons són complexes i diverses. Però considerem que Stiglitz aquí es mostra brillant, i dóna una sèrie d'explicacions dels fets que es poden considerar satisfactòries. Ja d'entrada, culpa l'FMI de contribuir a la crisi asiàtica. La regió havia crescut molt en els darrers anys, tant que es parlava d'un miracle. Havien crescut de forma molt destacable, motiu pel qual ningú s'esperava que es produís aquella crisi en la regió. Els seus fonamentals semblaven ben sòlids. Els economistes, aparentment tan brillants a l'hora d'explicar les coses una vegada ja han passat, foren incapaços de predir la crisi. És una característica de la professió.

En el cas de Stiglitz (2002d), ens diu que la causa principal de la crisi fou la gran fugida de capitals que es produí. Es produí un pànic financer, i el capital especulatiu que entrà a curt termini a la regió sortí escapat en massa. Els especuladors feren gala del seu habitual comportament de ramat. Però si això passà fou degut a què l'FMI amb anterioritat havia pressionat a aquests països per a que

obrissin els seus mercats de capitals. Quan ja la ideologia neoliberal havia colonitzat les grans institucions globals, aquestes, seguint les ordres de Wall Street, havien predicat les suposades bondats de la liberalització de les finances per tot el món. Segons la narrativa que es defensava, la liberalització dels mercats financers havia de facilitar el finançament de les inversions que aquests països haguessin de dur a terme, i havia de resultar en una major eficiència en l'assignació de recursos. En la realitat, emperò, suposà una major especulació i una major inestabilitat, fins que es produí la crisi i el capital en massa fugí embogit.

Stiglitz remarca una vegada i una altra el gran error que suposà la liberalització dels mercats de capitals. Per molt que diguessin els seus defensors, la seva obertura provoca major inestabilitat i majors riscos. No oblidem que a Occident només s'obriren a partir de la dècada dels 70, després de la fi de Bretton Woods. En canvi, s'obligà aquests països amb uns mercats financers poc desenvolupats a fer el mateix, quan l'evidència empírica no ho recomanava. “[F]inancial economic crises have become deeper and more frequent over the past 25 years. There is now a widening agreement that capital market liberalization has played a critical role in this phenomenon, the increased frequency and depth of crisis” (Stiglitz, 2002a: 14).

Els països de la regió que se salvaren de la crisi, la Xina i la Índia, foren curiosament països que no cediren a les pressions fonamentalistes de l'FMI, i no obriren els seus mercats de capitals als moviments especulatius a curt termini. Sí en canvi que els obriren per a les inversions a llarg termini. Sens dubte aquest fet contribuí a salvaguardar-los de la crisi, i contribuí al seu creixement. Stiglitz és clar en aquest sentit, com també ho són Krugman i Rodrik (2011), a l'hora d'alertar-nos dels perills de l'obertura dels mercats financers als moviments de capitals a curt termini, per la gran inestabilitat i els riscos que provoca.

Clar que també tenim tota una sèrie de defensors de la liberalització a ultrança. Segons aquests creients, com Guillermo de la Dehesa (2007), la liberalització de les finances havia de dur a més inversions en els països que la duguessin a terme, així com a una millor assignació de recursos i com a resultat a un major creixement. Res més lluny de la realitat.

¿I com explica Stiglitz que l'FMI, que en teoria ha de mirar per l'estabilitat de l'economia mundial, recomanàs amb tant d'èmfasi mesures perilloses com la liberalització financera i l'austeritat? Hem d'agrair a Stiglitz la claredat en aquest aspecte. Si bé en altres temes pot ser ambigu o contradictori, pel que fa a les polítiques que l'FMI imposà és del tot clar. En poques paraules, Stiglitz el que ens diu és que l'FMI ha estat capturat pel sector financer occidental.

Entenent això es poden comprendre les polítiques que ha imposat l'FMI on ha pogut. Per començar, ja en la ideologia neoliberal de l'FMI es veu la influència de Wall Street. El neoliberalisme és la ideologia majoritària de WS, degut a què és la que s'adiu més amb els seus interessos.

A banda d'això, el fet que imposàs la liberalització dels mercats financers pertot on pogué és una altra prova de la influència de les altes finances occidentals. Aquesta mesura era molt perillosa per als països subdesenvolupats i també per tot on s'aplicà. Però en canvi era molt beneficiosa per a Wall Street, que així veia com podia fer suculents negocis en nous mercats que abans li eren vedats. I per acabar, les polítiques d'austeritat també s'han d'entendre per la influència de les altes finances. A aquestes les interessa una moneda forta i molt en especial que els països deutors els tornin els préstecs. Per això l'FMI mirà d'evitar com fos la devaluació de les monedes d'Àsia i de Rússia, pujant els tipus d'interès fins a nivells estratosfèrics si era necessari. Tot i que, com hem dit, aquesta mesura fracassà estrepitosament (Stiglitz, 2002d).

També en aquest sentit s'han d'entendre els famosos rescats de l'FMI. Són doblers que l'FMI deixa als països amb problemes amb l'objectiu principal que els grans bancs occidentals puguin recuperar les inversions. Unes inversions que perillen i que llavors són pagades amb doblers públics. Això fa que es caigui en el *risc moral*, en què una part no fa tot el que pot per evitar un risc degut a què té una assegurança implícita que el cobreix. Així, els grans bancs sempre guanyen, tant si surt cara com si surt creu.

Però a banda de la influència perniciosa de la ideologia i dels interessos damunt l'FMI, Stiglitz veu una tercera causa que explica les accions desencertades de la institució: el fet que estigui repleta d'economistes mediocres provinents d'universitats prestigioses (Chang, 2002: 83). Són economistes poc preparats i capacitats, però amb contactes i amb la ideologia correcta, la qual cosa els facilita les coses a l'hora de col·locar-se en l'FMI. Amb el perjudici posterior, com és obvi, de l'economia mundial.

No obstant, en els darrers anys Stiglitz considera que l'FMI ha canviat lleugerament. Al manco quan hi havia Strauss-Kahn a la direcció i també arran de la crisi del 2008 Stiglitz troba que l'FMI ha après parcialment dels seus errors, i ha adoptat una postura més keynesiana, és a dir, més en acord amb la seva missió original. Si bé encara troba que a certs països africans els segueix demanant massa austeritat, és com a mínim un avanç respecte el que va ser l'FMI durant els 80 i 90. I nosaltres podem afegir que Stiglitz en bona part és responsable d'aquest petit canvi. Les seves crítiques, així com les seves contribucions més teòriques, han influït més del que pot semblar a

l'FMI. Tot i les grans polèmiques, el seu missatge ha pogut penetrar parcialment en la institució, i amb Strauss-Kahn i amb la crisi del 2008 adoptà un enfocament més keynesià, segons el nostre autor. Clar que la seva actuació amb Grècia arran de llur crisi deixa bastant que desitjar en aquest sentit.

La reforma de l'FMI

A banda de la crítica que dirigeix Stiglitz a l'FMI, el nostre autor també proposa una sèrie de canvis que serien desitjables per fer que la institució torni a treballar en favor de l'estabilitat econòmica global. Proposa principalment dos canvis. El primer, consistent en què a l'FMI hi hagi una major representació d'alts càrrecs dels països membres. A dia d'avui l'FMI està controlat sobretot pels ministres de finances i pels governadors dels bancs centrals dels països membres. Stiglitz veu, correctament, que això és un problema, ja que la visió d'aquesta gent és diferent a la visió i als interessos de la majoria de la ciutadania que teòricament representen. És gent provinent de les altes finances, per la qual cosa vulguin o no tenen una manera de veure el món més elitista, per dir-ho de qualque manera.

[T]he underlying problem lies in the IMF's governance structure, which gives finance ministers and central bankers all the seats at the table, and which allows for much of their business to be conducted in a nontransparent way.[...] [W]e cannot entrust reform of the global financial architecture to those who created it in the first place. Reforms must be based on more democratic principles. The voices of all those affected must be heard and must be heard clearly. This is the challenge to us and to our political leaders. (Stiglitz, 2003b: 134)

Stiglitz insisteix que l'FMI reflecteix desproporcionadament els interessos dels financers: 'It is the finance ministers and central bank governors who sit around the table at the IMF making decisions. Even when they stretch . . . they see the world through particular, inevitably more parochial perspectives.' And, he continues, 'bankers . . . are well represented. . . . The consequences for policy have been predictable: bailout packages which pay more attention to getting creditors repaid than to maintaining the economy at full employment' (p. 225). But more than this, Stiglitz argues that 'pursuing the interests of the financial community' is part of the IMF's de facto 'mandate' (pp. 206– 207). The IMF's primary goal is not economic growth, development, the alleviation of poverty, or full employment, but rather the repayment of debt. (Koechlin, 2006: 259)

A més, sovint representen massa estretament una sèrie d'interessos financers particulars. Per aquests motius Stiglitz proposa que dins l'FMI s'escollin més veus. No explicita exactament quins alts càrrecs hi haurien de ser presents, però creu que si hi fossin presents l'FMI es preocuparia més

per la sort de la majoria de la població i no només per les finances. És una proposta difícil de valorar, per vàries raons. No deixa clar quines veus s'haurien d'escoltar, ni per quin motiu els alts dirigents estarien disposats a donar entrada a aquestes veus, després de tants anys d'escoltar només els alts dirigents financers.

L'altra proposta que fa Stiglitz per millorar l'FMI seria amb tota seguretat més efectiva, però és també més utòpica. Proposa canviar la governança de la institució per donar entrada als països subdesenvolupats, que avui estan infrarepresentats. L'FMI fou fundat al 1944. La manera com es repartí el pes de la governança entre els distints països membres representa la relació de forces i el poder econòmic internacional d'aquella època. Però en ple segle XXI moltes coses han canviat des de llavors. Països com Xina i altres nacions asiàtiques tenen una importància molt superior a la que tenien abans, per la qual cosa Stiglitz té raó en defensar que aquests països haurien de tenir més poder dins la institució. Aquest canvi en la governança té present que no serà fàcil. Però considera que seria del tot desitjable. Si haguessin tengut més veu considera que no se'ls hi haguessin aplicat les mesures que se'ls hi aplicà durant la crisi del 97. “My discussion reinforces one of the basic conclusions in political economy – the importance of democratic accountability. This is probably the most important lesson to emerge from the crisis. If those affected by the policies had a stronger voice in the policies, different policies would have been pursued” (Stiglitz, 2002a: 30).

¿Però per què haurien de reformar els països que avui tenen el poder a l'FMI la institució de manera que amollassin poder en favor d'uns altres països, que sovint, com és el cas sobretot de la Xina, és una amenaça per al seu domini global? Stiglitz aquí cau en les contradiccions de les que venim parlant al llarg del treball. Tant en la reforma de la governança de l'FMI com en la seva proposta de deixar escoltar més veus en representació dels països a banda dels alts càrrecs financers, cau sovint en un pensament il·lusori ben intencionat. Sovint vol pensar que les consideracions de justícia i d'egoisme il·lustrat han de ser suficients per a que els països poderosos amollin un cert poder en benefici d'altres nacions. Esperar això és del tot il·lús. Com ens comunicà Bernat Riutort en una tutoria, aquest pensament voluntarista és típic de liberals ben intencionats però una mica il·lusos.

Ho veim també en altres aspectes de la seva proposta de reforma de les institucions globals. Altres coses que critica Stiglitz radicalment és el fet que l'FMI es basi més en la ideologia fonamentalista de mercat que en la ciència econòmica. Stiglitz entén que els darrers avanços fets en la ciència econòmica, i aquí el nostre autor es refereix principalment a les seves aportacions (quan

Stiglitz parla, sempre positivament, dels darrers avanços en ciència econòmica es refereix a les seves contribucions), ensenyen sense cap dubte que els mercats sovint fallen, per la qual cosa l'Estat és necessari, com ja hem vist anteriorment. Motiu pel qual no pot entendre per què les institucions globals segueixen defensant la ideologia fonamentalista de mercat. Veu aquest fet com una anormalitat menyspreable que ha de ser solucionada tan aviat com sigui possible⁵⁵. El següent fragment de text il·lustra a la perfecció el tipus de pensament voluntarista tan ben intencionat com poc realista en el que cau quan proposa reformar l'FMI.

The IMF should change from pressuring countries into liberalizing their capital markets into working with countries on how to design interventions in the capital markets which stabilize capital flows, or even better, ensure that they move counter-cyclically. It should be working harder to address the underlying failures in capital markets, devising ways by which more of the risk of interest-rate and exchange-rate fluctuations can be shifted to developed countries and international financial institutions. And, in the future, it should rely more on evidence and less on ideology in developing its policy agenda. (Stiglitz, 2004a: 65)

En favor de Stiglitz s'ha de dir que sovint també té moments de lucidesa en què veu que les seves dues propostes aquí presentades són ben difícils d'aplicar políticament. També veu que darrera de la ideologia neoliberal de l'FMI hi ha uns interessos molt particulars, més que científics descarrilats. En aquests moments de lucidesa ens diu que el més positiu seria efectivament reformar la institució en el sentit que ha defensat. Però com que per ara és prou difícil que es duguin a terme aquests canvis tan desitjables, aleshores una primera passa no tan difícil políticament i que asseguraria un millor funcionament de l'FMI seria una major transparència. Ja hem parlat de la importància que dóna Stiglitz a la transparència. Troba, encertadament, que l'FMI és una institució massa poc transparent. Una major transparència faria que es poguessin dur al debat públic algunes qüestions que ara no s'hi duen. Creu que, per exemple, si les mesures per sortir de la crisi asiàtica s'haguessin fet públiques amb anterioritat, el debat en torn a elles hagués evitat que s'haguessin aplicat, o com a mínim les hagués suavitzat.

Una altra mesura que troba desitjable i que és factible de dur a terme és el fet que l'FMI hagi

55 Aquesta és una de les coses que Stiglitz no pot entendre. Com a home ben intencionat i intel·ligent que una institució tan important com l'FMI es basi més en una ideologia com la neoliberal que en les darreres contribucions de la ciència és quelcom que el treu de polleguera. Com també coses com que la política d'EUA enlloc de corregir la desigualtat que creen els mercats l'accentuï, com hem indicat abans. Més endavant veurem més coses que no pot entendre. Que EUA defensi unes coses a l'exterior i unes altres a l'interior del país és una altra cosa que no pot entendre, com també la diferència notable entre la retòrica i la realitat a l'hora de dissenyar la política comercial internacional. O que els interessos estiguin tan clarament per sobre de la justícia. Una dosi de realisme no li aniria malament.

de retre comptes dels resultats de les seves mesures davant d'una institució que les examini. Com abans, es fa difícil jutjar aquesta proposta, puix no deixa clar quin tipus d'institució seria aquesta davant la qual l'FMI hauria de ser examinada. Si és una institució global dominada per les mateixes potències, aleshores no es veu per què aquesta institució ha de poder controlar efectivament l'FMI. I si és una institució en la que els països subdesenvolupats estan més representats, aleshores tornam a caure en l'idealisme polític ben intencionat del que ja hem parlat⁵⁶. Sigui com sigui, Stiglitz no deixa clar quin tipus d'institució hauria de dur a terme aquesta tasca.

El Banc Mundial

El Banc Mundial és una altra de les institucions globals que s'han encarregat de gestionar la globalització econòmica. Tot i que en aquest sentit ha estat manco important que l'FMI, la seva institució germana. Curiosament, Stiglitz en parla manco que de l'FMI, tot i que la deu conèixer molt millor. Ja hem vist que Stiglitz no oblida el seu pas pel BM i sempre parlarà de la institució amb un respecte superior al que mostra envers l'FMI.

El BM fou també fundat al 1944, amb les ferides encara obertes de les dues guerres mundials, arran dels acords de Bretton Woods. Inicialment el seu objectiu era ajudar en la reconstrucció d'una Europa devastada pel conflicte bèl·lic. Històricament la seva funció ha estat la de contribuir al desenvolupament dels països pobres. Si l'FMI s'havia d'encarregar especialment de la gestió de les crisis, el BM s'havia d'encarregar de la gestió del desenvolupament i de l'eradicació de la pobresa. El seus projectes sempre han estat també fortament polèmics. Els crítics de la globalització l'han criticat fortament. Alguns han dit que molts dels seus projectes en països subdesenvolupats, com a la Índia, afavorien massa els interessos particulars de les classes altes dels països on treballava, en detriment sovint dels sectors més pobres. Així i tot, es pot dir que ha estat manco criticat que l'FMI.

Igual que l'FMI, als 80 i 90 fou colonitzat pels nous fonamentalistes de mercat. Després de les victòries de gent com Thatcher i Reagan, aquests col·locaren la seva gent de confiança en els principals llocs de poder. Amb anterioritat, havia defensat un enfocament més keynesià. Però després dels 80 i 90 virà cap a la dreta. Quan fitxà a Stiglitz com a vicepresident i economista cap ho féu per adoptar un enfocament del desenvolupament que reflectís els darrers avanços en la

⁵⁶ Com a exemple de realisme polític, després de la crisi del 97 i del desastre que suposà, Japó intentà crear una espècie de Fons Monetari Asiàtic, per gestionar millor les crisis de la regió. Però l'FMI, la institució que oficialment defensa a ultrança les bondats de la competència, ho vetà. Volia el monopoli. També EUA es mostrà contrari a la proposta japonesa. No cal dir que Stiglitz es mostrà molt crític amb l'actitud de l'FMI i EUA aquí.

matèria, realitzats en gran part per Stiglitz, i que consistien en incorporar aspectes que van més enllà del creixement econòmic. Coses de les que ja hem parlat en el seu lloc, com ara la importància de l'educació, del coneixement o de la democràcia, que Stiglitz accentuà. El BM volgué incorporar aquesta nova visió fixant Stiglitz. I inclús després de la seva sortida, el Banc seguí influït pel discurs stiglitzia (Fine & Van Waeyenberge, 2006: 147).

Amb tot, en els darrers anys sembla que el BM es torna a allunyar una mica del fonamentalisme de mercat que havia defensat amb anterioritat. La idea simplista i equivocada que l'Estat havia de deixar d'immiscir-se en els afers econòmics, i que els mercats per si mateixos durien a la màxima eficiència, ha estat parcialment deixada de banda en favor d'un enfocament no tan simplista. No són d'estranyar aquests canvis. Les crisis devastadores de les darreres dècades, en bona part causades per aquesta ideologia fonamentalista, han fet que darrerament, per primera vegada en bastants anys, s'hagi posat en dubte l'hegemonia del neoliberalisme. Les crisis han fet massa mal en aquest sentit, i en aquests moments tota la política mundial, inclosa la dreta, sembla que s'allunya, al manco retòricament, del discurs neoliberal. Les victòries del Brexit i de Trump es poden interpretar com una expressió més del malestar enfront del neoliberalisme i la globalització neoliberal, que ha prioritzat massa els grans interessos corporatius mentre deixava de banda la major part de la ciutadania. Si aquesta crisi suposarà un canvi substancial en les polítiques nacionals i en la globalització és encara massa prest per afirmar-ho. Ara bé, que es deixi de banda el neoliberalisme no significa que s'adoptin mesures més racionals. Si l'alternativa és el retorn al nacionalisme econòmic, l'aïllacionisme i els enfrontaments comercials entre països, coses que a hores d'ara són una possibilitat a tenir en compte, aleshores donarem una perillosa passa enrere.

Stiglitz sovint s'ha queixat que l'FMI s'immiscia en els afers propis del BM. És mal de dir si és la característica opinió corporativa de qualcú que interpreta les coses des del punt de vista de l'organització per a la que treballa, o si realment l'FMI ha adoptat algunes de les tasques pròpies del BM. Sigui com sigui, Stiglitz defensa que l'FMI s'hauria de limitar a la seva tasca original de gestionar les crisis i garantir l'estabilitat internacional, mentre que el BM s'hauria d'encarregar del que té a veure amb el desenvolupament i l'eradicació de la pobresa.

L'OMC i els acords comercials

La tercera institució global de la que parlarem és l'Organització Mundial del Comerç. Stiglitz ens diu que té manco poder que el BM o l'FMI, però és de suposar que Rodrik (2011) no hi està d'acord,

ja que ens diu que si bé el GATT, la seva institució precursora, no tenia tant de poder, ara l'OMC gaudeix de quotes de poder importants. Segons ens diu, és l'única organització internacional que ha fet canviar unes lleis a EUA. Les seves normes, segons ell, és mal de fer passar-les per alt, com passava amb facilitat amb el GATT.

Si l'FMI representa els grans interessos financers d'occident, l'OMC representaria, segons Stiglitz (2006), els grans interessos comercials. Com en relació a l'FMI, el nostre autor lamenta que dins l'organització només s'escolti quasi amb exclusivitat els ministres de comerç dels països membres. Això fa que la seva visió sigui més estreta i representi amb més facilitat aquests interessos particulars que no els interessos generals. No és estrany, doncs, que així com l'FMI defensa per sobre de tot la liberalització de les finances, l'OMC defensi la liberalització del comerç.

Segons els seus defensors, la liberalització del comerç és positiva per a tots els països. No obstant, aquí Stiglitz és bastant més escèptic, com amb tot el que té a veure amb la capacitat dels mercats per dur a l'eficiència general. Stiglitz remarca sovint que el lliure comerç pot ser en general beneficiós, però sempre hi pot haver països i sobretot grups socials en els diferents països que hi surten perdent. En aquest aspecte es troba pròxim a Rodrik, que en el seu llibre *The Globalization Paradox* afirma que quan els aranzels ja són baixos aleshores els beneficis socials d'una major liberalització del comerç són petits i concentrats en pocs sectors.

A més, els acords de lliure comerç que es negocien no són tant per garantir un sistema de lliure comerç, com per assegurar un conjunt de regles comercials que beneficien molt especialment una sèrie d'interessos particulars. Stiglitz ha destacat per ser un gran crític dels acords comercials que s'han vengut negociant en els darrers anys. És crític sobretot amb la Ronda d'Uruguai, que posà els interessos de les grans corporacions occidentals per damunt de tot, i que dugué a una sèrie de manifestacions globals, entre elles la de Seattle al 1999. En aquesta ronda de negociacions multilaterals es liberalitzà el que convenia a Occident, mentre que les indústries en què els països subdesenvolupats tenien l'avantatge comparatiu se seguiren protegint. “The Western countries pushed trade liberalization for products that they exported, but at the same time continued to protect those sectors in which competition from developing countries might have threatened their economies” (Koechlin, 2006: 259). Foren uns acords molt asimètrics i injusts per als països subdesenvolupats. No és estrany doncs les grans manifestacions que se succeïren en els anys posteriors a la firma dels acords, que fou al 93 (Stiglitz, 2002d; 2006).

Precisament, un dels resultats dels acords comercials que es firmaren al 1993 fou que el

GATT, el *General Agreement on Tariffs and Trade*, fundat amb els acords de Bretton Woods, es transformà en l'OMC. La nova organització tendria més poders per obligar al compliment de les seves normes. Abans amb el GATT era senzill no deixar importar adduint tota una sèrie d'arguments banals com ara el *dumping*, el més utilitzat, consistent en afirmar que algunes empreses estrangeres venien a un preu inferior al cost de producció. Però per què qualcú voldria vendre perdent? La veritat és que era un argument que s'emprava sovint per impedir les importacions i protegir la indústria local. Però amb l'OMC això ja seria més difícil de fer, segons Rodrik (2011).

També arran dels acords de la Ronda d'Urugui s'enfortiren els drets de propietat intel·lectual, un altre aspecte polèmic que Stiglitz criticà. La veritat és que no es va fer per incentivar la innovació i el coneixement, com argumenten els seus defensors, sinó per assegurar una sèrie de rendes que afavoririen molt a les grans farmacèutiques occidentals, en detriment de molts pobres del tercer món, que no poden tenir accés als preus de mercat dels medicaments. De fet, no està gens clar que aquests drets de propietat incentivin la innovació i la recerca. Una certa protecció els pot incentivar, però també encareix l'accés global al coneixement, dificultant així el seus ús, difusió i millora. "Por eficiencia económica, el saber debería estar más disponible, mientras que la normativa de propiedad intelectual tiende a restringir el acceso a él" (Stiglitz, 2006: 149).

Veim, doncs, la gran asimetria d'aquests acords comercials, en què Occident és el gran beneficiat. Per tant, *no es pot parlar de lliure comerç ni de comerç just, com sovint es fa per salvar les aparences, sinó d'un règim de comerç controlat en benefici d'uns interessos molt concrets*. Tant és així que els aranzels que els països desenvolupats tenen envers els subdesenvolupats són superiors als que tenen envers altres països desenvolupats. Tot això els costa a aquests països més del que Occident els destina en ajudes al desenvolupament (Stiglitz, 2005).

En principi, la ronda de Doha, que s'inicià al 2001, havia de permetre que es firmassin una sèrie d'acords que, a la fi, beneficiarien els països subdesenvolupats. La ronda d'Urugui liberalitzà els productes i serveis de tecnologia avançada, enfortí els drets de propietat intel·lectual, i accentuà la liberalització de les finances, aspectes tots ells que afavorien Occident. Però la indústria agropecuària o la tèxtil, en què els països subdesenvolupats tenen l'avantatge comparatiu no foren liberalitzats. Ans tot el contrari, Occident protegeix aquests sectors, i destina grans sumes a subvencionar la seva agricultura, en perjudici clar de l'agricultura del tercer món, que no pot competir davant uns preus subvencionats. Tampoc es liberalitzà la lliure circulació de treballadors, ja que no interessava a Occident. La qual cosa, ens diu Stiglitz (2006), hagués contribuït al

creixement mundial més que la liberalització financera o l'enfortiment dels drets de propietat intel·lectual, i hagués estat particularment beneficiós per al tercer món. En canvi, sí que es liberalitzà en major grau la lliure circulació de treballadors qualificats, que era el que volia Occident.

La ronda de Doha suposadament havia de liberalitzar l'agricultura i la indústria tèxtil. Res més lluny de la realitat. Al final aquesta ronda, que començà al 2001, no s'ha conclòs mai, ni s'ha firmat cap acord rellevant que aprofundesqui en aquest sentit. Tampoc s'espera que s'acabi arribant a cap acord a hores d'ara.

Una cosa semblant es pot dir dels acords comercials com el TTIP o el TPP. Són acords que es negocien en secret per part d'alts funcionaris dels països implicats. El més probable és que finalment no s'acabin aplicant. La victòria de Trump i els darrers esdeveniments dificultaran la firma final, però tot estava preparat per a la seva entrada en vigència. El TTIP era l'acord comercial entre EUA i la UE. Donat que els aranzels entre ambdues regions ja són molt petits, els acords s'encaminen més a la reducció de les regulacions que han de complir les multinacionals. Les regulacions financeres, comercials, ambientals o laborals són l'objectiu. Aquestes regulacions són importants per protegir l'economia, el medi ambient i els treballadors, però a les multinacionals els interessa més no complir-les.

When agreements like the TPP govern international trade — when every country has agreed to similarly minimal regulations — multinational corporations can return to the practices that were common before the Clean Air and Clean Water Acts became law (in 1970 and 1972, respectively) and before the latest financial crisis hit. Corporations everywhere may well agree that getting rid of regulations would be good for corporate profits. [...] But there would be some big losers — namely, the rest of us. (Stiglitz, 2014: online)

Per tant, Stiglitz conclou, de manera totalment lògica i coherent, que el que està en joc aquí és la disputa entre capital i treball, la vella disputa de les classes socials. Clar que Stiglitz no empra exactament aquests termes normalment. S'estima més parlar de la disputa entre el gran capital o les grans empreses i la resta de la ciutadania. No deixa de ser correcta fer-ho en aquests termes, però creim que el seu discurs guanyaria en precisió si s'atrevís a donar la passa definitiva i parlàs amb més comoditat de lluita entre classes socials. Però, inclús en els darrers escrits, empra un llenguatge manco polèmic, encara que al capdavant el que ens diu és això, i es pot interpretar en aquest sentit.

Per tant, el problema dels acords comercials no és tant un problema de disputes entre els interessos d'Occident i els interessos del tercer món, com a vegades s'ha cregut, encara que sens

dubte existeix una tal disputa. Es tracta més aviat de la clàssica disputa entre els interessos del capital i els interessos de la resta de la ciutadania, per dir-ho en els seus termes. Ja que sovint les grans empreses d'Àsia també en surten beneficiades dels acords comercials, si bé no tant com les occidentals.

Pel que fa al TPP, l'acord comercial entre EUA i diversos països del continent americà i de l'Est d'Àsia, amb excepció de Xina, es pot dir quelcom semblant. Els aranzels entre aquests països no són tampoc a dia d'avui gaire elevats, per la qual cosa l'objectiu dels acords és reduir les regulacions. Això és precisament el que interessa a les grans firmes. Encara que, com hem suggerit, amb Trump al poder és possible que ni el TPP ni el TTIP no s'acabin aplicant, o que com a mínim es rebaixin, si ens hem de creure la retòrica ambigua del nou president nord-americà.

Amb anterioritat, les crítiques de Stiglitz tampoc salvaren el NAFTA, l'acord de lliure comerç entre Mèxic, EUA i Canadà. Alguns li han recriminat a Stiglitz que l'acord s'aprovà mentre ell treballava al govern de Clinton. I és cert. Segurament també és veritat que Stiglitz no féu gran cosa per evitar l'acord en els termes en què es firmà⁵⁷, però en la seva defensa hem de tenir en compte que en la seva posició ben poc podia fer per evitar la seva entrada en vigència. No s'ha d'exagerar el poder que podia tenir en el govern.

I ben aviat el nostre autor publicà articles de premsa en què es mostrava crític amb les repercussions que l'acord tengué per a Mèxic. És habitual, com estam veient, aquest posar-se en la pell dels països manco desenvolupats. Ens diu que en el cas del NAFTA era previsible que tengués unes repercussions no gaire notables per a EUA i Canadà, però se suposava que Mèxic creixeria i elevaria els seus sous després de l'acord. Però no fou així, ans el contrari, Mèxic cresqué manco del previst. “[W]hile the hope was that Nafta would reduce income disparities between the United States and its southern neighbor, in fact they have grown” (Stiglitz, 2004b: online). “In the long run, while particular special interest groups may benefit from such an unfair trade treaty, America's national interests in having stable and prosperous neighbors are not well served. Already, the manner in which the United States is bullying the weaker countries of Central and South America into accepting its terms is generating enormous resentment” (Stiglitz, 2004b: online).

57 Inclús en alguns llocs, tornant a caure en contradiccions, lloa a Clinton per haver firmat l'acord, fet que interpreta com un senyal de multilateralisme i de cooperació internacional per part dels Demòcrates, que els allunya dels Republicans.

6.2 Entendre la globalització

Per definir la globalització Rodrik (2011) posa l'èmfasi en el fet que a dia d'avui els costos per dur a terme tot tipus de transaccions a nivell mundial han baixat notablement. Stiglitz no empra tan sovint com fa Rodrik el concepte de costos de transacció. Però el que ens ve a dir és quelcom semblant. Segons el nostre autor, les noves tecnologies han permès reduir els costos de transport i de comunicació, juntament amb l'eliminació de les barres polítiques que dificultaven les transaccions mercantils. En les seves paraules, la globalització,

Fundamentally, it is the closer integration of the countries and peoples of the world which has been brought by the enormous reduction of costs of transportation and communication, and the breaking down of artificial barriers to the flows of goods, services, capitals, knowledge, and (to a lesser extent) people across borders. [It is] accompanied by the creation of new institutions that have joined with existing ones to work across borders. (Stiglitz, 2002d: 9)

Veim que remarca la importància de les noves tecnologies, que han permès una més eficient connectivitat global, però també la liberalització duita a terme pels Estats que ha permès una major circulació pel que fa a béns, capitals, serveis, i en menor mesura treballadors entre països. Com ja hem discutit, la lliure circulació global de persones s'ha restringit expressament en un grau superior al que s'ha fet amb la circulació de béns, serveis o capitals. Això no interessava tant. En la seva definició veim que també posa l'èmfasi en les institucions creades per gestionar la globalització, institucions de les que Stiglitz sovint parla, com ja hem explicat.

En definitiva, tant la definició de Stiglitz com la de Rodrik són semblants. Com també ho és la de Guillermo de la Dehesa, qui ens diu que la globalització és un procés dinàmic d'integració mundial dels mercats de treball, béns, serveis, tecnologia i capitals. Les multinacionals, segons ell, són el principal agent del procés. Els factors determinants de la globalització són les noves tecnologies i la liberalització de béns, capitals i serveis. També remarca que el mercat laboral és el manco integrat globalment, la importància de les institucions globals, i que actualment estam immersos en la segona globalització (De La Dehesa, 2007: Capítol I).

Són tres definicions molt semblants. La qual cosa és més sorprenent si tenim en compte la diferència entre l'enfocament de Dehesa, molt favorable a la liberalització global i molt optimista de cara al futur d'aquesta⁵⁸, amb el de Stiglitz i Rodrik, molt més cauts i escèptics pel que fa a les bondats de la globalització tal com s'ha duit a terme.

58 No obstant, si es consulten els escrits de Dehesa posteriors a la Gran Recessió es veurà que hi ha notables diferències en el tractament d'aquestes qüestions. Veure per exemple *Once fallos de mercado y de estado en la crisis financiera*.

És obligatori en parlar de la globalització en la que estam actualment immersos dir qualche cosa sobre la gran quantitat de crisis que han afectat el món des de la dècada dels 70, en bona part degut a la major inestabilitat financera que ha caracteritzat el sistema internacional post-Bretton Woods. Se sol considerar la globalització actual com la segona globalització, que començaria al 1944, després del final de la segona Guerra Mundial i amb l'establiment de Bretton Woods, fins als nostres dies. La primera globalització fou la que es produí entre la dècada dels 70 del segle XIX i el 1914, quan començà la primera Guerra Mundial. A continuació farem un breu repàs històric, imprescindible per entendre com hem arribat fins aquí. Llavors parlarem de les crisis que han estat la nota predominant de les darreres dècades.

La història

La primera globalització es caracteritzà per l'hegemonia britànica, i per un sistema financer internacional basat en el patró or. Hi havia llibertat comercial i financera. No és aquest el lloc per analitzar el sistema, però convé com a mínim assenyalar que el sistema patí com a conseqüència de la rigidesa del patró or. Quan hi havia una crisi, i també n'hi hagué bastantes, els països no podien devaluar la seva moneda, ja que normalment havien de respectar el canvi fix respecte l'or. Així, el que es produïa era una devaluació interna que solia anar acompanyada d'una recessió. D'aquesta manera baixaven els preus i els salaris d'un país, que no la moneda, i s'afavoria les exportacions i les inversions, però el cost era un elevat atur nacional i deflació. És cert que un país podia abandonar el patró or temporalment i devaluar la moneda, però era un recurs al que no sempre es recorria.

La deflació fou un problema constant en aquesta època, però al final el que acabà amb aquesta primera globalització foren les guerres que devastaren Europa i gran part del món. Per aquest motiu ens avisen, amb raó, autors com Stiglitz i Rodrik (2011), que quelcom com la globalització no es pot donar per segura, en qualsevol moment, si les coses no es fan bé, podria arribar la seva fi, com passà al 1914.

És de lamentar el final de la primera globalització, ja que després de la primera Guerra Mundial, tot i la bonança i els booms de principis dels anys 20, a finals de la dècada dels 20 i durant la dècada dels 30 l'economia capitalista mundial visqué una de les èpoques més difícils de la seva història. Les grans crisis del moment varen fer que els països, com ja hem apuntat, deixassin de cooperar i adoptassin polítiques d'empobriment del veí. Quan tothom va fer el mateix el resultat va ser que els països acabaren tots pitjor del que estaven, ja que tots veieren com les seves

exportacions disminuïen com a resultat de les polítiques proteccionistes generalitzades. Hagués estat molt més intel·ligent el principi de l'egoisme il·lustrat basat en una major cooperació. A tothom li hagués anat millor.

A tots aquests greus problemes econòmics s'ha de sumar la inestabilitat política, sens dubte relacionada amb les crisis econòmiques. A molts de països es visqueren revolucions d'extrema dreta. L'auge de les dictadures nazis i feixistes, característic de l'època, fa que aquesta sigui una de les èpoques més obscures de la història mundial.

Tot això va fer que quan s'acabà la segona Guerra Mundial, amb la victòria dels aliats, diversos països decidissin crear tota una sèrie d'institucions globals que evitassin que els desastres recentment ocorreguts es poguessin tornar a repetir. L'objectiu era promoure una major cooperació que evitàs que el proteccionisme i l'aïllacionisme poguessin tornar a dur el món cap a l'abisme. D'aquí que una organització com l'ONU fos fundada precisament en aquells anys. També l'FMI, el BM o el GATT, de les que ja hem parlat, foren fundades en aquells anys de ressaca de la barbàrie.

Aquells anys foren els millors per al capitalisme. Es considera l'època com la *golden age* de l'economia mundial. Amb el sistema Bretton Woods, pensat per afavorir la cooperació econòmica entre països, tot i que sota l'hegemonia nord-americana, es visqué una època brillant. Sens dubte el desig de fer front al món socialista també provocà que se seguissin unes polítiques encaminades a una major prosperitat general.

En l'època comença la segona globalització, en la que encara avui estam immersos. Però fou una globalització limitada, en el sentit de Rodrik (2011). Es liberalitzà el comerç, reduint els aranzels. Però no es liberalitzaren els mercats financers. El sector estava fortament regulat, per evitar els desgavells històricament tan habituals. El tipus de canvi entre divises era fix, amb el patró dòlar-or. En principi el govern nord-americà estava obligat a canviar els dòlars propietat dels estrangers per or. A nivell teòric l'hegemonia era del keynesianisme rebaixat propi de la síntesi neoclàssica. Varen ser uns anys excepcionalment bons. L'auge de l'Estat de Benestar sens dubte contribuí. Els impostos a les grans fortunes eren alts, i l'Estat redistribuïa la riquesa de manera prou efectiva, molt més que en els nostres dies.

I el que és encara més sorprenent és l'estabilitat financera que caracteritzà l'època, cosa impensable a dia d'avui. No es produïren ni grans crisis ni grans inflacions. Tot plegat dibuixa un panorama molt diferent a l'actual. Alguns autors, com Riutort (2012), han parlat d'un pacte social entre classes de post-guerra per explicar les polítiques igualitàries i estabilitzadores que se seguiren.

Al acabar la segona Guerra Mundial, el pes moral de los trágicos acontecimientos históricos vividos, la correlación de fuerzas establecida entre el capital y el trabajo y entre la derecha y la izquierda, la viva memoria histórica de la Gran Depresión, la pertinencia de la teoría keynesiana para explicar elementos clave de lo acontecido, así como la urgencia por aplicar fuertes estímulos que impulsasen el crecimiento económico, propiciaron su conversión de la teoría keynesiana en la alternativa paradigmática y política, relegando a un segundo lugar a la teoría neoclásica y a las políticas económicas liberales. (Riutort, 2012: 57)

La cosa començà a canviar durant la dècada dels 70. EUA, després d'haver contribuït decisivament a la recuperació d'Europa, deixà de tenir superàvit comercial. Això, unit a la gran despesa que li suposà la guerra de Vietnam, va fer que no pogués canviar més dòlars per or en la paritat establerta. Per aquest motiu al 1971 deixà de canviar dòlars per or, i deixà fluctuar la seva moneda. Al 1973 s'abandonà definitivament Bretton Woods, i la majoria de països adoptaren un canvi de divises flotant, tot i que sempre amb una certa intervenció per part dels Bancs Centrals.

També es liberalitzaren els mercats de capitals, mesura que varis autors coincideixen a lamentar, com Stiglitz (2002d, 2006), Rodrik (2011), Navarro (2000) o King (2013). Aquesta liberalització del mercat de capitals, juntament amb la seva progressiva desregulació tal com s'aniria produint en els anys posteriors, explica en gran part, segons aquests autors, la major inestabilitat financera que el món ha patit des de la dècada dels 70 del segle XX. Aquest fet es pot dir que marca l'inici de la globalització desenfrenada en el sentit de Rodrik.

In the “golden age” of advanced capitalism from 1945 to 1973 unemployment and inflation were very low, output grew rapidly and downturns in economic activity were brief and insubstantial. To some extent this was the result of the international economic order that had been decided upon at the Bretton Woods conference in 1944, where Keynes succeeded in implementing part of his ambitious agenda for post-war reconstruction. A fixed exchange rate regime restored stability and eliminated the self-defeating competitive currency devaluations of the 1930s, while controls over capital movements prevented any repetition of the destabilising “hot money” flows of that decade. Trade grew rapidly in the 1950s and 1960s, but international finance was deliberately repressed. The Bretton Woods era ended in 1973 with the devaluation of the US dollar, the consequent return to floating exchange rates, and the liberalization of global capital flows. Many Post Keynesians attribute the less favourable macroeconomic performance of the last 40 years in some part to the breakdown of the Bretton Woods system. (King, 2013: 498)

La globalització desenfrenada

El tema de la globalització ha estat un dels temes estrella en els darrers anys. Intel·lectuals de tota

mena n'han volgut dir la seva. D'opinions n'hi ha de tot tipus, com no pot ser altrament. Ja hem dit que des dels 40 fins a l'època dels 70 la segona globalització ja agafa forma, però és d'una intensitat menor a la d'avui dia. Els governs nacionals encara tenien més a dir. La globalització estava al servei de les economies nacionals i no al revés com ara, com lamenta repetidament Rodrik (2011). Cap a l'època, als anys 60, les grans companyies occidentals començaren a invertir fora del nostre territori. Zones com les del Carib o l'Est d'Àsia reberen importants inversions per part de les multinacionals, cercant mà d'obra més barata i manco sindicalitzada que l'occidental. No oblidem que en aquells moments la força del treball era superior i més ben organitzada que l'actual a Occident (Sassen, 1993).

En bona part degut a aquest fet s'explica la inversió directa estrangera i les deslocalitzacions, que ja es començaven a produir. Això suposà un creixement per als països receptors de les inversions, sobretot els de l'Est d'Àsia, tot i que ben sovint les condicions laborals dels treballadors eren pèssimes.

Aquesta inversió directa estrangera des d'aquell moment no s'aturà de créixer. Fins al punt que als 90 començà a sorgir tota una literatura a EUA que veia amb horror els fruits de la globalització. Es veia el creixement de Japó i de l'Est d'Àsia com una amenaça per a l'economia dels EUA. Molts escriptors alertaven dels perills de la creixent competència d'aquests països, com s'endurien la feina d'EUA i com aviat superarien el gegant nord-americà. Aquest tipus de literatura abundà a l'època (Krugman, 1996).

Un altre tipus de literatura, també amb l'origen a EUA, defensava apassionadament la liberalització i la globalització. Es lloava el creixement econòmic mundial que aquesta liberalització havia de dur a tots els racons del planeta. Sovint els defensors d'aquesta postura miraven amb menyspreu els que veien la globalització amb por. Entre els autors més representants d'aquest tipus de literatura trobam noms tan il·lustres com Larry Summers, catedràtic d'economia i Secretari del Tresor amb Clinton, o el Nobel Paul Krugman.

Paul Krugman escrigué un llibre que duu per títol *Pop internationalism*. El llibre volia ser la resposta de la ciència econòmica al tipus de literatura que abundava en l'època que veia la globalització amb temor, ja que creien que aquesta podia ser negativa per a EUA. Krugman en el llibre se'n riu dels defensors d'aquesta idea. Els menysprea afirmant que eren autors i literaris aficionats a l'economia. Gent culta però especialistes en altres matèries que passaven el temps escrivint sobre temes d'economia sense dominar la disciplina. Krugman els recorda a aquests

escriptors que el comerç internacional no és un joc de suma zero, ni és un àmbit en el que els països es fan la competència. En altres paraules, del comerç internacional en pot sortir beneficiat (quasi) tothom. És diferent de les empreses que es fan la competència en els mercats privats, i en les que unes guanyen i altres perden.

Krugman diu que el més important per al benestar d'un país és la seva productivitat interior. I afirma també que la globalització no era tan elevada com deien els seus crítics. Per justificar-se mostra tota una sèrie de dades que reflectirien el fet que el comerç global i la inversió a l'estranger, tot i haver crescut considerablement, encara no suposaven un perill per a EUA. Hem de tenir present que el llibre fou escrit al 1996, quan el comerç mundial i la inversió estrangera encara no era tan gran com seria poc després.

Aquest llibre de Krugman gaudí d'una gran influència en el seu moment. Molts intel·lectuals aprofitaren les seves tesis per defensar la globalització. També intel·lectuals d'esquerrres com Vicenç Navarro, qui en el seu llibre *Neoliberalisme i Estat del Benestar*, copia pràcticament al peu de la lletra les principals tesis de Krugman. Navarro al 2000 repeteix que la globalització del comerç i de la inversió a llarg termini no és tan elevada com alguns diuen, per la qual cosa minimitza l'impacte de la globalització. Tant Navarro com Krugman, no obstant, alerten també dels perills de la globalització financera, degut a l'auge de l'especulació i per tant de la inestabilitat que pot comportar.

Navarro en el llibre és més crític i lúcid que Krugman en el seu. Mentre que Krugman mostra un notable optimisme envers el futur de la globalització i del lliure comerç, tot i que amb algunes reserves pel que fa a l'auge de l'especulació, Navarro es mostra una mica més caut. Per començar es mostra molt crític amb els elevats nivells d'atur existents tant, especialment, a la UE, com a EUA. Ja en el 2000 critica, del tot encertadament, la UE per les excessives polítiques austeres que duu a terme. Culpa aquestes polítiques d'austeritat i neoliberals de l'elevat atur existent a Europa, i no la globalització, per haver-se'n enduit llocs de treball a l'estranger, ni l'increment de la productivitat degut a les noves tecnologies, que haurien permès substituir treballadors, segons algunes teories.

Krugman en canvi culpa de l'elevat atur l'auge de les noves tecnologies, que fa que a Occident les empreses demanin treballadors qualificats, amb la qual cosa s'incrementa la desigualtat. Segons ell, degut a les noves tecnologies que requereixen treballadors qualificats avui els treballadors poc qualificats ho tenen difícil per trobar una feina. Aquesta seria la causa de la

desigualtat i del relativament elevat atur existent a EUA i a la UE en l'època, segons ens diu en el seu llibre. No obstant, es mostra optimista de cara al futur, ja que creu que la desigualtat acabarà per baixar. Una vegada més es veu la seva poca capacitat predictiva⁵⁹.

En aquest sentit, tot i l'error en el que cauen, són més lúcids que Guillermo de la Dehesa (2007), autor intel·ligent, però qui queda enlluernat davant els suposats efectes positius de la globalització. I en el seu cas s'ha d'incloure també la globalització financera, ja que creu que aquesta suposarà majors inversions i una millor assignació dels recursos. El seu optimisme envers la globalització i l'adopció de la moneda comuna el duu a pronosticar que a Espanya cap el 2010 l'atur serà insignificant. Alguns no haurien de poder fer prediccions.

El canvi de Krugman amb els anys serà bastant sorprenent. Però no serà l'únic que canviarà. Martin Wolf, un periodista molt partidari de la globalització, amb el temps es mostrarà decebut amb els resultats a què ha duit la liberalització financera. També Larry Summers, l'antic adversari de Stiglitz, i un dels grans defensors de la globalització en el govern de Clinton, es mostrarà més tard preocupat per la carrera cap el fons que suposa la globalització. El fet que els països competesquin entre si per atreure inversions, fa que les regulacions laborals i mediambientals, així com els impostos que han de pagar les grans empreses, es redueixin al mínim (Rodrik, 2011).

Però segurament és Krugman qui canviarà de forma més radical. En el llibre *Pop internationalism* recordem que es mostrà partidari de la globalització i de les polítiques liberals, excepció feta de la liberalització financera. Però al 2008 el seu discurs serà ben diferent. Aleshores reconeix, rectificar és de savis, que en aquests moments la globalització és ja massa gran com per a que no tengui un impacte significatiu en el mercat laboral i en la desigualtat a EUA, com havia defensat en el llibre (Rodrik, 2011).

També a nivell polític Krugman canviarà. El seu discurs amb els anys anirà virant cap a l'esquerra. No arribarà als nivells de Stiglitz, al manco pel que fa a la crítica de la globalització. Però acabarà destacant per ser un fervent crític de les mesures d'austeritat, juntament amb el nostre autor, que s'imposaren poc després de la crisi del 2008, sobretot a Europa. També és molt crític envers les polítiques que han duit a una major desigualtat en ambdós costats de l'Atlàntic, i envers temes com la desregulació financera o les baixades d'imposts a les grans fortunes. No obstant, el seu discurs crític envers la globalització no serà tan contundent com el de Stiglitz. En aspectes més teòrics, acabarà acceptant algunes tesis heterodoxes com les hipòtesis de Minsky sobre la

59 Anys enrere va predir que l'impacte d'internet en l'economia seria insignificant.

inestabilitat financera i la *debt-deflation* de Fisher i Minsky, quan abans havia estat molt crític amb tot el que no fos estrictament teoria ortodoxa. No obstant, seguirà sent un vell keynesià pròxim a la síntesi neoclàssica.

Un dels millors llibres per comprendre la globalització al nostre entendre és el de Rodrik (2011). Bona part d'aquest apartat es basa en aquest llibre. En ell es fa un repàs històric breu però aclaridor de la globalització, quelcom per cert que trobam a faltar en els llibres de Stiglitz. Rodrik defensa la idea que la globalització desenfrenada que comença a la dècada dels 70 ha anat massa lluny. El seu model ideal de globalització és el de Bretton Woods. Tot i que sovint diu que no es pot tornar enrere a aquest model, tot el llibre desprèn una vertadera nostàlgia de l'època en qüestió. En la seva interpretació, aquella globalització temperada fou positiva. S'obrí el comerç però no l'especulació. I els governs nacionals tenien encara suficient poder per legislar sobre tot de temes relacionats amb la política econòmica.

Amb la globalització desenfrenada, en canvi, a banda de la inestabilitat financera causada per la seva liberalització, els governs nacionals han perdut en bona part aquesta capacitat. Ara la globalització econòmica governa els Estats-nació. I com que la democràcia segueix estant en l'àmbit de l'Estat-nació, això suposa un debilitament de les democràcies. En el seu cas no veu factible una governança mundial democràtica, per la qual cosa per enfortir la democràcia nacional veu necessari refrenar la globalització i tornar a enfortir els Estats-nació.

L'argument de Rodrik mereix ser tengut en compte. A dia d'avui una governança democràtica mundial no deixa de ser prou utòpica. Stiglitz, tot i que sempre s'ha estimat més una governança democràtica mundial que no un retorn a la sobirania indiscutible dels Estats-nació, té els seus arguments en compte. A *The price of inequality* es fa seu l'argument de Rodrik que no és possible tenir una globalització plena, democràcia i sobirania nacional. “One cannot simultaneously have democracy, national self-determination, and full and unfettered globalization” (Stiglitz, 2013a: 175). Però la seva proposta és sempre la creació o l'enfortiment de les institucions globals. Tot i que de manera que representin millor la voluntat general i democràtica de la ciutadania. En cap cas seguint el model tecnòcrata actual, amb el que es mostra molt crític, com ja hem comentat.

A alguns llocs parla d'enfortir el Consell Social i Econòmic de l'ONU per garantir una major imparcialitat (Stiglitz, 2006: 361). Com ja hem explicat, sovint també parla de reformar les institucions globals com l'FMI, l'OMC i el BM per a que gestionin la globalització d'una manera més justa i en representació de majories més àmplies. Així, el seu model ideal de globalització és

aquell en què existeix una cooperació entre països, amb uns règims de comerç justs, unes finances estrictament regulades, per frenar l'especulació, i una governança mundial justa i democràtica, amb unes institucions que representin la ciutadania i uns valors globals d'eficiència i de justícia social. Com ja hem dit, és una idealització excessivament ingènua i utòpica. Motiu pel qual en alguns moments de lucidesa proposa la creació de regions supranacionals seguint l'exemple de la UE (sense l'austeritat és de suposar), per a que d'aquesta manera els països no centrals es puguin fer escoltar millor. “[T]he countries of Asia and Latin America have an opportunity to strengthen existing regional arrangements. Doing so would not only contribute to the strength of their economies, but possibly also be a critical building block in the creation of a new global reserve system” (Stiglitz & Greenwald, 2010: 21-22).

Sovint també parla de crear un nou contracte social a nivell global. Ja hem vist que en ell és habitual recórrer a la idea del contracte social. D'aquesta manera proposa que la ciutadania esdevengui conscient de la seva pertinença a una comunitat global. Com a ciutadans globals que avui som hauríem de tenir tots més en compte les repercussions globals de les mesures que es prenen en tots els nivells. I, retornant a una qüestió que ja hem comentat anteriorment, defensa que la UE, Sud-Amèrica i Àsia han de triar quin tipus de capitalisme volen, si el model espectacular d'EUA o el model suec. En el seu cas, és partidari que l'economia mundial segueixi el model suec, més igualitari, just i estable que el model d'EUA (Stiglitz, 2003c).

Més estranya és una proposta que fa en el llibre *Fair trade for all*, publicat al 2005. Un d'aquells llibres que ha escrit amb un coautor, i en el que defensa una sèrie de coses que no es troben enlloc més en la seva obra. Tant és així que hom pot arribar a dubtar de les contribucions reals de Stiglitz a l'obra en qüestió. En l'obra, ell i Charlton proposen que tots els països puguin exportar lliurement a aquells països que compleixin dues condicions: tenir un PIB major, i tenir un PIB per capita major. Així, per exemple, un país com Egipte podria exportar als països de la UE, però hauria d'obrir els seus mercats a països com Uganda. “They propose that all WTO members (both developed and developing) commit themselves to providing free market access in all goods to all developing countries poorer and smaller than themselves. Thus all developing countries could expect free access to all markets with (1) a larger GDP and (2) a larger GDP per capita” (Lawrence, 2007: 1003).

És una proposta atípica en Stiglitz. Suposa caure en una norma simple que serveix per a tots els casos, quan sovint, inclús en el mateix llibre en qüestió, ens alerta del perill de fer això. Segons

una interpretació, de Lawrence (2007), aquest fet es deu al rol dels autors com a *policy-makers*, que es troba en contradicció amb el seu altre rol de científics. Els científics veuen els problemes i les contrapartides d'una proposta com aquesta, i per aquest motiu en el llibre s'analitzen. Però com a *policy-makers* volen aconsellar unes normes de fàcil aplicació i que puguin ser efectives per a molts països en vies de desenvolupament. És una interpretació bastant realista. Hi podem estar d'acord, però és necessari afegir que és una proposta que no va en la seva línia de pensament, i que no es troba en cap altra obra seva.

[T]he book has a strange Dr. Jekyll and Mr. Hyde quality about it that reflects conflicts between the authors' roles as policy advocates and as academic economists. The policy advocates want to prescribe a clear-cut, fairly simple and compelling course of action but the academics cannot resist the opportunity to explain in a highly complex way, the weaknesses of our models and empirical knowledge. As a result, the typical policymaker reading the book is more likely to be confused than convinced. (Lawrence, 2007: 1002)

6.3 Les crisis

Com coincideixen a afirmar diversos autors, l'economia global des dels 70 és un polvorí. Aquesta major inestabilitat es deu sobretot a la inestabilitat financera característica de la globalització desenfrenada post-Bretton Woods. Varis analistes coincideixen a l'hora d'afirmar que el canvi flotant, juntament amb la liberalització de capitals i l'auge de l'especulació són els principals causants d'aquesta major inestabilitat. Però també altres factors poden explicar aquesta inestabilitat, com la falta de governança mundial, en el moment precisament en què aquesta seria més necessària. Com diu Stiglitz, quan institucions com l'FMI o el BM són més necessàries que mai, la seva credibilitat és nul·la. “We have a system of global governance without global government. Worse still, just when the need for global institutions has never been greater, the confidence in the global institutions that do exist, like the International Monetary Fund (IMF) and the World Trade Organization, has never been less” (Stiglitz, 2003a: 4).

També la gran desigualtat que s'ha accentuat en les darreres dècades ha contribuït a la major inestabilitat, així com l'hegemonia de les teories neoclàssiques. Una major inestabilitat provocada en part per la mateixa globalització. “[G]lobalization, if managed for the one per cent, provides a mechanism that simultaneously facilitates tax avoidances and imposes pressures that give the one percent the upper hand not just in bargaining within a firm [...] but also in politics” (Stiglitz, 2013a: 173).

La realitat és que el món en les darreres dècades ha vist més crisis que mai. Ja als 70 Occident sofrí el mal de la inflació, així com el que es coneix com a estagflació, en què a la inflació se sumaren alts nivells d'atur i poc creixement. Menció apart mereix el que ha passat a Àfrica, que des de la dècada dels 70 no aixeca cap. En bona mesura es deu a les polítiques que l'FMI els hi ha recomanat, consistents en apartar l'Estat dels afers econòmics i deixar que els mercats facin tota la feina. La qual cosa és senyal quasi segura de fracàs en els països subdesenvolupats. Recordem que l'Est d'Àsia seguí una estratègia de desenvolupament molt diferent i li funcionà, mentre que a EUA al segle XIX l'Estat també jugà un paper clau en el seu desenvolupament, així com a Alemanya i França.

Des d'aleshores Àfrica ha patit un procés de desindustrialització, a instàncies de l'FMI, que ha fet que les seves economies hagin patit. L'increment de la misèria i la pobresa allà ha estat notable. És un exemple més del fracàs de les polítiques fonamentalistes de mercat que l'FMI ha imposat arreu on ha pogut.

Pel que fa al gran nombre de crisis patides darrerament en tan poc temps a nivell mundial, sense precedents històricament, si hem de fer cas a un expert en crisis financeres com Kindleberger (2005), podem començar anomenant la crisi d'Argentina a principis dels 80⁶⁰. Durant l'època immediatament anterior Argentina s'endeutà molt, aprofitant els baixos tipus d'interès. Però a principis dels 80 Paul Volcker, governador de la Fed, pujà marcadament els tipus d'interès a EUA, per combatre la inflació. La dura medicina de Volcker complí el seu objectiu d'abaixar la inflació, tot i que el preu a pagar fou un marcat increment de l'atur a EUA. Però aquesta gran pujada de tipus també tengué repercussions internacionals, que Volcker no sembla que tengués gaire en compte a l'hora de prendre la decisió. La gran pujada dels tipus d'interès dificultà que Argentina seguís pagant l'interès del deute, i en no poder-ho fer es declarà en fallida.

Fou quan es començà a recomanar a Argentina que seguís unes polítiques més austeres per evitar aquests desgavells. A partir d'aquells moments a Argentina i a Sud-Amèrica es començaren a aplicar les mesures del Consens de Washington, basades en l'austeritat i en la confiança en el poder dels mercats. Stiglitz (1998a) ens diu que això va fer mal a la regió i impedí que seguís creixent, tot i que és cert que en el seu cas les seves polítiques eren massa expansives. Així i tot l'aplicació del Consens de Washington a la regió fou un fracàs.

60 Tot i que ja amb anterioritat EUA havia viscut diverses crisis. Al 75, al 79 i al 82 sofrí recessions que no anaren a més gràcies a les polítiques keynesianes que llavors se seguiren. En el capítol dedicat a l'economia política nord-americana direm qualque cosa més al respecte.

També a la dècada dels 80 es produí una gran crisi a Japó. A la segona meitat de la dècada explotà la impressionant bombolla financera i immobiliària que feia anys que s'havia anat inflant en el país nipó. Fou una gran bombolla, una d'aquelles en què els mercats financers incorren de tant en tant des de fa ja diversos segles. La primera d'aquestes característiques fou la bombolla de les tulipes a Holanda al segle XVII, quan aquesta floreta exòtica començà a pujar de preu i semblava que no s'aturaria mai. Molta gent vengué la casa i tot el que tenia per comprar-ne. La tragèdia s'esdevingué quan la bombolla punxà i la floreta recuperà el seu valor inicial, pròxim a zero. Molt s'ha escrit sobre aquell primer episodi de bogeria financera col·lectiva, que des de llavors s'aniria repetint cada pocs anys.

Al Japó durant els 80 els preus de les accions i dels immobles pujaren de manera extraordinària. Quan la bombolla punxà el país entrà en una recessió que ha durat molts d'anys. Recessió a la que s'han dedicat molts d'estudis, entre ells els de Ben Bernanke, el governador de la Fed en els difícils anys de la darrera crisi. De la crisi japonesa i de les seves repercussions se n'ha parlat molt. S'ha parlat d'una dècada perduda a Japó, i que el seu exemple de com gestionaren la crisi és l'exemple a evitar. Però la veritat és que la gestió de la Gran Recessió a Europa i EUA no ha estat gaire millor. El fet que Bernanke, suposadament expert en la crisi japonesa, fos el governador de la Fed aparentment no implicà una gran diferència. En els seus escrits teòrics sobre com s'hauria d'haver gestionat la crisi japonesa recomanava una sèrie de mesures, com devaluar la divisa, baixar tipus d'interès, o provocar una mica d'inflació, que llavors quan fou governador de la Fed i hagué de gestionar la Gran Recessió en general no aplicà, excepció feta de la compra de deute corporatiu amb doblers nous (Krugman, 2012).

També a finals dels 80 es produí la crisi a EUA de les *Savings and loan*, que l'Estat hagué de rescatar en un rescat multimilionari, després que aquestes s'haguessin dedicat a l'especulació d'alt risc, i el crac borsari del 87, quan en un sol dia la borsa a EUA baixà extraordinàriament, només per acabar tornant a pujar en poc temps. També a finals dels 80 i principis dels 90 explotà la bombolla immobiliària que s'havia anat inflant a diversos països d'Escandinàvia, que provocà tot seguit una crisi en la regió.

La pròxima crisi que considerarem és la de Mèxic del 1994, coneguda informalment com la crisi del tequila. Quan el govern mexicà baixà el valor del peso respecte el dòlar es produí el típic fenomen financer que consisteix en la fugida massiva de capitals, en un comportament de ramat i histèric dels financers. Fou quelcom semblant al que passaria només tres anys més tard a Àsia. El

govern Clinton ajudà en el rescat de Mèxic, en bona part no per altruisme sinó per salvar les inversions nord-americanes a la regió, ens alerta Stiglitz.

Ja hem parlat del que passà a l'Est d'Àsia, un dels temes favorits de Stiglitz, del que parlà una vegada i una altra, en gran part per culpar l'FMI del caos que hi provocà. A la segona meitat dels 90 a molts països de la zona es tornà a caure en la comèdia de sempre. S'inflà la típica bombolla financera i immobiliària, i quan explotà per poc destrueix l'economia de la regió i fa trontollar tota la globalització. De totes les crisis que s'han succeït des dels 70 fins aquell moment segurament fou la més greu. Una vegada més la bogeria de la perspectiva de l'enriquiment fàcil i ràpid ennigulà el cervell de molta gent que es dedicà a invertir al preu que fos esperant que els preus no baixarien mai. És un patró aquest que es repeteix una vegada i una altra. Quan la bombolla punxa aleshores comencen els problemes.

A l'època la regió rebé una gran quantitat d'inversió estrangera a curt termini, possibilitat per la liberalització dels seus mercats de capitals, a recomanació de l'FMI per les bondats que suposadament havia de comportar. Quan els primers rumors de crisi començaren a aparèixer, aleshores el capital fugí embogit, i aquells països s'enfrontaren a problemes de falta de liquiditat i de falta de demanda agregada. Uns problemes que foren agreujats per les polítiques austeres de l'FMI, com ja hem comentat, que tenien per objectiu assegurar que els inversors occidentals recuperassin les seves males inversions. Tot i que fins i tot en aconseguir aquest objectiu fallà.

Però de resultes d'aquesta gestió global de la crisi, la regió entrà en un greu període de crisi i d'instabilitat política i social. Indonèsia hagué de fer front a disputes interètniques que gairebé resulten en una guerra civil. Stiglitz ens explica que els països que no escoltaren tant l'FMI, com Malàisia, sortiren primer de la crisi. Malàisia, seguint els consells de Stiglitz i Krugman, gravà amb impostos les sortides de capitals. La comunitat internacional criticà molt aquestes mesures, però la realitat és que el país es recuperà més aviat que d'altres (Stiglitz, 2002d). Alguns comentaristes li retreuen a Stiglitz que alabi el comportament del país, recordant-li que en aquells moments estava dirigit pel dictador Suharto. Però hem d'entendre que el que fa Stiglitz és lloar la seva resposta a la crisi, no la dictadura de Suharto.

Altres països com Corea del Sud tampoc seguiren al peu de la lletra els consells de l'FMI i pogueren sortir més aviat de la crisi. Però països com Tailàndia i Indonèsia, que feren cas a l'FMI, en part degut al temor que si no l'escoltaven no rebrien inversions internacionals, patiren molt degut a l'asfixiant austeritat que se'ls imposà. Hem de tenir en compte que l'FMI condicionava la

concessió de préstecs a què els països complissin tota una sèrie de mesures, entre les que destaquen les mesures d'austeritat. Els alts tipus d'interès que els imposaren feren entrar en fallida a moltes empreses. I el rescat de l'FMI per protegir els grans inversors estrangers hagué de ser pagat amb doblers públics. L'intent de no devaluar les seves monedes, quelcom que no agrada als inversors internacionals, tampoc ajudà en la seva recuperació (Stiglitz, 2002d).

No repetirem les grans crítiques que dirigí Stiglitz a la gestió d'aquesta crisi i el que li suposà a nivell personal, ja n'hem parlat. Ara bé, és interessant exposar la hipòtesi de Kindleberger (2005), segons la qual aquesta sèrie de crisis financeres que es produïren des de finals dels 80 estigueren relacionades. Segons aquesta hipòtesi, la gran bombolla que es produí a Japó va fer que existís un excés de liquiditat. Aquest excés de liquiditat fou en part invertit en els mercats internacionals, possibilitat per la liberalització financera. D'aquí que es produïssin bombolles a Escandinàvia, a Àsia i a EUA. No entrarem a valorar la solidesa de la hipòtesi, però pot ser interessant tenir-la en ment. Com a mínim intenta donar una explicació a la gran quantitat de bombolles i crisis que hi hagué en pocs anys, com mai havia passat de manera tan nombrosa.

Tornant a la crisi d'Àsia, ja hem dit que la Xina i la Índia se salvaren gràcies a què tenien controls damunt l'entrada i sortida de capitals. Però la crisi ben aviat s'expandí a fora de la regió. Rússia, una altra vegada la baula més dèbil, fou de les primeres a contagiar-se. També Brasil i Argentina poc després ho passaren malament. Primer Brasil i després una altra vegada Argentina, amb el seu famós *corralito*, causat per l'aferrament del peso amb el dòlar, que havia pujat molt, perjudicant així la balança comercial del país fins a límits insostenibles, i per la posterior devaluació del peso, tengueren problemes.

Mentrestant a EUA gaudien de la festa de la Nova Economia puntcom. Les empreses del sector gaudien d'un auge gairebé sense precedents. El valor borsari del sector no s'aturava de créixer. La narrativa que triomfava en aquell moment, ben allunyada de la narrativa que s'emprava per parlar dels malmesos països asiàtics, destacava el gran auge de la productivitat gràcies a les noves tecnologies *made in USA*. Segons aquesta idea les crisis ja eren una cosa del passat. La productivitat de les noves tecnologies havia permès deixar enrere el sempitern moviment dels cicles econòmics i de les crisis. Inclús la inflació era una cosa ja superada, gràcies als menors costos que implicava el gran progrés tecnològic. Així, molta gent pensà que l'auge dels valors puntcom no era flor d'un estiu, i que el seu preu no s'aturaria de créixer. A aquesta eufòria se sumà el mateix Alan Greenspan, governador de la Fed en aquells moments, autèntic partidari on n'hi hagi de les

desregulacions i dels mercats lliures. Greenspan alertà al 96 d'una certa exuberància irracional en els mercats financers, però no va fer res per contenir-la. Fins i tot algunes de les seves paraules posteriors semblaven que se sumaven a la narrativa de la Nova Economia que ja hem contat (Stiglitz, 2003c).

Però llavors passà el que sempre acaba passant, la bombolla es desinflà de manera abrupta. El Nasdaq, el principal índex borsari tecnològic del país, caigué en picat. Moltes empreses del sector, que havien vist com pujaven en vertical tot i no haver tengut mai beneficis, desaparegueren. L'economia d'EUA de resultes d'això caigué en una petita recessió, de la que, no obstant, aviat es recuperà.

Aleshores l'economia es tornà a enfilar. Si a finals dels 90 es parlà de Nova Economia per explicar el creixement de l'època, a principis del 2000 es féu quelcom gairebé calcat. Aquesta vegada el nom elegit fou el de Gran Moderació. El terme designava la suposada menor volatilitat de l'economia nord-americana en els darrers temps. No obstant, la realitat era ben diferent. En aquells anys es començaren a inflar diverses bombolles simultàniament. Al mateix temps que es produïa un cert creixement global, es gestaven bombolles immobiliàries a diversos països, entre ells Espanya, Regne Unit i EUA. També es gestava una gran bombolla borsària. I bancs de tot el món embogiren amb la concessió d'hipoteques i de préstecs de més que dubtosa qualitat. Una altra bogeria financera generalitzada que dugué el món a prop de l'abisme. Parlarem amb més detall de la Gran Recessió del 2008 en el pròxim capítol, dedicat a EUA, ja que aquesta, tot i que repercutí i es donà en gran part del món, dugué l'etiqueta *made in USA*.

Per avançar-nos, direm que quan la bombolla explotà se'n dugué per davant gairebé tota l'economia real mundial. Per evitar-ho governs i institucions globals hagueren de dur a terme rescats i estímuls sense precedents, però sense aconseguir aturar l'hemorràgia.

Després d'aquests estímuls inicials que s'aplicaren a Europa i sobretot a EUA per mirar d'aturar el cop inicial que infligí la crisi, la UE al 2010 s'encaparrà amb la idea que els Estats havien de disminuir els seus dèficits i deutes públics, raó per la qual s'obligà els països membres a adoptar polítiques austeres. Això empitjorà la crisi i gairebé destrueix la moneda comuna. Només la intervenció en el darrer moment de Draghi en els mercats de bons sobirans, en contra d'Alemanya, pogué evitar la tragèdia del projecte comú. L'austeritat va fer patir a diversos països de l'eurozona una crisi sense precedents en la regió des de feia molts d'anys. Es culpà a determinats governs del sud d'Europa d'irresponsabilitat fiscal, però la veritat és que el gran endeutament i el gran dèficit en

què varen incórrer fou degut en gran mesura a què se socialitzaren les pèrdues del sector privat. Excepció feta de Grècia, l'únic país que abans de la crisi tenia un endeutament excessiu.

Stiglitz (2013b, 2016b) també remarca, amb raó, que a banda de les polítiques d'austeritat que s'imposaren a la UE, el mal disseny de la moneda comuna contribuí a les crisis de la zona euro. Que els Estats no poguessin devaluar la seva moneda ni baixar tipus d'interès, mesures que se solen prendre quan hi ha una crisi per mirar de capgirar la situació, fou decisiu. Amb l'euro els Estats perderen la capacitat per dur a terme aquestes polítiques, i no s'implantà cap mecanisme per reequilibrar la situació. A EUA els Estats tampoc poden incórrer en grans deutes ni en grans dèficits, però quan hi ha una crisi el govern federal ajuda els Estats amb problemes, cosa que a la UE no s'ha permès fer. Una major unió fiscal sens dubte hagués ajudat, però els països del nord, encapçalats per Alemanya, no ho han permès.

6.4 Les polítiques de canvi

En definitiva, tenim que la globalització desenfrenada que començà als 70 amb la desaparició del sistema Bretton Woods, ha duit a tota una sèrie de crisis com mai s'havien produït en tan elevat nombre en poc temps. La inestabilitat financera ha estat una constant des de llavors, i com diu Michel Albert (1992) l'economia ha estat des dels 70 un polvorí. A banda de la inestabilitat i de les crisis del sector financer, que precisament ha crescut molt en les darreres dècades, l'economia mundial, i sobretot l'occidental, s'ha caracteritzat per una major desigualtat i per un major creixement del deute.

Aquesta major desigualtat Stiglitz ha repetit moltes vegades que és una de les causes de les crisis viscudes. Quan la desigualtat és tan elevada els obrers, que gasten sempre una proporció major del que guanyen comparat amb els capitalistes, han de consumir manco. Això per tant pot dur a problemes de falta de demanda agregada, com efectivament ha ocorregut. Els rics no gasten una proporció tan elevada del que guanyen. A més, per reinvertir els beneficis han de prestar més, la qual cosa també facilita que els obrers puguin seguir consumint tot i que els seus ingressos hagin disminuït. Així, en els darrers anys es produí un gran auge de l'endeutament de moltes famílies treballadores, que necessitaven endeutar-se per seguir consumint. Gràcies a això l'economia s'aguantà, ja que d'altra banda la falta de demanda hagués evitat el creixement. Però era un creixement del tot insostenible, com remarca Stiglitz (2011). Era un creixement basat en el continu augment de l'endeutament, i en les bombolles financeres. Quan tot això explotà al 2008 no hi hagué

cap alternativa i les economies s'estancaren. “The fundamental problem —both nationally and globally— is that what sustained such levels of growth in the pre-crisis years was the bubble economy, which allowed people to live beyond their means by borrowing” (Stiglitz, 2010c: 61-2).

També l'increment mundial de les reserves dificultà la recuperació. És un tema que veurem amb detall, ja que Stiglitz li dedica moltes pàgines (2002b, 2006: capítol IX; Stiglitz & Greenwald: 2006, 2010).⁶¹ Per a ell és una de les causes dels problemes dels darrers anys, juntament amb la gran desigualtat, les bombolles, l'endeutament, l'austeritat de la UE o la desregulació del sector financer. Des de la crisi asiàtica del 97 molts països han decidit incrementar les seves reserves per així assegurar-se de liquiditat suficient en cas de crisi. La manera com l'FMI gestionà les crisis ha fet que molts països no vulguin recórrer a la institució en moments de dificultats. Per aquest motiu decideixen guardar un nombre major de reserves.

Però això té una contrapartida. El fet que en els darrers anys hagin augmentat tant les reserves mundials fa que hi hagi una insuficiència de demanda agregada mundial. Són doblers que altrament es podrien destinar a inversió o consum, però que els països s'estimen més guardar en forma de deute del tresor nord-americà. El fet que la moneda global sigui el dòlar fa que els països acumulin dòlars en les seves reserves i *T-bills* que donen un rendiment menor al que els països podrien obtenir si dedicassin els fons a inversions més productives. Així, el cost d'oportunitat de les reserves és alt.

El sistema global de reservas deprime la economía global y la hace todavía más insostenible. El actual sistema de reservas hace que sea muy difícil que la economía mundial llegue al pleno empleo. El dinero que se guarda en las reservas es un dinero que podría contribuir a la demanda agregada global, que podría estimular la economía global. En lugar de gastar esos fondos en consumo o inversión, los gobiernos, sencillamente, lo guardan bajo llave. (Stiglitz, 2006: 317)

El país beneficiat amb aquest sistema és EUA, ja que d'aquesta manera pot obtenir finançament barat. També el dret de senyoriatge li dona poder. Però és perjudicial per a molts països i per al conjunt de l'economia mundial, i més en els temps que corren en què hi ha una notable falta de demanda agregada global. Aquesta insuficiència de demanda agregada a nivell mundial juntament amb el creixement de les reserves és un dels motius que dona Stiglitz per explicar el pobre comportament de l'economia en els darrers anys.

Per solucionar-ho, el nostre autor dedica diversos articles i diversos capítols de distints

⁶¹ Inclús presidí una comissió encarregada per l'ONU per estudiar el funcionament del sistema financer global i analitzar propostes per millorar-lo, després de la Gran Recessió. Un dels punts clau de l'informe que en resultà va ser el de reformar el sistema global de reserves en el sentit que a continuació explicarem.

llibres a analitzar la millor alternativa al sistema actual de reserves. La seva proposta gira al voltant de dues solucions distintes però relacionades: fer que l'economia mundial sigui més estable, de manera que no sigui necessari que els països guardin tantes reserves; i adoptar una nova moneda global que substituï el dòlar en el paper que actualment representa, i que s'emetria cada any. Sobretot la segona proposta suposa tornar a caure en un voluntarisme utòpic que xoca frontalment amb els interessos de poder d'EUA. Ja Keynes en el seu moment intentà que la comunitat internacional adoptés una moneda global, que s'emetria anualment, a la que anomenà *bancor*. Però la proposta xocà amb la voluntat d'EUA, que s'estimà més que el dòlar fos la moneda global de facto, pel poder que això li confereix. No sembla que Stiglitz en aquest aspecte pugui triomfar més que Keynes. Però no abandona fàcilment la seva proposta. Arriba a proposar que la resta de països, davant el probable rebuig d'EUA, adoptin la moneda internacional, la qual cosa de qualque manera obligaria EUA a acceptar-la. No obstant, no sembla que la proposta sigui factible. EUA té la capacitat d'influir en altres països per evitar-ho. I així i tot, no sembla que la resta de països es poguessin posar d'acord fàcilment en un tema com aquest.

De fet, en l'actualitat ja existeix una espècia de moneda global, l'SDR, que l'FMI té la capacitat d'emetre. Però Stiglitz sap perfectament que l'FMI, controlat en gran mesura per EUA, ha emès poques vegades la moneda. I quan ho ha fet, com al 2009 arran de la Gran Recessió, ha anat als grans països, sobretot a EUA, no a aquells que més ho necessiten. Perquè Stiglitz proposa que la nova moneda global fos emesa per l'FMI reformat seguint els seus projectes, i es destinàs a projectes com els que tenen a veure amb la lluita contra el canvi climàtic, als relacionats amb l'ajuda al desenvolupament, o a estimular l'economia global en cas de necessitat, com és el cas en l'actualitat. És a dir, tot el contrari del que s'ha fet en els més de 50 anys d'existència de l'FMI, i tot el contrari dels interessos reals de les grans potències que controlen les institucions globals. Per la qual cosa, una vegada més, hem de concloure que tota l'energia que Stiglitz dedica a un tema tan important per a ell com el de les reserves mundials, tot i que teòricament està ben encaminat i podria ser d'allò més efectiu, és irrealitzable políticament a dia d'avui.

Un altre motiu en favor d'adoptar una moneda global que no sigui la de cap país en concret té a veure amb el que es coneix com a dilema de Triffin. Aquest economista euro-americà, i també Keynes abans d'ell (d'aquí la seva proposta d'una moneda global), ja va veure que existeix un dilema quan la moneda global de facto és la moneda d'un país. Quan el país en qüestió necessita polítiques internes expansives l'autoritat monetària en el moment en què les dugui a terme pot

provocar un problema d'inflació global. I al mateix temps, si el país necessita mesures manco expansives aleshores l'autoritat monetària, que com a normal general privilegiarà els interessos nacionals, si adopta mesures restrictives pot causar problemes deflacionistes a nivell global. Així, la possible divergència entre el que es necessita a nivell nacional i el que es necessita a nivell global pot dur a problemes.

A més, es fa prou difícil que el país de reserva global, EUA en el nostre cas, pugui aportar la liquiditat necessària al món sense que la seva moneda es devaluï, amb el problema que això representaria, tant per a ell com per als països que l'emmagatzemen com a estalvi. Per aquest motiu el sistema actual és deflacionista, i per evitar-ho EUA, el país de reserva global, ha de gastar i endeutar-se per sobre de les seves possibilitats.

The current system has a deflationary bias for two reasons: the buildup of reserves through trade surpluses means that those countries are producing more than they are spending. And to supply reserves, the reserve currency country runs a trade deficit, which subtracts from its aggregate demand. Unless the impact is offset, say by an investment boom or government spending, sluggish growth in that country will then tend to reduce the growth in exports by the surplus-seeking countries. (Stiglitz & Greenwald, 2010: 7)

Amb el sistema actual s'obliga a EUA a què faci de consumidor de darrer recurs. A canvi del finançament barat que rep d'altres països, EUA ha de consumir per evitar que la demanda agregada global es desplomi. Per la qual cosa el sistema actual és deflacionista, com remarca Stiglitz, i tendeix a crear problemes d'insuficiència de demanda agregada, que només es pot solucionar fent que EUA consumeixi i s'endeuti per sobre de les seves possibilitats i de manera insostenible. Raó de més, a ulls de Stiglitz, per canviar urgentment el sistema de reserves globals.

Aquest endeutament constant d'EUA per subministrar la seva moneda pot acabar suposant un altre problema. A banda del problema del dèficit comercial per a EUA que això implica, el fet que existesqui aquest gran deute pot temptar el govern nord-americà a provocar una inflació per rebaixar el valor del deute. Si fes això suposaria un daltabaix per a molts països que tenen un gran nombre de reserves en dòlars, com és el cas de Xina i Japó, ja que veurien com els seus estalvis perden valor.

Pel que fa a les propostes que planteja en relació a fer una economia mundial més estable, que redueixi la necessitat que els països acumulin reserves improductives, Stiglitz troba que s'hauria d'anar més en compte amb l'excessiu crèdit. Creu que els països manco desenvolupats no s'haurien d'endeutar tant. A hores d'ara existeixen incentius que motiven l'excessiu endeutament

d'aquests països. La creació d'una llei de fallides internacional, que Stiglitz defensa aferrissadament, faria que els creditors anassin amb més cura a l'hora de deixar massa crèdit. Però els rescats globals creen aquest incentiu pervers (Stiglitz, 2006: capítol VIII).

Amb un menor endeutament hi hauria menys booms però més estabilitat. Una vegada més, la proposta de solució de Stiglitz és políticament molt difícil de dur a terme. Va en contra dels grans interessos creditors, que actualment gaudeixen d'un gran poder, i que no cediran en aquests aspectes. El mateix es pot dir sobre la seva proposta consistent en perdonar el deute als països més pobres o a aquells països que han estat governats per dictadors corruptes.

Una altra mesura que faria l'economia mundial més estable seria evitar els grans dèficits comercials existents a dia d'avui, juntament amb l'altra cara de la moneda, els grans superàvits. El mateix Keynes ja intentà amb poca fortuna evitar aquests desequilibris. La seva proposta consistia en posar un impost als països amb excedents, per incentivar-los a gastar. Sens dubte funcionaria, ja que si els països excedentaris reduïssin els seus excedents també es reduirien els dèficits comercials d'altres països. Per a que un país tenguí un excedent comercial un altre ha de tenir un dèficit. És un joc de sumar zero, i tan culpable és el país excedentari com l'altre, ens diu Stiglitz (Stiglitz & Greenwald, 2010).

El cert és que aquests desequilibris també contribueixen a la falta de demanda agregada global que avui pateix el món. Els països amb balances negatives no poden gastar més del que gasten, i els excedentaris no volen. Així, Stiglitz té molta raó en voler arreglar aquests desequilibris. La dificultat, una altra vegada, és política. De com superar aquestes dificultats polítiques, que es troben a cada passa, Stiglitz no en fa una anàlisi acurada. Segurament és una mancança en la seva obra. Confiar en les bones intencions dels governants de torn i en el seu egoisme il·lustrat és ingenu. Com diu Engler (2007: 91), quan el poder i la justícia apunten en direccions diferents, el més probable és que es vagi cap on al poder li interessa.

No n'hi ha prou en destacar que països com Alemanya i la Xina produeixen més del que consumeixen, o que EUA consumeix més del que produeix. Arreglar-ho requereix unes mesures polítiques que evitin aquests desajusts. Es fa molt difícil en Stiglitz trobar una solució al respecte. Tot i que s'ha de reconèixer que són qüestions empíricament molt complicades, com sol ser el cas en qüestions relacionades amb la *realpolitik*. I més encara en tractar-se de qüestions geoestratègiques.

Mark Engler en el seu article *Globalization's Mad Scientist* capta acuradament aquesta

tensió que es produeix tot sovint en el pensament de Stiglitz entre el que seria desitjable fer per a que la globalització funcionés millor i de manera més justa, per una banda, i per l'altra, el que realment es fa baix els dictats del gran tauler d'escacs que és la política internacional, en què els grans poders duen a terme una *realpolitik* estratègica en benefici propi. En paraules d'Engler,

One might propose a corollary to Stiglitz's thesis about asymmetrical information in economic markets, one concerning the asymmetrical power in political life. It would hold that whenever the playing field for disputes is tilted—where some individuals have more power than others (in other words, always)—fairness cannot be expected to win out over arrangements that benefit the powerful. Such is certainly the case with globalization. There is no cause to doubt Stiglitz's good intentions and genuine concern for the poor, and there is ample reason to appreciate his contributions as a critic of neoliberal extremism. But those who are working to fundamentally alter the balance of power between the world's dominant nations and those at the periphery, between the elite and the impoverished, and between corporations and working people can be forgiven if they base their more thorough-going visions of change on something other than the yet-to-surface enlightened self-interest of those who would save capitalism from itself. (Engler, 2007: 91)

És un fragment de text impagable. Per començar fa referència al paradigma de Stiglitz i a la seva insuficiència per tractar els temes polítics, motiu pel qual afegeix que en la vida real existeixen relacions asimètriques de poder, que comporten que aquells individus, classes o institucions amb un poder superior faran allò que més els convengui, independentment de consideracions morals. Per tant, els treballadors i pobres de tots els països faran bé de cercar canviar les coses sense fer referència al sentit de justícia o de responsabilitat d'aquells en el poder, com massa sovint fa Stiglitz. Segons Engler, més aviat cal una organització dels més desfavorits i dels que volen canviar la situació que obligui a un canvi real. Alternativa que, com hem dit, Stiglitz, fent gala de les seves particulars contradiccions, de vegades també abraça, tot i que en general sembla que es decanta més per l'alternativa d'apel·lar al sentit de justícia i a la responsabilitat de les elits. Com diu Koechlin, analitzant *Globalization and its discontents*,

Stiglitz's proposals do not focus primarily on empowering workers, the poor or grass roots activists (although many of his proposals are designed to empower indebted countries vis-a-vis the IMF and private creditors). Stiglitz's proposals focus instead on the need for better policy-makers, and for policies based on 'science' rather than 'ideology', 'The free market ideology should be replaced with analysis based on economic science...' (p. 250). (Koechlin, 2006: 262)

Stiglitz never seems to take to heart his own recognition that globalization is fraught with special interests. His logic is almost tautological: The advanced industrial nations have not created a fair set

of rules in the past, so he proposes that they do so in the future, for fairness's sake. [...] "It is difficult to get a man to understand something when his salary depends upon his not understanding it." The wisdom in this maxim bears heavily on Stiglitz' drive to create a "change in mind-set" among finance ministers and other international elites. As *Making Globalization Work* progresses, the author's dance between acknowledging political barriers and retreating into wishful thinking grows tiresome. During one such two-step, he explains, "Those who benefit from the current system will resist change, and they are powerful. But forces for change have already been set in motion." The passive voice in the second sentence is not incidental. A sense of uncertain passivity pervades his political thinking; he has trouble understanding or often even identifying the forces that can make change possible. (Engler, 2007: 90-91)

No manco raó té Engler en aquest fragment. Especialment il·lustrativa és la darrera part. Té raó en afirmar que existeix la contradicció que tot just hem apuntat en Stiglitz, i té raó també en apuntar que Stiglitz té problemes a l'hora d'identificar quin subjecte polític és el que podrà dur a terme els canvis que troba tan desitjables per a que la globalització sigui més justa. Hom cercarà en va una anàlisi acurada de les forces que han de dur a terme aquests canvis en el nostre autor. "If only we could sidestep politics, Stiglitz' prescriptions suggest, then impartial policy-makers could weigh the objective merits of different ideas, adopt the best ones, and make the global economy work for all. This liberal scientific fantasy underlies Stiglitz's political program and is its core weakness" (Engler, 2007: 91).

No pot tenir més raó en la interpretació que duu a terme del pensament polític stiglitzià. La fantasia liberal ben intencionada d'adoptar aquelles mesures en el terreny econòmic que siguin les millors i més eficients per al màxim nombre de gent possible és massa present en el nostre autor. Hi ha una gran mancança en el seu pensament, que en les seves darreres obres se soluciona només parcialment, en aquest aspecte. Li falta analitzar els interessos de classe i les lluites de poder, essencials per entendre la política econòmica en concret i la política en general.

Aquesta és també la gran mancança que trobam en el seu paradigma científic. En el seu paradigma aquestes qüestions gairebé ni apareixen. És per aquest motiu que en escrits més pràctics com *Making Globalization Work*, o *Globalization and its Discontents*, que hem analitzat en aquest capítol, no pot emprar el seu paradigma. De poc li serveix per analitzar i entendre les polítiques reals que s'apliquen en tot tipus de situacions diverses. Per aquest motiu introdueix en aquestes obres conceptes que enlloc es troben en el seu paradigma, com el de poder, el d'ideologia o el d'interessos, que esdevenen essencials per entendre qüestions reals com els esdeveniments de la

globalització.

Significantly, the imperfect information/markets approach that has exclusively informed Stiglitz's scholarly work is otherwise notable for its virtually total absence from his best-selling book. Its absence seems due not so much to a desire to popularize his account (although it no doubt helps), but to a shift in what he sees as key explanatory factors. For in addition to deploring the role of neoliberal ideology he argues that the Washington Consensus has been driven and accepted by those whom it most benefits, allowing the interests of the Western financial community to prevail over those of the world's poor. (Fine & Van Waeyenberge, 2006: 149-150)

Per aquest motiu, defensam en la present tesi que el paradigma de Stiglitz necessita ser actualitzat per donar cabuda a les qüestions relacionades amb el poder, els interessos i la ideologia. Conceptes que emprava de manera important quan ha d'analitzar qüestions polítiques reals. Autors com Engler, Fine, i Van Waeyenberge, com acabam de veure, defensen quelcom semblant. Creim que seria possible integrar-ho en el seu paradigma. Hauria d'incloure, juntament amb les asimetries d'informació i en la informació imperfecta existents en els mercats, asimetries de poder i d'informació en el terreny d'allò polític, juntament amb un major èmfasi en les diferències entre classes socials. D'aquesta manera només integraria en el seu aparell teòric concepcions que tanmateix emprava.

7. L'ECONOMIA POLÍTICA NORD-AMERICANA

En aquest capítol tractarem un tema que per a Stiglitz ha anat guanyant importància a mesura que passaven els anys. Es pot dir que els escrits de Stiglitz durant els seus primers anys com a investigador giraren en torn d'aspectes altament teòrics. Fins als anys 90 la majoria dels seus escrits tractaven temes molt teòrics. Això constituïa la seva principal preocupació i línia de recerca. Als 90 comença a canviar. A partir d'aleshores temes com el desenvolupament i la transició al capitalisme de les economies socialistes guanyaran més importància. Cap a finals dels 90 esdevindrà central el tema de la globalització i de la crisi asiàtica. I ja serà entrat el nou mil·lenni quan dedicarà més escrits a la situació econòmica i política del seu país. A l'any 2003 publica el llibre *Els feliços 90*, on fa un repàs crític al que fou la dècada dels 90 i el govern Clinton. Una època de la qual ell té una visió privilegiada, ja que, com hem vist, treballà com a assessor del govern.

A banda d'aquest important llibre, que analitzarem, també escrigué tota una sèrie d'articles i llibres sobre la situació política i econòmica d'EUA. Inclús va escriure un llibre sobre la guerra d'Iraq, juntament amb Linda Bilmes, en què es mostra molt crític amb la decisió del govern de Bush d'envair el país. El llibre es titula *La guerra dels 3 bilions de dòlars*. Més enllà de la seva crítica als motius de la intervenció, que no són de cap manera els esgrimits oficialment, el llibre és interessant des del punt de vista d'aquest treball perquè apunta una sèrie de factors que pogueren contribuir a la crisi del 2008. El cost econòmic de la guerra d'Iraq fou molt elevat. Segons els seus càlculs, va costar més de tres bilions de dòlars. Però el cost d'oportunitat encara fou major. Aquests doblers s'haguessin pogut dedicar a inversions estratègiques a EUA. Si s'haguessin invertit en educació, I+D, sanitat o en la malmesa infraestructura del país, aleshores haguessin estat uns doblers ben gastats. El seu efecte multiplicador hagués estat molt superior al que tengué gastar els doblers a fer la guerra a un país estranger, i a llarg termini el país hagués pogut créixer i desenvolupar-se de manera sostenible.

Però òbviament els grans interessos petrolífers i militars del país, que en el govern Bush gaudien d'una gran influència, tenien altres prioritats. Ells varen ser els grans guanyadors d'aquesta guerra, segurament els únics. “Al margen de las industrias militares y petroleras de Estados Unidos, es difícil encontrar verdaderos ganadores” (Stiglitz i Bilmes, 2008: 20). Que Sadam Husein col·laborava amb Al-Qaeda o que disposava d'armes de destrucció massiva era del tot fals. Fou una excusa per justificar la intervenció davant l'opinió pública. Per què, doncs, EUA intervingué militarment a Iraq? Segons Stiglitz i Bilmes (2008), fou per afavorir les grans empreses petrolíferes

i militars nord-americanes. Amb la intervenció obtengueren enormes beneficis a expenses del contribuent americà. A diferència de Harvey (2004), que interpreta la intervenció com una estratègia geopolítica per controlar el petroli de la regió, Stiglitz creu que no fou per aquest motiu, ja que EUA no pot controlar fàcilment les reserves petrolíferes d'un país estranger. La interpretació de Stiglitz és manco grandiloqüent però més crua. La intervenció simplement s'ha d'entendre pels suculents contractes que els permetria guanyar a les grans empreses petrolíferes i militars.

Arran de la intervenció el preu del petroli es disparà, per la qual cosa la interpretació segons la qual el motiu de la intervenció era obtenir petroli barat té problemes. Amb l'auge del preu del petroli el país perdé. També Europa, el gran soci comercial d'EUA. “La guerra de Irak y sobre todo los elevados precios del petróleo han contribuido a debilitar la economía estadounidense” (Stiglitz i Bilmes, 2008: 155). En canvi, els països exportadors guanyaren. Per als països importadors de petroli aquest fet significà que hagueren de pagar preus superiors. Gastaren a fora uns doblers que haguessin pogut gastar a dins. I la seva economia se'n ressentí d'això. De fet, remarcablement, Stiglitz (Stiglitz i Bilmes, 2008) culpa en part la pujada del preu del petroli de la gran crisi que s'inicià al 2008.

Per tant, el llegat de Bush encara és pitjor del que molts pensen. Segons Stiglitz (2015c: 49-60), ha estat el pitjor president per a l'economia de la història del país. Políticament en el llibre Stiglitz també destaca, correctament, que la guerra féu la regió encara més inestable. Està clar que Sadam Husein era un tirà pervers, però la intervenció no va ser la millor solució per al poble iraquetà.

Després, al 2010, escriurà *Caiguda Lliure*. El llibre fou escrit en plena Gran Recessió, i la crisi és precisament el tema principal del llibre. Intenta esbrinar les causes que han duit l'economia nord-americana i la mundial al pitjor desastre des de la Gran Depressió dels anys 30. Veurem com detalla una sèrie de causes diverses i complexes que explicarien la greu crisi que sofrí EUA. I veurem també com el sector financer no surt gaire ben parat. Les seves males pràctiques expliquen en bona part la crisi.

Però a banda d'explicar la crisi, en el llibre també s'esforça per proposar una sèrie de mesures per sortir d'ella el més aviat possible, i per evitar que en el futur es torni a caure en una crisi com aquella. A banda d'això, critica molt durament els efectes de la crisi damunt la gent, i el comportament depredador del sector financer, que tant de poder ha acumulat en els darrers anys, i que tant ha explotat la ciutadania.

El següent llibre dedicat a l'economia d'EUA fou *El preu de la desigualtat*. Aquí Stiglitz analitza un tema que en els darrers anys cobrarà màxima importància per a ell, com és la desigualtat. Un tema que per a ell serà clau. No es cansarà de denunciar, en aquest text i en altres, el gran augment de la desigualtat que ha patit EUA, però també altres països, en les darreres dècades. Com abans, donarà vàries causes per explicar aquest augment, com la globalització⁶², o l'auge de les noves tecnologies, que han augmentat la polarització dels treballadors —“A second structural shift stemmed from changes in technology that increased the demand for skilled workers, and replaced many unskilled workers with machines” (Stiglitz, 2013a: 68); més endavant ho analitzarem amb detall.

Però, segons ell, el principal motiu d'aquest augment de la desigualtat és polític. Sobretot a EUA des dels 80 s'han duit a terme una sèrie de polítiques de classe que han provocat aquesta desigualtat. S'ha duit a terme una redistribució de la riquesa de la major part de la població cap a l'elit, amb l'enfortiment de l'elit que aquest fet ha provocat, al mateix temps que la major part de la població s'afeblia. Aquest gran enriquiment de l'elit l'han emprat per distorsionar el sistema polític encara més al seu favor. En aquest context s'han d'entendre les baixades d'imposts de Reagan i Bush fill, venudes com a estímuls keynesians davant l'opinió pública, però en realitat només afavorien els sectors més rics del país.

És principalment per aquest motiu que es mostrarà crític amb la posició de Piketty. L'economista francès a *El capital al segle XXI* defensarà la idea que el capitalisme duu quasi necessàriament cap a una gran desigualtat. O al manco aquesta és la interpretació que fa Stiglitz (2015b) de l'obra de Piketty, que no deixa de ser discutible. Stiglitz creu que el problema no és tant el capitalisme com el sistema polític. Existeixen forces econòmiques que duen cap a una major desigualtat, però també n'existeixen d'altres que la frenen. És tasca de la política assegurar que no es produeixi una gran desigualtat. I la política a EUA no només no ha evitat la gran desigualtat que s'ha produït, sinó que l'ha agreujada. “[T]he inequality is cause and consequence of the failure of the political system, and it contributes to the instability of our economic system, which in turn contributes to an increased inequality” (Stiglitz, 2013a: XXXIX-XL).

Stiglitz lamenta de manera del tot sincera aquesta situació. A EUA les forces del mercat en

62 Si abans es preocupava pels efectes que la globalització tenia sobre la majoria de ciutadans dels països més pobres, com ja hem vist, ara es preocuparà també dels efectes que aquesta té sobre la majoria de ciutadans d'EUA. Però la conclusió de fons és sempre la mateixa: la globalització, tal com ha estat gestionada, beneficia les grans corporacions a expenses dels demés (Stiglitz, 2015c).

els darrers anys han apuntat efectivament cap a una major desigualtat. La tasca del sistema polític era frenar aquesta tendència, tant per motius de justícia social, com per motius d'estabilitat política i econòmica. Però el sistema polític ha accentuat encara més aquesta desigualtat, debilitant mesures de redistribució de la riquesa que històricament havien funcionat, sobretot després de la segona Guerra Mundial. El debilitament de les ajudes als aturats o als pobres ha agreujat la desigualtat. “What is striking about the US is that while the level of inequality generated by the market —a market shaped and distorted by politics and rent seeking— is higher than in other advanced industrial countries, it does less to temper this inequality through tax and expenditure programs” (Stiglitz, 2013a: 93).

A més, aquestes mesures, conegudes amb el nom d'estabilitzadors automàtics, pel fet que en èpoques de crisi en què l'atur augmenta automàticament s'incrementen, també ajudaven a fer que les recessions fossin més suaus. Però ara, amb el seu desmantellament progressiu, les recessions són més greus, degut a què els ingressos són inferiors i per tant la demanda agregada baixa. Per aquest motiu, Stiglitz parlarà una mica irònicament de desestabilitzadors automàtics. Recordem que els Estats a EUA quan tenen manco ingressos també han de retallar la seva despesa, semblant al que passa a la Unió Europea. Clar que allà això es compensa en major mesura gràcies a les ajudes federals.

També parlarà d'imposts regressius. És molt crític amb el fet que en els darrers anys a EUA el treball hagi de pagar més impostos que el capital o l'especulació. Això crea incentius molt perversos. S'estimulen activitats que no creen riquesa i es castiga el treball, la base de la riquesa de tot país. No cal dir que això també ha contribuït a la desigualtat i a l'afebliment de la classe mitjana. Ambdues coses són molt perilloses a ulls de Stiglitz. Ja hem vist reiteradament la importància que atorga a una classe mitjana forta per al bon funcionament d'una democràcia. Però també des d'un punt de vista econòmic és important que no es produeixin grans desigualtats. Una gran desigualtat fa que la gent de les classes baixes consumeixi manco, la qual cosa disminueix la demanda agregada i duu a problemes, com està passant actualment. Les classes baixes gasten una proporció major dels seus ingressos que les classes altes, que es poden permetre estalviar.

Som de l'opinió que la idea de Stiglitz (2015b) segons la qual la culpa de la desigualtat és més de la política que de l'economia és molt valuosa i té implicacions molt positives. Aquesta idea ens mostra que és perfectament possible canviar l'estat de coses actuals. No cal fer cap gran revolució ni tornar a provar el desacreditat socialisme. Unes polítiques adequades poden tornar a

frenar la desigualtat. El problema és polític i la solució ha de ser també política. Ara bé, hem de tornar a repetir que les propostes polítiques de Stiglitz són febles. Encara que és cert que en els darrers escrits ho corregeix una mica. A *The price of inequality* proposarà coses com donar més poder als treballadors i als sindicats. Sens dubte, són mesures que podrien ajudar a millorar la situació, encara que sembla que obvia les resistències que amb tota seguretat sorgirien. També proposa una major unitat dels treballadors, i els anima a què lluitin pel que creuen que és just. És sens dubte una passa endavant respecte a escrits anteriors, on confiava massa en el sentit de la responsabilitat de l'elit dirigent per millorar les coses. Ara això ja perd pes en les seves propostes de canvi més tardanes. Per fi ha acabat veient que el subjecte del canvi no pot ser aquesta elit dirigent, sinó els treballadors que s'unesquin per lluitar pel que és just, o més exactament, per allò que els interessa.

We have become a house divided against itself—divided between the 99% and the 1%, between the workers, and those who would exploit them. We have to reunite the house, but it won't happen on its own. It will only happen if workers come together. If they organize. If they unite to fight for what they know is right, in each and every workplace, in each and every community, and in each and every state capital and in Washington. We have to restore not only democracy to Washington, but to the workplace. (Klein et al. citant Stiglitz, 2013: 656)

No obstant, encara veim defectes en el seu tractament d'aquestes qüestions polítiques. També encara veim algunes contradiccions, encara que segurament no tantes com abans. Per exemple, com es diu a l'article d'Hollanders (2015), a vegades dubte de si l'origen de les males polítiques que s'han duit a terme en els darrers anys són uns dirigents que han pres decisions equivocades per culpa de la ignorància, o si les decisions han estat preses per interès. En els darrers escrits tendeix a interpretar les decisions que s'han pres en base a l'interès i a la ideologia (una ideologia que està en funció dels interessos sempre) del poder. Però es poden trobar moments en què culpa la ignorància de les males decisions.

Stiglitz proposes that inequality is a political choice rather than an economic necessity. So inequality is a problem of democracy, not of capitalism per se. His political analysis, however, is less elaborate than his economic propositions. He states that the United States Government is “of the 1 per cent, for the 1 per cent, and by the 1 per cent”, hijacked by special interests and even a part of class warfare. Elsewhere, though, he writes that politicians support austerity because they are ignorant, naïve or ill-informed. (Hollanders, 2015: 416)

També a l'hora de parlar de l'Estat segueix amb algunes contradiccions i amb una concepció

no del tot exacta del què és l'Estat. A *The price of inequality* veim en alguns moments que concep l'Estat com l'eina que ha d'assegurar un major benestar general. Segons aquesta interpretació, l'Estat ha de ser una institució neutra que miri d'assegurar un major benestar general, alineant interessos i evitant conflictes. És el que podríem anomenar una visió hegeliana de l'Estat, en què aquest supera les contradiccions que existeixen a nivell social. En canvi, en altres moments, i també es pot veure en la mateixa obra, veu l'Estat com una eina de les classes altes per imposar els seus interessos. És el que podem anomenar la visió marxista de l'Estat. El fet que aquestes dues visions es trobin fins i tot en la mateixa obra no deixa de ser una contradicció que Stiglitz no acaba de salvar. És com si no veiés aquesta contradicció i donàs intuïtivament per bones ambdues concepcions. En favor de Stiglitz s'ha de dir que en el fons l'Estat pot ser les dues coses, i segurament és sempre ambdues coses. És necessari defugir les definicions essencialistes que s'esforcen per definir l'Estat d'una manera unívoca. L'Estat pot ser i és sovint una eina de la classe alta, com deia Marx. Però sovint també és la institució que cerca garantir el major benestar social. Si pesa més una cosa o l'altra depèn de cada situació. En un moment donat pot ser més aviat l'expressió de la classe alta, però en altres moments pot ser una institució que es preocupi pels més desfavorits. Per tant, Stiglitz podria polir la seva visió de manera que no semblàs una contradicció. El fet de no fer-ho, i no el que diu, és el que ens ha obligat a afirmar que cau en una contradicció.

Segurament, als inicis de la seva carrera acadèmica en aquest tema era manco contradictori, però també més ingenu. Al principi, la seva concepció implícita de l'Estat era més hegeliana. Per això podia ser optimista quant a la idea que la intervenció de l'Estat en economia era positiva. Hem vist abastament com sempre ha defensat que l'Estat amb la seva intervenció pot augmentar l'eficiència dels mercats. Per això també ha criticat sempre els fonamentalistes de mercat de dretes per no voler que l'Estat intervengui en els mercats. Però totes aquestes idees que sempre ha defensat es basaven completament en la idea que l'Estat mira pel bé comú. A partir d'aquí, podia esperar que aquesta intervenció en els afers econòmics seria positiva per al gran nombre. Molts autors, tant de dretes com d'esquerres, han criticat aquesta visió per excessivament ingènua. Els arguments eren semblants. Deien quelcom com el següent: “D'acord, podem acceptar que els mercats a vegades fallen. ¿Però per què l'Estat amb la seva intervenció pot corregir els seus errors? ¿No és possible que l'Estat intervengui per afavorir uns determinats grups a costa d'uns altres o inclús a costa de la majoria?”

Stiglitz al final veu que les coses no són tan senzilles com el seu liberalisme de tota la vida

l'havia duit a creure. L'Estat no només té errors igual que els mercats. A més, també té incentius perversos, per emprar el seu llenguatge, semblants als dels mercats. Per tant, al final ha de concloure, encara que sovint només de forma implícita, i a més sense corregir del tot els seus errors passats, que l'Estat no només pot no corregir els errors dels mercats, sinó que els pot agreujar. És el que ha passat en les darreres dècades amb el gran problema de la desigualtat, en què l'Estat encara ha contribuït a augmentar-la. Per això segurament arriba a la conclusió correcta que si la classe treballadora vol canviar la redistribució de la riquesa, aleshores no li queda altre remei que organitzar-se i lluitar.

7.1 Els feliços 90

L'economia nord-americana des dels 70 ha crescut manco del que ho havia fet abans. És un fet que Stiglitz repeteix sovint. Pot ser degut a causes tant econòmiques com polítiques. Com ja hem apuntat, les polítiques econòmiques basades en les errònies teories del costat de l'oferta feren mal al país. Quan Stiglitz en els distints escrits sobre l'economia d'EUA fa un repàs històric als esdeveniments econòmics recents més importants per al país, segurament ho fa d'una manera massa breu i simplista. Potser fins i tot d'una manera massa esbiaixada, ja que es preocupa d'atorgar les culpes de les polítiques errònies al partit Republicà, sovint salvant massa el partit Demòcrata, quan la realitat és que també el partit Demòcrata amb massa freqüència ha estat capturat per les grans finances. Però Stiglitz, com a bon Demòcrata, prefereix passar-ho una mica per alt i repartir les culpes preferentment entre els Republicans.⁶³

I un dels presidents que més rep és sens dubte Ronald Reagan. Amb ell comença el gir a la dreta a EUA. Stiglitz és molt crític amb les seves baixades d'imposts i amb les seves polítiques de desregulació. Recordem que baixà els impostos als més rics. Això va fer que EUA caigués en un important dèficit fiscal, ja que no reduí la despesa estatal. Curiosament Stiglitz (2003c; 2011) repeteix freqüentment que darrera les baixades d'imposts de gent com Reagan i Bush fill hi havia un pla ocult per desmantellar l'Estat de Benestar. És quelcom en el que creu vehementment.

Reagan també és recordat per les seves contribucions a les desregulacions de sectors com el financer o l'aeronàutic, que dugueren a problemes tant en un sector com en l'altre. La filosofia de l'època consistia en la creença en l'eficiència dels mercats, motiu pel qual s'eliminaren alegrament

⁶³ Un exemple d'això és la seva crítica constant a les baixades d'imposts als més rics dutes a terme per Bush i Reagan. Però cap el final del seu mandat Clinton féu quelcom semblant, quan baixà els impostos sobre les plusvàlues. Stiglitz, tot i que ho lamenta, no ho recorda tot sovint com sí que fa amb els altres dos casos.

diverses regulacions que feia anys que funcionaven precisament per evitar els problemes que hi acabaria havent. En el sector financer a finals dels 80 les caixes d'estalvis tengueren problemes, i hagueren de ser rescatades amb grans sumes. També el sector aeronàutic tengué els seus problemes.

A banda d'això, Reagan s'esforçà per afeblir els drets dels treballadors i el poder dels sindicats. Tot quadra amb les teories del costat de l'oferta, que afirmaven que l'important era afavorir les inversions. Uns sindicats forts, així com uns salaris alts i un cost d'acomiadament alt segons aquesta visió dificultaven la inversió i el reequilibri espontani dels mercats. Però, com ens diu Stiglitz, en realitat s'estaven plantant les llavors per a una disminució dels drets dels treballadors, així com per a una economia més inestable, degut precisament a aquest afebliment de la posició de la classe treballadora, la base del país. El fet que la seva situació s'afeblís contribuí decisivament a l'increment de la desigualtat que en l'època es començava a donar. Pels motius que hem dit això seria molt perjudicial per a l'economia. Les teories del costat de l'oferta s'esforçaven penosament per cavar la seva pròpia tomba.

A principis dels 90 l'economia entrà en una petita recessió, en bona part degut als problemes de les caixes d'estalvis. En aquest context guanyà Clinton les eleccions amb la promesa de “*jobs, jobs, jobs*”. Fou quan Stiglitz entrà com a assessor del govern. Per parlar de l'època és necessari analitzar el seu *Els felços 90*. En el llibre Stiglitz repassa de forma bastant crítica les polítiques econòmiques del govern Clinton, fortament influïdes per Wall Street, tot i que com ja hem dit normalment mira de salvar el mateix Clinton, segurament per una qüestió d'agraïment i de lleialtat personal⁶⁴.

The basic message of *The Roaring Nineties* is straightforward: From day one, the Clinton administration's economic agenda was set by Wall Street, primarily through its main spokespersons, Federal Reserve Chair Alan Greenspan and Robert Rubin, whom Clinton selected from his position as cochair of the elite Wall Street firm Goldman Sachs to become his most influential economic advisor and, eventually, treasury secretary. As Stiglitz states repeatedly, Clinton was elected to office on a platform of “Putting People First” and “Jobs, Jobs, Jobs.” But the actual Wall Street agenda became clear immediately. It was deficit reduction, low inflation, and deregulation. Stiglitz argues that this program was responsible for the stock market bubble and bust and the assorted accounting scandals. (Pollin, 2004: 113)

Stiglitz afirma de l'època que fou d'una prosperitat generalitzada, però al mateix temps és

64 També és destacable la crítica constant al llarg del llibre del fet que EUA recomanàs una sèrie de polítiques a l'estranger que a casa no defensava. Temes com la privatització de la Seguretat Social o un Banc Central que només es preocupàs per controlar la inflació no estaven en l'agenda dels Demòcrates, però a fora s'aconsellaven.

molt crític amb segons quines decisions que es prengueren. Això fa que Pollin afirmi que el fet de qualificar l'època com de bona, al mateix temps que es critica tant dona al llibre un punt d'esquizofrènia: “the fact that Stiglitz is so critical of most of what happened in this period, while simultaneously describing the decade as one of unparalleled prosperity, gives the book a bit of a schizophrenic edge” (Pollin, 2004: 115). Nosaltres hem d'estar d'acord amb la conclusió. No deixa de resultar xocant que s'intentin afirmar ambdues coses de l'època en el mateix llibre⁶⁵. Però, com hem vist suficientment, és quelcom molt característic en Stiglitz.

La veritat és que als 90, sobretot a partir que Clinton entràs de president al 93, l'economia d'EUA gaudí d'un cert creixement. Ha estat un dels pocs moments des dels 70 en què els salaris reals dels treballadors nord-americans pujaren. La borsa pujà, els salaris pujaren, l'atur baixà i contra tot pronòstic també la inflació baixà⁶⁶. Aquests fets varen dur a què els típics gurus parlassin en termes de Nova Economia per explicar la bonança de l'època. Segons aquesta visió tan optimista, les noves tecnologies *made in USA* feren augmentar la productivitat de manera espectacular (no obstant, la realitat és que en el període posterior a la Segona Guerra Mundial la productivitat pujà més). Això justificava el gran increment dels preus dels actius financers. Alguns inclús afirmaven que gràcies a la Nova Economia les recessions i els cicles eren ja cosa del passat. Un altre gall cantaria quan la bombolla de les puntcom explotàs.

Segurament, el més destacable fou el fet que l'economia cresqués al mateix temps que baixava la inflació. Una cosa que en aquells moments ningú no s'esperava. Des d'aleshores, el sempitern problema de la inflació no s'ha tornat a produir, al manco a Occident, en bona part degut a la globalització, que ha tirat els preus cap avall. Tot i que també les noves tecnologies han pogut contribuir, o el debilitament del poder dels sindicats, que ara tenen manco força per exigir pujades salarials.

Però encara és més remarcable l'explicació que alguns donaren del creixement que es produí a l'època. Recordem que amb les baixades d'imposts de Reagan el país entrà en un dèficit fiscal persistent, ja que la baixada d'imposts no anà acompanyada d'una reducció de la despesa federal. Clinton heretà aquest gran dèficit i el volgué solucionar. Aquí es nota una altra vegada la influència de Wall Street. Als financers no els solen agradar els grans dèficits. Per aquest motiu Clinton

65 Això és el que ha provocat que entre els comentaristes del llibre en qüestió alguns el vegin com una crítica a Clinton i uns altres com una lloa, com ja hem apuntat. En realitat, es pot interpretar d'ambdues maneres, encara que creim que el llibre és més crític que favorable a les polítiques del govern Clinton.

66 Encara que, òbviament, molts pobres no gaudiren de la bonança.

rebaixà la despesa fiscal i pujà els impostos, mesures políticament difícils, amb l'objectiu de reduir el dèficit. Mesures que més tard Stiglitz criticaria, com veurem. Al final, aquesta reducció del dèficit fiscal anà acompanyada d'un auge econòmic, i com sol passar, tot tipus d'analistes mediocres veieren una relació causal en dos fets que se succeïren alhora. Segons la interpretació majoritària, a la que Stiglitz en el llibre dóna massa crèdit, la reducció del dèficit dugué a una baixada dels tipus d'interès, i la baixada dels tipus d'interès dugué a una recapitalització dels bancs, ja que aquests havien invertit molt en bons, i quan els tipus baixen els bons pugen. Aquest fet va fer que els bancs poguessin donar més crèdit, i això féu pujar l'economia nord-americana. Stiglitz en part es creu aquesta història. En aquest moment pot ser interessant recórrer a l'eina de molts filòsofs analítics que es dediquen a analitzar les relacions causals. Segons aquesta interpretació de Stiglitz el que passà fou el següent (tenir en compte que el símbol de fletxa aquí significa causa. És a dir, 1) → 2) significa que 1) causa 2)):

- 1) Clinton reduí el gran dèficit fiscal herència de les polítiques de Reagan—>
- 2) Reducció del tipus d'interès, ja que hi ha manco demanda de crèdit per part del govern—>
- 3) Pugen els preus dels bons degut a la caiguda del tipus d'interès—>
- 4) Això recapitalitza els grans bancs, que havien invertit molt en bons—>
- 5) Els bancs poden donar més crèdit—>
- 6) L'economia s'expandeix

Massa sovint als economistes els agrada dibuixar, encara que sigui implícitament, aquestes relacions causals. Però la veritat és que es fa molt difícil parlar de relacions causals en economia. Gairebé és més correcta parlar de relacions *casuals*. Per tornar a les relacions que analitzàvem, el pas de 1) a 2) ja és problemàtic, com el mateix Stiglitz reconeix en l'obra. El que va fer abaixar els tipus d'interès en l'època no va ser només aquesta reducció del dèficit fiscal d'EUA. La menor inflació de la que hem parlat també contribuí decisivament a baixar els tipus d'interès. El pas de 2) a 3) no som competents per analitzar-lo, ja que no som experts en mercats de bons. Es diu que quan els tipus baixen els bons pugen i quan els tipus pugen els bons baixen, però no sempre és així⁶⁷. El pas de 3) a 4) sí que és del tot lògic. El pas de 4) a 5) també és problemàtic, perquè si bé és possible que la recapitalització dels bancs els permeté donar més crèdit, també era necessària que més gent estigués disposada a demanar més crèdits, per la qual cosa per si sola aquesta major oferta de crèdit no està clar que expliqui aquest fet. El pas de 5) a 6) no és especialment problemàtic, el més lògic és

⁶⁷ Per exemple, en un mercat amb falta de liquiditat, com fou el cas durant els pitjors moments de la Gran Recessió, aleshores els bons baixen, independentment del que facin els tipus d'interès, ja que no hi ha demanda.

que si hi ha més crèdit l'economia cresqui, al manco fins que no hi hagi problemes per pagar-lo.

El que volem dir amb això és que en economia es fa molt difícil parlar de relacions causals, en què un esdeveniment en causa un altre. Pot ser molt difícil establir una causalitat clara en una direcció concreta, per varis motius. En primer lloc, perquè un esdeveniment pot “causar” diverses coses distintes. Per exemple, una disminució de l'atur pot causar inflació, però també pot ser que no en causi. És un bon exemple, ja que aquest fet als 70 fou molt discutit. Teòrics de tota mena discutiren fins a l'extenuació la relació entre la baixada de l'atur i l'increment de la inflació. Però com diu Minsky a *Stabilizing an unstable economy*, a EUA una baixada de l'atur sovint ha anat acompanyada de tot tipus de canvis en la inflació (positius o negatius), per la qual cosa no té gaire sentit dir que una baixada de l'atur causa inflació. “[T]here is no obvious consistent relation in the United States between the rate of inflation, as measured by changes in the CPI, and unemployment” (Minsky, 2008: 292). I el mateix es podria dir d'altres esdeveniments. Un menor tipus d'interès real causa una major inversió i un menor atur? No sempre.

El segon motiu pel qual es fa difícil parlar de relacions causals en economia és el fet que en ser la realitat tan complexa sovint no és possible determinar quin esdeveniment o esdeveniments han causat un efecte en concret. En aquests temes una visita a David Hume sempre és edificant. Com a mínim ens evita creure en segons quines històries.

I si Stiglitz en el llibre en qüestió es creu a mitges aquesta història de la reducció del dèficit, també és criticable que en segons quins escrits es cregui la història dels *twin deficits*. Segons aquesta idea, que a EUA fou bastant hegemònica, el gran dèficit fiscal del país causaria el seu dèficit comercial. Com abans, dibuixarem les suposades relacions causals que entren en joc:

- 1) EUA té un gran dèficit fiscal—>
- 2) Ha de demanar molts de crèdits—>
- 3) Pugen els tipus d'interès—>
- 4) S'atreuen doblers al país—>
- 5) Puja el dòlar—>
- 6) Augmenten les importacions, ja que s'abarateixen, i disminueixen les exportacions, ja que s'encareixen per als altres països

El pas de 1) a 2) no és problemàtic. El pas de 2) a 3) sembla lògic, però no té per què passar sempre. Hi pot haver altres tendències que ho evitin. El pas de 3) a 4) és prou lògic, però sempre hi pot haver altres factors que ho dificultin. El mateix es pot dir del pas de 4) a 5) i del pas de 5) a 6).

A banda d'això, hi ha estudis que mostren que no sempre que un país entra en un dèficit fiscal aleshores entra en un dèficit comercial. Inclús a vegades un dèficit comercial també pot “causar” el dèficit fiscal.

La conclusió que treim és que molts economistes es precipiten a l'hora d'afirmar l'existència de relacions causals quan en realitat només són dos esdeveniments que es donen successivament. A vegades el mateix Stiglitz cau en això, tot i que després ho matisi en altres escrits. Una altra conclusió que es pot treure, encara que aquesta és molt nostra, és que en economia s'hauria de donar més importància a les dades i a la història que a les teories. O per dir-ho d'una altra manera, la ciència econòmica hauria de ser més empírica que teòrica, al manco actualment. L'irrealisme de moltes assumpcions i la seva poca capacitat predictiva poden ser dos arguments més en favor de la nostra idea, a banda de la dificultat d'identificar clarament relacions causals. No cal dir, no obstant, que aquesta és una conclusió nostra i no de Stiglitz. Segurament no hi estaria d'acord.

Tornant a l'anàlisi que duu a terme Stiglitz dels 90, s'ha de dir que al final es mostra crític amb l'obsessió del govern Clinton per reduir el dèficit. Creu que sense haver-lo reduït tant l'economia també hagués crescut, ja que els tipus d'interès segurament també haguessin baixat, degut a què la inflació era baixa. “Las fuerzas que domesticaron la inflación —unos sindicatos más débiles, un aumento de la competencia internacional, un aumento de la productividad— ya eran factores en juego, y fue una inflación inferior, tanto como la reducción del déficit, lo que bajó los tipos de interés a largo plazo” (Stiglitz, 2003c: 90). Inclús és possible que sense voler reduir tant el dèficit l'economia hagués crescut encara més.

A banda d'això, l'esforç de Clinton resultà en va, ja que una de les primeres mesures de Bush fill fou la de baixar els impostos als rics, amb el beneplàcit de Greenspan, amb la falsa excusa que això estimularia l'economia. Greenspan defensà aquesta mesura, que no entra dins l'esfera de competències d'un Banc Central, per allò que si es pagava tot el deute públic, aleshores no podria emprar-lo per dur a terme la política monetària. I donada la seva ideologia, un augment de la despesa de l'Estat no li feia gràcia. Amb tot, el superàvit que havia aconseguit Clinton, amb les baixades d'imposts de Bush i amb les seves aventures bèl·liques, ben aviat es convertí en un significatiu dèficit.

Al capdavall, Stiglitz remarca encertadament que tothom s'equivocà amb aquestes mesures. Ningú no s'esperava que la reducció del dèficit acabàs estimulant l'economia. Ans al contrari, la teoria prediu que una reducció del dèficit és perjudicial per al creixement a curt termini. Però ja hem

vist que no és del tot correcta atribuir el creixement i la recuperació a la reducció del dèficit.

Stiglitz en el llibre ens alerta del perill que suposa que la gent veïés en una mesura com la reducció del dèficit la millor solució per sortir d'una crisi. En temps de crisi no s'han de recomanar aquestes mesures, en tot cas s'ha de fer en èpoques de bonança. Per això tem que alguns recomanassin a tots els països en crisi que reduïssin el dèficit esperant que això estimularia l'economia. Mesura que efectivament es recomanà a Àsia i a Sud-Amèrica durant les seves crisis, amb resultats catastròfics (Stiglitz, 2003c).

Les desregulacions

A banda del tema dels dèficits, Stiglitz en el llibre és molt crític amb l'auge de les desregulacions, que tant de mal farien posteriorment. És un dels temes amb els que és més crític amb el govern Clinton. Aquí Stiglitz reconeix part de la culpa en deixar que les desregulacions anassin massa lluny. Els lobbies empresarials se sortiren amb la seva, però el conjunt de la població sortí perdent. Més endavant Stiglitz no es cansarà de repetir en tota mena d'escrits els perills que suposen les desregulacions. Però com diu Pollin (2004: 122) es degué conscienciar una mica tard de la importància de les regulacions, ja que al 96 en l'Informe Econòmic del President d'EUA, escrit baix la seva supervisió, s'alabaven determinades desregulacions. No obstant, Stiglitz sempre es defensarà afirmant que mentre era al govern va fer tot el possible constantment per evitar segons quines desregulacions.

És particularment crític amb les desregulacions comptables, les de telecomunicacions i les financeres. I més tenint en compte que als 90 ja es començaren a veure els efectes nocius de determinades desregulacions. Però la filosofia fonamentalista de mercat i el poder dels grans interessos era més fort que tota evidència empírica, i el govern Clinton, teòricament progressista i compromès amb les classes treballadores, aprofundí encara més amb les desregulacions. Unes desregulacions a les que Stiglitz culparà en bona mesura de moltes de les crisis viscudes darrerament. “En las tres décadas pasadas, el mundo ha visto cerca de cien crisis, y muchas de ellas han venido arrastradas por alguna forma de desregulación demasiado rápida” (Stiglitz, 2003c: 127).

Les desregulacions comptables permeteren als directius fer tota mena d'embulls. Stiglitz ens explica que durant la dècada dels 70 es produïren una sèrie d'innovacions comptables destinades a fer creure a les autoritats governamentals que els ingressos d'una empresa eren inferiors al que realment eren, amb l'objectiu de pagar el mínim d'imposts possible. Després es volgué enganar no

tan sols al govern sinó també als inversors. Així, es deia al govern que els beneficis eren petits al mateix temps que es deia als inversors que els beneficis eren grans. Era una tasca difícil, per la qual cosa enginyaren uns sistemes comptables tan complexos que s'acabaren enganant a ells mateixos. Al final ni ells mateixos eren capaços d'entendre el que havien dissenyat. Stiglitz conclou que aquests enganys comptables, altament distorsionadors, foren clau a l'hora de causar els problemes de la bombolla puntcom i després els problemes del 2008. Per aquest motiu al 2009, en plena tragèdia, escriurà el següent:

[A]s you hear about the wonders of innovation in America's financial markets. Their innovations were really focused on finding new accounting and new procedures by which they could, first, avoid paying taxes. Those are the innovations that occurred in the seventies. Then in the eighties and early nineties, they took these ideas about how to deceive the Federal government on taxes and figured out how they could simultaneously deceive their investors. It is a hard task because you want to tell the government that your income is very low while telling your investors that your income is very high. That is a conflict, and they figured out how they could do both by keeping complicated books, reporting low income to the tax authorities and high income to the investors. What they finally did is create something that was so complicated that they even deceived themselves, and that is, of course, the problem we face today. (Stiglitz, 2009a: 354)

Una comptabilitat fiable és necessària si es pretén que els capitals s'assignin correctament. Però als 90 es posaren de moda tots aquests tipus d'embulls que serien molt perjudicials per a l'economia. Recordem casos extrems com el d'Enron, que registrava les vendes, també les futures, però no les compres. Així feien creure que tenien uns ingressos enormes, però al final la realitat s'imposà i la companyia entrà en fallida.

A més, en l'època també es posaren de moda les *stock options*. Eren retribucions que es pagaven als directius en teoria com a compensació per bon rendiment. Però el gran poder del que gaudeixen avui els directius, per sobre dels accionistes, va fer que al final acabassin cobrant aquestes *stock options* sempre. A més, suposaven un clar exemple d'incentiu pervers. Les *stock options* feien que els directius mirassin excessivament el curt termini, oblidant-se del llarg termini. El que volien era que les accions de la seva empresa pujassin el més aviat possible per així exercir l'opció i endur-se el màxim benefici. Els perjudicats eren els accionistes, que veien com el valor de les seves accions es diluïa, i com l'empresa era gestionada d'una manera massa poc responsable, sense tenir en compte el llarg termini.

I la manera com es pagaven aquestes *stock options* era d'allò més obscura. No es registrava

la despesa que li costava a l'empresa donar-les als directius fins que aquests exercien l'opció. D'aquesta manera encara podien enganar més fàcilment els accionistes sobre el què costaven realment a l'empresa. “[S]i a los ejecutivos les pagaban demasiado, en parte era porque muy pocos sabían exactamente cuánto se les pagaba” (Stiglitz, 2003c: 158).

I si les accions a finals dels 90 pujaren tant, en part fou degut a què els fulls comptables no reflectien la realitat. Estaven massa inflats. Clar que aquí també és crític amb l'actuació per omissió del governador de la Reserva Federal Alan Greenspan i amb la desregulació de les telecomunicacions, que disparà la inversió en el sector. Al final es feren tantes fibres òptiques, per posar un exemple, que la gran majoria no s'han emprat mai.

Stiglitz (2003c) és molt crític amb Greenspan per no haver fet res per mirar de desinflar la bombolla puntcom. Al 96 alertà que el mercat estava sent massa exuberant, però a banda de dir això no va fer res més per aturar la festa. És possible que no volgués aigualir la festa a Wall Street i a Silicon Valley. Però s'ha de recordar que històricament els bancs centrals són bastant permissius amb les bombolles financeres que de tant en tant es couen. No així amb la inflació, que quan comença a repuntar tot d'una és atacada de soca-rel, al preu d'un elevat atur si fa falta. De totes maneres, Stiglitz té molta raó quan acusa Greenspan de no haver fet res. Greenspan era un fonamentalista de mercat. No creia en les regulacions, puix era de l'opinió que els mercats són capaços d'autoregular-se. Reagan el fixà per substituir Volcker precisament perquè creia en els mercats autocorrectors, a diferència de Paul Volcker.

Després de la bombolla, Greenspan es defensà afirmant que no podia estar segur que fos una bombolla i que pujar els tipus d'interès hagués estat dolent per a tota l'economia. Stiglitz a això respon afirmant que era prou evident que existia una bombolla, i que hi havia altres mesures per evitar que s'inflàs tant, a banda de pujar tipus, com ara restringir la compra d'accions a crèdit. El més probable, segons el nostre autor, és que Greenspan cregués que aquella pujada d'accions reflectia els fonamentals de la Nova Economia, que segons ell havia de provocar un auge important en la productivitat. Però és evident que es tractava d'una bombolla resultat de l'eufòria irracional com la que els mercats creen cada cert temps, només per caure posteriorment en un pessimisme igual d'irracional. La pujada de les accions era molt superior a la pujada de la productivitat.

Aquí pot ser interessant exposar la tesi que defensa Robert Brenner a *Expansión económica y burbuja bursátil*. Segons la seva interpretació, l'economia global sofreix des dels 70 un excés de capacitat industrial, la qual cosa ha fet que hagi caigut la rendibilitat del sector. Així s'explicaria el

gran auge del que han gaudit les finances des de llavors. El capital, com que no troba rendibilitat en el sector industrial, ha de cercar altres vies, i aquí és on entra en joc el sector financer. És una idea que també es troba en diverses obres de Harvey. Brenner apunta que l'economia mundial a finals dels 90 depenia d'EUA. L'excés d'oferta global i la falta de demanda mundial feien que tothom depengués de l'hiperconsumisme nord-americà, i aquest al seu torn depenia de l'auge de la bombolla i del seu efecte riquesa, que induïa a les famílies i a les empreses a gastar més. Brenner suggereix que podria ser per aquest motiu que Greenspan no féu res per evitar la bombolla, tot i que era evident que existia. Quelcom que Stiglitz també ha remarcat en nombroses ocasions de forma tan crítica com Brenner. Tant a l'època anterior a la Gran Recessió com a l'època anterior a la bombolla puntcom l'economia nord-americana, i en bona part la mundial, depenien de l'efecte riquesa creat per les bombolles. Sense aquestes bombolles, degut al mal disseny de les finances mundials i a la desigualtat, dos temes que ja hem tocat, l'economia hagués funcionat de manera prou mediocre. “Sin la burbuja, la demanda agregada habría sido baja, en parte debido a la creciente desigualdad en Estados Unidos y en otras partes del mundo, que trasladaba el dinero desde quienes lo habrían gastado hacia quienes no lo hacían” (Stiglitz, 2011: 68).

Tornant a la crítica de Stiglitz (2003c) a les desregulacions, segurament la desregulació més catastròfica de totes, la que tendria pitjors conseqüències, que encara a hores d'ara lamentam, fou l'eliminació de la llei Glass-Steagall. Aquesta llei s'implantà després de la Gran Depressió. Prohibia que els bancs d'inversió, més especulatius, es poguessin fusionar amb els bancs comercials, que treballen amb els dipòsits de la gent i fan préstecs, i que a més estan assegurats pel govern. Al 1999 l'administració Clinton eliminà la llei, quan Stiglitz ja no era al govern. Com a resultat es formaren grans conglomerats com Citigroup. Stiglitz lamenta profundament aquesta decisió, que no anava en la línia de les polítiques de Clinton, segons ens diu de manera ben poc convincent. En part la Gran Recessió ha estat causada per aquests bancs *too big to fail*, que sabien que es podien dedicar a transaccions d'alt risc, ja que si tenien problemes probablement serien rescatats.

Al capdavall l'eliminació de la llei Glass-Steagall posa de relleu el gran poder que ha acumulat el sector financer en els darrers anys. Un poder que, segons Stiglitz (2003c; 2015d: 15-25), ha trencat el que Galbraith anomenava el “*countervailing power*”. Es tractava d'una sèrie de poders que existien en el país que més o manco es frenaven l'un a l'altre. Així, hi havia un balanç, segons ells, entre el sector privat, el governamental i els sindicats. Però arran de les polítiques de les darreres dècades els sindicats s'han debilitat fortament. En aquest sentit, Reagan contribuï de

manera important. Així, el sector privat en general, i en concret el financer, han vist com adquirien noves quotes de poder, inclinant la balança al seu favor, en perjudici dels altres grups.

Veim, doncs, com l'anàlisi crítica que fa Stiglitz d'una dècada aparentment tan reeixida com la dels 90 ens permet veure tota una sèrie de mesures que són clau per entendre la gran crisi del 2008. No s'entén aquesta crisi sense les grans desregulacions de l'època Clinton. Es dissenyaren tota una sèrie de mesures molt perilloses per acontentar determinats grups de pressió que serien catastròfiques. Si a això hi afegim les decisions esbojarrades de Bush fill aleshores ja tenim el perillós còctel *polític* que duria a la Gran Recessió.

7.2 Els no tan feliços 2000

Els anys 2000 començaren amb la punxada de la bombolla de les puntcom. Arran d'això el país entrà en una lleu recessió, de la que no obstant aviat sortí. Els atacs de l'11 de setembre a Nova York i la polèmica elecció de Bush com a president, després del problemàtic recompte de vots a Florida, foren altres moments importants del canvi de dècada per a EUA. La dècada no acabava de començar del tot bé.

Al 2008 Stiglitz, juntament amb Linda Bilmes, publica el llibre *La guerra dels 3 bilions de dòlars*, que ja hem comentat, on critica la invasió d'Iraq i exposa els problemes econòmics que això comportaria per a EUA. Es malgastaren uns doblers a fora que s'haguessin pogut invertir millor dins el país, i la pujada de preu del petroli provocada per la guerra seria un cop dur per a l'economia nord-americana. També per a Europa, el principal soci comercial d'EUA. Quan escrigué el llibre ja es començaven a notar els efectes de la incipient crisi que s'estava desenvolupant. En el llibre ens alerta que degut als baixos tipus d'interès que hi havia hagut molta gent s'embarcà en hipoteques d'alt risc, també gent que no se la podia permetre. Quan els tipus pujaren, i era només qüestió de temps que pujassin, les conseqüències serien nefastes. Stiglitz alertà d'això al 2008 quan ja es començaven a veure les conseqüències de la bombolla de les hipoteques.

Greenspan mantingué una estratègia de baixos tipus d'interès per seguir estimulant l'economia. D'altra banda, tant l'economia nord-americana com la mundial haguessin patit per la falta de demanda agregada. La baixada d'imposts de Bush després de la punxada de la borsa es vengué com un estímul keynesià, però només fou bo per als rics, ens diu Stiglitz. Per tant, l'economia no es recuperà, i Greenspan hagué de seguir unes polítiques monetàries laxes, inundant el mercat de liquiditat.

[W]hy monetary policies were so lax. Why did Greenspan create a bubble? Again, there is a very simple answer: in the absence of lax monetary policy, there would have been insufficient aggregate demand in the United States and in the world. Greenspan allowed this in order to keep the American economy going. But why was there insufficient aggregate demand? In a globalized economy, we can only really answer these questions at the global level. Again, there are two answers. One is that, over the past 30 years particularly, there has been an increase in inequality. In effect, we have been transferring money from the poor to the rich, from people who would spend the money to people who do not need to spend the money, and the result of that is weaker aggregate demand.

The United States thought it could solve the problem: Americans who had no money were told to keep spending as if they had it. They enjoyed it for a while. A massive debt finance bubble enabled them to continue to spend. The richest country in the world was living beyond its means. (Stiglitz, 2009b: 7-8)

Aquests baixos tipus d'interès enlloc de ser aprofitats per dur a terme inversions productives, foren aprofitats per vendre a tort i a dret hipoteques abusives. S'enganxà el client amb uns tipus d'interès inicialment baixos, que al cap d'un temps pujaven. Entre una cosa i una altra, es formà una gran bombolla immobiliària a EUA, així com a altres països com el Regne Unit i Espanya⁶⁸. Una altra vegada els mercats, teòricament eficients, tornaven a caure en el frenesí especulatiu. “Un mercado desregulado, inundado de liquidez y con unos tipos de interés bajos, una burbuja inmobiliaria mundial, y unos créditos de alto riesgo en vertiginoso aumento eran una combinación peligrosa” (Stiglitz, 2011: 39).

Un aspecte que Stiglitz critica sovint és que l'economia nord-americana, i per extensió la mundial, depenien d'aquestes bombolles financeres per mantenir la demanda agregada. En part degut a les reserves que molts països guarden, en part degut a la gran desigualtat existent avui, la demanda és baixa. Per solucionar-ho les classes treballadores han de recórrer al crèdit per poder mantenir el seu nivell de vida i de consum. Però aquest endeutament constant i creixent, mentre els salaris reals estan estancats, no cal dir que és del tot insostenible⁶⁹. El pitjor de tot és que l'economia depenia d'aquest excessiu endeutament i de les bombolles, ja que mantenien la demanda agregada. Stiglitz és molt crític amb aquest estat de coses. L'economia fa massa temps que depèn de les bombolles, de l'endeutament insostenible i del consum excessiu.

També l'economia mundial depèn d'això. Els desequilibris globals fan que una bona part del

68 En el cas d'Espanya s'explica per l'abundant crèdit provinent d'Alemanya.

69 Així, no és estrany que els estalvis a EUA estiguessin en l'època anterior a la crisi en mínims històrics. Una altra cosa que troba Stiglitz fortament criticable. El país enlloc d'estalviar per finançar les inversions i per l'envelliment de la població es dedicava a endeutar-se de manera insostenible.

món produeixi més del que consumeix, per la qual cosa es depèn del consum d'EUA, que fa de “consumidor de darrer recurs”. És a dir, el sistema global actual depèn que un país consumeixi per damunt de les seves possibilitats, cosa del tot insostenible. Per aquest motiu Stiglitz ha estat tan crític amb el sistema actual, i ha proposat varis canvis. La reforma del sistema de reserves seria un dels canvis que ha proposat, així com la creació d'una nova moneda de reserva global, i un sistema que eviti que uns països tinguin balances comercials clarament favorables mentre d'altres la tenen clarament desfavorable. La correcció d'aquests desequilibris globals seria bo per a tothom, segons ell, i evitaria que el sistema depengués de coses insostenibles i perjudicials com l'excessiu endeutament o les bombolles especulatives.

La Gran Recessió

Se li ha de reconèixer el mèrit a Stiglitz d'haver, de qualche manera, previst la crisi. Al 2006, al llibre *Making globalization work*, alertà del perill que suposava per a l'economia d'EUA el gran boom de les hipoteques que s'estava produint aleshores. Alertà que quan els tipus d'interès pujassin molta gent podria tenir problemes a l'hora de pagar, i això causaria problemes més generals. “[L]as consecuencias del aumento de los tipos de interés a medio y largo plazo pueden ser particularmente graves dado el alto nivel de endeudamiento de las economías domésticas, muchas de las cuales se han embarcado en una hipoteca a la vista de que los tipos de interés están tan anormalmente bajos” (Stiglitz, 2006: 325). Això ho digué a l'any 2006, abans que començassin els problemes, en el capítol dedicat al problema de les excessives reserves que existeixen avui en el món, tema que ja hem comentat. Que els països estalviïn tantes reserves per emprar-les en moments de necessitat fa baixar la demanda agregada global, amb els problemes que implica. Per tant, se li ha de reconèixer el gran mèrit d'haver previst de manera molt nítida el que podria acabar passant.⁷⁰

El mèrit és major si es té en compte que molts pocs economistes foren capaços de predir el que passaria. Si bé és cert que alguns crítics alertaren del perill, tot i que foren completament ignorats. Gent com Roubini, Soros, Shiller, el mateix Stiglitz, o Steve Keen alertaren del perill de les hipoteques *subprime*. Ningú els escoltà. La majoria d'economistes *mainstream* creien que els mercats s'autoregulaven, per la qual cosa no estaven gaire preocupats. El mateix Greenspan era d'aquesta opinió.

⁷⁰ No només fou capaç de predir el perill de les hipoteques *subprime*. També va saber preveure el potencial problema de les excessives reserves, que després de la crisi fou un tema important. Fins i tot el governador del Banc Central de Xina Zhou Xiaochuan (2009) en parlà, en termes semblants als de Stiglitz.

Segons Stiglitz, no era la primera vegada que alertava del perill d'una gran crisi per mor de les hipoteques *subprime*. Abans del 2006, al 2004, afirma que ja va avisar dels perills. Nosaltres no hem pogut trobar el text en qüestió, però creim que efectivament avisà. La qual cosa encara té més mèrit. Donada la dificultat de les previsions en ciències socials, haver vist aquest perill al 2004, també al 2006, té el seu mèrit. Si l'haguessin escoltat, potser la tragèdia no hagués estat tan gran.

Les causes de la crisi

Al 2010 escrigué *Free Fall*, on analitza la gran crisi que s'estava produint. En el llibre es preocupa per treure a la llum la llarga llista de culpables que han destrossat l'economia nord-americana, i amb ella la mundial. La llista és prou llarga. Així, segons Stiglitz, el principal culpable de la gran crisi fou el gran nombre d'hipoteques tòxiques que els bancs vengueren a gent que no se la podia permetre. Unes hipoteques que sovint eren a interès variable, de manera que el risc del canvi de tipus requeia sobre la part més dèbil. L'origen de la crisi era “la imprudent política creditícia del sector financiero, que había alimentado la burbuja de la vivienda” (Stiglitz, 2011: 79).

Llavors aquestes hipoteques eren empaquetades dins productes més complexos que es venien a inversors desprevinguts de tot el món, que moltes vegades tenien ben poca informació sobre el tipus de producte que compraven i sobre el seu risc real. Les agències de qualificació posaren a aquests productes la màxima nota, AAA, la qual cosa significava que en teoria eren una inversió segura. No obstant, el seu rendiment era superior al dels altres productes AAA, per la qual cosa ja hauria d'haver fet sospitar els inversors que si rendien més era degut a què el seu risc era superior.

Aquí entraren en joc diversos exemples notoris d'informació imperfecta, d'incentius perversos o de risc moral. Aquests conceptes, típics del paradigma de la informació, que ja hem estudiat, foren emprats en gran escala per analistes de tot tipus per explicar el que havia passat. Així, es digué que els bancs majors prenién aquests grans riscos perquè sabien que eren massa grossos per fer fallida, de manera que si l'aposta no els sortia del tot bé l'Estat probablement els rescataria. A més, els economistes vulgars que treballaven pels bancs pensaven que el preu de les cases seguiria pujant, de manera que si un client no podia fer front a la hipoteca la podria refinançar a partir de l'increment de valor de la seva casa. No tengueren en compte que els preus poguessin baixar, al manco no a tot el país. Stiglitz és crític amb els models que empren la majoria d'aquests analistes, que no té gens en compte la història. Si s'hagués tengut en compte s'hagués vist clarament

que històricament les bombolles immobiliàries solen punxar. “[L]os mercados financieros no aprenden, y la gente que formula los modelos no tiene en cuenta la historia” (Stiglitz, 2011: 184).

També els venedors d'hipoteques tenien incentius perversos. El seu objectiu era vendre el major número possible d'hipoteques, i com més cares millor, per les comissions que això els reportava. Moltes companyies de taxació també tenien incentius perversos, perquè eren propietat del banc, per la qual cosa els interessava taxar la casa que s'havia de vendre al màxim preu possible, per encarir la hipoteca. En el cas dels clients que s'embarcaren en aventures hipotecàries arriscades es pot dir que constitueixen un exemple d'informació imperfecta. La majoria d'aquesta gent eren uns pobres ignorants, que es degueren realment creure allò que el preu dels pisos que compraven seguiria pujant. Així, cregueren que no tenien res a perdre comprant cares hipoteques. Al contrari, com que la casa pujaria de preu, si tenien problemes sempre podien vendre la casa i encara acabarien fent un bon negoci. Que els preus estaven inflats i que després d'haver-la comprat baixaria de valor, com acabà passant, no els degué ni passar pel cap. La seva ignorància la pagarien cara, ja s'encarregarien els bancs de donar-los la lliçó.

I un dels casos més flagrants d'incentius perversos el constitueixen les agències de qualificació, que abans de la crisi gaudien d'una certa reputació, però que després caigueren en un merescut descrèdit total, com gairebé totes les institucions financeres *made in USA*. El primer que s'ha de dir d'aquestes agències de qualificació és que les més importants a nivell mundial són dues, i a una certa distància hi ha una tercera agència. Són empreses privades, i el seu mercat és un exemple d'oligopoli. Abans cobraven dels inversors, per la qual cosa els incentius que tenien eren manco perillosos. Els inversors volien informació fidedigna sobre un producte a comprar. Per tant, pagaven a aquestes agències per a que els informassin al respecte. Però amb el temps aquestes agències passaren a cobrar dels bancs que feien el producte que havien de qualificar. El banc pagava per a que qualificassin el darrer producte que els seus innovadors enginyers financers havien dissenyat. Òbviament, el que volien els banquers era obtenir la màxima qualificació, i el client sempre té la raó. I si no els agradava la qualificació que els posaven, sempre podien anar a l'altra agència per a que els qualificàs. “[L]os incentivos de dichas agencias estaban distorsionados; tenían sus propios conflictos de intereses. [...] Quienes les pagaban eran los bancos que originaban los títulos que se les pedía que calificaran” (Stiglitz, 2011: 181).

Amb tot, aquestes agències qualificaren amb la màxima nota uns productes ben perillosos. Això distorsionà en gran mesura el mercat. Accentuà les asimetries d'informació existents, ja que

molts inversors de tot el món, també fons de pensió seriosos, compraren uns productes pensant que no tenien cap risc. Allò de l'assignació eficient del capital per part del sector financer, així com llur gestió òptima del risc, resultà ser una altra falsedat dels models neoclàssics.

Per tant, ja tenim els primers culpables, les hipoteques *subprime* integrades en paquets complexos d'alt risc, qualificats com a inversions AAA. Els banquers foren culpables per la creació d'aquests productes i per la gran difusió d'hipoteques *subprime*, és obvi. Les agències de *rating* foren culpables per qualificar erròniament aquests productes. Els compradors d'hipoteques foren culpables per comprar una cosa que no es podien permetre. Els inversors foren culpables per invertir en uns productes que no coneixien (que fossin qualificats d'AAA no significa que els inversors les poguessin comprar alegrement sense més preguntes). L'Estat fou culpable per no haver regulat correctament aquests tipus de pràctiques i de productes d'alt risc. I també els economistes per no haver alertat dels perills, al contrari, confiaven en el poder dels mercats per autoregular-se (De La Dehesa, 2009; Krugman, 2012; Stiglitz, 2011). Tothom s'equivocà.

Els reguladors públics feren la vista grossa quan haurien d'haver estat vigilants. La ideologia fonamentalista de mercat tornà a fer mal, ja que va fer creure a molta gent que els mercats s'autoregularien i evitarien el desastre que hi acabà havent. Inclús alguns banquers culpaven el govern per no haver-los frenat, de manera bastant cínica. Fins i tot els conservadors culpaven el govern per haver estimulat la compra de cases per part de gent que no s'ho podia permetre. És una de les explicacions preferides dels conservadors, que Stiglitz rebutja. Ningú obligà els bancs a fer tantes hipoteques *subprime*.

A banda dels culpables que ja hem dit, Stiglitz s'encarrega de dibuixar-ne més a *Caiguda Lliure*. Uns altres culpables que no podien faltar són els economistes neoclàssics i els seus models. La seva influència fou molt perniciososa. Evitaren que es regulassin de més a prop els mercats financers. A més, ajudaren els potents lobbies de les finances a evitar que fossin més regulats. Els seus arguments sobre l'eficiència dels mercats financers foren de gran ajuda per a aquests lobbies, que així podien invocar la suposada força de la ciència econòmica per aconseguir el que volien. Stiglitz torna a ser molt crític amb aquests economistes neoclàssics. La crisi en part fou culpa seva. I una de les conseqüències de la crisi fou que els economistes en general caiguessin en un profund descrèdit per culpa d'aquests neoclàssics. En aquells moments s'ha de recordar el gran descrèdit en què caigueren els economistes a tot el món, així com els gurus financers, que a EUA tenen bastanta audiència, o el sistema financer d'EUA.

Entre la larga lista de los responsables de la crisis, yo incluiría a la profesión de los economistas, ya que proporcionó a los grupos de interés argumentos sobre los mercados eficientes y autorreguladores —aunque los avances en la teoría económica durante las dos décadas anteriores habían demostrado las limitadas condiciones en las que esa teoría era válida—. (Stiglitz, 2011: 26)

Tampoc Bush i Greenspan, com ja hem vist, se salven de la fúria stiglitziana. Bush gastà una fortuna destrossant la fràgil geopolítica de l'Orient Pròxim. Això i la consegüent pujada de preus del petroli féu mal a Europa i a EUA, excepció feta de determinades empreses curosament seleccionades. La baixada d'imposts de Bush als rics tampoc ajudà a l'economia del país, i va fer que Greenspan seguís una política monetària alegre per mirar de mantenir l'economia. Però el crèdit barat acabà conduint a la gran bombolla immobiliària. Quan els tipus d'interès començaren a pujar, i era qüestió de temps que pujassin, s'inicià la tragicomèdia.

Altres productes financers complexos tampoc se salven de la crítica de Stiglitz. En els darrers anys ha augmentat notablement l'especulació en productes complexos com els futurs, les opcions, o els CDS (*credit default swaps*). Són productes que poden servir com a assegurances davant la inestabilitat dels canvis bruscs dels preus dels mercats, per la qual cosa Stiglitz és de l'opinió que no s'han de prohibir. Però sí que s'han de regular per a que no suposin un perill per al sistema financer. Sobretot els CDS suposen un instrument perillós que creen incentius molt perversos. Com diu Buffet, aquests tipus de derivats són armes financeres de destrucció massiva. Els CDS són assegurances contra la fallida d'una empresa o d'un Estat. En l'època s'especulava molt amb aquest producte. Causaren la caiguda del gegant de les assegurances AIG, i posteriorment foren emprats per atacar el deute públic de Grècia. “[L]os derivados también pueden ser armas financieras de destrucción masiva, que es lo que resultaron ser para AIG, ya que destruyeron la empresa, y con ella gran parte de la economía” (Stiglitz, 2011: 302).

I no ens podem oblidar, quan parlam dels culpables de la crisi del sector financer, el FIRE (acrònim de *Finance, Insurance, Real Estate*), com l'anomenen alguns. Durant les darreres dècades ha crescut molt, i això ha estat mortal de necessitat. Ja Minsky (2008) alertava dels perills del creixement del sector financer, puix que sabia ell millor que ningú la gran inestabilitat inherent al sector. Minsky ja avisà que des de finals dels 60 el sector financer d'EUA s'havia tornat més especulatiu. Abans unes regulacions bastant eficients i sobretot el record de la Gran Depressió varen fer que després de la segona Guerra Mundial el sector no corregués excessius riscos, la qual cosa va comportar una estabilitat poc comuna en la història del capitalisme. Com diu encertadament Stiglitz

(2011), les dues dècades posteriors a la guerra foren l'únic moment en la història d'EUA en què el sector financer no va danyar la resta de l'economia.

Però a finals dels 60 la cosa canvia. Les finances esdevenen més especulatives i agressives. El sector creix i va guanyant a poc a poc poder polític i econòmic. Juntament amb això l'economia d'EUA esdevé més inestable. Els 70 foren èpoques de tensions. Al 75 a EUA hi hagué una recessió important. La ciutat de Nova York es declarà en fallida. Minsky ens diu que només el que anomena el *Big Government*, l'alta despesa estatal, juntament amb el *Lender of last resort* evitaren que aquella recessió anàs a més. També al 82 hi tornà a haver una altra recessió, que no anà a més pel mateix motiu, segons Minsky.

Minsky era de l'opinió que el sector financer portava quasi inevitablement a la inestabilitat econòmica. L'especulació i el creixent endeutament eren perillosos. Feien que hi hagués booms però també grans crisis. Només la despesa estatal i la Fed evitaven que hi tornàs a haver els greus problemes dels anys 30, però el preu a pagar segons Minsky era una inflació constant. Tot i que el Gran Govern i el Banc Central eren necessaris, segons la seva visió duïen a la inflació. No obstant, com hem vist, això es complí als 70 i als 80. A partir dels 90 el creixement no anà acompanyat d'inflació, cosa que sorprengué a molts, segurament pels efectes de la globalització i de l'auge de la productivitat associat amb les noves tecnologies.

Però si als 90 hi hagué creixement sense inflació, cosa que va fer que molts parlassin dels efectes meravellosos de la Nova Economia, en cap cas es pot dir que el creixement no anàs acompanyat d'una alta dosi d'inestabilitat financera. De fet, els 90 foren una dècada bona per al sector financer nord-americà, que gaudí d'un bon creixement i veié com la seva influència política no s'aturava d'anar a més. No obstant, aquest auge de les finances sembla que necessàriament havia d'anar acompanyat d'una major inestabilitat financera a tot el món. Recordem que fou l'època en què l'FMI i el govern d'EUA obligaven el món sencer a obrir i liberalitzar els seus mercats de capitals. El resultat foren grans booms acompanyats de grans crisis, com mostra paradigmàticament l'exemple de l'Est d'Àsia. Però també a Rússia, Sud-Amèrica i a EUA tengueren problemes financers.

En aquest sentit, Stiglitz es troba pròxim a la visió de Minsky. És conscient de la inestabilitat inherent de les finances, per la qual cosa és un ferm partidari de llur estricta regulació. No obstant, al 99 es derogà la llei Glass-Steagall. A partir d'aquest moment es podrien crear grans bancs, massa grans per fer fallida, per la qual cosa podien especular tant com volguessin sabent que

l'Estat els recolzava. L'eliminació de la llei Glass-Steagall fou una gran derrota per a EUA de conseqüències terribles. No es pot entendre la Gran Recessió sense tenir en ment l'eliminació d'aquesta llei, així com altres desregulacions que s'han duit a terme en els darrers temps, que han provocat que el sistema financer faci el que vulgui, amb gran perjudici per al país i per a l'estabilitat.

Aquí és important fer notar que posteriorment a la publicació del llibre *Caiguda Lliure*, on Stiglitz es mostra tan crític amb l'eliminació de la llei Glass-Steagall, l'administració Obama va aconseguir aprovar el que es coneix com a llei Dodd-Frank, que havia de regular més estretament el sector financer, per evitar que els problemes es repetissin. No obstant, en el moment d'escriure aquestes línies tot fa pensar que Trump està decidit a agenollar-se davant Wall Street i eliminar aquesta important llei, incomplint així la seva promesa electoral de mostrar-se més dur amb Wall Street. Amb la qual cosa existeix el perill real que els problemes financers es tornin a repetir. Una altra vegada, Goldman Sachs i companyia han aconseguit moure els fils adients i imposar la seva voluntat.

En aquests moments toca parlar d'una altra causa que segons Stiglitz (2011, 2015c) ajuda a explicar la Gran Recessió. Fins ara hem vist diverses causes relacionades sobretot amb la mala gestió de les finances. Però aquesta crisi, tot i que financera en origen, va més enllà. Com coincideixen a assenyalar Stiglitz i Krugman (2009) no es tracta d'una crisi financera, sinó total. És una crisi en què s'ha ajuntat tot: és una crisi borsària, immobiliària, bancària, d'inventari, de falta de demanda, de crèdit, etc. I Stiglitz, juntament amb el seu coautor Greenwald, aprofundeix en un aspecte de la crisi que té l'origen en l'economia real no financera. Es tracta de la transició que es produeix avui a Occident de l'economia industrial a la de serveis. L'avantatge comparatiu de Xina i l'increment de la productivitat de les noves tecnologies fa que siguin necessaris manco obrers a la indústria. Sobretot si tenim en compte que l'auge de la productivitat ha estat superior a l'increment de la demanda, aleshores no és d'estranyar que l'atur augmenti i els salaris baixin. Però el més destacable és que els serveis són de cada vegada més demandats. De cada vegada una porció major del consum es dirigeix als serveis, i la majoria de llocs de treball que es creen són en serveis. Per tant, l'economia d'EUA, i també l'europea, necessita una reestructuració que afavoresqui aquest canvi. Aquí l'Estat ha de ser clau, ja que ha d'afavorir aquesta transició. Segons Stiglitz, aquests tipus de transicions a gran escala els mercats per si mateixos són incapaços de dur-les a terme. L'Estat ha d'augmentar la despesa en sectors com l'educatiu, l'assistencial, o el sanitari, clau en una

economia de serveis. El fet que a EUA el govern, no només no hagi incrementat la seva oferta, sinó que l'ha disminuïda és un pas lamentable en la mala direcció. I el mateix es pot dir de la majoria d'economies d'Europa.

És aquest un argument que té en compte molt especialment el costat de l'oferta. També de Xina destaca que ha de dur a terme una transició. Ha de dependre manco de les exportacions i més del consum interior. La qual cosa pot ser difícil degut als interessos creats i als elevats nivells d'estalvi de la població xinesa. Aquesta transició requeriria augmentar els salaris. Això faria les seves exportacions manco atractives, però podria estimular el consum intern, que és el que els recomana Stiglitz que facin. S'ha de mencionar que en aquest aspecte té en compte les dificultats de la proposta. Les grans empreses posarien traves a unes mesures com les que defensa Stiglitz, dificultant el procés.

Además, gran parte del mundo enfrenta -con dificultades- la necesidad de una transformación estructural: de la producción manufacturera a los servicios en Europa y América, y del crecimiento impulsado por las exportaciones a una economía impulsada por la demanda interna en China. De igual modo, la mayoría de las economías africanas y latinoamericanas basadas en los recursos naturales no lograron aprovechar el boom de los precios de las materias primas -apuntalado por el ascenso chino- para crear economías diversificadas; ahora enfrentan las consecuencias que implican los precios deprimidos de sus principales productos exportables. Los mercados nunca fueron capaces de lograr esas transformaciones estructurales fácilmente por sí mismos. (Stiglitz, 2016a: online)

I encara diuen una cosa semblant, ell (2011, 2015c) i Greenwald, pel que fa a la Gran Depressió dels anys 30. Rebutgen la interpretació monetarista de Friedman i companyia segons la qual la culpa d'aquella gran crisi va ser de la Reserva Federal pel fet d'haver seguit una política monetària massa restrictiva. Ells més aviat creuen que en aquella època l'economia d'EUA vivia una transició comparable a l'actual. Si avui el país està passant d'una economia industrial a una de serveis, en aquella època estava passant d'una economia agrícola a una d'industrial. Arran de les noves tecnologies de l'època es necessitaren manco treballadors agrícoles. Al mateix temps, l'auge de la productivitat fou superior a l'increment de la demanda de productes agrícoles, per la qual cosa els salaris agrícoles baixaren. Això al seu torn va provocar més atur en el sector, i que molta gent no pogués pagar els seus deutes, la qual cosa va fer patir el sector financer. «La causa subyacente era un cambio estructural en la economía real: el descenso generalizado de los precios agrícolas y de los ingresos procedentes de la agricultura, provocado por lo que normalmente se considera como algo “bueno”: una mayor productividad» (Stiglitz, 2015c: 433). Al final se sortí d'aquella crisi gràcies a

l'increment de la despesa estatal arran del *New Deal*, però sobretot gràcies a la gran despesa militar que provocà la segona Guerra Mundial. La despesa bèl·lica va obrar l'efecte no intencionat d'ajudar en la transició cap a l'economia industrial.

Les solucions a la crisi

Fins aquí hem parlat de les causes de la crisi, que constitueix un dels temes principals de *Free Fall*. Un altre tema important del llibre són les solucions a la crisi, tant les que adoptaren els governs Bush i Obama respectivament, com les que s'haurien d'haver adoptat per sortir més aviat de la crisi i evitar que en el futur es torni a repetir. Stiglitz és molt crític amb les solucions de Bush. Com ja va fer després de la punxada de les puntcom, Bush tornà a baixar impostos als més rics per estimular l'economia. Com l'altra vegada, no funcionà. Però Stiglitz encara és més crític amb les mesures que adoptaren tant Bush com Obama que consistiren en salvar els principals bancs, els grans culpables de la crisi.

Tant un com l'altre destinaren grans quantitats de doblers públics a salvar els principals bancs. En teoria això es va fer per tornar a fer circular el crèdit. Durant els pitjors moments de la crisi el mercat de crèdit s'aturà. Els bancs no en donaven, i per tornar a recuperar l'economia era necessari reactivar el mercat de crèdit. A més, els bancs necessitaven ser rescatats, ja que no podien fer front, molts d'ells, a les seves obligacions. Per aquest motiu, tant l'administració Bush com l'Obama destinaren grans sumes per salvar els bancs responsables de l'origen de la crisi. I no només salvaren els bancs, sinó també els seus accionistes i obligacionistes. La llei diu que quan una empresa fa fallida els accionistes ho perden tot i l'empresa passa a mans dels obligacionistes, o del govern si no hi ha doblers suficients per fer front als dipòsits, en el cas d'un banc. I això és el que efectivament es va fer amb certes empreses. Inclús amb Lehman Brothers s'actuà així, però després la majoria de bancs foren rescatats, violant les lleis del capitalisme i del reverenciat *laissez faire*. Stiglitz irònicament apunta que l'esforç de tants anys per disminuir la presència del govern en els mercats va acabar provocant la major intervenció de la història del govern nord-americà en l'economia. “El intento equivocado de disminuir el papel del Estado ha dado como resultado una intervención del gobierno como nadie había previsto” (Stiglitz, 2011: 323). Es va fer el pitjor que es podia fer, socialitzar les pèrdues alhora que es privatitzaven els beneficis.

Stiglitz es mostra molt crític amb aquesta manera d'actuar. Els rescats als grans bancs al final no serviren per reactivar el crèdit, degut a la manera com es varen fer. El govern salvà els

bancs de forma gratuïta, a canvi de res. No s'aproprià d'accions a canvi del rescat, la qual cosa hagués permès que el govern tengués veu i vot en la direcció dels bancs, i hagués pogut assegurar que aquests destinaven els doblers al crèdit. Però no fou així. D'aquesta manera no és d'estranyar que els banquers amb els doblers es pagassin primes i donassin dividendes. Això causà una gran indignació en el país, justificadament. Stiglitz no dubta en qualificar aquesta mesura com una redistribució de la riquesa del contribuent nord-americà cap els grans banquers. Es produí un autèntic robatori, un exemple del que Harvey anomena acumulació per desposseïció. Així, es donaren grans quantitats de doblers públics als responsables de la crisi, i aquests els empraren per pagar-se primes i fer sopars, no per donar crèdit. “Los banqueros, que en gran parte habían precipitado el problema, se aprovecharon del pánico resultante para redistribuir la riqueza —para sacar dinero de las arcas públicas a fin de enriquecerse ellos—” (Stiglitz, 2011: 101-2).

Però no deixa de ser un cas típic del que l'economia de la informació anomena el problema de l'agència. Abans ho hem vist. En les grans empreses modernes aquest problema es troba fortament accentuat. Els propietaris, el principal, no són els que prenen les decisions, sinó els agents, que tenen uns incentius i uns interessos diferents, sovint contraris. El fet que el govern prestàs doblers però no demanàs accions a canvi, amb la qual cosa hagués pogut com a mínim atenuar el problema, va fer que la qüestió de l'agència quedàs fortament accentuada. Així, des del punta de vista de la teoria de la informació, el que va passar era perfectament previsible.

More broadly, the United States Government has provided most of the capital for several of the major banks, but it does not have control of decision-making in these banks. This is true not only in the United States but also in other countries – wherever there is a disparity between who provides the capital and who is making the decisions, there are perverse incentives. These are the first laws of economics. Perverse incentives produce bad behaviour, which destroys wealth. In other words, these countries have created incentives for wealth destruction rather than wealth creation. (Stiglitz, 2009b: 13)

Veim, una altra vegada, com Stiglitz, però també altres analistes i comentaristes, com De La Dehesa (2009), apliquen els distints conceptes de l'economia de la informació per analitzar la crisi amb prou èxit. Ja hem assenyalat com els problemes de risc moral, d'asimetria de la informació, de l'agent i el principal o d'incentius perversos ajuden a explicar satisfactòriament el que va passar. De fet, Stiglitz assenyala en diverses ocasions que avui en el sector financer el problema de l'agent i el principal és ben persistent, així com el de les externalitats, la qual cosa ajuda a explicar també la gravetat de la crisi. “Esos fallos tienen muchas causas, pero dos son particularmente relevantes para

el sector financiero: la «agencia» —en el mundo actual muchísimas personas manejan dinero y toman decisiones en nombre (es decir, como agentes) de otros— y la creciente importancia de las «externalidades»” (Stiglitz, 2011: 57).⁷¹

Amb tot, Stiglitz conclou que el rescat massiu als bancs fou molt mal dissenyat. Els centenars de bilions de dòlars que s'injectaren als grans bancs haguessin estat més ben invertits si s'hagués creat un banc nou que es dedicàs realment al crèdit, o si s'haguessin injectat a bancs més petits, que no eren tan directament responsables de la crisi per males pràctiques, i que es dediquen més al crèdit que els grans bancs. Aquí Stiglitz acusa tant Bush com Obama de no tenir un pla adequat per sortir de la crisi i evitar-ne de futures. Els faltà el que anomena una visió a llarg termini, que hauria d'haver comportat una profunda reestructuració del sector financer, així com una nova estructura de regulacions, per evitar que el que passà es repetesqui. No haver-ho duit a terme suposa que quan se surti de la crisi existiran riscos reals de tornar a caure en noves crisis. Stiglitz és prou clar en aquest aspecte. A més, moltes de les persones que Obama fitxà per regenerar el sector financer foren gent que treballava en el sector durant tots els anys de males praxis. Obama no semblà massa encertat a l'hora d'encarregar als responsables de la crisi la seva solució.

Stiglitz (2011) és de l'opinió que els doblers dels rescats als bancs haguessin estat més ben destinats si s'haguessin emprat per ajudar la gent que perdia la casa. No cal recordar que un gran nombre de gent a EUA perdé la casa per no poder seguir pagant les quotes de la hipoteca. Si se'ls hagués ajudat s'hagués evitat el drama humà, i a més s'hagués enfortit la dèbil demanda agregada. Amb una mica d'ajuda molta gent hagués pogut seguir pagant la hipoteca, la qual cosa hagués repercutit positivament en els bancs. Però ni Obama ni Bush rescataren la gent, només els grans bancs. El resultat fou una redistribució de la riquesa cap a ells, un augment encara major de la desigualtat, que ja era gran, i una disminució de la demanda agregada, sense l'augment del crèdit que teòricament havia de comportar el rescat.

De forma prou cínica, alguns, inclosos els banquers, alertaren que ajudar els que no podien pagar la hipoteca suposava caure en el risc moral. I era vera, però els rescats als grans bancs foren tot un exemple de risc moral i d'incentius perversos. Stiglitz creu que hagués estat millor deixar-los caure que rescatar-los com es va fer.⁷²⁷³ “El gobierno de EEUU debería haber actuado según las

71 En el sector financer abunda el problema de les externalitats degut a què les seves accions tenen una gran repercussió social.

72 Recordem que altres sectors que hagueren de ser ajudats, com l'automobilístic, no foren tan ben tractats per part del govern, tot i que foren millor tractats que la gent que perdé la casa.

73 En aquest punt no està d'acord amb Krugman (2009; 2012), que considera que el rescat fou un mal menor i necessari

normas y haber «reestructurado» los bancos que necesitaban ser reestructurados, en vez de proporcionarles ayudas sin garantía” (Stiglitz, 2011: 226-7). En definitiva, doncs, veim que el rescat i l'estratègia del govern per sortir de la crisi fracassà. No obstant, fou tot un èxit a l'hora de redistribuir la riquesa cap a una minoria privilegiada.

També la política monetària serví per augmentar la desigualtat. Per estimular l'economia la Reserva Federal baixà els tipus d'interès al mínim. Segurament era el que s'havia de fer, però no serví per tornar a fer créixer l'economia. El QE (*Quantitative Easing*), una altra mesura presa per la Fed, consistí en comprar bons amb doblers nous. Això féu pujar el mercat de bons, una mesura positiva per als grans inversors. També la pujada de la borsa, com a efecte de la baixada del tipus d'interès i del QE, fou quelcom que beneficià només a uns pocs, ja que la inversió en l'economia real no pujà significativament. “Those at the top, of course, have continued to be helped by the Federal Reserve. Its low-interest rates were designed to help bolster stock prices” (Stiglitz, 2013a: XI). Històricament una baixada del tipus d'interès, ens diu Stiglitz, ha estat bo per crear llocs de feina, però en aquest cas no fou així. És el que es coneix com a trampa de la liquiditat. En aquest sentit, Stiglitz és partidari d'un major protagonisme de la política fiscal, ja que sobretot en temps de crisi és més efectiva que la monetària.

Stiglitz (2011: 134-141) també es mostra moderadament crític amb una altra mesura que adoptà el govern Obama per sortir de la crisi. Ens referim a l'estímul fiscal que s'aprovà al 2009, per una quantitat de 800.000 milions de dòlars. Fou un estímul necessari i que sens dubte va contribuir positivament en la recuperació, però no fou suficient i arribà una mica tard, segons el nostre autor. L'estímul hauria d'haver estat major i més ben dissenyat. “[E]l estímulo de la administración Obama supuso una gran diferencia, pero debería haber sido mayor y mejor diseñado” (Stiglitz, 2011: 134). S'hauria d'haver invertit en coses necessàries per al país, com la renovació de les infraestructures, l'educació o la sanitat. Tres aspectes en què EUA té clares deficiències. A més, haguessin estat inversions rentables, que haguessin comportat un futur benefici al govern. Stiglitz lamenta que Obama no dugués a terme aquest tipus d'inversions. Li torna a criticar en aquest context que li faltà una visió econòmica a llarg termini.

A banda de no solucionar carències clau del país, l'estímul també fou massa petit, segons Stiglitz. Intuïtivament pot semblar que es tracta d'una gran quantitat. Però s'ha de tenir en compte que els Estats a EUA també tenen limitacions del dèficit en què poden incórrer. Així, quan hi ha una

donada la mala situació en què es trobava el sector financer. Segons ell, haver deixat caure els bancs hagués estat massa perillós per a l'economia.

crisi i veuen baixar els seus ingressos per recaptació estan obligats a retallar despeses. La realitat és que si a l'estímul se li resten les retallades dels Estats aleshores queda en ben poc. No obstant, al manco a EUA el govern federal ajuda als Estats que més ho necessiten, contràriament al que passa a la UE, en què quan un Estat té problemes se l'acaba d'enfonsar.

EUA sofrí unes mesures d'austeritat menors de les que sofrí la Unió Europea. Stiglitz ha estat molt crític amb l'austeritat, i també altres economistes, com Paul Krugman. Ambdós dugueren a terme una significativa batalla mediàtica per combatre intel·lectualment les mesures que s'aplicaren des de Berlín via Brussel·les. Ambdós repetiren fins a la sacietat que és una mesura contraproductiva des del punt de vista econòmic. Inclús la majoria de manuals bàsics recomanen que en èpoques de crisi l'Estat ha d'augmentar la seva despesa per afavorir la ràpida recuperació, encara que això signifiqui una pujada temporal del deute. Sempre es pot revertir quan l'economia ja s'ha recuperat. Sembla que per part dels economistes més seriosos hi ha un cert consens pel que fa a rebutjar l'austeritat en temps de crisi. Però una vegada més aquesta és una qüestió també política. Deixant de banda la gran quantitat d'economistes conservadors que efectivament recomanaren mesures d'austeritat, encara que hi hagués hagut un consens absolut en contra d'aquesta, la decisió encara hagués estat política.

El mateix Stiglitz reconeix que els grans bancs francesos i alemanys pressionaven fort per assegurar que poguessin recuperar els préstecs que havien fet. Havien fet grans inversions a la perifèria. I la seva prioritat no era que a la perifèria europea es reduís el gran nombre d'aturats que hi havia, no cal dir-ho, sinó recuperar les seves inversions. Per això i per la negativa del govern alemany d'acceptar un estímul fiscal en bona part s'expliquen les mesures que s'imposaren sobretot a la perifèria. També pel que fa a EUA hi havia tota una sèrie d'interessos influents darrera l'austeritat que la dreta demanava:

It is already clear, however, that the deficit-reduction agenda, at least in the US, goes further: it is an attempt to weaken social protections, reduce the progressivity of the tax system, and shrink the role and size of government – all while leaving established interests, such as the military-industrial complex, as little affected as possible. (Stiglitz, 2010a: online)

Però no només fou l'austeritat el que danyà les economies europees i nord-americanes en un moment en què aquestes necessitaven tot el contrari, mesures expansives. No és el moment de parlar-ne, però també el disseny de l'euro dificultà la recuperació, o la prohibició dels Estats de la UE a superar un determinat nivell de dèficit públic (el 3% respecte el seu PIB). I quelcom que es

recomanava tan insistentment de dur a terme com les mesures estructurals i flexibilitzar el mercat laboral també fou molt perjudicial per a les economies d'ambdós costats de l'Atlàntic. És una altra qüestió amb la que Stiglitz es mostra molt crític. Suposa una reducció dels drets i de la seguretat dels treballadors, que veuen com la seva situació es precaritza i com en els darrers anys han perdut drets. Teòricament aquestes mesures es defensen perquè es creu que si s'abarateix l'acomiadament i el fixatge de treballadors aleshores els mercats funcionaran com en els models neoclàssics. Aquestes mesures suposen baixar els costos de transacció del mercat laboral, per la qual cosa, si també es baixen els sous, una altra mesura que es recomana, en teoria es buidarà el mercat.

És la típica fantasia neoclàssica que, casualment, perjudica els treballadors mentre que beneficia clara i directament els empresaris. Stiglitz creu, com ja hem apuntat, que aquestes mesures fan mal a l'economia. No només impedeixen que es buidi el mercat laboral, sinó que fan que hi hagi més atur. Degut a què ara acomiadar els treballadors és més senzill, això fa que augmenti la desigualtat i que baixi la demanda agregada. Motiu pel qual l'economia tarda més en recuperar-se i l'atur segueix alt. Per tant, aquestes mesures només afavoreixen una sèrie de grans empresaris que veuen que poden engegar lliurement els seus treballadors, però són mesures perjudicials per a aquests i per al conjunt de l'economia.

I have already mentioned that we have weakened our automatic stabilizers by weakening social protection, and we have destabilized the economy by making wages more flexible rather than providing job security. We have created greater anxiety, which, in times like this, increases savings rates and weakens consumption. All of these so-called reforms have made our economic system less stable and less able to weather a storm (Stiglitz, 2009b: 11).

Altres mesures que van en la mateixa línia, com el debilitament dels sindicats o la reducció de les ajudes per desocupació han contribuït a fer l'economia més inestable. Les ajudes als aturats són una mesura que automàticament fa pujar la despesa estatal quan hi una recessió. Per això es coneixen com a estabilitzadors automàtics. Però avui, seguint els interessos del gran capital i de les idees neoclàssiques, aquests estabilitzadors automàtics també s'han debilitat. La qual cosa és un altre motiu que fa que les crisis ara siguin més greus i la recuperació més difícil⁷⁴. Tant és així que Stiglitz acaba parlant de desestabilitzadors automàtics, com ara l'obligació dels Estats a reduir la seva despesa en temps de crisi, amb els efectes negatius que ja hem explicat que aquestes mesures

⁷⁴ Curiosament, segons Stiglitz, quelcom que sovint es considera tan positiu com l'increment de la productivitat, també ha fet que en les crisis s'engeguin més treballadors. En èpoques de bonança l'augment de la productivitat es tradueix en un PIB major, però en èpoques de crisi fa que siguin necessaris manco treballadors. És l'espasa de doble fil de la productivitat.

comporten.

Desigualtat i explotació

Després de *Caiguda Lliure*, al 2012, Stiglitz escrigué el llibre *The price of inequality*. Segons la nostra opinió, és un dels millors llibres de Stiglitz. En ell fa una crítica radical als perillosos nivells de desigualtat a què s'ha arribat a diversos països occidentals, sent EUA el país occidental més desigual. El llibre és un pamflet contra la desigualtat existent a EUA, fruit, no del normal funcionament de l'economia, sinó de decisions polítiques. Com diu en repetides ocasions, la desigualtat existent avui ha estat una creació del sistema polític. “American inequality didn't just happen. It was created” (Stiglitz, 2013a: 35). I és tasca també de la política canviar-ho.

Stiglitz no s'ha cansat de criticar la desigualtat, tant per una qüestió moral i política, com per una qüestió d'eficiència econòmica. Ja a la tesi doctoral escrigué sobre la desigualtat, i sempre ha estat un tema de màxima preocupació per a ell. Però a *El preu de la desigualtat* serà quan donarà una passa més, i començarà a entendre la desigualtat d'una manera radicalment distinta a com s'entén des de posicions econòmiques més *mainstream*. A partir d'aquí trencarà pràcticament amb tota resta neoclàssica que li podia quedar, i començarà a parlar en termes d'explotació i de captació de rendes. Si abans defensava explícitament teories com la productivitat marginal del treball o la dels salaris eficients per explicar les diferències en la distribució de la riquesa, ara ja parlarà d'explotació i domini. És un progrés important en el seu pensament.

També parlarà més de classes socials, d'una manera sempre bastant particular. A partir d'aquest llibre i d'aquesta època escriurà sobre les diferències entre el 99% i l'1%. Dirà que a EUA s'ha acabat ja el somni americà i el mite de la terra de les oportunitats, mite fundacional de la identitat nord-americana, que impregna gran part de la seva cultura i de la seva percepció de llur identitat. Però Stiglitz remarca que avui ja no es pot parlar en aquests termes. La dreta amb les seves polítiques s'ha carregat el somni americà, degut a les seves retallades en el sector públic. “Es el adelgazamiento del sector público lo que ha sido decisivo para que nuestro país dejase de ser la tierra de las oportunidades” (Stiglitz, 2015c: 232). Tant és així que a dia d'avui el major determinant de l'èxit d'una persona és la riquesa dels seus pares, no el seu talent personal. Els fills de pares rics, ens diu lamentant-ho, ho tenen més fàcil que els joves talentosos que treuen millors notes que ells. No hem de passar per alt que això també suposa un cop als ideals liberals, que creuen vertaderament en el criteri del mèrit com a mitjà per l'ascens social.

Però també aquesta possibilitat d'ascens social s'ha romput. L'ascensor social ha deixat de funcionar. “Americans are coming to realize that their cherished narrative of social and economic mobility is a myth” (Klein et al. citant Stiglitz, 2013: 655). Stiglitz (2013a) culpa a la dreta d'aquesta penosa situació. Afirmar en diversos llocs que des de Reagan el contracte social a EUA s'ha romput. Les seves polítiques de classe consistiren en baixar els impostos a les grans fortunes, de manera que les polítiques de justícia social i de redistribució quedaren fortament malmeses. Unes polítiques que altres presidents republicans han seguit, com és el cas de Bush fill⁷⁵.

Tant és així que Stiglitz (2013a) ens diu quelcom que no ens pot deixar de sorprendre. Afirmar que ara a EUA hi torna a haver classes socials, quan abans sembla ser que no era del tot així. La qual cosa és sens dubte criticable. Classes socials a EUA n'hi ha hagut sempre, des de la seva fundació. La separació entre propietaris de capital i venedors de llur força de treball a EUA ha existit igual que a altres bandes. Segons la narrativa que els agrada emprar als americans, a EUA hi havia la possibilitat real de canviar de situació al llarg de la vida d'una persona. Els més talentosos podien fer fortuna i ascendir. Però això no significa en cap cas que no hi hagués classes socials a EUA.⁷⁶

Stiglitz segueix una mica aquesta narrativa tan americana, però com a mínim reconeix obertament que avui dia hi torna a haver lluita de classes. El mateix Warren Buffett ho digué, i Stiglitz (2015c: 117-126) el cita i es mostra d'acord amb ell quan deia que d'aquesta lluita de classes la classe capitalista n'ha resultat guanyadora en els darrers anys. Els impostos que ara paguen els capitalistes són notablement inferiors als que pagaven durant els anys de la *golden age*. De fet, a dia d'avui la secretària de Buffett paga més impostos que ell. El treball paga més impostos que el capital. Durant els 80 es digué que això era bo per a tota l'economia, seguint les teories del costat de l'oferta. Avui ja pràcticament ningú no s'atreveix a dir-ho, però el treball segueix pagant més que el capital.

Aquestes polítiques fiscals i altres mesures provinents de l'economia del costat de l'oferta han estat clau a l'hora de causar la desigualtat existent actualment. Les baixades d'imposts als rics, així com l'afebliment dels sindicats, la flexibilització del mercat laboral, o la globalització asimètrica, en la que el capital és lliure d'anar per tot però no així el treball, són factors que han duit a la perillosa situació actual. En bona part, Trump és un resultat d'aquestes polítiques que han deixat

75 Amb tot, no resulta estrany que des del llibre *Els feliços 90* insistesqui tant en la necessitat de recuperar la justícia social a EUA, de manera que tothom gaudesqui de les mateixes oportunitats.

76 Segons aquesta narrativa, una mica autocomplaent, les classes socials i la lluita de classes serien una cosa més aviat de la vella Europa.

la classe treballadora blanca en una situació pitjor del que estava 40 anys enrere. No obstant, no s'ha de simplificar. El racisme i el nacionalisme excoent també han jugat el seu paper, així com l'irracionalisme més insensat.

Però totes aquestes qüestions són polítiques. La desigualtat és una decisió política, no un resultat de les forces del mercat. Stiglitz no es cansa de repetir-ho, en el que suposa un distanciament de les seves teories primerenques. Ara és la política i l'explotació el que esdevé causal per explicar la distribució de la riquesa, no la lògica de mercat com abans, ja fos en la forma de la teoria de la productivitat marginal dels factors o en la teoria dels salaris eficients. Així, el corol·lari polític és del tot lògic. És necessari que els obrers s'unesquin i s'organitzin, tornar a enfortir els sindicats. És l'única manera de fer respectar els interessos de la majoria. L'egoisme il·lustrat dels dirigents, que abans tenia un pes bastant central, va perdent força. El que abans s'explicava apel·lant a la lògica del mercat, encara que fos a partir d'una concepció prou realista del mercat en què es tenien en compte els distints incentius, la distinta informació, etc., ara s'explica a partir de les relacions de força. La distribució de la riquesa entre els salaris dels treballadors i els beneficis del capital no és tant un resultat de la lògica del mercat, encara que sens dubte té la seva importància, com de la relació de forces polítiques entre treball i capital.⁷⁷

Per tant, creim que Stiglitz implícitament abandona el seu paradigma. Un paradigma que és molt útil a l'hora de parlar de segons quins aspectes del funcionament dels mercats, com hem vist en la manera d'aplicar conceptes com els incentius perversos o el risc moral a l'hora d'explicar la darrera crisi. Perquè no deixa de ser un conjunt de teories que en general mostren una visió realista del funcionament dels mercats. Res a veure amb els models neoclàssics. Però així i tot al paradigma li falta acabar de tenir en compte allò relacionat amb la política, el poder i la ideologia per ser una eina vertaderament útil per descriure i explicar els esdeveniments.

Ell mateix ho reconeix subreptíciament quan col·loca aquestes qüestions de manera central, tant per explicar esdeveniments polítics com econòmics, al capdavall sempre estretament units. Quan parla de qüestions reals, a partir de principis del 2000, les nocions centrals són les de poder, política, ideologia o interessos. I a mesura que passa el temps sempre van adquirint una major importància. Per aquest motiu hem defensat que al final li ha fet falta acabar d'elaborar el seu

⁷⁷ Un exemple seria la gran diferència salarial existent avui entre els directius i la majoria de treballadors, molt superior a la que hi havia abans. En cap cas es pot explicar aquesta diferència recorrent a teories com la productivitat marginal dels factors. Alguns ingenus han volgut explicar l'augment del sou dels directius afirmant que avui són més productius o necessaris. És un error innocent. Les diferències s'expliquen per l'augment de poder que han aconseguit els directius en les empreses en els darrers anys.

paradigma incloent-hi aquests conceptes. Per ara no ho ha fet i creim poc probable que ho acabi fent. Els textos acadèmics actuals d'economia destaquen per una abstracció d'allò polític exagerada.

La desigualtat com a opció. La gran injustícia

Ja hem dit com tota una sèrie de polítiques han fet que a EUA en els darrers anys la desigualtat hagi augmentat molt. La política, com diu el nostre autor, ha estat de, per a i per l'1% (“*of the 1 per cent, for the 1 per cent, and by the 1 per cent*”). Així, el resultat al que s'ha arribat no és d'estranyar. La Gran Recessió només ha fet que augmentar la desigualtat existent. Des dels 70 no s'ha aturat de créixer. Però els rescats als bancs durant la crisi, el gran atur o la inestabilitat han empitjorat encara més la situació. També que molta gent es quedàs sense casa després d'haver treballat durant molts anys per comprar-ne una. Recordem que inclús gent que estava al corrent amb el pagament de les quotes hipotecàries fou engegada de ca seva. Durant el boom els bancs feien tantes hipoteques que sovint no apuntaven el que cada client els devia. Així, gent que en realitat no devia res als bancs també perdé la casa. Stiglitz (2013a) qualifica aquests fets com d'un gran canvi en la propietat a EUA. Els bancs aprofitaren la crisi, no només per quedar-se les ajudes dels rescats, sinó també per acumular una gran quantitat de propietats immobiliàries d'una manera legalment, ja no diguem moralment, prou qüestionable.

Amb tot, no és d'estranyar l'èxit que tengué el llibre de Piketty *El capital al segle XXI* a EUA. El llibre tracta principalment de la desigualtat, un tema que ha passat de ser secundari per a molts economistes, a guanyar una importància central. Abans era un tema que molts economistes passaven per alt. Alguns inclús deien que era bona per al creixement, degut a què per dur a terme grans inversions és necessària l'acumulació de capital. Teories totes aquestes que han demostrat ser falses. Com diu Stiglitz, i abans d'ell gent com Kalecki o Keynes, la desigualtat fa baixar la demanda agregada, degut a què els obrers no poden gastar tant com voldrien, mentre que els rics sempre poden estalviar més que els obrers.

A banda d'això, a Stiglitz li preocupen altres efectes nocius d'una gran desigualtat. Els països molt desiguals, com alguns països sud-americans mostren, deixen de ser funcionals. Els rics miren només per ells, sense pensar en el poble, i exerceixen el poder pensant només en ells. “The more divided a society becomes in terms of wealth, the more reluctant the wealthy are to spend money on common needs” (Stiglitz, 2013a: 117). És de suposar, doncs, que en els països manco desiguals els rics encara miren una mica pel bé comú, al manco segons aquestes paraules de Stiglitz. I EUA,

segons ell, va cap a aquesta direcció. La cada vegada major desigualtat duu a problemes de tot tipus. Les lleis, encara que suposadament per protegir els dèbils, les fan l'1% pensant en ell mateix. La Reserva Federal mira més la inflació i els mercats financers que l'atur, al manco abans, la qual cosa no cal dir que és el que interessa als rics. I la política en general mira pel bé dels rics.

Una gran desigualtat econòmica, en què una bona part de la riquesa és propietat de poques persones, duu a la desigualtat política. Els rics empraran la seva gran riquesa per fer-se políticament forts. I al mateix temps aquest poder polític que adquireixen gràcies als seus doblers llavors l'empraran per engrandir encara més la seva fortuna. És un cercle viciós perillós, un peix que es mossega la coa. I és precisament el que ha passat a EUA, on la política es mou molt per doblers. “Especially in America, where our politics is so money-driven, economic inequalities translate into political inequality” (Stiglitz, 2015b: 445).

Però a banda d'aquestes lamentacions, el missatge de Stiglitz deixa lloc per a l'esperança. Ja hem vist que aquesta desigualtat, juntament amb la injustícia que n'és llur conseqüència, és una decisió política. Això significa que tal com s'ha decidit que els rics havien de tenir més, es pot decidir que hi hagi una major igualtat. Amb una sèrie de polítiques ben encaminades es pot revertir la situació. Uns impostos més justs, que deixassin de ser regressius, i una millor distribució de la riquesa per si sols ja serien ben efectius.

Potser per això es mostra crític amb el missatge que posa en boca de Piketty a *El Capital en el segle XXI*. Segons la interpretació que fa del llibre, Piketty afirma que la desigualtat és una conseqüència natural i gairebé necessària del capitalisme, encara que no inevitable. Stiglitz creu que el problema no és el “capital en el segle XXI”, sinó literalment “la política en el segle XXI”, o la “democràcia en el segle XXI”. Stiglitz no deixa de tenir raó quan afirma que es tracta d'un problema sobretot polític. Però segurament mira de salvar una mica massa el capitalisme. Si la història ens ha de servir de guia, s'ha de concloure que el capitalisme es caracteritza per dur a grans desigualtats en la distribució de la riquesa social.

The title of Piketty's book and much of his analysis suggests that it is capitalism that is at fault, that this is just the way that market economies work. My analysis of market models suggests that there is no inherent reason that there should be the high level of inequality that is observed in the United States and many other advanced countries. It is not a necessary feature of the market economy. It is politics in the 21st century, not capitalism, which is at fault. Market and political forces have, of course, always been intertwined. Especially in America, where our politics is so money-driven, economic inequalities translate into political inequality. (Stiglitz, 2015b: 445)

I quan el sector financer està tan desenvolupat com és actualment el cas a EUA aleshores aquests tipus d'activitats extractives i depredadores estan a l'ordre del dia. El sector financer segons algunes teories assegura una òptima assignació dels recursos i una eficient gestió del risc. Vincula els estalvis amb les inversions. Però la realitat, segons el nostre autor (2013a), és que el sector financer és expert en explotar els ciutadans manco informats i en viure de rendes. Li va millor especular i explotar el públic que no dur a terme bones inversions a llarg termini.

A EUA el deute dels estudiants, per exemple, és un problema greu. Molts estudiants s'endeuten tant que llavors han de suar tota la vida per pagar el deute. Sovint només fan feina per als bancs. Els bancs envien targetes de crèdit als joves i els animen a endeutar-se. En el que suposa una explotació flagrant de la ciutadania ja des d'una edat ben jove, que en molts de casos dura per a tota la vida. I amb les noves lleis de fallida personal, desempallegar-se del deute estudiantil és gairebé impossible, en el que suposa una altra victòria del sector financer, i una derrota del país.

Un altre exemple de captació de rendes per part del sector són les comissions abusives de les targetes de crèdit. Amb la tecnologia existent a dia d'avui es podrien fer sistemes de pagament efectius, ràpids i barats. Però com que existeix un oligopoli en el sector de les targetes de crèdit, aquestes empreses s'estimen més emprar aquest sistema ineficient i costós. Els comerciants que accepten les targetes de crèdit han de pagar unes comissions del tot improductives al sector, en el que és tot un exemple d'ineficiència, improductivitat i captació de rendes.

No és estrany, doncs, que per a Stiglitz sigui una màxima prioritat limitar la grandària i el poder del sector financer. En els darrers anys ha crescut massa. Tant que veu un perill que EUA es convertesqui en una economia rendista. Ja que el creixement del sector públic també ofereix una oportunitat a moltes empreses per a que facin suculents negocis amb les administracions, especialment en sectors com el farmacèutic, l'energètic o el militar, on aquestes empreses duen a terme autèntics saquejos de la riquesa pública, degut a què en gran mesura controlen el Tresor d'EUA⁷⁸. I sovint són els mateixos que públicament, de manera bastant hipòcrita, defensen una menor intervenció del govern en els mercats.

78 Recordem el cas de Goldman Sachs, que és capaç de col·locar la seva gent en els més alts càrrecs, independentment del color del govern de torn.

IV PART. RECAPITULACIÓ I CONCLUSIONS

8. RECAPITULACIÓ I CONCLUSIONS

Fins aquí el treball. Com a recapitulació, destacar que hem començant parlant dels aspectes més destacats de la vida del nostre autor. La seva vida acadèmica, el seu polèmic pas per les institucions, els seus treballs més destacats, la seva ideologia i valors, etc.

Tot seguit, ja en la segona part, hem fet un repàs conceptual i històric als diferents paradigmes existents en economia. D'aquesta manera hem pogut contextualitzar les aportacions originals de Stiglitz. Hem vist com en part s'ha d'entendre la seva aportació al que es coneix com a Economia de la Informació i al nou keynesianisme com una voluntat d'atacar els nous clàssics, que havien esdevingut el paradigma dominant després de l'entrada en crisi de la síntesi neoclàssica cap a la dècada dels 70.

Hem vist que en microeconomia contribuí de forma decisiva a l'elaboració de l'Economia de la Informació. Contribució que li valgué el premi Nobel del 2001, juntament amb Akerlof i Spence. Però també hem vist com s'esforçà per integrar les teories keynesianes dins el seu paradigma. Motiu pel qual hem arribat a la conclusió que en microeconomia s'ha d'etiquetar Stiglitz com un economista de la informació, mentre que com a macroeconomista se l'ha d'etiquetar com a nou keynesià, tot i que d'una manera molt particular i seva. El seu nou keynesianisme és prou diferent del d'un Romer o del d'un Mankiw. En el cas del nostre autor és un nou keynesianisme molt més pròxim al de Keynes, que remarca més els errors de mercat, en línia amb la seva microeconomia.

En la tercera part hem parlat de temes manco teòrics. Hem vist la manera com Stiglitz interpreta qüestions com les de les economies socialistes i la seva transició al capitalisme. Hem vist com es mostrava dur amb el socialisme, i com atribuïa el seu fracàs a diverses causes, sent les principals la falta d'incentius que tenien els emprenedors, i la falta d'informació de la burocràcia dirigent per conduir el sistema econòmic. Dos aspectes centrals del seu paradigma de la informació, en què tant la informació imperfecta com els incentius són dos conceptes essencials.

Però també hem vist que diversos autors han acusat Stiglitz de no acabar de conèixer tota la literatura rellevant sobre el socialisme, en especial la més nova. Una crítica semblant li dirigeixen pel que fa al seu tractament de la transició de les economies socialistes cap el capitalisme. Hem vist com en la seva anàlisi de la transició sovint simplificava. Ell era partidari del pas gradual i es mostrà molt crític amb l'estratègia de teràpia de *shock* que les institucions globals recomanaren als països de l'Est d'Europa. Això va fer que entràs en polèmica amb aquestes institucions, en un moment en què treballava per al Banc Mundial. Però segurament també és cert que això va fer que

alguns dels seus escrits sobre la transició estiguessin esbiaixats, amb l'objectiu de mostrar la superioritat del pas gradual.

També hem estudiat la seva concepció del desenvolupament. Hem vist com tornava a ser molt crític amb l'estratègia excessivament simplista de desenvolupament que es recomanava des de les institucions de poder global. Criticà ferotgement el Consens de Washington, també quan treballava al Banc Mundial, obrint un nou front de disputes entre ell i el poder global. Considera Stiglitz que el Consens de Washington posa massa èmfasi en la capacitat dels mercats per dur al benestar general, alhora que subestima la necessitat d'intervenció dels governs per regular els mercats. I també posa massa èmfasi en l'augment del PIB, deixant en un segon pla quelcom que en les seves teories és tan important com el coneixement o la informació⁷⁹. I també l'educació o la sanitat.

Llavors, hem estudiat el tema de la globalització. Un tema que adquirí gran importància per a Stiglitz a partir de la crisi asiàtica del 97. A partir d'aquest moment Stiglitz dugué a terme una crítica radical a com les institucions globals, molt en especial l'FMI, havien gestionat la globalització, en favor de l'elit i en detriment de la majoria de ciutadans. Aquesta crítica tan radical fou la gota que va fer vessar el tassó. A partir d'aquí la seva continuació en el Banc Mundial esdevengué impossible. Tant el Tresor d'EUA com l'FMI pressionaren fortament per a que Stiglitz abandonàs la institució. Cosa que va fer al 2000.

Hem explicat com l'FMI empitjorà la crisi que sofriren diversos països de l'Est d'Àsia. Uns països que havien crescut molt, però que arran de la liberalització de capitals que l'FMI els recomanà, al 97 tingueren greus problemes quan es produïren grans fugues de capital especulatiu. Això va fer que entrassin en crisi. I les mesures d'austeritat de l'FMI, així com el seu rescat, que tenien per objectiu que els grans bancs occidentals poguessin recuperar els préstecs que havien fet a la regió, i en cap cas la recuperació de les seves economies, empitjorà la situació. Se'ls imposaren mesures restrictives com l'augment del tipus d'interès o les retallades en la despesa estatal, mesures que són les contràries a les que se solen aplicar a Occident en temps de crisi.

Posteriorment, hem parlat de la situació a EUA segons Stiglitz. Un tema que agafà importància per a ell sobretot després de la Gran Recessió. Hem vist que la culpa d'aquesta crisi l'atribueix a les desregulacions de sectors com el financer. Un sector que ha crescut molt en els darrers anys i ha estat capaç d'adquirir una gran influència política. Influència que han aprofitat per

⁷⁹ De fet, per a Stiglitz el component principal que diferencia els països desenvolupats dels subdesenvolupats és la diferència de coneixements, i no tant la diferència en l'acumulació de capital.

fer que es desregulassin les seves activitats. Unes regulacions que es crearen després de la Gran Depressió per evitar que el mal comportament del sector financer pogués tornar a crear aquella situació. Però amb el record ja llunyà del que passà, al 99 s'eliminà la llei Glass-Steagall. A partir d'aleshores es crearen bancs massa grans per fer fallida, que es dedicaren a especular i a altres activitats d'alt risc, sabent que l'Estat els recolzava.

Segons Stiglitz, la principal causa de la Gran Recessió fou el gran nombre d'hipoteques *subprime* que els bancs concediren a gent que no se la podia permetre. Llavors a partir d'aquestes hipoteques es creaven productes, que les agències de qualificació qualificaven amb la nota màxima, que es venien a inversors desprevinguts. Aquí Stiglitz, però també molts altres comentaristes, empraren conceptes provinents de l'Economia de la Informació per explicar amb èxit el que havia passat. Així, conceptes com el de risc moral, el d'informació asimètrica, el d'interessos perversos, el d'agent i principal, etc., passaren a l'ordre del dia.

Un altre tema relacionat amb EUA que ha criticat radicalment és el de la gran desigualtat que s'ha anat creant en les darreres dècades. Una desigualtat que no ha estat fruit tant de la lògica del mercat com de la política. Des de Reagan ens diu que el contracte social a EUA s'ha romput. Des de llavors els rics paguen manco impostos que els pobres, de manera que la redistribució que abans es duia a terme ha quedat fortament malmesa. També les ajudes als treballadors han disminuït.

Amb tot, tant la desigualtat asfixiant a dia d'avui a Occident, com el gran nombre de crisis de les darreres dècades tenen causes polítiques. I per tant és la política l'encarregada de solucionar-ho. Això es troba pròxim a una idea que Stiglitz ha defensat tota la vida. Sempre ha insistit molt en la importància de la convergència entre govern i mercats per fer que un país funcioni. Segons ell, els països que han deixat de banda el govern o el mercat són els que han tengut problemes. El seu gran objectiu ha estat el de trobar el punt òptim entre el que ha de fer el govern i el que ha de fer el mercat.

No cal dir que si els països socialistes deixaren massa de banda els mercats, ara a Occident s'ha caigut en l'error contrari. S'ha donat massa importància als mercats i massa poca als governs. D'aquí els problemes que patim avui dia. No obstant, hem fet notar al llarg del treball que sovint les anàlisis polítiques de Stiglitz eren febles i contradictòries. Al principi tenia una visió molt optimista de l'Estat. Creia que efectivament aquest sol mirar pel bé comú, motiu pel qual la seva intervenció en economia és positiva. Més endavant, esdevindrà conscient que l'Estat pot ser l'eina a través de la

qual els poderosos imposen els seus interessos, motiu pel qual l'Estat no només no corregeix determinats problemes sinó que els pot crear.

D'aquí que en els darrers escrits esdevengui més conscient que per canviar la situació actual, no s'ha de confiar, com feia abans, en l'egoisme il·lustrat i en el sentit de la responsabilitat de l'elit, que suposadament ha de mirar pel bé comú, sinó que es fa necessari que els treballadors s'organitzin i lluitin aferrissadament per canviar la situació i defensar-se dels abusos de l'elit. La qual cosa suposa un progrés intel·lectual destacable en el nostre autor, si bé encara continua aferrat a certes contradiccions en relació a aquests temes. Així i tot, això suposa un canvi positiu.

Com també és un canvi positiu el distanciament que ocorre al llarg de la seva vida respecte de les teories neoclàssiques. En els seus primers anys com a investigador les defensà, influït pels seus directors de tesi, Solow i Samuelson. Però amb els anys s'anirà allunyant d'aquesta perspectiva. Les seves contribucions a l'Economia de la Informació i al nou keynesianisme són un primer pas en aquesta direcció. Però no serà el darrer. Amb els anys encara es radicalitzarà més. Tant que acabarà parlant d'explotació i de captació de rendes per explicar la gran desigualtat existent a dia d'avui. Cosa impensable en els seus primers anys d'investigador, quan defensava la teoria neoclàssica de la productivitat marginal dels factors.

Per tant, s'ha de remarcar que en el cas de Stiglitz l'edat li ha aportat efectivament la saviesa. No obstant, al llarg de la tesi hem arribat a la conclusió que el seu paradigma tenia unes limitacions que no ha pogut explícitament superar. És cert que en els seus escrits més pràctics emprà conceptes com el de classe social, el d'interessos, el de poder o el d'ideologia de manera central per explicar tot un seguit d'esdeveniments. El problema és que són conceptes que no es troben en el seu paradigma. Motiu pel qual hem arribat a la conclusió que el seu paradigma té unes limitacions que a l'hora de parlar de segons quins temes l'obliguen a sortir d'ell. Hem lamentat també que no l'hagi actualitzat per donar cabuda a aquests conceptes. Si ho hagués fet el seu paradigma hagués guanyat notablement en poder explicatiu, i no hagués hagut de sortir-ne a l'hora de parlar de tot tipus de temes.

“Plaudite, amici, comedia finita est”

REFERÈNCIES

- "Joseph E. Stiglitz." *The Concise Encyclopedia of Economics*. David R. Henderson, ed. Liberty Fund, Inc. 2008. Library of Economics and Liberty [Online] available from <http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Stiglitz.html>; accessed 13 February 2017; Internet.
- Akerlof, George A. "The Market for 'Lemons': Quality Uncertainty and the Market Mechanism." *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 84, no. 3, 1970, pp. 488–500.
- Akerlof, George et al. "The Macroeconomics of Low Inflation". *Brookings Papers on Economic Activity*, vol. 27, issue 1, 1996, pp. 1-76.
- Akerlof, George i Shiller, Robert. 2009. *Animal Spirits*. Princeton University Press. Princeton.
- Albert, Michel. 1992. *Capitalismo contra capitalismo*. Paidós. Barcelona.
- Basu, Kaushik. "Globalization and the Politics of International Finance: The Stiglitz Verdict." *Journal of Economic Literature*, vol. 41, no. 3, 2003, pp. 885-899.
- Blanchard, Olivier. "What Do We Know about Macroeconomics That Fisher and Wicksell Did Not?" *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 115, no. 4, 2000, pp. 1375–1409.
- Bowles, Samuel. "The Production Process in a Competitive Economy: Walrasian, Neo-Hobbesian, and Marxian Models". *American Economic Review*, vol. 75, issue 1, 1985, pp. 16-36.
- Bowles, Samuel et al. 1983. *Beyond the Waste Land: A Democratic Alternative to Economic Decline*. Anchor Books. Estats Units d'Amèrica.
- Brenner, Robert. 2003. *La expansión económica y la burbuja bursátil*. Akal. Madrid.
- Chang, Ha-Joon. "The Stiglitz Contribution." *Challenge*, vol. 45, no. 2, 2002, pp. 77–96.
- Colander, David. "New Keynesian Economics in Perspective." *Eastern Economic Journal*, vol. 18, no. 4, 1992, pp. 437–448.
- Cowling, Keith. "Whither Socialism?". *Economic Journal*, Vol. 106, Issue 437, 1996, pp. 1098-1100.
- Dabrowski, Marek et al. "Whence reform? A critique of the Stiglitz perspective". *Journal of Policy Reform*, vol. 4, no. 4, 2001, pp. 291-324.
- Dehesa, Guillermo de la. 2007. *Comprender la globalización*. Alianza. Madrid.
- "Once fallos de mercado y de estado en la crisis financiera". *Papeles de economía española*, no. 122, 2009, pp. 26-37.
- Dobb, Maurice. 1975, *Teorías del valor y de la distribución desde Adam Smith. Ideología y teoría*

económica. Siglo Veintiuno Editores. México.

- Drakopoulos, Stavros A. i Anastassios D. Karayiannis. "A review of kuhnian and lakatosian 'explanations' in economics". *History of Economic Ideas*, vol. 13, no. 2, 2005, pp. 51–73.
- Engler, Mark. "Globalization's Mad Scientist". *Dissent*, vol. 54, no. 3, 2007, pp. 86-91.
- Fine, Ben i Van Waeyenberge, Elisa. 'Correcting Stiglitz: From Information to Power in the World of Development.' Capítol dins de: Panitch, Leo and Leys, Colin, (eds.), *Socialist Register 2006: telling the truth*. London: Merlin Press.
- Fridell, Gavin. "Joseph Stiglitz: The Citizen-Bureaucrat and the Limits of Legitimate Dissent". *New Political Science*, vol. 33, no. 2, 2011, pp. 169-188.
- Friedman, Milton i Schwartz, Anna. 1963. *A Monetary History of the United States, 1867-1960*. Princeton University Press. Princeton.
- Friedman, Milton. 1966. *Capitalismo y libertad*. Rialp. Madrid.
- Galbraith, John Kenneth. 1983. *El dinero*. Orbis. Barcelona.
- González, T.E. «Reseña de "Los felices 90. La semilla de la destrucción" de Joseph E. Stiglitz». *Contaduría y Administración*, no. 213, 2004, pp. 171-175.
- Gordon, Robert J. "What Is New-Keynesian Economics?" *Journal of Economic Literature*, vol. 28, no. 3, 1990, pp. 1115–1171.
- Harvey, David. 2004. *El nuevo imperialismo*. Akal. Madrid.
—2007. *Breve historia del neoliberalismo*. Akal. Madrid.
- Heertje, Arnold. "From Schumpeter to Stiglitz". *Journal of Evolutionary Economics*, vol. 7, issue 3, 1997, pp. 255-627.
- Hicks, J. R. "Mr. Keynes and the 'Classics'; A Suggested Interpretation." *Econometrica*, vol. 5, no. 2, 1937, pp. 147–159.
- Hoff, Karla. "Joseph E. Stiglitz". *World Bank Policy Research Working Paper Series*, 2008. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1084711>
- Hollanders, David. "The great divide: Unequal societies and what we can do about them. By Joseph E. STIGLITZ". *International Labour Review*, vol. 154, issue 3, 2015, pp. 415-416.
- Kalecki, Michal. 1995. *Teoría de la dinámica económica. Ensayo sobre los movimientos cíclicos y a largo plazo de la economía capitalista*. Fondo de cultura económica. México.
- Keen, Steve. 2015. *La economía desenmascarada*. Capitán Swing. Madrid.
- Keynes, John Maynard. 1936. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Harcourt.

- New York.
- 1993. *Teoría general de la ocupación, el interés y el dinero*. Planeta de Agostini. Barcelona.
- Kindleberger, Charles i Aliber, Robert. 2005. *Manias, Panics, and Crashes. A History of Financial Crises*. John Wiley & Sons. Hoboken.
- King, J.E. “Post Keynesians and others”. *Review of political economy*, vol. 24, no. 2, 2012, pp. 305-319.
- “A Brief Introduction to Post Keynesian Macroeconomics”. *Wirtschaft und Gesellschaft*, vol. 39, issue 4, 2013, pp. 485-508.
- Klein, Daniel et al. “Ideological Profiles of the Economics Laureates: Joseph E. Stiglitz”. *Econ Journal Watch*, vol. 10, issue 3, 2013, pp. 650-658.
- Koechlin, Timothy. "Stiglitz and his discontent." *Review Of Political Economy*, vol. 18, no. 2, 2006, pp. 253-264.
- Krugman, Paul. 1996. *Pop internationalism*. MIT Press. Cambridge, MA.
- 2009. *El retorno de la economía de la depresión y la crisis actual*. Crítica. Barcelona.
- 2012. *¡Acabad ya con esta crisis!* Crítica. Barcelona.
- Lavoie, Marc. “Perspectives for Post-Keynesian Economics”. *Review of Political Economy*, vol. 24, no. 2, 2012, pp. 321-335.
- Lawrence, R.Z. "A true development round? A review of Joseph E. Stiglitz and Andrew Charlton's fair trade for all: How trade can promote development." *Journal Of Economic Literature* vol. 45, no. 4, 2007, pp. 1001-1010.
- Manera, Carles. “Globalización económica y crisis americana: comentario a partir de Robert Brenner y Joseph Stiglitz”. *Revista de historia industrial*, no. 25, 2004, pp. 185-196.
- Minsky, Hyman. 2008. *Stabilizing an Unstable Economy*. McGraw-Hill Education. Nova York.
- Navarro, Vicenç. 2000. *Neoliberalismo y estado del bienestar*. Ariel. Barcelona.
- Piketty, Thomas. 2013. *Le capital au XXIe siècle*. Seuil. Paris.
- Polanyi, Karl. 2001. *The Great Transformation*. Beacon Press. Boston, MA.
- Pollin, Robert. "The Roaring Nineties: A New History of the World's Most Prosperous Decade." *Challenge*, vol. 47, no. 4, 2004, pp. 113-123.
- Riutort, Bernat. “Paradigmas sobre las crisis económicas: lo político y la política”. *Revista Laguna*, no. 30, 2012, pp. 47-72.
- Rodrik, Dani. 2011. *The Globalization Paradox*. W. W. Norton & Co. Nova York.

- Roncaglia, Alessandro. 2006. *La riqueza de las ideas. Una historia del pensamiento económico*. Prensas universitarias de Zaragoza. Zaragoza.
- 2011. *El mito de la mano invisible*. Genuève. Zaragoza.
- Rosser, J.B. “A Nobel Prize for Asymmetric Information: The economic contributions of George Akerlof, Michael Spence and Joseph Stiglitz”. *Review of Political Economy*, vol. 15, no. 1, 2003, no. 3-21.
- Rotheim, Roy J. (ed.). 1998. *New Keynesian economics / Post Keynesian alternatives*. Routledge. Londres.
- Sassen, Saskia. 1993. *La movilidad del trabajo y del capital. Un estudio sobre la corriente internacional de la inversión y del trabajo*. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. Madrid.
- Simon, Herbert A. "Organizations and Markets." *Journal Of Economic Perspectives*, vol. 5, no. 2, 1991, pp. 25-44.
- Smith, Adam. 1977. *An Inquiry into the Nature and Causes of The Wealth of Nations*. The University of Chicago Press. Chicago.
- Stiglitz, Joseph et al. 1989. *The economic role of the state*. Basil Blackwell. Oxford.
- Stiglitz, Joseph et al. 1992. *New directions in development economics*. E. Elgar. Aldershot.
- Stiglitz, Joseph i Bilmes, Linda. 2008. *La guerra de los tres billones de dólares*. Taurus. Madrid.
- Stiglitz, Joseph i Charlton, Andrew. 2007. *Comercio justo para todos*. Taurus. Madrid.
- Stiglitz, Joseph i Greenwald, Bruce. “Keynesian, new Keynesian, and new classical economics”. *National Bureau of Economic Research*, 1987, pp. 1-41.
- “Financial market imperfections and business cycles.” *Quarterly Journal Of Economics*, vol. 108, no. 1, 1993a, pp. 77-114.
- “New and Old Keynesians.” *Journal Of Economic Perspectives*, vol. 7, no. 1, 1993b, pp. 23-44.
- 2002. *Towards a new paradigm in monetary economics*. Cambridge University Press. Cambridge.
- ‘A Modest Proposal for International Monetary Reform’, *Columbia University*, 4 January 2006. Consultat el 29 d'octubre del 2016. http://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/documents/international_monetary_reform.pdf
- “Towards A New Global Reserve System ”. *Journal of Globalization and Development* , vol. 1, no. 2, 2010, art. 10, pp. 1-24.

- 2014. *Creating a learning society*. Columbia University Press. Nova York.
- Stiglitz, Joseph i Hoff, Karla. "Striving for balance in economics: Towards a theory of the social determination of behavior". *Journal of Economic Behavior & Organization* , vol. 126, 2016, pp. 25-57.
- Stiglitz, Joseph i Rothschild, Michael. "Equilibrium in competitive insurance markets: an essay on the economics of imperfect information". *Quarterly Journal Of Economics*, vol. 90, no. 4, 1976, pp. 629-649.
- Stiglitz, Joseph i Shapiro, Carl. "Equilibrium Unemployment as a Worker Discipline Device." *American Economic Review*, vol. 74, no. 3, 1984, pp. 433-444.
- Stiglitz, Joseph i Weiss, Andrew. "Credit Rationing in Markets with Imperfect Information." *American Economic Review*, vol. 71, no. 3, 1981, pp. 393-410.
- “Asymmetric Information in Credit Markets and Its Implications for macro-economics”. *Oxford Economic Papers*, vol. 44, no. 4, 1992, pp. 694-724.
- Stiglitz, Joseph. "The Cambridge-Cambridge Controversy in the Theory of Capital; A View from New Haven: A Review Article." *Journal Of Political Economy*, vol. 82, no. 4, 1974, pp. 893-903.
- "Money, Credit, and Business Fluctuations." *Economic Record*, vol. 64, no. 187, 1988, pp. 307-322.
- "Another century of economic science". *Economic Journal*, vol. 101, no. 404, 1991, pp. 134-141.
- “Capital markets and economic fluctuations in capitalist economies”. *European Economic Review*, vol. 36, no. 2-3, 1992, pp. 269-306.
- 1996. *Whither socialism?* MIT University Press. Cambridge, MA.
- “More Instruments And Broader Goals: Moving Toward The Post-Washington Consensus”. *WIDER Annual Lecture 002*, Helsinki: UNU-WIDER, 1998a.
- “Towards a new paradigm for development: Strategies, policies and processes”. *Prebisch Lecture at UNCTAD*, Gènova, 1998b.
- 1998c. *Macroeconomía*. Ariel. Barcelona.
- "Toward a General Theory of Wage and Price Rigidities and Economic Fluctuations". *American Economic Review*, vol. 89, no. 2, 1999a, pp. 75-80.
- “On Liberty, the Right to Know and Public Disclosure: The Role of Transparency in Public

Life”, *Oxford Amnesty Lecture*, 1999b.

—“The contributions of the economics of information to twentieth century economics”. *Quarterly Journal Of Economics*. Vol. 115, no. 4, 2000a, pp. 1441-1478.

—2000b. *Economics of the public sector*. W. W. Norton. Nova York.

—“Joseph E. Stiglitz – Biographical”. *The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 2001*, 2001a. Consultat l'11 d'octubre del 2016. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2001/stiglitz-bio.html

—“Information and the change in the paradigm in economics” . *Nobel Prize Lecture 2001*, 2001b, pp. 472-540.

—“Financial Market Stability and Monetary Policy”. *Pacific Economic Review* , vol. 7, no. 1, 2002a, pp. 13-30.

—“Global Greenbacks”. *Economic Times*, 22 de març de 2002, 2002b. Consultat el 19 d'octubre de 2016.

https://www8.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/sites/jstiglitz/files/Global_Greenbacks.pdf

—“El desarrollo no es sólo crecimiento del PIB”. *Íconos*, no 13, 2002c, pp. 72-86.

—2002d. *Globalization and its discontents*. W. W. Norton & Co. Nova York.

—“Globalization and the economic role of the state in the new millennium ”. *Industrial and Corporate Change*, vol. 12, no. 1, 2003a, pp. 3–26 .

—“Democratizing the International Monetary Fund and the World Bank: Governance and Accountability ”. *Governance*, Vol. 16, No. 1, 2003b, pp. 111–139.

—2003c. *Los felices 90. La semilla de la destrucción*. Taurus. Buenos Aires.

—“Capital-market liberalization, globalization, and the IMF”. *Oxford review of economic policy*, vol. 20, no. 1 , 2004a, pp. 57-71.

—“The Broken Promise of NAFTA ”. *New York Times* , 6 de gener de 2004, 2004b. Consultat el 26 d'octubre de 2016. http://www.nytimes.com/2004/01/06/opinion/the-broken-promise-of-nafta.html?_r=0

—2006. *Cómo hacer que funcione la globalización*. Taurus. Madrid.

—“Moving beyond market fundamentalism to a more balanced economy ”. *Annals of Public and Cooperative Economics*, vol. 80, no. 3, 2009a, pp. 345–360 .

—“The global crisis, social protection and jobs ”. *International Labour Review*, Vol. 148, No. 1–2, 2009b, pp. 1-13.

- “Alternatives to austerity”. *The Guardian*, 6 de desembre del 2010, 2010a. Consultat el 3 de desembre del 2016. <https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2010/dec/06/us-deficit-cut-austerity-alternatives>
- “The Non-Existent Hand”. *London Review of Books*, vol. 32, no. 8, 2010b, pp. 17-18. Consultat el 14 de desembre del 2016. <https://www.lrb.co.uk/v32/n08/joseph-stiglitz/the-non-existent-hand>
- “Time for a Second Stimulus ”. *New Perspectives Quarterly*, vol. 27, no. 2, 2010c, pp. 61-64.
- 2010d. *Free fall. America, free markets, and the sinking of the world economy*. W. W. Norton & Company. Nova York.
- 2011. *Caída libre. El libre mercado y el hundimiento de la economía mundial*. Punto de lectura. Madrid.
- 2013a. *The price of inequality*. Penguin. Londres.
- 2013b. *Why austerity does not work. Policies for equitable and sustainable growth in Spain and Europe*. Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras. Barcelona.
- “On the Wrong Side of Globalization ”. *The New York Times*, 15 de març del 2014. Consultat el 27 de novembre del 2016. <https://opinionator.blogs.nytimes.com/2014/03/15/on-the-wrong-side-of-globalization/>
- “Inequality and economic growth”. *The political quarterly*, vol. 86, 2015a, pp. 134-155.
- “The origins of inequality, and policies to contain it”. *National Tax Journal*, vol. 68, issue 2, 2015b, pp. 425-448.
- 2015c. *La Gran brecha. Qué hacer con las sociedades desiguales*. Taurus. Barcelona.
- 2015d. *Rewriting the rules of the american economy. An agenda for growth and shared prosperity*. Norton & Company. Nova York.
- “El Gran Malestar continúa”. *ATTAC Espanya*, 5 de gener del 2016a. Consultat el 24 de novembre del 2016. <http://www.attac.es/2016/01/05/el-gran-malestar-continua/>
- 2016b. *The EURO: How a common currency threatens the future of Europe*. Norton & Company. Nova York.
- Streit, M. E. “Whither Socialism?”. *Journal of Economics*, Vol. 63, Issue 2, 1996, pp. 214-217.
- Treisman, Daniel. “Joseph E. Stiglitz, Globalization and its Discontents”. *East European Constitutional Review*, vol. 12, 2003, pp. 116-121.
- Xiaochuan, Zhou. «Reform the International Monetary System». *Bank for International*

Settlements. 2009. Consultat el 15 de novembre de 2016.
<http://www.bis.org/review/r090402c.pdf>